

BIBLIOTEKA GŁÓWNA AKADEMII WYCHOWANIA FIZYCZNEGO
IM. JERZEGO KUKUCZKI W KATOWICACH

BIBLIOTEKA UNIwersYTETU ŚLĄSKIEGO

INSTYTUT BIBLIOTEKOZNAWSTWA I INFORMACJI NAUKOWEJ UNIwersYTETU ŚLĄSKIEGO

BIBLIOTHECA NOSTRA

RADA NAUKOWA

prof. UŚ dr hab. ANTONI BARCIAK
prof. dr hab. ELŻBIETA GONDEK
prof. dr hab. JANUSZ ISKRA
prof. UŚ dr hab. ZYGMUNT KŁODNICKI
prof. zw. dr hab. JAN MALICKI
prof. UŚ dr hab. DARIUSZ PAWELEC
prof. dr hab. MIROSLAW PONCZEK
prof. UŚ dr hab. MARIA Z. PULINOWA
prof. dr hab. IRENA SOCHA
prof. UŚ dr hab. AGNIESZKA STOPIŃSKA-PAJĄK
prof. zw. dr hab. WOJCIECH ŚWIĄTKIEWICZ
prof. zw. dr hab. JACEK WÓDZ
prof. zw. dr hab. ZBIGNIEW ŻMIGRODZKI

REDAKCJA

dr JOLANTA GWIOŹDZIK – redaktor naczelny
(Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UŚ)
mgr KATARZYNA BARAN, mgr JOANNA CHWAŁEK, mgr MARIUSZ PACHA,
mgr DAMIAN ZIÓLKOWSKI (Biblioteka Główna AWF)
dr ANETA DRABEK, mgr MARIA KYCLER (Biblioteka UŚ)
mgr MONIKA LECH (Biblioteka Główna Politechniki Śląskiej)
mgr AGATA MUC, dr BOGUMIŁA WARZACHOWSKA (Biblioteka Teologiczna UŚ)
dr GRAŻYNA TETELA (Biblioteka Wydziału Nauk o Ziemi UŚ)
dr MARTA KUNICKA (Biblioteka Wydziału Prawa i Administracji UŚ)
mgr IZABELA JURCZAK (Biblioteka Wyższej Szkoły Humanitas w Sosnowcu)
dr HANNA LANGER, dr IZABELA SWOBODA
(Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UŚ)
dr MAREK NAHOTKO (Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UJ)
WESELINA GACIŃSKA - tłumaczenie abstraktów

CZASOPISMO POWSTAJE PRZY WSPÓŁUDZIALE
SEKCJI BIBLIOTEK SZKÓŁ WYŻSZYCH STOWARZYSZENIA BIBLIOTEKARZY POLSKICH
PRZY ZARZĄDZIE OKRĘGU W KATOWICACH

CZASOPISMO UKAZUJE SIĘ W WERSJI DRUKOWANEJ (REFERENCYJNEJ) ORAZ ELEKTRONICZNEJ

BIBLIOTEKA GŁÓWNA AKADEMII WYCHOWANIA FIZYCZNEGO
IM. JERZEGO KUKUCZKI W KATOWICACH

BIBLIOTEKA UNIwersYTETU ŚLĄSKIEGO

INSTYTUT BIBLIOTEKOZNAWSTWA I INFORMACJI NAUKOWEJ UNIwersYTETU ŚLĄSKIEGO

BIBLIOTHECA NOSTRA

ŚLĄSKI KWARTALNIK NAUKOWY

BUDOWNICTWO
BIBLIOTEK UNIwersYTECKICH

KATOWICE 2011

RECENZENT

prof. zw. dr hab. JAN MALICKI

REDAKTOR NUMERU

ANETA DRABEK

REDAKCJA MERYTORYCZNA

Jolanta Gwioździk

KOREKTA

Bogumiła Warzachowska, Agata Muc

WYDAWCA

Akademia Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki w Katowicach
© Copyright by Akademia Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki
w Katowicach 2011

ADRES REDAKCJI

Biblioteka Główna Akademii Wychowania Fizycznego
im. Jerzego Kukuczki w Katowicach
ul. Mikołowska 72 A, 40-065 Katowice,
tel. 32 207 51 48, e-mail: bibliothecanostra@gmail.com
Wersja elektroniczna
<http://www.bibliothecanostra.awf.katowice.pl>
<http://www.sbc.org.pl>

REDAKCJA TECHNICZNA,
SKŁAD I ŁAMANIE
Joanna Chwałek, Damian Ziółkowski

DRUK
Poligrafia AWF im. Jerzego Kukuczki,
ul. Mikołowska 72 C, 40-065 Katowice
Nakład: 230 egz.

Zapraszamy zainteresowane instytucje do zamieszczania informacji
o swojej ofercie na łamach Bibliotheca Nostra.
Kontakt: tel. 32 207 51 35, e-mail: bibl@awf.katowice.pl

ISSN 1734-6576

SPIS TREŚCI

ARTYKUŁY • 9

Dariusz Pawelec, Jadwiga Witek *Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka – biblioteka otwarta w społecznej przestrzeni miasta* • 9

Dariusz Herman, Piotr Śmierzewski, Wojciech Subalski *Lucidus ordo* • 19

Henryk Hollender *Gmach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie* • 25

Katarzyna Maćkiewicz *Organizacja przestrzeni architektonicznej Biblioteki Uniwersyteckiej UWM w Olsztynie* • 40

Halina Brzezińska-Stec *Biblioteka Uniwersytecka im. J. Giedroycia w Białymstoku w nowym gmachu - z perspektywy pięcioletnich doświadczeń* • 50

Magdalena Hamerska *Biblioteka Główna Uniwersytetu Gdańskiego koncepcja i doświadczenia eksploatacji* • 61

Aniela Piotrowicz *Nowa siedziba Biblioteki Główniej Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu* • 75

Dariusz Kot *Cuda się zdarzają czyli o remoncie Miejskiej Biblioteki Publicznej w Bytomiu słów kilka* • 82

Agnieszka Bakalarz *Projektowanie i budowa nowych bibliotek* • 94

Maria Kycler *Budownictwo i urządzenia biblioteczne. Przegląd piśmiennictwa na podstawie „Polskiej Bibliografii Bibliologicznej” za lata 1981-2007* • 104

SPRAWOZDANIA • 145

Marek Nahotko *Biblioteki XXI wieku – wystawa w Bibliotece Główniej AGH, Kraków* • 145

Sebastian Woźniak *Sprawozdanie z konferencji popularnonaukowej „Bytom w cieniu dwóch totalitaryzmów” (Bytom, 6 kwietnia 2011 roku)* • 149

Anna Suchecka *Sprawozdanie ze spotkania Bazy i serwisy elektroniczne w pracy bibliotekarzy* • **154**

Jolanta Białkowska *Sprawozdanie z XVII Targów Wydawców Katolickich* • **157**

Magdalena Kudła *Sprawozdanie z cyklu spotkań „Przy literaturze o kulturze”* • **162**

AKTUALNOŚCI AWF • 167

Adam Cichosz, Henryk Kocój *Wielkie Dzieło Odrodzenia Narodowego. W 220 rocznicę Konstytucji 3 maja* • **167**

Dariusz Rozmus, Sławomir Witkowski *Literatura i źródła do dziejów Zagłębia Dąbrowskiego* • **185**

Recenzje • **193**

Henryk Kocój: *Dyplomaci pruscy o powstaniu kościuszkowskim* (Marian Marek Drozdowski) • **193**

INFORMACJE AWF • 199

Aktualny wykaz czasopism dostępnych w Bibliotece Głównej AWF im. Jerzego Kukuczki w Katowicach • **199**

Bazy danych dostępne w Bibliotece Głównej AWF im. Jerzego Kukuczki w Katowicach • **203**

NOWOŚCI W ZBIORACH • 205

Wykaz książek zarejestrowanych w Bibliotece Głównej AWF w Katowicach w II kwartale 2011 roku • **205**

NOWOŚCI WYDAWNICZE AWF • 221

CONTENTS

ARTICLES • 9

Dariusz Pawelec, Jadwiga Witek *Scientific Information Center and the Academic Library – an open library in the social dimension of the city* • 9

Dariusz Herman, Piotr Śmierzewski, Wojciech Subalski *Lucidus ordo* • 19

Henryk Hollender *The edifice of the University Library in Warsaw* • 25

Katarzyna Maćkiewicz *The organization of the architectonical space in the Library of the University of Warmia and Mazury in Olsztyn* • 40

Halina Brzezińska-Stec *The Jerzy Giedroyc University Library in Białystok in the new edifice – five years of experience* • 50

Magdalena Hamerska *The Library of the University of Gdańsk – the concept and the experience of use* • 61

Aniela Piotrowicz *The new base of The Main Library of the Poznań University of Medical Science* • 75

Dariusz Kot *The miracles can happen, a few words about the restoration of the Bytom City Public Library* • 82

Agnieszka Bakalarz *The design and construction of the new libraries* • 94

Maria Kycler *Construction and library equipment. Literature review based on „Polish Bibliological Bibliography” in the years 1981-2007* • 104

REPORTS • 145

Marek Nahotko *Libraries of the 21st century – an exhibition in the Main Library of AGH University of Science and Technology in Krakow.* • 145

Sebastian Woźniak *Report on the popular science conference “Bytom, under the shadow of two totalitarianisms” (Bytom, 6th of April of 2011)* • 149

Anna Suchecka *Report on the meeting "Databases and electronic services in the librarian's job"* • **154**

Jolanta Białkowska *Report on the 7th Catholic Publishers' Fair* • **157**

Magdalena Kudła *Report on the cycle of meetings „With literature about culture”* • **162**

ACADEMY OF PHYSICAL EDUCATION (AWF) NEWS • 167

Adam Cichosz, Henryk Kocój *The great cause of national rebirth. The 220th anniversary of the Constitution of May 3* • **167**

Dariusz Rozmus, Sławomir Witkowski *Literature and sources of the Zagłębie Dąbrowskie history* • **185**

Reviews • 193

Henryk Kocój: *Dyplomaci pruscy o powstaniu kościuszkowskim [Prussian diplomats in the Kościuszko Uprising]* (Marian Marek Drozdowski) • **193**

INFORMATION • 199

A current register of periodicals available at the Main Library of The Jerzy Kukuczka Academy of Physical Education in Katowice • **199**

Data bases available at the Main Library of The Jerzy Kukuczka Academy of Physical Education in Katowice • **203**

NEWS IN THE COLLECTION • 205

Books registered in the Main Library of The Jerzy Kukuczka Academy of Physical Education in Katowice in second quarter of 2011 • **205**

AWF'S PUBLISHING NEWS • 221

ARTYKUŁY

DARIUSZ PAWELEC

JADWIGA WITEK

Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego

**CENTRUM INFORMACJI NAUKOWEJ
I BIBLIOTEKA AKADEMICKA – BIBLIOTEKA
OTWARTA W SPOŁECZNEJ PRZESTRZENI MIASTA**

Geneza projektu Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka (CINiBA)

Środowisko akademickie Uniwersytetów: Śląskiego i Ekonomicznego¹ od początku swojej działalności od początku odczuwało brak budynku bibliotecznego, który pozwalałby w pełni realizować funkcje księżnicy akademickiej. Czterdziestoletnia historia Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego zawiera wiele przykładów starań o polepszenie sytuacji lokalowej, a przede wszystkim warunków korzystania ze zbiorów. Idea adaptacji budynku dydaktycznego przy ul. Bankowej 14 w Katowicach zrodziła się już na początku lat siedemdziesiątych. Pod koniec następnej dekady pojawił się pomysł utworzenia naukowej biblioteki humanistycznej, na podstawie zbiorów Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego i Biblioteki Śląskiej. Wizja nowego gmachu dla biblioteki zaczęła nabierać wyrazistych kształtów pod koniec lat dziewięćdziesiątych. W 2000 r. Miasto i Gmina Katowice przejęły teren po dawnym lodowisku Torkat od Katowickiego Holdingu Węglowego i przekazały go Uniwersytetowi Śląskiemu. Rozpoczął się nowy etap - było już miejsce dla biblioteki. Uczelnia próbowała pozyskać wsparcie z budżetu państwa. Starano się do minimum ograniczyć potencjalne koszty budowy. Pojawiły się pierwsze (niezrealizowane) koncepcje architektoniczne, np. przysposobienia pozostałości lodowiska pod bibliotekę. Pod koniec 2001 roku opracowano *Studium możliwości*

¹ 1 X 2010 Akademia Ekonomiczna im. Karola Adamieckiego w Katowicach została przekształcona w Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach.

adaptacji i rozbudowy istniejącej struktury budowlanej lodowiska Torkat na Bibliotekę Główną Uniwersytetu Śląskiego.

Prace nad projektem CINIbA zainicjowano opracowaniem programu użytkowego. Powołano zespół do analizy organizacji i struktury, specyfiki zbiorów, informacji naukowej oraz środowiska czytelników i bezpośredniego otoczenia społecznego Biblioteki (Program). 24 marca 2003 r. rozstrzygnięto konkurs Stowarzyszenia Architektów Polskich (SARP) na opracowanie koncepcji Centrum Informacji Naukowej i Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego. Zwyciężył projekt biura architektonicznego HS99 z Koszalina.

Kolejny etap rozpoczęło nawiązanie współpracy Uniwersytetu Śląskiego i Akademii Ekonomicznej na rzecz budowy CINIbA. Po odrzuceniu odrębnych wniosków o dofinansowanie budowy bibliotek z funduszy europejskich², uczelnie podjęły decyzję o współpracy, którą poparło także Miasto Katowice. W efekcie 7 stycznia 2005 r. Uniwersytet Śląski, Akademia Ekonomiczna i Miasto Katowice podpisały *Porozumienie o współpracy na rzecz budowy wspólnego dla Uniwersytetu i Akademii Centrum Informacji Naukowej i Biblioteki Akademickiej*. Następny etap to modyfikacja programu użytkowego wspólnej biblioteki, uwzględniającego jej nowe funkcje i potrzeby. Na podstawie Porozumienia między Uniwersytetem Śląskim (Liderem) a Akademią Ekonomiczną (Partnerem) 21 kwietnia 2008 roku została zawarta Umowa Konsorcjum, określająca zasady współpracy przy realizacji budowy obiektu CINIbA, a także – po jej zakończeniu – w zakresie prowadzenia wspólnego Centrum Informacji.

CINIbA – przedsięwzięcie kluczowe dla rozwoju Śląska

Punktem zwrotnym w procesie starań o finansowanie budowy nowego gmachu dla Biblioteki Uniwersyteckiej stało się nadanie projektowi CINIbA rangi kluczowego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007-2013³. Innowacyjny, spełniający euro-

2 Wnioski złożono w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego (ZPORR). Wniosek o dofinansowanie złożono w 2004 r. Uniwersytet ubiegał się w nim o dofinansowanie 75% dla projektu wartego 60 milionów złotych. Pieniądzy jednak nie udało się pozyskać. Analogiczne zapotrzebowanie zgłosiła w tym samym czasie Akademia Ekonomiczna. Odmówiono finansowania budowy dwóch bibliotek akademickich w Katowicach.

3 Ministerstwo Rozwoju Regionalnego zleciło wskazanie projektów istotnych z punktu widzenia rozwoju Śląska. „W wyniku szeregu spotkań z przedstawicielami gmin i powiatów czterech subregionów województwa śląskiego podjęto decyzję o przeznaczeniu ok. 40% ze środków Programu na dofinansowanie m. in. kluczowych inwestycji, których realizacja jest istotna z punktu widzenia nie tylko subregionów, ale także mających duże znaczenie dla całego regionu. Dla podziału środków zastosowano algorytm, uwzględniający kryteria: ludności, PKB w przeliczeniu na mieszkańca oraz wysokość bezrobocia na danym terenie, określający pulę pieniędzy dla każdego z subregionów. Powyższe środki wykorzystane będą na dofinansowanie projektów kluczowych oraz Subregionalnych Zintegrowanych Programów Rozwoju (SZPR)” (Uzasadnienie, 2006).

pejskie standardy projekt CINIbA wpisuje się w jeden ze strategicznych celów regionalnych programów operacyjnych, jakim jest podnoszenie konkurencyjności oraz promowanie zrównoważonego rozwoju w poszczególnych województwach Polski. Nowoczesne Centrum Informacji będzie służyło tworzeniu dobrych warunków dla wzrostu innowacji inwestycji i zatrudnienia, czego szczegółową wykładnię zawarto w *Studium wykonalności* (Studium, 2008) przygotowanym na zlecenie Uniwersytetu Śląskiego.

CINIbA znalazła się na liście inwestycji o istotnym znaczeniu dla rozwoju Województwa Śląskiego, w ramach Priorytetu VI *Zrównoważony rozwój miast* oraz Działania 6.1 *Wzmocnienie regionalnych ośrodków wzrostu*. Efektem tych starań jest *Umowa o dofinansowanie projektu w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007-2013*, zawarta 8 lipca 2008 roku między Zarządzeniem Województwa Śląskiego (Instytucją Zarządzającą RPO WSL) a Konsorcjum UŚ i AE oraz faktyczne rozpoczęcie budowy we wrześniu 2009 r.

Cechy funkcjonalne gmachu CINIbA

Funkcjonalna biblioteka akademicka oraz nowoczesne centrum informacji naukowej to niezbędne elementy wszystkich szanujących się miast uniwersyteckich. To biblioteka, która w równym stopniu gromadzi, przechowuje i udostępnia piśmiennictwo w tradycyjnej formie drukowanej oraz pełni funkcje ośrodka informacji naukowej z zasobami cyfrowymi udostępnianymi online. CINIbA będzie funkcjonować jako złożony organizm współpracujących ze sobą instytucji, technologii, ale przede wszystkim ludzi. Jej nadrzędnym celem jest łączenie zadań informacyjnych, edukacyjnych i kulturalnych. Dzięki temu jest w stanie sprostać wymaganiom stawianym przez użytkownika (Centrum). Współczesna biblioteka naukowa, akademicka wychodzi naprzeciw nowym oczekiwaniom, przede wszystkim zmieniającemu się otoczeniu oraz różnicującym się grupom użytkowników. Książnica akademicka coraz mocniej „ingeruje” w społeczną przestrzeń miasta, w życie regionu. Z powodzeniem mierzy się ze stereotypowym wizerunkiem biblioteki naukowej dostępnej tylko dla naukowców i studentów, wykluczając udział innych osób w sytuacjach zapotrzebowania na profesjonalną, rzetelną informację.

Na nowoczesną książnicę należy patrzeć przez pryzmat jej zadań, bieżących oraz długoterminowych, także o znaczeniu strategicznym dla regionu. W przestrzeni społecznej nowa biblioteka będzie funkcjonować w roli „eksperta informacji” i instytucji uczącej, otwartej na potrzeby edukacyjne, informacyjne, kulturalne, naukowe, a także w pewnym stopniu rozrywkowe, będącej integralnym i niezbędnym elementem tej przestrzeni.

Jako element „tkanki” miasta, staje się jednocześnie częścią jego architektury oraz rytmu miejskiego życia. W pewnym sensie powinna się doń przystosować przez zakres proponowanych usług oraz funkcjonalność

oferowanych rozwiązań. „Ta w dużej mierze zależy od ścisłej współpracy bibliotekarzy i projektantów w bardzo wczesnej fazie konstruowania wizji przyszłego obiektu. Rozwiązanie, które udało się wypracować dla Centrum Informacji Naukowej i Biblioteki Akademickiej w Katowicach wyniknęło ze wspólnej refleksji architektów i pracowników biblioteki nad budownictwem bibliotecznym ostatnich lat w świecie. We wnioskach z takiego namysłu pojawia się paradoksalna konstatacja, że nowoczesna biblioteka musi wzorować się w swoich założeniach architektonicznych, w aranżacji przestrzeni dla zbiorów i czytelnika, na najdawniejszych antycznych wzorcach, odtwarzając wręcz mityczny model Biblioteki Aleksandryjskiej [...] Biblioteka na miarę XXI wieku nie chce być przede wszystkim magazynem - miejscem przechowywania księgozbioru, ale miejscem spotkania i wykorzystywania jej zasobów, zarówno tych tradycyjnych, jak i elektronicznych. Zlokalizowana w kampusie akademickim nie jest dzisiaj tylko wypożyczalnią i czytelnią, ale staje się miejscem uczenia się. Na jej twórcach wymusza to zatem odpowiednie dostosowanie przestrzeni sprzyjającej wymianie poglądów, pracy zespołowej, a nawet relaksowi. Jej sens istnienia spełni się wówczas, gdy stanie się najpopularniejszym miejscem kampusu” (Pawelec, 2009).

Projektowanie gmachów bibliotek to w tej chwili już niemal odrębna, bardzo specjalistyczna dziedzina – pole współpracy bibliotekarzy i architektów, obejmujące kilka etapów: od zidentyfikowania potrzeb do urządzania wnętrza i rozmieszczenia terminali komputerowych. Standardy nowoczesnej ksiąźnicy są równoznaczne takim określeniom, jak: bezpieczeństwo i komfort pracy, ochrona zbiorów i wyposażenia biblioteki, otwartość i dostępność. „Pożądaną cechą funkcjonalnego projektu jest również tzw. kompaktowość czy spistość. Najczęściej wykorzystywane miejsca i usługi m.in. wypożyczalnia, punkty wypożyczeń i zwrotów książek powinny być scentralizowane, zlokalizowane blisko siebie. Organizowanie przestrzeni bibliotecznej uwzględnia też pojęcie hałasu (ciszy), a z nim konieczność wydzielenia miejsc do pracy indywidualnej i grupowej. Budynek musi być łatwy i ekonomiczny w utrzymaniu, a sama konstrukcja na tyle elastyczna, by zapewnić możliwość ewentualnej, swobodnej rozbudowy” (Pawelec, 2009).

Nowy gmach biblioteki został wybudowany w centrum Katowic⁴, w głównym zespole budynków Uniwersytetu Śląskiego przy ul. Bankowej 11A. Położenie CINIbA w sercu uniwersyteckich kampusów i stolicy województwa śląskiego pełni ważną funkcję, ponieważ nadaje nie tylko akademicki, ale regionalny charakter temu ośrodkowi naukowemu i kulturalnemu.

Budynek został zaprojektowany w sposób umożliwiający jego ewentualną późniejszą rozbudowę. Żelbetowa, monolityczna słupowo-płytowa konstrukcja zapewnia maksymalną prostotę i wytrzymałość, jak również duże możliwości przekształceń i zmian w zakresie organizacji przestrzeni.

4 Przekazanie budynku inwestorowi jest planowane na koniec czerwca 2011 r.

Nieliczne ściany żelbetowe usztywniają układ przestrzenny budynku w obydwu kierunkach. Słupy zaprojektowano jako żelbetowe, uzwojone ze zbrojeniem sztywnym. Istnieje możliwość sprefabrykowania słupów i głowic, co znacznie powinno przyspieszyć budowę i podnieść jakość konstrukcji (Pawelec, 2009).

Podstawą konstrukcji jest prostokąt o wymiarach 63,75 m x 46,25 m. Na tej bazie została wzniesiona bryła, składająca się z trzech ogólnodostępnych kondygnacji. Nad nią znajduje się mniejsza bryła o wysokości 14,3 m, również na rzucie prostokąta, o wymiarach 48,75 m x 16,25 m. Na poziomie -1 znajdują się magazyny oraz pomieszczenia techniczno-gospodarcze. Wysokość biblioteki wpisuje się w średnią wysokość budynków sąsiadujących. Na szczególną uwagę zasługuje elewacja w kolorze rubinowym, który nawiązuje do czerwonej, palonej cegły, tak charakterystycznej dla Górnego Śląska. Budynek zawiera 4004 wąskie tzw. okna szczelinowe, które dają efekt stonowanego światła.

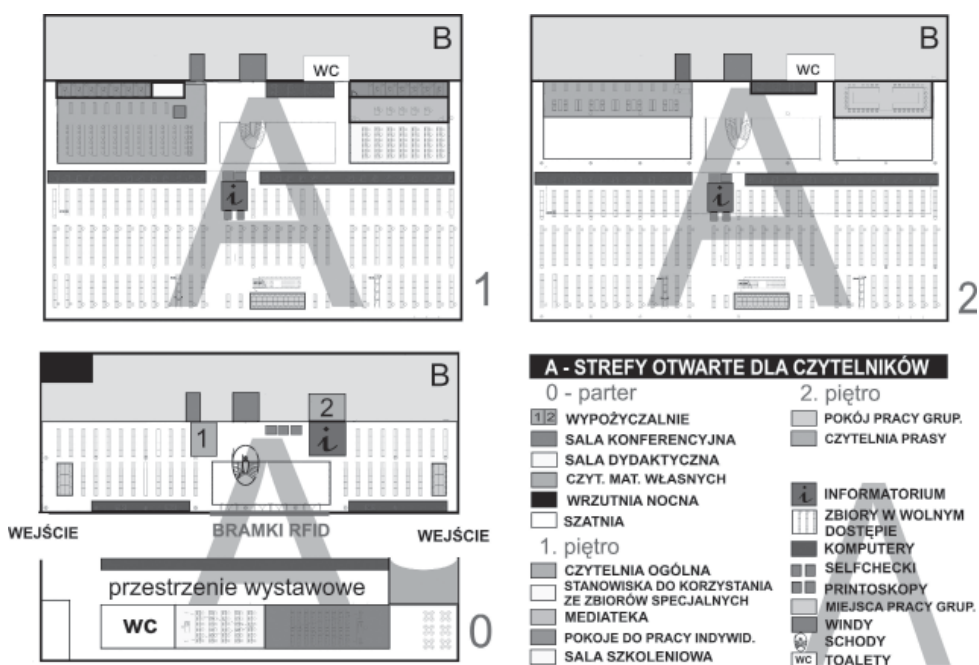
Podstawowe dane charakteryzujące obiekt:

- pow. działki – 12 203,47 m²
- pow. zabudowy – 2 910,00 m²
- pow. całkowita – 13 260,49 m²
- pow. całkowita części podziemnej – 2 755,89 m²
- pow. całkowita części nadziemnej – 10 504,60 m²
- pow. netto – 12 273,40 m²
- pow. netto części podziemnej – 2 597,56 m²
- pow. netto części nadziemnej – 9 675,84 m²
- kubatura brutto – 62 559,70 m³
- kubatura brutto części podziemnej – 12 288,00 m³
- kubatura brutto części nadziemnej – 50 271,70 m³ (Studium).

Organizacja i rozwiązania zastosowane wewnątrz gmachu korespondują z jego architekturą, odpowiadając prostemu, dualistycznemu podziałowi: dwie bryły odpowiadają dwóm zasadniczym strefom funkcjonalnym – otwartej dla czytelnika oraz przeznaczonej tylko dla bibliotekarzy (pracowniczej i magazynowej). Zarówno architektura, jak i sposób urządzenia wnętrza, wyposażenie techniczne, meble mają podstawowy cel – stworzyć komfortowe warunki pracy do pełnego korzystania z usług biblioteki w miarę indywidualnych potrzeb jej użytkowników.

Pierwsze trzy kondygnacje budynku będą podporządkowane udostępnianiu zasobów. Na parterze wokół holu głównego rozlokowano pomieszczenia pełniące zarówno funkcje ściśle biblioteczne (wypożyczalnię i informatorium), jak i „niebiblioteczne” (sale konferencyjna i dydaktyczna, pasaż wystawowy oraz pomieszczenia towarzyszące, do spędzania wolnego czasu

lub np. korzystania z materiałów własnych). Na poziomie 0 rozpoczyna się też strefa zbiorów w wolnym dostępie, która zajmuje głównie przestrzeń I i II piętra. Na trzech poziomach naziemnej części większej bryły gmachu obok regałów z książkami znajdują swoje miejsce luźno rozmieszczone stanowiska do pracy własnej, z komputerami i terminale z dostępem do Internetu, elektronicznych katalogów, zasobów elektronicznych Centrum i otwartej sieci. Czytelnie i wydzielona strefa pracownicza, niedostępna dla czytelnika, będzie zredukowana do niezbędnego minimum. Na granicy obu stref, czytelniczej i pracowniczej, w pobliżu przebiegu pionowej linii transportu książki usytuowano miejsca pracy obsługi bibliotecznej; ponadto na I piętrze zaplanowano obszar przeznaczony do korzystania ze zbiorów pod nadzorem bibliotekarzy: czytelnię ogólną obsługującą zbiory z magazynów zamkniętych, pomieszczeniem przeznaczonym do udostępniania zbiorów specjalnych, czytelnię czasopism bieżących oraz mediatekę.

Rys. 1. Plany kondygnacji ze strefami dostępnymi dla użytkowników

Dodatkowo do dyspozycji użytkowników będą pokoje do pracy indywidualnej, pokoje pracy grupowej, wydzielone miejsca czytania prasy i odpoczynku oraz dobrze wyposażona sala dydaktyczna. Na I piętrze znajdują się również pomieszczenia biurowe, w tym gabinety dyrekcji oraz sekretariat, jak również niezbędne pomieszczenia towarzyszące (sala dydaktyczna, pomieszczenia socjalne, toalety i inne). Nad główną częścią budynku będzie umieszczona mniejsza bryła, której piętra będą dostępne wyłącznie dla pracowników Centrum. Na III piętrze zaplanowano pomieszczenia dla pracowników oddziału gromadzenia i opracowania zbiorów. Piętra IV i V przeznaczono na magazyny zwarte zamknięte dla czytelników, w tym na IV piętrze magazyny zbiorów nietypowych, a na V piętrze zbiorów chronionych. Pod budynkiem znajdują się pomieszczenia przeznaczone na magazyn książek oraz pomieszczenia o charakterze techniczno-gospodarczym (Studium).

Wolny dostęp

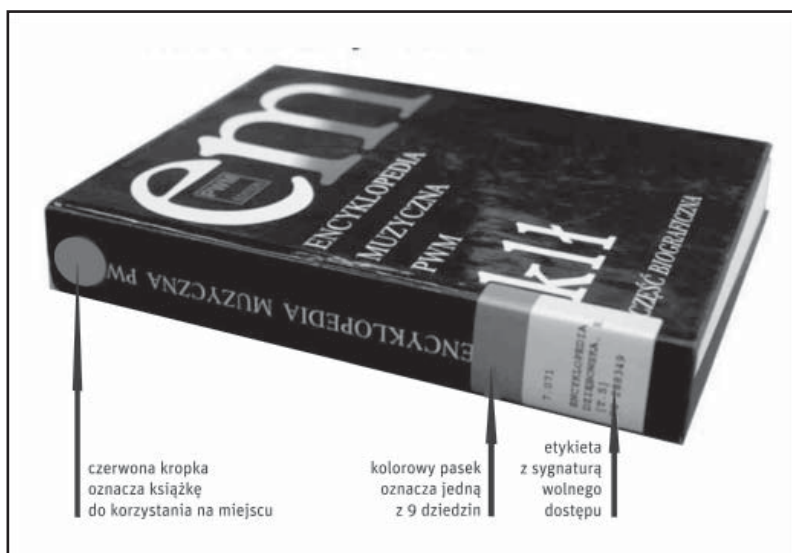
Jednym z najbardziej charakterystycznych elementów, poza niekonwencjonalną architekturą, jest tzw. strefa wolnego dostępu. Taki nieskrępowany dostęp do półek to przede wszystkim możliwość dotarcia do książek bez konieczności ich wcześniejszego zamawiania w sposób tradycyjny, czyli elektronicznie lub przez złożenie rewersu. Z punktu widzenia biblioteki niewątpliwą zaletą tego rozwiązania jest jednoczesne udostępnianie i przechowywanie zbiorów. Cały księgozbiór znajdujący się w wolnym dostępie zostaje przygotowany do pełnej samoobsługi czytelnika, z uwzględnieniem nowoczesnych technologii przechowywania, identyfikacji danych oraz systemów zabezpieczeń. W strefie wolnego dostępu docelowo znajdzie się około 340 tysięcy woluminów książek. Są to materiały wydane od 1995 r. oraz podręczniki i skrypty akademickie, a także dzieła podstawowe z poszczególnych nauk i dziedzin wiedzy. Po otwarciu, w pierwszym okresie funkcjonowania Centrum zbiory będą liczyły ok. 800 tysięcy egzemplarzy, razem ze zbiorami przechowywanymi w magazynach.

Układ zbiorów w wolnym dostępie

W 2008 r. został powołany Zespół ds. opracowania schematu rozmieszczenia księgozbioru przeznaczonego do wolnego dostępu w CINiBA, który przyjął za podstawę dziedziczonego rozmieszczenia zbiorów Uniwersalną Klasyfikację Dziesiątą. Na tę decyzję wpłynęło stosowanie tej klasyfikacji w obu bibliotekach uniwersyteckich, które współtworzą Centrum. Jest ona również podstawą klucza wyszukiwawczego w katalogu OPAC. Klasyfikacja została zmodyfikowana, uproszczona, stając się podstawą opracowania projektu schematu sygnatury w wolnym dostępie. Adaptacja polegała na uproszczeniu symboli i ustaleniu zasad szeregowania oraz określeniu reguł przypisywania symbolu, tak by stworzyć przejrzysty system oznakowania

zbiorów. W celu ułatwienia orientacji w wolnym dostępie, wszystkie książki są oklejane kolorowymi etykietami o ściśle określonym znaczeniu, takim jak: sygnatura, dział UKD oraz przeznaczenie do wypożyczenia lub korzystania na miejscu.

Czytelnik będzie mógł dotrzeć do interesujących go materiałów w dwójaki wzajemnie uzupełniający się sposób: poprzez samodzielne wyszukiwanie książki lub czasopisma bezpośrednio na półkach w wolnym dostępie oraz po przeszukiwaniu katalogu komputerowego i uzyskaniu informacji o miejscu przechowywania dokumentu (wolny dostęp czy magazyn zamknięty). W zależności od tego, w którym magazynie znajduje się poszukiwana książka użytkownik może sam znaleźć ją na półce lub, jeśli książka znajduje się w magazynie zamkniętym zamówić ją do wypożyczalni bądź czytelnicy. „Zbiory CINIbA zostaną podzielone na dwie części. Jedną część tworzą książki w wolnym dostępie rozlokowane na trzech kondygnacjach: na parterze w tzw. skryptorium gdzie zebrane zostaną podręczniki i skrypty gromadzone w wielu egzemplarzach oraz na dwóch kolejnych piętrach w magazynach otwartych. Drugą część zbiorów stanowić będą zbiory przechowywane w magazynach zamkniętych, obsługiwane w podobny sposób jak dotychczas, czyli w zależności od przeznaczenia będzie można je zamawiać do czytelnicy lub wypożyczalni. W efekcie będą funkcjonowały dwa sposoby wypożyczeń: samoobsługowy dla książek z wolnego dostępu oraz

Rys. 2. Książki rozlokowane w strefie wolnego dostępu zostają zaopatrzone w zestaw oznaczeń

tradycyjna wypożyczalnia, podobna do aktualnie funkcjonującej obsługująca książki z magazynów zamkniętych przeznaczone do wypożyczenia. Oprócz tego planowane są również wrzutnie umożliwiające dokonywanie zwrotów wypożyczonych książek o dowolnej porze. Gmach CINIbA będzie przykładem wykorzystania dobrodziejstw techniki: nowoczesnego systemu klimatyzacji i ogrzewania; komputerowo sterowanych systemów ochrony przeciwpożarowej, infrastruktury informatycznej w celu zapewnienia optymalnych warunków korzystania z komputerów osobistych oraz stacjonarnych komputerów równomiernie rozlokowanych i wszystkich niezbędnych urządzeń audiowizualnych. Ponadto gmach będzie wyposażony w urządzenia usprawniające pracę bibliotekarzy, umożliwiające zastosowanie urządzeń, dzięki którym czytelnik może sam dokonywać wypożyczeń dokumentów lub jego zwrotów” (Studium).

Schemat wolnego dostępu:

0. Dział ogólny
1. Filozofia. Psychologia
2. Religia. Teologia. Religioznawstwo
3. Nauki społeczne. Prawo. Administracja. Nauki ekonomiczne
5. Matematyka. Nauki przyrodnicze
6. Nauki stosowane. Medycyna. Nauki techniczne. Rolnictwo
7. Sztuka. Rozrywki. Sport
8. Językoznawstwo. Nauka o literaturze. Literatura piękna
9. Archeologia. Prehistoria. Geografia. Biografie. Historia

„Trzecie miejsce” w bibliotece uniwersyteckiej

Współczesna architektura bibliotek uwzględnia zmieniające się oczekiwania czytelników. Wychodzi im naprzeciw poprzez konkretne rozwiązania ułatwiające realizację różnych funkcji i zadań biblioteki, w tym także tych tzw. niebibliotecznych. Dzisiejsza biblioteka naukowa nie jest już tylko księżnicą rozumianą głównie jako magazyn służący przechowywaniu książek. Ma to być także miejsce spotkań, wymiany myśli, fermentu naukowego. Sytuacje nieformalnych spotkań w bibliotece naukowej powinny zawsze na którymś poziomie służyć promowaniu i popularyzacji nauki i kultury wysokiej. W ten sposób stając się szansą poznania nowego, zatrzymać w tle wartość pożyteczną. Architektura CINIbA pozwala – w miarę potrzeb łączyć role biblioteki i nieformalnego „trzeciego” miejsca spotkań, lub wyraźnie je rozdzielić. „Granicy” można znaleźć w postaci szklanej ściany na parterze, znajdującej się między właściwą biblioteką, a pasażem wystawowym, przechodnim deptakiem wewnątrz budynku, sąsiadującym z salami konferencyjną i szkoleniową.

W przezroczystą, szklaną ścianę są wmontowane ogromne drzwi. W zależności od potrzeb – pełni funkcję „muru”, który dzieli dwa światy, ale jest także „oknem na świat po drugiej”, za szybą. Widoczny, przez to bliższy i bardziej znany, a dzięki drzwiom otwartym dostępny. Takie będzie Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka – otwarte.

Bibliografia

Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka (CINiBA) [online]. 2008-2010 [dostęp: 2011-06-16]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ciniba.us.edu.pl/>

Pawelec D. [i in.], (2009), *Projekt Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka wobec trendów i norm w budownictwie bibliotecznym*, „Biuletyn EBIB” [online], nr 3(103) [dostęp 2011-06-16]. Dostępny w World Wide Web: http://www.ebib.info/2009/103/a.php?pawelec_in.

Program użytkowy Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego [dokument niepublikowany]

Studium wykonalności projektu Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka (2008), Uniwersytet Śląski i Akademia Ekonomiczna. Katowice.

Uzasadnienie wyboru projektów kluczowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007-2013 [online]. 2006 [dostęp: 2011-06-16]. Dostępny w World Wide Web: <http://rpo.slaskie.pl/?grupa=2&art1=1159872812&art=&rok=2006>

Dariusz Pawelec, Jadwiga Witek
Scientific Information Center and the Academic Library
– an open library in the social dimension of the city
Summary

The article presents the principles and the history of creation of the Scientific Information Center and the Academic Library, the common project of University of Silesia and the University of Economics in Katowice. It provides a detailed description of the building, as well as the location and functions of the rooms on each floor. The idea of the free access and the organization of the book collection are characterized. The brief work puts an emphasis on the new role that the university library plays, being not only the place of lending the books, but also becoming the place where the culture is disseminated and the informal meetings take place.

DARIUSZ HERMAN
PIOTR ŚMIERZEWSKI
WOJCIECH SUBALSKI
HS99

LUCIDUS ORDO

O, si tacuisses, philosophus mansisses.

Opisywanie przez autorów swej twórczości jest zadaniem niebezpiecznym. Wartościowe utwory objaśniają się same, dotyczy to również prac architektonicznych. Ryzykowne jest zatem odsłanianie motywów tkwiących u podstaw projektu, można bowiem wówczas zasugerować odbiorcom istnienie czegoś więcej niż budowla zawiera. A to splendoru autorom nie przysparza, stąd nie używamy tu pojęć takich jak: *lumen rationis aeternae*, *illuminatio*, *logos*, *claritas*. O tym obiekcie można też mówić w prostych i bezpretensjonalnych słowach, bo taki jest on sam – prosty, tani, pragmatyczny. Wszystko co tę prostotę przekracza jest jedynie wartością dodaną, która będzie go odróżniać od innych prostych i tanich budynków.

Projekt wyłoniono w drodze konkursu w 2002 roku. Pierwotnie gmach Centrum Informacji Naukowej i Biblioteki Akademickiej wspólny dla Uniwersytetu Ekonomicznego i Uniwersytetu Śląskiego zaprojektowano na potrzeby uczelni przy Bankowej, z myślą o stworzeniu dla tej stosunkowo młodej instytucji obiektu, który będzie odpowiadał jej ambicjom, potrzebom naukowym, ale który również będzie porządkował przestrzeń tego prężnie rozwijającego się „organizmu”¹.

Odziedziczony po Wyższej Szkole Pedagogicznej zespół budynków wciąż daleki jest od tego, co zwykło się określać mianem „kampus”, głównie z powodu braku jakiegokolwiek generalnego planu. Nowa zabudowa poprzez swoją lokalizację i gabaryty miała wydobyć i uwypuklić resztki

1 W 17. edycji konkursu na Architekturę Roku Województwa Śląskiego 2011 organizowanego przez katowicki oddział Stowarzyszenia Architektów Polskich wygrał gmach Centrum Informacji Naukowej i Biblioteki Akademickiej. Jury konkursu jednogłośnie przyznało wspólnej bibliotece Uniwersytetu Śląskiego i Uniwersytetu Ekonomicznego nagrodę główną w kategorii Obiekt Roku oraz Grand Prix [przyp. redakcji].

przestrzennej logiki. Teren po ośrodku sportowym Torkat znakomicie się do tego celu nadawał. Projektowany w tym miejscu budynek biblioteki podkreślił główną oś układu urbanistycznego², przebiegającą w kierunku wschód-zachód z obydwu stron ograniczoną wysokimi budynkami – zespołem wieżowców mieszkalnych i hotelem od wschodu oraz najwyższym budynkiem Katowic – Altusem od zachodu. Oś wschód-zachód dodatkowego znaczenia nabierze po zagospodarowaniu terenów położonych na północ od niej. Przeznaczając ten obszar na lokalizację budynków o funkcjach ogólnouniwersyteckich, takich jak nowy gmach rektoratu i auli głównej, hali wielofunkcyjnej, stworzy się szansę na wykreowanie centralnej przestrzeni uniwersytetu – Forum Akademickiego, którego elementem identyfi-

kacyjnym może stać się biblioteka. To główne zadanie urbanistyczne tego budynku. Program ten realizuje on przez swoją formę i sposób jej materializacji. Wysokość biblioteki dostosowano do średniej wysokości istniejących na terenie uniwersytetu budynków. Przewyższając ją wypiętrzenie, zwrócone w kierunku Forum, mieści w sobie księgozbiór zamknięty, a zarazem podkreśla rangę miejsca i instytucji oraz nawiązuje dialog z istniejącymi wysokimi budynkami, zamykającymi oś wschód-zachód.

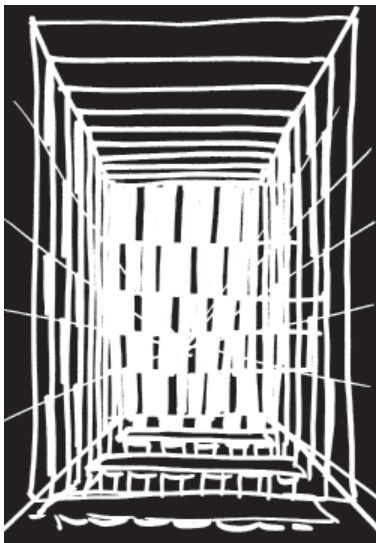
² Wszystkie szkice umieszczone w artykule przygotowane zostały przez architektów z pracowni HS99.

Fasady biblioteki przejmują funkcję komunikacji wnętrza budynku z otoczeniem. Swoją formą w abstrakcyjny sposób nawiązują do podstawowych zadań biblioteki – magazynowania książek, porządkowania, systematyzowania. Wprowadzają również wątek tajemnicy, nierozzerwalnie związany z książką. Każda nieprzeczytana książka jest tajemnicą, zagadką, intrygą...

Kamień użyty na fasady to nefugowane płyty piaskowca. Jego barwa wpisuje się w kontekst miejsca i współbrzmi z czerwienią cegły użytej na istniejących budynkach. Trwałość materiału elewacyjnego, w połączeniu z solidnością konstrukcji ma się przełożyć na trwałość obiektu. Poziome podziały fasad reagują na zmniejszające się ku górze wysokości kondygnacji. Pionowe fugi między kamiennymi płytami tworzą gniazda na szczelinowe okna. Przeszlone szczeliny fasady po zmierzchu emanują sztucznym światłem, za dnia są źródłem naturalnego światła rozproszonego tworzącego wewnątrz budynku atmosferę niecodzienności.

Biblioteki nie są zwykłymi budynkami. Wywołują skojarzenia, stereotypy i określenia takie jak „świątynia mądrości” czy „skarbnica wiedzy”. Przez jednych są przyrównywane do kosmosu, przez innych do labiryntu czy wieży Babel. Bywały ośrodkami „emanującymi” mądrością bądź sezamami zazdrośnie strzegącymi swych skarbów. Czym będą biblioteki w przyszłości? Chyba łatwiej wyobrazić sobie przyszłość energetyczną niż przyszłość książki, a przecież odpowiedzi na to pytanie musi szukać każdy architekt, mierzący się z zadaniem zaprojektowania budynku biblioteki. Gmachu, którego trwanie obliczono na wiele pokoleń. Dwa przeciwstawne scenariusze wróżą bądź to niepokohamowany rozwój społeczeństwa cyfrowego bądź powstanie analogowej alternatywy. Tę drugą można już zaobserwować w sferze foto czy też audio, sprzedaż gramofonów analogowych ma się dobrze... Którykolwiek scenariusz będzie realizowany, biblioteki są i będą miejscem, gdzie gromadzi się, porządkuje i udostępnia wiedzę. Wiedzę, której wciąż przybywa, wśród której coraz trudniej się poruszać, stąd systematyka jakościowa będzie prawdopodobnie najważniejszym zadaniem dla zajmujących się udostępnianiem zbiorów. Jeśli kiedykolwiek dojdzie do odwrotu od cywilizacji cyfrowej, to biblioteki nie muszą się martwić o swoją przyszłość. Jeżeli obecny kierunek nie ulegnie zmianie, to w totalnie zdigitalizowanym świecie (po wynalezieniu grafenu jeszcze trudniejszym do wyobrażenia) kontakt z prawdziwą, realną książką, z szelestem jej kartek, z jej zapachem, oraz formą nabierać będzie szczególnego znaczenia i wymagać będzie szczególnej oprawy. Biblioteka Akademicka w Katowicach zdaje się być przygotowana również na tę ewentualność.

Wnętrze biblioteki komunikuje się z otoczeniem nie wielkimi oknami, ale wąskimi szczelinami. Perforacja ścian pozwala na dyskretny kontakt z otoczeniem, ale przede wszystkim jest źródłem światła dziennego, nadającego kontaktowi z książką szczególnej aury.

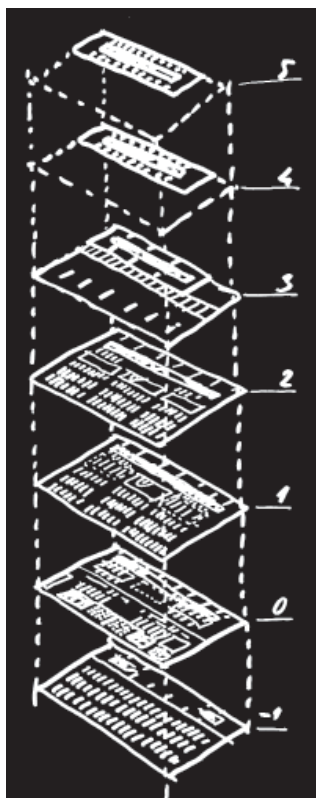

Zapewniono natomiast kontakt z centralną, trójkondygnacyjną przestrzenią wewnętrzną, rozświetloną z góry. Ta introwertyczna kompozycja nie bierze się jedynie z braku malowniczych widoków. Wyraźnie odczuwana separacja od świata zewnętrznego jest próbą stworzenia przestrzeni skoncentrowanej na książce, uporządkowanej i harmonijnej, w której czas płynie odmiennie, przestrzeni niedostępnej dla świata informacyjnego chaosu i natłoku bodźców.

Po latach eksperymentów z formami udostępniania zbiorów powrócono do księgozbiorów otwartych, gdzie czytelnicy i książki swobodnie się kontaktują. Poszukiwanie książek w katalogach tym się różni od poszukiwania książek na półkach czym podróż palcem po mapie od podróży prawdziwej, często zaskakującej i pełnej przygód. Gmach CINIiBA odpowiada takiemu właśnie stylowi korzystania z bibliotek. Czytelnik znów może być odkrywcą. To reakcja na książkę „niedotykalną”, zamawianą w internetowych witrynach. Być może jak narodziny fotografii odrealniły sztuki plastyczne, tak wirtualne odrealnienie książki przywróci wartość książce prawdziwej.

Choć w trakcie projektowania unikano wszelkich odniesień do światła jako metaforycznego nośnika mądrości, to jednak światło jest głównym „tworzywem” budynku. Sposób jego dozowania (ale też jego wieczornej emanacji) wpływa na atmosferę. Światło wydobywające wszelkie zapisane w kamieniu walory z każdą chwilą odmienia fasadę tego bardzo prostego budynku.

W trakcie projektowania stroniono również od narracji i symboliki. Dla przykładu: wieża budynku kryjąca najcenniejsze, niedostępne zbiory, ma bardziej urbanistyczne i kompozycyjne niż metaforyczne znaczenie. Podej-

muje dialog z budynkami wysokimi, zamykającymi oś, i nadaje odpowiednią rangę najważniejszemu budynkowi na kampusie. Również matematyczny porządek fasad ma bardziej praktyczne niż przenośne znaczenie.

Budynek ten, choć nie pozbawiony treści, szuka piękna w prostocie i logice. Posługuje się językiem matematyki, a wyraża się w abstrakcyjnej kompozycji. To cechy, które odnoszą go do nurtu śląskiego racjonalizmu. Wszelkie „skutki uboczne” takie, jak atmosfera wnętrza czy zmienność fasad, choć są zamierzone to są jedynie wartością dodaną, architektonicznym estetycznym „VAT-em” do tego prostego, taniego i pragmatycznego budynku, którego pierwszym zadaniem jest odpowiedzieć na wszystkie potrzeby współczesnej biblioteki i jej użytkowników.

Z badań przeprowadzonych w 2010 roku przez Pracownię Badań Czytelnictwa Biblioteki Narodowej we współpracy z TNS OBOP wynika, że 56% dorosłych Polaków nie przeczytało w ciągu roku ani jednej książki (31% – Francuzów, 17% – Czechów). 54% dorosłych Polaków przeczytało w ciągu roku tekst przekraczający objętość trzech stron (nie podano czy ze zrozu-

mieniem). Z tych samych badań wynika, że 20% osób z wyższym wykształceniem i 27% uczniów i studentów nie przeczytało kompletnie nic...

Czy to jest argument, żeby nie budować bibliotek?

Dariusz Herman, Piotr Śmierzewski, Wojciech Subalski

Lucidus ordo

Summary

The article describes the concept of the Scientific Information Center and the Academic Library from the perspective of the architects involved in the creation of the project. It presents in detail the location of the building in the university campus and in the relation with the rest of the buildings. The daylight plays a special role in the new library due to the considerable amount of windows. In their design, the architects focused on the pragmatism and the necessity of fulfilling by the Library of its basic functions.

**PROGRAM
REGIONALNY**
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka (CINiBA)

CINiBA

biblioteka otwarta!

W znaczeniu dosłownym biblioteka będzie otwarta już w semestrze letnim 2011/12. Jednak na jej otwarty charakter będą składać się przede wszystkim takie czynniki, jak: przyjazna architektura, wolny dostęp do książek, czasopism, zbiorów elektronicznych oraz fachowa i rzetelna pomoc ze strony bibliotekarzy. To wszystko będzie zachęcać do odwiedzania biblioteki nie tylko w celu zaspokojenia ciekawości. Centrum zaoferuje możliwość wzbogacania własnego warsztatu naukowego i spędzania czasu w ciekawym towarzystwie i fantastycznym otoczeniu.

www.ciniba.edu.pl

UNIWERSYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

**Uniwersytet
Ekonomiczny
w Katowicach**

CINiBA

Projekt CINiBA jest współfinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007-2013. Projekt jest również współfinansowany z budżetu Samorządu Województwa Śląskiego, Miasta Katowice, Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

Projekt HS99

Dariusz Herman,
Piotr Śmierzewski,
Wojciech Subalski
Projekt został wybrany
w drodze konkursu SARP nr 924

Nagroda **Obiekt Roku 2011**

w 17. edycji konkursu
katowickiego oddziału
Stowarzyszenia
Architektów Polskich

Foto: Tomasz Zakrzewski, Zespół ds. promocji CINiBA, Biuro Prasowe UŚ
Wizualizacje: HS99

Wyróżnienie

w konkursie
Fundusze dla Nauki 2011,
w kategorii Infrastruktura
szkolnictwa wyższego

Gmach Centrum w liczbach

1000 osób
mogących jednocześnie
przebywać w budynku;

ok. 54 km półek z książkami;
miejsce na około 1,8 miliona
woluminów książek;
około 800 tysięcy woluminów
tuż po otwarciu CINIbA;
blisko 340 000 książek
w strefie wolnego dostępu

powierzchnia całkowita - 13 260,49 m²;
powierzchnia użytkowa - 12 273,40 m²;
kubatura obiektu - 62 560 m³;
7 kondygnacji,
4004 okna;

**PROGRAM
REGIONALNY**
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

Śląskie.
Pozytywna energia

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

Gmach biblioteki znajduje się w centrum Katowic,
przy ulicy Bankowej 11a,
wewnątrz uniwersyteckiego kampusu.

Tytuł projektu:

Centrum Informacji Naukowej
i Biblioteka Akademicka

Lider:

Uniwersytet Śląski w Katowicach
www.us.edu.pl

Partner:

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach
www.ue.katowice.pl

Program operacyjny:

PROJEKT KLUCZOWY

Regionalny Program Operacyjny
Województwa Śląskiego na lata 2007-2013,
Priorytet VI - Zrównoważony rozwój miast

Numer i nazwa działania:

Działanie 6.1 - Wzmacnianie regionalnych
ośrodków wzrostu

Całkowita wartość projektu:

79 453 600,00 PLN

Wartość dofinansowania:

52 828 698,64 PLN

Okres realizacji:

2008 – 2012

UNIWERSYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Uniwersytet
Ekonomiczny
w Katowicach

KATOWICE

HENRYK HOLLENDER

Biblioteka Uczelni Łazarskiego w Warszawie

GMACH BIBLIOTEKI UNIWERSYTECKIEJ W WARSZAWIE

W obliczu niewielkiej liczby ogólniejszych polskich publikacji na temat budownictwa bibliotek, jak i zupełnego braku tego wątku w prowadzonych obecnie przedsięwzięciach naukowych instytutów bibliotekoznawstwa (Kronika, 2011), uzasadnione wydaje się omówienie budowy gmachu Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie (dalej BUW), otwartego w 1999 r., a w 2009 r. obchodzącego swoje dziesięciolecie (10 lat nowej Biblioteki). Ta pierwsza wielka inwestycja w sektorze zaniedbanych księżniczek szkół wyższych, oczekiwana przez półwiecze, a planowana już na przełomie lat 80-tych i 90-tych ubiegłego wieku, miała swoje liczne następstwa, tym bardziej więc żal, że krytyczni obserwatorzy – wśród których znalazłoby się już miejsce dla nowej generacji bibliotekarzy – nie poświęcili jej większej uwagi.

Wiedza o BUW oraz świadomość, czym jest ten gmach jako wytwór, i jako skarbnica kultury, ustąpiły miejsca popularnemu obrazowi ogrodów na dachu oraz sympatycznego snobizmu studentów i licealistów, oddających się „boovingowi”. Gdzieś na obrzeżach publicznego dyskursu pojawiają się niepewne uwagi o chaosie dewastowanego księgozbioru, utracie czytelni ogólnej z dziedzinowym układem zbiorów, brzydocie „fabrycznego” wnętrza, trudnościach i upokorzeniach czekających na każdego, kto usiłuje dostać się do środka. Szkoda, że te opinie nie doczekały się ani spójnej artykulacji, ani odpowiedzi. Obecnie również trudno rozważać sens wznoszenia wielkiej biblioteki głównej na uczelni, która zamierza pozostawić nienaruszoną sieć pięćdziesięciu bibliotek wydziałowych i w instytutach.

Opracowania na temat BUW, pochodzące od bezpośrednich uczestników budowy, nie mają takich walorów jak niezależna praca naukowa, ujęcie monograficzne. Niniejsza relacja ma walor dokumentacyjny, powstaje w poczuciu, że „bezpośredni uczestnicy” mogą jeszcze dorzucić kilka szczegółów do tego źródłowego zasobu – nie wszystkie fakty są wszak znane, a niektóre mogą się przydać dla przyszłych ujęć analitycznych czy porównawczych.

Biblioteka Uniwersytecka przy ul. Dobrej powstawała w poczuciu, że teraz oto Państwo wyrówna swoje rachunki z „uniwersytetem wyprowadzonym w pole” (określenie Bogdana Suchodolskiego), który nie dość, że rozproszony po wielkim mieście, to jeszcze przechowuje dwumilionowe bez mała zbiory, o znacznej częściowo wartości historycznej, w budynku dziewiętnastowiecznym, zaprojektowanym na milion woluminów. Kiedy jednak znalazł się sposób na sfinansowanie nowego gmachu, Uniwersytet przestał postrzegać stary jako bibliotekę. Ta historia wymaga wyważonej, znacznie obszerniejszej relacji. W każdym razie Uczelnia powierzyła Bibliotece Uniwersyteckiej zadanie samodzielnego skonstruowania programu użytkowego dla nowego budynku, bez uwzględniania dotychczasowego lokum. Nowy gmach powstał dokładnie według jej planów, nie bez pewnych strat, o czym za chwilę, ale bez irytującej zmiany funkcji poszczególnych pomieszczeń, co na ogół gnębi nowo wznoszone książki.

Projekt bibliotekarzy

Autorką programu użytkowego z 1992 roku – tego właśnie, który „poszedł” na pamiętny konkurs, wygrany w 1993 roku przez spółkę Badowski Budzyński Architekci – była Ewa Kobierska-Maciuszko, sekretarz naukowy BUW, magister polonistyki, absolwentka podyplomowych studiów bibliotekoznawczych w Uniwersytecie Jagiellońskim, stypendystka Fundacji Mellona, po objęździe naukowym w Stanach Zjednoczonych AP. Ostateczne decyzje były podejmowane we współpracy z dyrektorem BUW (niżej podpisanym), bibliotekoznawcą i doktorem nauk humanistycznych, absolwentem podyplomowych studiów bibliotekoznawczych w Uniwersytecie Stanowym Kent w Ohio (USA). Podjęli oni decyzję o stworzeniu biblioteki z konsekwentnym wolnym dostępem dla – docelowo – niemal połowy zbiorów, bez wydzielania czytelni dziedzinowych, o których w BUW mówiło się dawniej. Niektóre aspekty programu były dyskutowane z resztą dyrekcji BUW: dr Hanną Kolendo i mgr Barbarą Leytner-Zemánek.

W 1995 roku Rada Biblioteczna wyraziła zgodę na posłużenie się Klasyfikacją Biblioteki Kongresu (KBK) do udostępnienia zbiorów w wolnym dostępie. W czasie układania programu użytkowego docelowy system klasyfikacji nie był jeszcze wybrany, choć dyrektor BUW określił się już był jako zagorzały użytkownik książek, opatrzonych sygnaturami KBK (Hollender, 1990). Program użytkowy został stworzony przede wszystkim jako wykaz pomieszczeń, nie miał zatem zbyt wiele wspólnego ze szczegółowymi programami, przygotowywanymi z udziałem architektów i służb technicznych uczelni, z którymi E. Kobierska-Maciuszko i H. Hollender miewali później do czynienia jako konsultanci¹. Nie

1 H. Hollender był członkiem zespołu, który przygotował zwycięski projekt konkursowy Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu oraz doradcą sądu konkursowego, wybierającego (2008) przyszły gmach Biblioteki Politechniki Białostockiej. Przewodnikiem po wiedzy, której powinien użyć bibliotekarz piszący program użytkowy jest opracowanie E. Kobierskiej-Maciuszko (2004).

określał też dla gmachu żadnego programu ideowego, stylu architektonicznego, kolorystyki, dekoracji, szczegółów wyposażenia itp.

Pomieszczeń miało być stosunkowo niewiele, bowiem w strefie wolnego dostępu właściwie ich nie wydzielono, czytelnicy zaś przewidziano tylko jedną, nie licząc odrębnej strefy zbiorów specjalnych w południowej części poziomu 3. Autorzy planu nie chcieli też wyodrębniać „czytelni internetowych”, „sal multimedialnych” i innych pseudonowoczesnych rozwiązań wciąż powstających w licznych bibliotekach, bowiem ich zdaniem przyczyniają się one do odzielenia kultury druku od kultury przekazu elektronicznego, co wydaje się sprzeczne z misją bibliotekarza. Komputerów powinno być jak najwięcej między książkami i mogły one być stawiane w zgrupowaniach, ale jak najbliżej regałów. W dużym stopniu udało się to osiągnąć, a nim upłynęło pięć lat eksploatacji gmachu, słuszności wstępnego założenia dowiedli czytelnicy, zabierając ze sobą między regały własne narzędzia elektroniczne.

Nie zaplanowano żadnego transportu poziomego, nie tylko po to, by ograniczyć koszty eksploatacji budynku, ale także dlatego, że nie przewidywano wielkiego ruchu w magazynie, którego funkcje przejęła strefa wolnego dostępu, gdzie każda książka ma dwóch „magazynierów”: pierwszym jest sam czytelnik, który wyszukuje książkę według sygnatury z katalogu lub według wizualnej orientacji w rozstawieniu zbiorów, drugim jest pracownik, odstawiający książki wykorzystane przez czytelników. W przybliżeniu w strefie wolnego dostępu powinno się zmieścić mniej więcej tyle samo książek, co w magazynie zwartym, ale tych bardziej używanych, zwłaszcza (choć nie tylko) nowszych. Na inaugurację przygotowaliśmy ich jednak tylko ok. 180 tys., teraz zaś jest ich ponad 400 tys.

Architektom program ten – po udzieleniu kilku wyjaśnień, przewidzianych procedurą konkursu – wystarczył do stworzenia kilkudziesięciu interesujących projektów. Zbigniewowi Badowskiemu i Markowi Budzyńskiemu wydał się jasny i inspirujący. Niektóre uczelnie wykorzystywały go później na różne sposoby, przygotowując materiały na swoje konkursy.

Projekt Architektów

Zdobywcy pierwszej nagrody w głośnym konkursie Stowarzyszenia Architektów Polskich wykorzystali program BUW dla stworzenia budynku podejmującego swojego rodzaju dialog między światem natury a światem kultury. Świat natury jest obecny nie tylko na zewnątrz – jako wielki ogród ze strumieniem spływającym z dachu (projekt Ireny Bajerskiej) – ale i od wewnątrz, jako wyrazisty pion wytyczony spod kopuły sięgającej ogrodu i schodzący niemal aż do podziemia (widoczny globus jest zlokalizowany na poziomie 0, w skarbcu², co z punktu widzenia użytkownika, dla któ-

² Posługujemy się potocznym pojęciem skarbcza jako wydzielonego, szczególnie chronionego, klimatyzowanego i lodowatego pomieszczenia dla najcenniejszych zbiorów specjalnych. Wśród ludzi BUW trwała długa dyskusja, czy pomieszczenie spełnia wszystkie wymagania techniczne, by można je było tak nazywać.

rego głównym odniesieniem jest poziom 1, jest faktycznie piwnicą). Świat kultury to nie tylko wiedza zgromadzona w budynku oraz symbolicznie „wyprowadzona” na jego fasadę, ale także strefa miasta – uliczki w jej najszerszym miejscu, naprzeciwko wejścia głównego. M. Budzyński wielokrotnie omawiał ten program (10 lat, s. 155), nigdy jednak bodaj nie wspomniał, że oba światy spotykają się też na terenie ludzkiego ciała, poddawanego w Bibliotece Uniwersyteckiej rozmaitym, wielce angażującym bodźcom i doznaniom.

Nowy gmach zlokalizowano na zdziczałym i zdewastowanym terenie, na zapleczu budynków technicznych Miejskiego Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji, rozszerzając stan posiadania Uniwersytetu Warszawskiego poza budynek Wydziału Neofilologii na Browarnej, ku Wiśle. Lokalizacja ta generalnie spodobała się na Uczelni i w mieście oraz wzbudziła – nie do końca spełnione – nadzieje na ukształtowanie się „dzielnicy łacińskiej” na Powiślu, ale narzucała znaczące ograniczenia projektantom. Po pierwsze, budynek miał nie naruszać widoku na Skarpę Wiślaną, znajdującą się pod ochroną konserwatora. Dziś, gdy coraz popularniejszy jako miejsce rekreacji staje się drugi brzeg Wisły, widać wyraźnie, że architekci wywiązali się z tego bez zarzutu. Po drugie, budynek miał być odporny na podwyższony poziom wód gruntowych lub zgoła powódź. Powódź przyszła jeszcze przed otwarciem i podziemie jej „nie uległo”, choć tzw. tysiącletnia woda, która – statystycznie rzecz biorąc – przeleje się kiedyś przez wiślane wały, może okazać się o wiele trudniejszym testem.

Przy ul. Dobrej na siatce o boku 7,2 m powstała trójnawowa bazylika o czterech poziomach naziemnych i prostym schemacie zasadniczej części, składającej się z (Interaktywne plany):

- magazynu zwartego i pracowni technicznych na poziomie 0,
- poziomu 1, stanowiącego obszar wolnego dostępu do zbiorów w części północnej i wschodniej oraz wypożyczalni i holu katalogowego pośrodku, wokół osi zaznaczonej schodami wejściowymi i ich kontynuacją między poziomem 2 i 3, ze szklanym dachem nad poziomem 3; w części południowej i zachodniej są pomieszczenia publiczne i biurowe,
- poziomu 2, stanowiącego obszar wolnego dostępu do zbiorów we wszystkich częściach, ale z „workiem” pomieszczeń służbowych (w tym – dyrekcyjnych) w części południowej, i dodatkowymi pomieszczeniami publicznymi w ścianie zachodniej, przylegającej do Uliczki,
- poziomu 3, przeznaczonego dla zbiorów specjalnych – dziś w całości, wówczas bez części północnej, która miała wejść do strefy wolnego dostępu.

Opis ten skupia się na zasadniczych funkcjach poszczególnych poziomów i nie opisuje pomieszczeń, tym bardziej że struktura ta jest niejako „owinięta” strefą służbową od południa, a także od wschodu (z wyjątkiem poziomu 0, gdzie Wisłę widzimy z okien Czytelni, która stanowi zresztą integralną część strefy wolnego dostępu), z odrębnym wejściem służbowym

od południa, czyli z pierzei ulicy Lipowej. Od południa też, nie naruszając prostej linii pierzei, w głąb bryły BUW wciśnięto później budynek dydaktyczny Wydziału Prawa. Pomiędzy strefą publiczną a służbową na wszystkich poziomach funkcjonują przejścia, kontrolowane kartą magnetyczną. Są nawet nieużywane przejścia między szatniami a magazynem na poziomie 0; dzięki nim książki złożone na regałach przesuwanych to pierwsza rzecz „biblioteczna”, jaką może zobaczyć wchodzący do Biblioteki.

Budynek jest betonowy, przykryty w części środkowej szklanym dachem, z dużą liczbą stalowych konstrukcji nośnych (mgr inż. Andrzej Krawczyk), trudny w realizacji. W wykończeniu dominuje beton i stal kwasowa; niemal nie widać drewna. Podłogę pokrywa wykładzina, w magazynach zaś – żywica epoksydowa (z wyjątkiem magazynu starych druków). Eksponuje technikę i wysokiej jakości detal wykończeniowy. Sprawia wrażenie smukłego i wyniosłego; nie czuje się, jak bardzo architekci starali się ograniczyć jego wysokość (np. minimalizując głębokość warstwy technicznej w podłogach). Liczne schody, przejścia, galerie i szklane mostki zapewniają użytkownikowi, który ma na to czas i wrażliwość, długie spacerzy z porównywanymi widokami (także na innych użytkowników!), a nawet odrobiną lęku przestrzeni. Interesujące, że przecisnąwszy się między kolumnami u szczytu pierwszych schodów, wychodząc na hol katalogowy, natychmiast ogarniamy wzrokiem niemal całe wnętrze, a w każdym razie – plan budynku. Podobny efekt uzyskujemy ze szklanego mostka na poziomie 3.

Realizacja: straty i zyski

Przetarg na generalnego wykonawcę wygrała firma sięgająca właśnie z powodzeniem po prawdziwie międzynarodowy status – PORR GmbH. Realizacją inwestycji kierował Zarząd Budowy – spółka, w której decydujący głos miało Centrum Bankowo-Finansowe Nowy Świat (CBF). CBF był spółką skarbu państwa, stworzoną dla gospodarowania pomieszczeniami gmachu byłego Komitetu Centralnego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (gdzie o mało co nie spróbowano przenieść zbiorów BUW). Przychody Centrum, przekazywane Fundacji Uniwersytetu Warszawskiego, stanowiły środki na realizację inwestycji. Jak ten proces przebiegał – nie wiemy, dyrekcja BUW nie była dopuszczana do takich tajemnic. Wiedziała jednak, że może liczyć na elastyczność CBF, jeśli chodzi o koszty wyposażenia. Informowano ją także, że utrzymywanie BUW w nowym gmachu przez Uniwersytet Warszawski zdewastowałoby jego budżet; stąd poszukiwanie środków samofinansowania całego kompleksu i utworzeniu czegoś w rodzaju „galerii” handlowej (pod idiotyczną nazwą Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego), w której faktyczna Biblioteka Uniwersytecka została największym, ale nie jedynym użytkownikiem. Zarząd Budowy przekształcił się w zarząd budynku.

Biblioteka jest zatem mniejsza niż planowano. Dobrze pomyśleć, że Biblioteka w miarę potrzeb – i otrzymania odpowiedniego budżetu – ma gdzie się rozprzestrzeniać, aby pomieścić „konkursowe” 5 mln jednostek. Magazyn nie sięga do podziemia, poziom -1 został przeznaczony „pod komercję”, a jego lwia część zajęło Centrum Rozrywki Hula Kula, czyli kręgielnia z przyległościami, wliczając w to miejsce sprzedaży względnie tanich posiłków. Bar ten nie jest jednak łatwo dostępny dla osób przebywających na terenie Biblioteki, toteż dodano jeszcze barki w szatniach po obu stronach wejścia. Wraz z lokalikami umieszczonymi w uliczce i w podziemiu (przeznaczenie poszczególnych pomieszczeń zmienia się niekiedy, jak to w centrum handlowym), uzupełniają one ofertę gastronomiczną kompleksu, psując jednak niemiłosiernie jego wygodę i dostojeństwo. Będący zapewne elementem zamysłu architektonicznego podział bryły na dwie części – większą wschodnią i mniejszą zachodnią, przedzielone „uliczką”, czyli oszklonym pasażem, w której ukryte jest monumentalne wejście do „właściwej” biblioteki, stworzyło okazję do urządzenia biurowca w segmencie zachodnim, ze względu na kształt szybko przezwanym „rogalem”.

Drobniejszych zmian było jeszcze kilka. Za najdotkliwszą można uznać utratę sali wystawowej przy wejściu. Administrowana przez zarząd obiektu, rzadko służyła Bibliotece. Autor niniejszego opracowania nigdy też nie pogodził się z nieotwarcie sześciu frontowych wejść do budynku od ulicy Dobrej. Są one uruchamiane tylko wtedy, gdy z przyczyn technicznych zamyka się wejścia do Uliczki – południowe, ważniejsze (na przyciasnym rogu ulic Dobrej i Lipowej) i północne – od strony wjazdu do parkingu na poziomie -2 oraz wejścia do ogrodów. Łatwo jest przyjąć, że architekt na zewnątrz budynku nie przewidział żadnego „wejścia głównego”, odpowiednio przyciągającego wzrok i nadającego dynamikę bryle, ale trzeba przypomnieć, że przenikające do Uliczki korytarze od ul. Dobrej ogniskują się przed wejściem wewnętrznym, z widokiem na model księgi z miedzi i unoszące się jakby spod niego „propyleje” – betonowe schody o najprostszej wyobrażalnej formie. Natomiast czytelnik nadchodzący Uliczką z północy lub z południa, nie ustawia się naprzeciwko nich i zapewne rzadko ogarnia je wzrokiem. Następuje utrata jednego z zasadniczych efektów wizualnych i informacyjnych przewidzianych przez Architektów.

W trakcie realizacji budowy odcięto też pomieszczenia na poziomie 1, od południa – cały korytarz przylegający do Uliczki. Nikt, kto nie wejdzie w głąb analogicznego korytarza na poziomie 1, zajętego głównie przez Centrum NUKAT i dyrekcję Biblioteki, nie domyśli się, że w tym miejscu nastąpiło jakieś odcięcie. Tym milej dowiadywać się, że Centrum NUKAT otrzyma niebawem pomieszczenia w „rogalu”, czyli po drugiej stronie Uliczki. Nie nastąpiło natomiast ulokowanie w budynku Biblioteki ówczesnego Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji

Naukowej Uniwersytetu Warszawskiego (obecnie Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych), choć dyrektor BUW chciał wprowadzić takie pomieszczenia do programu użytkowego. Instytut, reprezentowany przez dyrektora, doc. Radosława Cybulskiego, nie życzył sobie takiej lokalizacji i dziś obchodzi sześćdziesięciolecie swojego istnienia w pomieszczeniach przy ul. Nowy Świat, które zajął w początku lat siedemdziesiątych.

Jakość wykonania trzeba uznać za dobrą, wielką w tym zasługą prezesa CBF mgr. inż. Roberta Rzesosia, człowieka niezwyklego temperamentu i pracowitości. Odbierając budynek, widzieliśmy jednak, że kompromisy są nieuniknione, nie wszystko bowiem zaplanowano z należytą wnikliwością, a wykonawca może wprowadzić poprawki, które wydają się ważniejsze klientowi, za cenę niepoprawienia tego, co jemu samemu niezbyt się udało. Pamięamy, że początkowo trudno było nastroić klimatyzację i jeszcze dziś w niektórych pomieszczeniach panuje osobliwy mikroklimat, jakby wymykający się ujednoliceniu. W grudniu 1999 r. wielce kłopotliwy był też brak większości wyposażenia. Niektóre oddziały i dyrekcja wciąż jeszcze mieściły się „na górze” (w kampusie przy Krakowskim Przedmieściu); w nowym gmachu nie było zbiorów specjalnych ani informacji wizualnej. Warto wspomnieć także o organizacji przeprowadzki, w najdrobniejszych szczegółach obmyślanej, a następnie pokierowanej przez E. Kobierską-Maciuszko, od 1996 r. wicedyrektora, a obecnie dyrektora BUW. Na sympatię zasługuje także postawa całego zespołu BUW, wśród których nie brakowało osób silnie związanych emocjonalnie ze starym gmachem i zapewne nie przekonanych przez dyrektora BUW do zalet nowego.

Zbiory w wolnym dostępie

Układ zbiorów i informacja wizualna stanowiły całość, gdyż zaprojektowanie systemu oznaczeń prowadzącego czytelnika po gmachu zależało przede wszystkim od wypełnienia wnętrza książkami z poszczególnych dziedzin i działów. Architekci do tej pracy zatrudnili spółkę Towarzystwo Projektowe (Jerzy Porębski, Michała Stefanowski i Grzegorz Niwiński z Wydziału Wzornictwa Przemysłowego Akademii Sztuk Pięknych) oraz H. Hollendra jako bibliotekoznawcę. Ten zaś podzielił wnętrze gmachu – już z wyłączeniem „rogala” i poziomu 3 – na osiem obszarów, które wydawały mu się przestrzennie wyodrębnione w płaszczyznach poszczególnych poziomów (choć oczywiście nie były projektowane jako jakiegokolwiek „dziedziny”). Najsilniej wyodrębniona jest Czytelnia, oddzielona szklaną ścianą z wejściami od reszty gmachu, i tam posadowiliśmy nowo utworzoną dziedzinę: Dzieła Treści Ogólnej, Bibliotekoznawstwo. Żaden natomiast akcent architektoniczny nie oddziela dziedziny Prawo, Nauki Polityczne od dziedziny

Nauki Społeczne, Antropologia. Osiem „szerokich dziedzin”, widocznych na wszelkich planach poziomów BUW, jest szczeblem pośrednim między uniwersum wiedzy a „cieniutkimi plasterkami” poszczególnych sygnatur KBK. Wydają się one intuicyjne i chyba nie zakłócają zbytnio potocznych taksonomii. Nadają KBK hierarchiczność, lecz nie są jej częścią. Umożliwiają też wyznaczenie zakresów kompetencyjnych informatorom dziedzinowym i stworzenie dla nich stanowisk pracy w obszarze wolnego dostępu.

Trzeba o tym przypominać, skoro autorka zatrudniona w BUW podaje, iż „książki i czasopisma, znajdujące się w strefie wolnego dostępu, rozlokowane są na I i II poziomie w obrębie ośmiu szerokich dziedzin według Klasyfikacji Biblioteki Kongresu” (Fedorczyk-Falis, 2011, s. 23). Czyżby Biblioteka Kongresu dostała coś, o czym sama nie wie? Czyżbyśmy sami spowodowali nieporozumienie jakąś wcześniejszą, nieprecyzyjną wypowiedzią? KBK nie jest prawdziwym układem systematycznym, ma tylko symbole alfanumeryczne i tomy tablic, mieszczące sygnatury, które się zaczynają od poszczególnych liter. Nie ma jednak ani ośmiu szerokich dziedzin, ani też 70 działów, na jakie je podzieliłiśmy, uważając, że każdy dział stworzy „kilkunastoregalowe” zgrupowanie sygnatur, podatne na bezpośredni ogląd i przeszukiwanie przez czytelnika „buszującego wśród półek” i odkrywającego treściowego pokrewieństwo między poszczególnymi książkami.

Wykorzystanie KBK w nowym gmachu szczególnie prosi się o pogłębione opracowanie. Klasyfikacja ta na pewno nie była stworzona do nadania ładu rozległemu obszarowi, z regałami rozstawionymi „w poziomie”; początkowo (od lat trzydziestych XX w.) stosowano ją raczej w magazynach wieżowych, gdzie rytm pięter nadaje strukturę zbiorom. Tam łatwiej ułożyć jedną-dwie litery na piętrze i powiedzieć, że piśmiennictwo dzieli się na „klasy”. Te klasy odpowiadały ówczesnym amerykańskim przekonaniom odnośnie do podziału piśmiennictwa, nie odpowiadają jednak dzisiejszym polskim. W przestronnych nawach BUW nie tylko zatem stworzyliśmy inną strukturę, „ponad” klasyfikacją – choć z wykorzystaniem jej „cegiełek” i tylko ich – ale też skorygowaliśmy niektóre z kłopotliwych zgrzytów, wywodzących się z epistemologicznych i metodologicznych osobliwości nauki amerykańskiej. A może i polskiej, zależy jak to ujmować. Jedną z tych osobliwości jest trudny do skorygowania historyczny charakter całego schematu, dla którego twórców np. Arystoteles był aktualnym autorytetem naukowym w wielu dyscyplinach, a nie tylko „filozofem”, wypowiadającym się na poziomie metanaukowym.

Tworząc szerokie dziedziny, sprzeciwiliśmy się największym ekstrawagancjom KBK, przenosząc np. dużą część antropologii do nauk społecznych. W ogóle z podziałem klasy G (Geography, Anthropology, Recreation)

było najwięcej trudności. Niektóre jednak osobiwości zachowaliśmy, aby nie układać klasyfikacji od nowa, a także w przekonaniu, że każda umowność może wywołać uzasadniony sprzeciw³.

Zabiegi nasze, niestety, znacznie skomplikowały symbole przypisane poszczególnym szerokim dziedzinom. Poszczególne sygnatury pozostały jednak nie naruszone, bez skróconych tablic! W swojej pełnej postaci są one i tak o wiele prostsze od notacji Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiętnej. Tę można by wprowadzić skrócić, ale wówczas nie dałoby to efektu grupowania niewielkiej liczby książek pod jednym symbolem, charakteryzującym treść. Idea, iż książka sąsiadująca na półce to jest właśnie ta najbliższa tematycznie – gubi się tu bezpowrotnie. O tej kwestii kilkakrotnie pisaliśmy, większości autorów najwyraźniej nie wydaje się ona jednak istotna (Fedorczyk-Falis, 2011). Tymczasem to właśnie możliwość dokonywania „odkryć” poprzez penetrację katalogu topograficznego, który występuje w dwóch identycznych postaciach: online i „onshelf”, musiał być jedną z przyczyn skokowego wzrostu wykorzystania zbiorów, jaką natychmiast odnotowano w nowym gmachu BUW.

Projekt Towarzystwa Projektowego swoją dyskretną elegancją przypomina nieco inne dzieło tej spółki – Miejski System Informacji w Warszawie. W nazwach działów zastosowano piękną czcionkę Zapf Humanist, którą widzimy na wielu napisach i wydawnictwach BUW. Szerokie dziedziny otrzymały swoje efektownie zawieszone, podświetlane „chorągwie” w holu katalogowym oraz system drogowskazów; działy – tablice podwieszane przy regałach, również oświetlone, regały – wymienne arkusze papierowe, podające zasadnicze (choć nie wszystkie) sygnatury. Towarzystwo Projektowe wyperswadowało H. Hollendrowi wymarzoną dwujęzyczność całego systemu. Wraz z tymi elementami powstały wszystkie pozostałe, zarówno związane z planem rozstawienia zbiorów, jak i z oznaczeniem pomieszczeń, aż po piktogramy toalet z uproszczonym rysunkiem sylwetki męskiej i kobiecej, gdzie „kobieta” różni się od „mężczyzny” posiadaniem dwóch kółeczek symbolizujących piersi, czego dyrektor BUW już sam nie wymyślał, ale co gorliwie zaakceptował jako sposób na odejście od banalności powszechnie przyjętej sylwetki w spódniczce.

3 M. Fedorczyk-Falis zastanawia się, dlaczego np. w schemacie klasyfikacji „Konstytucja 3 maja” nie musi być w naukach historycznych, a „łódzkie getto żydowskie” ma zostać przyporządkowane historii Izraela, choć takie problemy były już wyjaśniane w literaturze, na którą się sama powołuje (por. Fedorczyk-Falis, 2011, s. 29). Dodajmy, że na wzmiankowanej konferencji nie wypowiadali się koledzy z innych bibliotek, które przyjęły KBK, zapoznawszy się z doświadczeniem BUW, takie jak uniwersyteckie w Łodzi i Wrocławiu oraz Národní Technická knihovna w Pradze.

Zbiory specjalne

Słynny Gabinet Rycin, wielka kolekcja zbiorów dziewiętnastowiecznych, jedna z lepszych w Polsce kolekcja starych druków, zbiory muzyczne (Szymanowski!), rękopiśmienne, kartograficzne oraz dokumentów życia społecznego to niewątpliwe atuty BUW, wykorzystywane nie tylko do budowania jej „narodowej” rangi i prestiżu, ale także rozlegle wykorzystywane do badań źródłowych. W nowym gmachu zastosowano system kontroli dostępu do tych zbiorów, który na zawsze miał zniwelować ryzyko kradzieży. Jest wielkim osiągnięciem projektantów i bibliotekarzy, że system ten, wymagający pobrania stosowanej karty w Informatorium przy wejściu, nie zadziałał odstrasżająco i nie zniechęcił (?) nikogo do odwiedzin. Oddziały – od przewodniczki „gabinety” – zbiorów specjalnych w tym gmachu zyskały nowe możliwości rozwoju, także dzięki urzędzeniu od nowa Oddziału Konserwacji i Zabezpieczenia Zbiorów.

Na tym obrazie pewnego rodzaju cieniem kładzie się nie wyodrębnienie Gabinetu Zbiorów XIX w. jako jednostki prowadzącej udostępnianie zbiorów na swoim własnym terenie. Takiego oddziału wprawdzie nie było w programie użytkowym i nie był on objęty konkursem, ale później Fundacja na rzecz Nauki Polskiej sfinansowała wydzielenie bezpiecznego magazynu na 3 poziomie. Mógł on także – i nadal może, zwłaszcza z wykorzystaniem historycznych, bezużytecznych dziś mebli dawnej Czytelni Profesorskiej – obsłużyć użytkowników o odpowiednim cenzusie, penetrujących zbiory uporządkowane według dawnej topografii (Hollender i Stępnia, 2000). Nie wygląda na to, by wizja ta zyskała zwolenników w zespole BUW lub by „dziewiętnastowiecznicy” zainteresowali się tym pomysłem. Mimo wielkich warszawskich tradycji badań księgoznawczych, nie ukazała się też planowana dokumentacja dawnego systemu rozstawienia zbiorów.

Na etapie konkursu strefa zbiorów specjalnych wyglądała odmiennie. Bibliotekarze-projektanci zamierzali stworzyć jednolity system obsługi użytkowników w czytelni zbiorów specjalnych, pozostawiając konsultacje ze specjalistami z poszczególnych gabinetów jako alternatywną formę korzystania ze zbiorów, dostępną na życzenie. Naszym zdaniem łatwiej (i taniej) było zorganizować skuteczną kontrolę czytelników w jednej czytelni. Poza tym wyróżnikiem BUW miało stać się „krzyżowanie” na stołach badaczy różnych, umownych przecież typów dokumentów. Niestety, kierownicy gabinetów zaprotestowali, nie tylko broniąc stanu „rozbitcia dzielnicowego” zgodnie z tradycyjną kulturą organizacyjną polskich bibliotek, ale i słusznie spodziewając się, że takie scalenie może odebrać status oddziału poszczególnym gabinetom, na miejsce których – może z pozostawieniem Gabinetu Rycin – powstałyby jakieś zamerykanizowane „special collections”. Wymogli na dyrekcji zamówienie ekspertyzy u wybitnego historyka i bibliotekarza, który oczywiście nie miał innego ruchu, jak przychylić się do opinii protestujących. Z. Badowski narysował zatem na nowo granice pomieszczeń w tej strefie.

Adaptacja, trudności, błędy

W nowym budynku BUW nie sprawdziło się to, co nie mogło się sprawdzić. Koncepcję gmachu przyjęto do realizacji bez żadnej wizji zespołu wejściowego. Założenie było oczywiste i słuszne: jeśli na terenie biblioteki użytkownik robi co chce i nie jest nadzorowany przez bibliotekarza, to wejście do biblioteki musi być związane ze świadomym zapisaniem się w poczet jej użytkowników i pozostawieniem swoich danych osobowych. Taka praktyka jest dziś powszechna. Tymczasem w BUW nie ma punktu zapisów na zewnątrz strefy kontrolowanej, sama zaś kontrola to niepiękna obecność dwóch ochroniarzy pod pięknymi schodami („Propyleje”). Ci, którzy nie mają stosownego dokumentu uprawniającego do wejścia, przenikają na teren Biblioteki niejako tymczasowo, i tylko rozbudowana służba porządkowa, której nie udało się powołać do życia, mogłaby sprawdzić, czy wolnym dostępem i licencjonowanymi bazami danych nie posługują się osoby nieuprawnione. Błąd ten uszedł jakoś uwadze architektów i ich konsultanta (w dialekcie architektów: „technologa”), ale dziś obciąża już tylko niżej podpisanego, który wciąż ma nadzieję, że jedno z pomieszczeń w Uliczce uda się kiedyś zaadaptować na cywilizowany punkt informacji i zapisów. Wówczas w środku gmachu powstanie nieco więcej miejsca, choćby na jakieś sofy, na których wypoczywać by mogły zwłaszcza osoby niepełnosprawne ruchowo, zmęczone wielogodzinnym siedzeniem na wózku czy chodzeniem o kulach.

Czy jest natomiast prawdą, że BUW ma źle ulokowaną wypożyczalnię? Być może byłoby wygodniej mieć ją bliżej wejścia/wyjścia; obecna długa lada wzmaga poziom hałasu w centralnej części budynku, ale w wolnym dostępie wypożyczalnia może być gdziekolwiek. Tyle, że jeśli jest klasyczna, dwudzielna (część „za bramką”, część „przed bramką”), to można książki zamówione z magazynu odbierać bez „przenikania” do wnętrza biblioteki, co jest kłopotliwe ze względu na odległość i konieczność skorzystania z szatni. W takiej wypożyczalni można również oddawać książki, choć zwracanie książek przez użytkowników, którzy nie chcą niczego wypożyczyć ani o nic zapytać bibliotekarza, powinno się odbywać za pomocą automatu lub wrzutni (book drop), ulokowanej na zewnątrz budynku, obsługującej również nocne marki, i to przez okrągły rok.

Szatnie okazały się mało wydajne, ale wstawiono do nich później samoobsługowe szafki. Niejeden czytelnik, przyzwyczajony do budynków rozpiętych na sieci prostopadłych korytarzy, z toaletą przy końcu każdego, błądzi po gmachu w ich poszukiwaniu. Zresztą jest ich może trochę za mało, a bezsensowny (Sanepid?) pomysł, by posegregować je na damskie i męskie obniża ich funkcjonalność. Większe zespoły toalet znajdują się przy szatniach, a jedno oczko, na życzenie Sanepidu, wykonano jako kucaną toaletę azjatycką.

Z obserwacji bibliotekarzy wynikało, że czytelnicy szybko uczyli się posługiwać systemem rozstawienia zbiorów i docierać do swoich książek. Nie wiemy jednak, jak dalece zawdzięczają to informacji wizualnej. Trzeba przyznać, że chyba nie bardzo potrafiały dostrzegać napisy i symbole, które okazały się zbyt monochromatyczne. Zupełnie niewykorzystywany był spis pomieszczeń przy wejściu, umieszczony wysoko na filarze. Użytkownik tęskni za kolorem, także dlatego, że wydaje mu się, że w szarozielonym wnętrzu jest smutno. Tu jednak mieliśmy do czynienia z jednoznacznym założeniem architektonicznym, polegającym na tym, że wnętrze jest „wyciszone”, a do przyobleczenia się w kolor jest uprawniona tylko książka i jej użytkownik. Oznakowanie nieszczęśliwych toalet zostało jednak wzmocnione w niektórych miejscach, zwłaszcza najbardziej ruchliwych.

Nie do końca udało się też oświetlenie. Hol katalogowy i czytelnia, zalane naturalnym, niekiedy jaskrawym światłem, uparczywie nie chcą nadawać się do rozstawienia jakichkolwiek komputerów. Przestronne połączenie wolnego dostępu w północnej nawie bywają niedoświetlone. Oświetlenie między regałami, włączane przez czujnik ruchu, może nieco denerwować, co chwila zapalając się i gasnąc.

Mimo zachwytów znawców, wielu użytkowników pytało w nieskończoność, kiedy nowy gmach zostanie „dokończony” (otynkowany, pomalowany, z pozasłanianymi sufitami itd.). Wydaje się jednak, że nawet jeśli jego wykończenie bywało uznawane za prowizoryczne, to raczej przysporzyło mu to popularności wśród młodzieży. Co prawda tej należało zapewnić większą liczbę pokoiów pracy grupowej. Kabiny pracy indywidualnej, skądinąd także uznane za sukces, nie tylko jej (wówczas) nie przysługiwały, ale w ogóle raczej nie były aż tak potrzebne. Brak pomieszczeń do pracy grupowej został jednak wynagrodzony dostępnością szorstkowłosej, przyjemnej w dotyku wykładziny. Chętnie na niej siadano, co zresztą przewidzieli architekci, zaokrąglając krawędzie monumentalnych schodów między 1 a 2 poziomem. W wielu innych, bardziej zacisznych miejscach, jakich w gmachu nie brakuje, tworzyły się na podłodze całe seminaria, z telefonami, laptopami, notatkami i książkami porozkładanymi wokół pracującej grupy. Koloryt ten cieszył dziennikarzy, nie sprzyjali mu jednak tradycyjnie nastawieni pracownicy, zwłaszcza gdy okazało się, że szczególnie chętnie czytelnicy rozsiadają się w pustawym holu na poziomie 3, przy przejściu do Gabinetu Rękopisów i Gabinetu Zbiorów Kartograficznych. Miary złego dopełnił zwyczaj zdejmowania butów przez siedzących, a nawet – wędrowania po BUW na bosaka, przeciwko czemu wysuwano argumenty natury higienicznej czy też estetycznej. Ponieważ piszący te słowa ich nie podzielał, dopiero zmiana dyrektora w 2003 r. stworzyła okazję rozwiązania palącego problemu raz na zawsze za pomocą jednoznacznego zapisu w przepisach porządkowych. Zdejmowanie obuwia jest w BUW zabronione!

Symbolika i dekoracja

Dzieła Marka Budzyńskiego wprawiają wielu w zakłopotanie, łącząc surowość, ekologiczność i dekoracyjność. Dla masowego odbiorcy jest to trudne zestawienie. Gmach BUW, widoczny z daleka jako „BIBLIOTEKA UNIWERSYTECKA” (napis antykwowy na miedzianym, sztucznie patynowanym gzymsie od strony ul. Dobrej), jest pełen nie tylko roślin, ale i liter, i wyobrażeń. Powiemy tu tylko krótko o tych elementach znaczących, które zdobiły gmach „od początku”, po otwarciu bowiem dalej „obrasła” on w symbole i upamiętnienia.

Witryna domowa Biblioteki, informująca jak mało która w Polsce o architekturze gmachu, ukazuje najlepiej „fasadę kulturową”, czyli osiem tablic ze znaczącymi tekstami, opisującymi różne kody i alfabety – jakby krótki przegląd tego, co biblioteki miewają do zaoferowania. Można tam nawet odsłuchać etiudę b-moll K. Szymanowskiego op. 4 nr 3 ze zbiorów muzycznych BUW. Piszący te słowa wspomina z wielką przyjemnością, iż Architekci powierzyli mu zadanie dobrania tekstów, on zaś miał kolegów i przyjaciół (kogo tam nie było!), których mógł o to poprosić. Sam wybrał tekst grecki i hebrajski, dobierając grafikowi odpowiednie fragmenty z edycji drukowanych. Fragment grecki stanowi tu największą przygodę, bowiem jest to sławna tyrada z *Fajdrosa* Platona, wzmocniona nie tylko kultowym esejem *Zen i sztuka oporządzania motocykla* (Pirsig, 1994), lecz przede wszystkim fascynującą interpretacją w rozprawie *Tekst jako uobecnienie: szkic z dziejów myśli o piśmie i książce* Juliusza Domańskiego (1992; 2002). Wynalazek pisma pojmowany jako wyrok na sztukę pamięci, a my zapraszamy czytelnika do lektury milionów pism, i natychmiast dodajemy jeszcze kilka zer do tej liczby, oferując mu zasoby Internetu? Nic dziwnego, że zaprotestował jakiś uczony Grek w liście do BUW: ten tekst jest nieporozumieniem! Ale czy nieporozumieniem może być Platon? Miejmy nadzieję, że ktoś jednak zastanowił się nad jego przesłaniem.

W środku łacińskie *Hinc Omnia* z siedemnastowiecznej księgi gdańskiej, wyryte na monumentalnej księdze miedzianej nad wejściem wewnętrznym przed Propylejami: to jest właśnie „punkt ciężkości” całego gmachu. Dalej – kolumnada filozofów, betonowe figury projektu Adama Myjaka, przedstawiające kolejno Kazimierza Twardowskiego, Jana Łukasiewicza, najpóźniej zmarłego Alfreda Tarskiego oraz Stanisława Leśniewskiego. Jeszcze dalej – drewniany tron papieski, także dzieło Architektów, jedyny w tym zespole przedmiot użytkowy, pamiątka po wizycie papieża Jana Pawła II 11 czerwca 1999 roku.

Przyglądając się gmachowi, dochodzimy do wniosku, że Architektom zależało na wywołaniu w patrzącym uczucia wzniosłości, nie tylko ze względu na misję BUW i jej zbiory, ale także na polityczne okoliczności realizacji inwestycji, osobiste zaangażowanie premiera i szefa jego kancela-

rii Jacka Ambroziaka. Jednocześnie gmach na sposób postmodernistyczny upamiętnia sam siebie oraz kunszt architekta. Służy temu m. in. trochę dziś zapomniane narzędzie lokalizacji Biblioteki wśród dawnej architektury Warszawy, czyli napis Oś Saska i listwa wskazująca kierunek w linii prostej do Pałacu Saskiego i Placu Żelaznej Bramy, zlokalizowana w północnej części kompleksu, przed wjazdem na podziemny parking. O upamiętnieniu tym nie wspomina artykuł w Wikipedii, omawiający założenie urbanistyczne drezdeńskich architektów.

W ten sposób kończymy naszą relację na obszarze, który nie jest najistotniejszy dla funkcjonowania gmachu. Sukces Biblioteki – mierzony liczbą zapisanych osób i ich opiniami, statystykami udostępnień, oraz licznymi inicjatywami merytorycznymi zespołu pracowników, znajdującymi odzew w kraju i w świecie, nastąpiłby pewnie i bez niego. Można by opisać, jak BUW pracuje, skupiając się na rampie rozładowniczej przy ul. Lipowej, drodze książki, urządzeniu pomieszczeń poszczególnych oddziałów, sieci komputerowej zaprojektowanej ze znanstwem i wyobraźnią przez Juranda Czerwińskiego. I na pewno na kulturze organizacyjnej, jaką gmach – być może – wymuszał. Wielu wątków nie podjęto, o niektórych sprawach wręcz nie wiadomo. Niech ta osobista relacja przypomina, że powojenna architektura polskich instytucji akademickich dojrzała już do opracowań naukowych. Te zaś, zwykłą koleją rzeczy, nie powstaną bez pracy zespołowej, seminariów i grantów. Wyłoni się z nich inny obraz, miejmy nadzieję, że prawdziwszy.

Bibliografia

10 lat nowej Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie. Debata: Marek Budzyński, Henryk Hollender, Ewa Kobierska-Maciuszko, Tomasz Kruszewski, Piotr Matywiecki, Anna Wołodko (2010), opr. T. Kruszewski przy współpr. A. Wołodko. „Przegląd Biblioteczny”, z. 2, s. 149-163.

Domański J. (1992), *Tekst jako uobecnienie: szkic z dziejów myśli o piśmie i książce*. Warszawa.

Domański J. (2002), *Tekst jako uobecnienie: szkic z dziejów myśli o piśmie i książce*. Kęty.

Fedorczyk-Falis M. (2011), *Blaski i cienie wolnego dostępu do zbiorów. Z doświadczeń Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie. W: Biblioteka otwarta na zmiany: ogólnopolska konferencja naukowa: Olsztyn, 20-22 września 2010 r., materiały konferencyjne*. Pod red. D. Koniecznej, Olsztyn.

Hollender H. (1990), *Księgozbiór jako katalog. O pożytkach oświeconego buszowania wśród półek*. „Poradnik Bibliotekarza”, nr 10, s. 25-28.

Hollender H., Stępnia J. (2000), *Dostęp do informacji na Uniwersytecie War-*

szawskim: co zmienia nowy gmach BUW? „Biuletyn EBIB” [online], nr 2, [dostęp 2011-06-10]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.oss.wroc.pl/biuletyn/ebib-sp2/hollender.html>.

Interaktywne plany Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie [online]. [dostęp 2011-06-16]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.buw.uw.edu.pl/images/mapa/>.

Kobierska-Maciuszko E. (2004), *Planowanie i budowa nowoczesnej biblioteki (6.4, luty 2003)*. W: *Vademecum bibliotekarza*, red. L. Biliński, t. II, Warszawa: Verlag Dashöfer, 2004.

Kronika życia naukowego (2011) „Przegląd Biblioteczny” z. 1, s. 153-170.

Pirsig R. M. (1994), *Zen i sztuka oprowadzania motocykla*, przeł. A. Sitkowski. Poznań.

Henryk Hollender

The edifice of the University Library in Warsaw: the concise introduction
Summary

The article presents the history of the University Library in Warsaw, since the design project created by the librarians, most importantly Ewa Kobierska-Maciuszko took off, through the vision of Badowski Budzyński Architects company, until the final construction of the building. The location of the building and the arrangement of each room is described in detail, as well as the organization of the book collection according to the Library of Congress Classification. The article indicates the difficulties and project's disadvantages which appeared in the course of utilization of the building. The author describes the symbolism and the decoration, as well as the characteristic facade which includes eight texts situated on it.

KATARZYNA MAĆKIEWICZ
*Biblioteka Uniwersytecka
Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie*

ORGANIZACJA PRZESTRZENI ARCHITEKTONICZNEJ BIBLIOTEKI UNIWERSYTECKIEJ UWM W OLSZTYNIE

Wraz z powołaniem Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie (1 września 1999 r.) została utworzona Biblioteka Uniwersytecka (BU), która powstała w wyniku połączenia Biblioteki Akademii Rolniczo-Technicznej i Biblioteki Wyższej Szkoły Pedagogicznej. Uzupełnieniem jej zasobu stały się zbiory Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego „Hosianum”. Poszczególne Biblioteki, w tym również filie, były zlokalizowane w różnych punktach miasta, a warunki lokalowe większości z nich nie spełniały podstawowych zadań biblioteki akademickiej; dlatego też już 17 grudnia 1999 r. Senat UWM przyjął uchwałę dotyczącą budowy nowego gmachu BU (Konieczna, 2008, s. 38). Na podstawie opracowanego programu użytkowego biblioteki, autorstwa ówczesnego dyrektora Biblioteki Głównej dr Danuty Koniecznej, został wykonany projekt przez Zakład Urbanistyki i Architektury Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, pod kierunkiem dr hab. inż. arch. Waleriana Wierzchowskiego, z udziałem mgr. inż. arch. Magdaleny Rafalskiej i mgr. inż. arch. Marka Zagroby. Budowę rozpoczęto w listopadzie 2001 r. Kamień węgielny został wmurowany 16 maja 2002 r. Zakończenie inwestycji zaplanowano na rok 2005, jednak otwarcie Biblioteki nastąpiło dopiero 15 października 2007 r. Oddanie do użytku nowego gmachu BU było znaczącym wydarzeniem zarówno dla Uczelni, jak i dla miasta, które zyskało ogólnodostępny obiekt o charakterze naukowym i dydaktycznym.

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie jest zlokalizowany przede wszystkim na terenie miasteczka akademickiego w Kortowie, w związku z tym umiejscowienie w nim nowej BU było najtrafniejszym wyborem. Kortowo utożsamiane jest z życiem akademickim, to tu przenoszone są poszczególne wydziały i jednostki rozmieszczone do tej pory w innych dzielnicach Olsztyna. Położenie wśród zieleni, lasów i jezior czyni to miejsce wyjątkowym. Obecnie z szesnastu wydziałów jedynie trzy pozostają poza kampusem. BU staje się centralnym punktem edukacyjnym i społecznym dla stu-

dentów, pracowników naukowych oraz olsztynian. Została wybudowana w południowej części Kortowa, przy ul. Oczapowskiego 12B, w sąsiedztwie m.in. Centrum Nauk Humanistycznych, Centrum Konferencyjnego, Wydziału Prawa i Administracji, Wydziału Medycyny Weterynaryjnej oraz domów studenckich. W pobliżu powstaje Regionalne Centrum Informatyczne, Centrum Akwakultury i Inżynierii Ekologicznej oraz planowany jest gmach Wydziału Nauk Społecznych.

Budynek biblioteczny zajmuje powierzchnię 19 423 m² przy kubaturze ponad 60 tys. m³. Ma cztery kondygnacje nadziemne. Składa się z trzech segmentów: bibliotecznego (S1), dydaktycznego (S2) oraz administracyjnego (S3). Na najwyższym III piętrze segmentu bibliotecznego (S1) mieści się m.in. aula (527 m²) na 350 miejsc. Dwa segmenty: dydaktyczny i administracyjny (S2 i S3) mają po trzy kondygnacje nadziemne oraz zostały podpiwniczone, pod segmentem bibliotecznym (S1) natomiast zaplanowano parking na 50 samochodów osobowych. W piwnicach zlokalizowano kompaktowy magazyn zamknięty (liczący 1 738 m²), fumigacyjną komorę próżniową do odkażania zbiorów oraz pomieszczenia techniczne. Wszystkie segmenty połączone są ciągami komunikacji poziomej i pionowej w postaci korytarzy, klatek schodowych i wind. Główne wejście, od strony wschodniej, prowadzi do reprezentacyjnej części biblioteki w segmencie dydaktycznym (S2). Znajduje się tu przestronny hol, w którym zlokalizowano stanowisko informacji ogólnej, tzw. Informatorium (*Information Desk*), Wypożyczalnię Główną – realizującą zamówienia z magazynu zamkniętego, Wypożyczalnię Międzybiblioteczną, pokój Głównego Specjalisty, księgarnię naukową, katalogi (tradycyjne i komputerowe), kawiarnię - Biblioteka Café (160 m²), szatnię oraz centrum systemu zarządzania budynkiem. Zajmuje ono pomieszczenie przy głównym wejściu do gmachu, skąd za pośrednictwem monitoringu Straż Uniwersytecka pełni nadzór nad BU. Główne schody oraz boczne klatki schodowe prowadzą na I piętro, gdzie na antresoli (liczącej 801 m²) ustawiono stoły i fotele (88 stanowisk) oraz dodatkowo stanowiska z komputerami do przeglądania katalogu bibliotecznego i e-booków. Jest to też miejsce do korzystania z Internetu bezprzewodowego. Antresola pełni funkcję przestrzeni naukowej, dydaktycznej i społecznej oraz jest powierzchnią wystawową. Ekspozowane są tu fotografie, obrazy, grafiki. Na I piętrze segmentu dydaktycznego (S2) znajdują się też trzy sale dydaktyczne, w tym jedna komputerowo-dydaktyczna, dwie sale pracy grupowej (67 m²), osiem pokoi pracy indywidualnej (51 m²) oraz pracownie Oddziału ds. Komputeryzacji. Dach nad holem głównym jest przeszklony w formie czworobocznej piramidy, co daje dobre doświetlenie światłem naturalnym zarówno holu, jak i antresoli. Jedna z bocznych klatek schodowych prowadzi do ogrodu zimowego na II piętrze, gdzie wśród zieleni ustawiono stoliki i fotele (16 stanowisk). Przestrzeń ta stanowi ulubione miejsce pracy i spotkań studentów (Konieczna, 2010, s. 108).

Na powierzchniach segmentu bibliotecznego (S1) zlokalizowano magazyny i czytelnie z wolnym dostępem do zbiorów. Na parterze znajduje się Kolekcja Dydaktyczna pełniąca funkcje magazynu otwartego i wypożyczalni. Zostały w niej zgromadzone wieloegzemplarzowe skrypty i podręczniki oraz literatura piękna. Wydawnictwa są ułożone według zmodyfikowanej klasyfikacji UKD. Na powierzchni Kolekcji Dydaktycznej wydzielono pomieszczenie dla Centrum Dokumentacji Europejskiej, Ośrodka Informacji Patentowej i Punktu Informacji Normalizacyjnej. Wchodząc głównymi schodami na I piętro segmentu bibliotecznego (S1), przechodzi się przez atrium sięgające III piętra, gdzie przeszklony dach w postaci stożka doświetla tę część budynku. Na I piętrze mieści się Oddział Informacji Naukowej (465 m²), Oddział Zbiorów Specjalnych (537 m²), Czytelnia Czasopism Bieżących (302 m²), Czytelnia Internetowa (189 m²) z 60 stanowiskami komputerowymi. Na II piętrze segmentu S1 znajdują się Kolekcje Dziedziny: Nauk Przyrodniczo-Technicznych, Nauk Humanistycznych, Nauk Społecznych, pełniące funkcje czytelnia i otwartego magazynu. Tu również jest stosowany zmodyfikowany schemat UKD, służący ustawieniu zbiorów w wolnym dostępie. Ważną rolę odgrywają kolorystyczne etykiety naklejone na grzbietach książek. Dzięki nim łatwo przyporządkować egzemplarz do kolekcji i dziedziny. Nieprzypadkowo wybrano kolory: żółty (kolekcja nauk społecznych), zielony (kolekcja nauk przyrodniczo-technicznych) i niebieski (kolekcja nauk humanistycznych), gdyż są one najlepiej postrzegane przez czytelników.

Segment administracyjny (S3) (2 391 m²) obejmuje pracownie bibliotekarzy Oddziałów: Gromadzenia Zbiorów, Opracowania Wydawnictw Zwartych, Czasopism, Magazynów, Kontroli Zbiorów oraz administrację Biblioteki Uniwersyteckiej wraz z gabinetami dyrektorów oraz salę zebrania pracowników Biblioteki.

Wyróżniającym się elementem architektonicznym budynku są trzy oszklone kopuły oraz dwa tarasy widokowe na dachach. Biblioteka dysponuje 730 miejscami dla czytelników w tym 225 stanowiskami komputerowymi, rozmieszczonymi w segmencie bibliotecznym (S1) i dydaktycznym (S2). Równocześnie klienci mogą korzystać z własnych laptopów oraz z dostępu do Internetu drogą radiową.

Nowa biblioteka akademicka to biblioteka otwarta, czyli dostępna dla wszystkich, z koncepcją wolnego dostępu do zbiorów. Aby to zadanie realizować, budynek został zaprojektowany i wykonany zgodnie z zasadą elastyczności przestrzennej (*flexibility*), uzyskaną poprzez modularność konstrukcji (Kobierska-Maciuszko, 2002, s. 92). Kwadrat o wymiarach sześć metrów na sześć przyjęto jako moduł konstrukcyjny i zastosowano go w segmentach bibliotecznym (S1) i dydaktycznym (S2), w których udostępniane są zbiory oraz przebywają czytelnicy. Modułowość daje możliwość jak

najlepszego wykorzystania przestrzeni, zarówno jej pojemności, jak i funkcjonalności. Tego typu konstrukcja charakteryzuje się odpowiednią wytrzymałością stropów, otwartymi przestrzeniami z minimalną liczbą przeszkód stałych, rozproszonym oświetleniem ogólnym, rozprowadzeniem instalacji technicznych również w systemie modułów (Kobierska-Maciuszko, 2002, s. 101). Budynek BU ma tzw. inteligentny system zarządzania (*BMS – Building Management System*), za pomocą którego jest centralnie zarządzany, monitorowany, klimatyzowany i ogrzewany. Zainstalowano system alarmowy, przeciwpożarowy, personalizacji i kontroli dostępu oraz system zabezpieczenia zbiorów przed kradzieżą. Dzięki informacjom pochodzącym z poszczególnych elementów zintegrowanego systemu zarządzania, budynek może reagować na zmiany zachodzące w środowisku wewnętrznym i zewnętrznym. Prowadzi to do maksymalizacji funkcjonalności, bezpieczeństwa i minimalizacji kosztów eksploatacji.

Nowe budynki bibliotek powinny już na etapie projektowania uwzględniać możliwości rozszerzenia, ponownej konfiguracji czy modernizacji. Angielski architekt i konsultant budownictwa bibliotecznego Harry Faulkner-Brown wyznaczył nowe kierunki planowania i budowy dużych budynków bibliotecznych (Szczygłowska, 2008, s. 468). Sformułował dziesięć zasad (*commendments*), dotyczących m.in. właściwego projektowania i organizowania przestrzeni przechowywania zbiorów, katalogów, miejsc dla czytelników i obsługi przez personel biblioteczny, miejsca na wystawy, zajęcia dydaktyczne, miejsca pracy własnej studentów i pracowników naukowych oraz pracy wewnętrznej bibliotekarzy (Konieczna, 2009, s. 24). Według Faulkner-Browna prawidłowo zaprojektowany i funkcjonalny gmach biblioteki powinien być: elastyczny (*flexible*), zwarty (*compact*), dostępny (*accessible*), rozszerzalny (*extendible*), zróżnicowany (*varied*), zorganizowany (*organized*), wygodny (*comfortable*), zapewniający stałe warunki środowiskowe zbiorom bibliotecznym (*constant in environment*), bezpieczny (*secure*) dla czytelników, personelu i zbiorów, ekonomiczny (*economic*) w eksploatacji (Faulkner-Brown, 1999).

Gmach Biblioteki Uniwersyteckiej realizuje te wytyczne, gdyż jest:

- *elastyczny*, ponieważ opiera się na konstrukcji modułowej, zapewniającej jednakową wytrzymałość stropów w całym budynku oraz łatwą adaptację struktury i usług;
- *zwarty*, z dogodnymi ciągami komunikacji, które sprzyjają łatwemu i szybkiemu przemieszczaniu się czytelnika, bibliotekarzy i zbiorów;
- *dostępny*, zarówno z zewnątrz do wewnątrz, jak i do wszystkich istotnych dla klienta części budynku, dzięki topograficznie czytelnemu planowi, prowadzącemu użytkownika, określanemu jako transparentny;
- *rozszerzalny*, umożliwiający rozbudowę budynku, przy minimalnych zmianach już istniejącej całości;

- *zróżnicowany*, dający łatwy i szybki dostęp czytelnika zarówno do zbiorów, jak i do wszystkich usług bibliotecznych i informacyjnych;
- *wygodny*, bowiem warunki przestrzenne wpływają pozytywnie na efektywność pracy czytelnika oraz bibliotekarza;
- *zapewniający stałe warunki środowiska* i mikroklimatyczne biblioteki, co sprzyja ochronie i zachowaniu stanu fizycznego zbiorów;
- *bezpieczny* dla czytelników, personelu i zbiorów, przez kontrolę zachowań użytkowników oraz przewidywanie sytuacji zagrażających zbiorom;
- *ekonomiczny* w eksploatacji, budynek powinien być wybudowany i eksploatowany przy zaangażowaniu minimalnych środków finansowych i ludzkich.

Andrew McDonald zrewidował dziesięć zasad Faulkner-Browna i sformułował jedenaście własnych, które odnoszą się do przestrzeni bibliotecznej zarówno w nowym, jak i w odnowionym budynku (McDonald, 2006; Świrad, 2010, s. 13). Kluczowe cechy (*qualities*) proponowane przez angielskiego bibliotekoznawcę zdecydowanie akcentują nie budynek, ale dostosowanie przestrzeni do potrzeb czytelnika oraz odnoszą się do funkcjonalności gmachu (Konieczna, 2009, s. 25; Walczak, 2008). Postrzegając BU przez pryzmat cech dobrze zaprojektowanej przestrzeni, należy podkreślić, że jest ona:

- Funkcjonalna (*functional*) – przestrzeń łatwa w użytkowaniu, w której dobrze się pracuje, która dobrze się prezentuje oraz która jest ekonomiczna w obsłudze. Funkcjonalna przestrzeń uwzględnia oddziaływanie pomiędzy ludźmi, zbiorami i technologią informacyjną biblioteki, mając na uwadze walory estetyczne. Nowoczesna i funkcjonalna przestrzeń dostosowuje się do zmieniających się potrzeb człowieka.
- Elastyczna (*adaptable*) – przestrzeń umożliwia wprowadzanie zmian obejmujących technologię i strukturę organizacyjną oraz zachowania czytelników.
- Dostępna (*accessible*) – przestrzeń społeczna, łatwa w użytkowaniu, promująca samodzielność i sprzyjająca autonomiczności czytelnika. W niej funkcjonują technologie służące zabezpieczeniu zbiorów, systemy zapewniające bezpieczeństwo i stabilność budynku, wyposażenia, zbiorów oraz bezpieczeństwo pracowników i klientów. Powinna być również przystosowana dla osób niepełnosprawnych.
- Zróżnicowana (*varied*) – czytelnik ma możliwość wyboru przestrzeni i mediów do nauki i badań. Wynika to ze zróżnicowania potrzeb użytkowników i odmiennych sposobów uczenia się. Przestrzeń powinna umożliwiać każdemu uczenie się we własnym tempie, pracę grupową, a także zapewniać łatwy dostęp do zbiorów

zarówno tradycyjnych, jak i elektronicznych. Wydzielenie stref różnego poziomu hałasu, oświetlenia czy temperatury wpływa na urozmaicenie miejsc bibliotecznych; również pomieszczenia do prowadzenia seminariów i szkoleń są istotnym elementem.

- Interaktywna (*interactive*) – przestrzeń promująca współpracę międzyludzką, sprzyjającą interakcjom pomiędzy czytelnikami, zapewniającą m.in. równowagę między usługami, zbiorami, dostępem do punktów informacji.
- Sprzyjająca (*conductive*) – przestrzeń powinna być inspirująca, pobudzać wyobraźnię, motywować do działań, sprzyjać pracy i refleksji zarówno użytkowników, jak i personelu bibliotecznego. Komfort i wyjątkowość przestrzeni zapewniona jest dzięki wysokim standardom wyposażenia, organizowanym wystawom, obecności dzieł sztuki czy wkomponowania wewnętrznych ogrodów.
- Przyjazna dla środowiska (*environmentally suitable*) – przestrzeń stwarzająca dobre warunki dla czytelników, zbiorów i sprzętu komputerowego. Mimo starań, pewne zastrzeżenia budzi poziom hałasu, właściwej temperatury, nasłonecznienia oraz system wentylacyjno-klimatyzacyjny pomieszczeń biblioteki.
- Bezpieczna (*safe and secure*) – odpowiednie służby oraz zainstalowane systemy zabezpieczeń zapewniają bezpieczeństwo osób, zbiorów i wyposażenia. Realizacja tej cechy przestrzeni jest konieczna, mimo że stoi w opozycji do estetyki i wygody.
- Efektywna (*efficient*) – przestrzeń, której ekonomiczne koszty funkcjonowania i utrzymania idą w parze z dobrą jakością działania.
- Przystosowana do korzystania z technologii informatycznych (*suitable for information technology*), w której coraz częściej jest widoczna obecność nowych technologii informatycznych. Przyczynia się to do zmiennego usytuowania stanowisk komputerowych, wydzielenia serwerowni, rozmieszczenia urządzeń kopiujących (drukarek, skanerów, kserografów), tak aby były ogólnodostępne i nie zakłócały tzw. cichej pracy. W tej przestrzeni jest możliwość korzystania z bezprzewodowej sieci z prywatnych laptopów. Przy zabezpieczeniu zbiorów stosuje się system elektromagnetyczny Firmy 3M.
- Mająca „to coś” (*and have „oomph” or „wow”*) – przestrzeń wyróżnia się pewną szczególną cechą, swoistą energią, widoczną w atmosferze i architekturze miejsca, wprowadza równowagę wszystkich wymienionych cech i dobrze oddaje ideę biblioteki.

W budynku biblioteki przestrzeń jest kreowana przez aranżację wnętrza. Pierwszym elementem, który podkreśla charakter obiektu i akcentuje poszczególne miejsca, jest kolor. Ciepłe jasne odcienie beżu dominują zarówno na elewacji zewnętrznej BU, jak również w pokojach pracy, salach

dydaktycznych, w magazynach, czytelnich oraz pomieszczeniach niebibliotecznych. Daje to przyjazną, swobodną atmosferę. Powadze i skupieniu natomiast sprzyjają szarości. Barwy mogą optycznie zwiększyć przestrzeń lub wpłynąć na kameralność pomieszczenia. Nie tylko ważna jest kolorystyka ścian, ale też podłóg oraz ich sposób wykończenia. Główny ciąg komunikacyjny wraz z holem i bocznymi klatkami schodowymi został wyłożony posadzką granitową, która jest łatwa w utrzymaniu czystości oraz rozjaśnia przestrzeń. Na pozostałej części podłóg położono wykładzinę dywanową, która tłumi dźwięk i dodaje ciepła.

Integralną częścią koncepcji aranżacji wnętrza budynku bibliotecznego są meble. Ich funkcjonalność widać na co dzień, szczególnie w przestrzeniach społecznych. Można je dowolnie ustawiać czy zestawiać. Zróżnicowanie umeblowania zależy od funkcji, jaką pełni, dlatego w magazynie zamkniętym są regały kompaktowe, a w kolekcjach meble segmentowe z ukrytym prowadzeniem przewodów elektrycznych. Takie rozwiązania należą do standardów w nowoczesnych bibliotekach (Kobierska-Maciuszko, 2002, s. 101). Do nowej Biblioteki Uniwersyteckiej meble zostały specjalnie zaprojektowane i dopasowane przez architekta wnętrz Marka Nowaka, który zadbał o ich wygląd, dobrał materiał i nadzorował produkcję. Wyróżniają się jasną kolorystyką i połączeniem ciepłego elementu drewnianego z chłodem metalu.

Przy planowaniu budynku bibliotecznego należy uwzględnić uwarunkowania kulturowe, które odzwierciedlają potrzeby i zachowania zarówno użytkowników, jak i pracowników, co przekłada się na dobre funkcjonowanie biblioteki. Zjawiska kulturowe i interkulturowe Geert Hofstede przedstawił w czterech wymiarach: dystans władzy (*Power Distance Index – PDI*), indywidualizm/kolektywizm (*Individualism – IDV*), męskość/kobiecość (*Masculinity – MAS*), unikanie niepewności (*Uncertainty Avoidance Index – UAI*), Michael Bond zaś wyodrębnił wymiar: orientacja długo- lub krótkoterminowa zwany dynamizmem konfucjańskim (*Long Term Orientation – LTO*). Wymiary te odpowiadają zachowaniom, normom i wartościom charakterystycznym dla danej kultury. Nasilenie poszczególnych cech obrazuje daną kulturę, co przekłada się m.in. na budownictwo biblioteczne (Minkov, Hofstede, 2011, s. 12; Pędich, 2007, s. 427).

Dystans władzy (PDI) silnie wpływa na architekturę, czyli na umiejscowienie i wygląd oraz wyposażenie biblioteki. Polska ma jeden z najwyższych wskaźników PDI w Europie, jednak BU charakteryzuje się wyraźnie niższym. Wiąże się to z aspektem organizacji gmachu bibliotecznego, w którego centrum (tzw. centrum grawitacji) znajduje się klient. Z myślą o nim w przestrzeni dominuje pragmatyzm. Budynek jest dobrze oznakowany, tak aby czytelnik mógł łatwo się w nim poruszać.

W nowej BU użytkownicy mają możliwość zarówno samodzielnej pracy, jak też nieformalnych spotkań w przestrzeni społecznej, np. w ogrodzie zimowym czy na antresoli. Oferowany jest wolny dostęp do zbiorów. Biblio-

teka ma pracownię komputerową (Czytelnia Internetowa), pokoje pracy, dużą liczbę stanowisk komputerowych z dostępem do katalogu komputerowego i elektronicznych baz danych; szczegółowy regulamin BU jest zamieszczony na stronie domowej biblioteki. Dbłość o wygodę czytelnika i pracownika wskazuje na wyższą wartość indywidualizmu (IDV).

W przypadku wymiaru MAS (męskość/kobiecość) zauważa się równowagę pomiędzy czynnikiem męskości a kobiecości. W męskich kulturach dominują duże budynki, estetyka podkreśla efektywność i nowoczesność, wyodrębnione są obszary tylko dla pracowników, ważną rolę odgrywają systemy monitoringu i kontroli, tak jak to przyjęto w BU. W aspekcie kultury kobiecej natomiast budynek charakteryzuje się dobrym wyposażeniem, komfortem, poczuciem bezpieczeństwa, obecnością roślin; ważne są przestrzenie społeczne, miejsca wypoczynkowe, kawiarnie, pomieszczenia sanitarne, czy pokoje socjalne dla pracowników. Szczególnie te ostatnie są dobrze postrzegane przez personel biblioteczny BU.

Nawiązując do wymiaru unikania niepewności, BU w Olsztynie cechuje się raczej niskim UAI, gdyż architektonicznie jest innowacyjna i oryginalna. Modułowa konstrukcja sprzyja zmianom organizacji wnętrza, jest bardziej elastyczna, co determinuje przestrzeń BU.

Zachowanie zasady elastyczności w projektowaniu i wykonaniu budynku, biblioteczna funkcjonalność przestrzeni, nowoczesność w aranżacji wnętrza BU wskazują orientację długoterminową (LTO), czyli skupiającą się na przyszłości. Jednak potrzeby biblioteczne studentów i pracowników naukowych, które biblioteka akademicka jest zobowiązana na bieżąco zaspokajać mówią o orientacji krótkoterminowej.

Rozwiązania projektowe budynków bibliotecznych mimo nowatorskich rozwiązań, skupiających się na zasadach dobrze zaplanowanej i funkcjonującej przestrzeni, a przy tym oryginalności architektonicznej, podlegają wpływom określonej kultury, której wymiary oddziałują na siebie.

Biblioteka jest ważnym elementem urbanistycznym, wpisuje się w krajobraz kampusu akademickiego, staje się miejscem nauki, rozwoju, spotkań określonej społeczności. Dobrze zaprojektowany i funkcjonujący budynek może podnieść prestiż i być wizytówką uczelni. Wieloaspektowo rozumiana elastyczność i idea biblioteki otwartej, jaką jest BU w Olsztynie, czynią ją bezpieczną, komfortową i twórczą.

Bibliografia

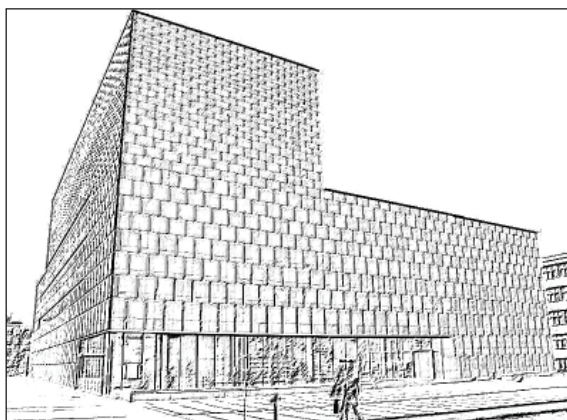
- Faulkner-Brown H. (1999), *Some thoughts on the design of major library buildings. W: Intelligent Library Buildings. Proceedings of the tenth seminar of the IFLA Section on Library Buildings and Equipments. The City of the Hague (Netherlands)* [online]. 24 August 1997 to 29 August 1997 [dostęp: 2011-03-25]. Dostępny w Word Wide Web: <http://archive.ifla.org/VII/s20/rep/intlib1.pdf>.
- Kobierska-Maciuszko E. (2002), *Budownictwo biblioteczne w ostatnim dziesięcioleciu – główne tendencje w projektowaniu*. W: Stan i potrzeby polskich bibliotek uczelnianych. Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu. Materiały z Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej, Poznań 13-15.11.2002. Red. nauk. A. Jazdon, A. Chachlikowska. Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Poznań, 2002, s. 87-106.
- Konieczna D. (2008), *Dzieje olsztyńskich bibliotek*. Olsztyn, s. 34-39.
- Konieczna D. (2010), *Nowa przestrzeń biblioteczna miejscem aktywności użytkowników i pracowników uczelni*. W: Stare i nowe w bibliotece – współpraca czy konkurencja. Konferencja Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego. Materiały konferencyjne. Łódź, 2010, s. 101-111.
- Konieczna D. (2009), *Nowe trendy w architekturze i organizacji przestrzeni bibliotecznej*. W: Nowoczesna biblioteka. Materiały z Ogólnopolskiej Przedzjazdowej Konferencji Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Konstancin-Jeziorna, 29-30 maja 2009 r. Red. tomu M. Drzewiecki. Warszawa, 2009, s. 21-33.
- McDonald A. (2006), *The ten Commandments revisited: the Qualities of Good Library Space. LIBER Quarterly* [online]. 2005, Vol. 16, No 2 [dostęp: 2011-03-25]. Dostępny w Word Wide Web: http://liber.library.uu.nl/publish/articles/000160/article_content.html.
- Mincov M., Hofstede G.. (2011), *The evolution of Hofstede's doctrine*. „Cross Cultural Management: An International Journal”, vol. 18, no 1, pp. 10-20.
- Pędich M. (2007), *Biblioteka w pięciu wymiarach – budownictwo biblioteczne w kontekście wymiarów kultury Geerta Hofstede*. W: Kultura organizacyjna w bibliotece. Ogólnopolska Konferencja Naukowa, Białystok, 4-6 czerwca 2007. Pod red. H. Brzezińskiej-Stec. Biblioteka Uniwersytecka im. Jerzego Giedroycia w Białymstoku. Białystok, s. 427-439.
- Szczygłowska L. (2008), *Nowa biblioteka – nowa przestrzeń – nowe możliwości – nowe wyzwania*. W: Kultura organizacyjna w bibliotece. Ogólnopolska Konferencja Naukowa, Białystok, 4-6 czerwca 2007. Kultura organizacyjna w bibliotece. Ogólnopolska Konferencja Naukowa, Białystok, 4-6 czerwca 2007. Pod red. H. Brzezińskiej-Stec. Biblioteka Uniwersytecka im. Jerzego Giedroycia w Białymstoku. Białystok, s. 457-474.
- Świrad M. (2010), *Dla kogo budujemy biblioteki? W: Między hybrydą a cyfrą*. Pod red. J. Czyrek i B. Górnej [online]. Wrocław, 2010, s. 9-14.[dostęp: 2011-03-25]. Dostępny w Word Wide Web: http://www.dbc.wroc.pl/Content/5941/Miedzy_hybryda_a_cyfra.pdf.
- Walczak A. (2008), *Działalność LIBER Architecture Grup a użytkownicy biblioteki. W: Biblioteka: klucz do sukcesu użytkowników* [online]. Kraków, 2008, s. 206-212. [dostęp: 2011-03-25]. Dostępny w Word Wide Web: http://www-old.inib.uj.edu.pl/wyd_iinb/s3_z5/walczak-n.pdf.

Katarzyna Maćkiewicz

***The organization of the architectonical space in the Library
of the University of Warmia and Mazury in Olsztyn***

Summary

The article presents the new building of the Library of University of Warmia and Mazury in Olsztyn. It sketches its history and discusses the organization of the architectonical space including the most important elements. The author tries to characterize the edifice and the space in the context of the rules and characteristics indispensable in the library project. She also describes the influence of the cultural dimensions on the library construction.

HALINA BRZEZIŃSKA-STEC
*Biblioteka Uniwersytecka
im. Jerzego Giedroycia w Białymstoku*

**BIBLIOTEKA UNIERSYTECKA IM. J. GIEDROYCIA
W BIAŁYMSTOKU W NOWYM GMACHU
- Z PERSPEKTYWY PIĘCIOLETNICH DOŚWIADCZEŃ**

Z chwilą utworzenia Uniwersytetu w Białymstoku w 1997 r. priorytetem dla władz Uczelni stała się budowa nowego gmachu biblioteki. Władze samorządowe umożliwiły po preferencyjnych cenach zakup działki w centrum miasta, obok głównego budynku uniwersytetu. Ministerstwo Edukacji Narodowej również przychylnie ustosunkowało się do inicjatywy budowy biblioteki. W czerwcu 1998 r. zorganizowano konkurs urbanistyczno-architektoniczny na Bibliotekę Główną Uniwersytetu w Białymstoku. Pierwszą nagrodę otrzymał i został przyjęty do realizacji projekt autorstwa Witolda Benedeka, Stanisława Niewiadomskiego, Krystyny Szypulskiej i Bożeny Staniszewskiej z Pracowni Architektonicznej BNS S.C. z Warszawy, której dziełem są m.in. Biblioteka Główna Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Akademia Muzyczna w Warszawie i gmach Uniwersytetu Gdańskiego.

Uroczyste wmurowanie kamienia węgielnego odbyło się 13 października 1999 r., a po prawie 6 latach budowy, 8 marca 2005 r. rozpoczęła się przeprowadzka biblioteki do nowego budynku przy ul. M. Skłodowskiej-Curie 14A.

Nowy gmach biblioteki

Nowy gmach biblioteki przyciąga uwagę ponad dziesięciometrową przeszkloną fasadą, doskonale widoczną z osi widokowej biegnącej od ogrodów dziedzica barokowego Pałacu Branickich i Parku Miejskiego. Nowoczesną bryłę architektoniczną podkreśla elewacja z piaskowca i szkła w odcieniu zielonym. Budynek ma siedem kondygnacji, w tym jedną podziemną. Na poziomie szóstego piętra został połączony z istniejącym kompleksem administracyjno-dydaktycznym przy ul. Marii Skłodowskiej-Curie 14, w którym mieści się Rektorat Uczelni, Studium Praktycznej Nauki Języków Obcych, Ośrodek Alliance Francaise oraz administracja centralna Uniwersytetu (zob. fot. 1).

Fot. 1. Nowy gmach Biblioteki Uniwersyteckiej (fot. J. Kudrawiec)

Kubatura budynku wynosi 34 802 m³, w tym powierzchnia użytkowa 8 324 m². Przewidziano, że magazyny pomieszczą 860 tys. woluminów, a czytelnicy będą mieli do dyspozycji 327 miejsc. W magazynie otwartym (z wolnym dostępem do półek) w przyszłości znajdzie się ponad 100 tys. woluminów, w układzie rzeczowym UKD, przewidziano też 110 miejsc dla czytelników. Stworzone zostaną dziedzinowe stanowiska informacyjne dla użytkowników korzystających z wolnego dostępu.

Budynek jest wyposażony w instalację telefoniczną, zintegrowany system zarządzania sieciami: komputerową (ok. 120 komputerów), system sygnalizacji pożaru, kontroli dostępu, sygnalizacji włamania i napadu, telewizji dozorowej, automatyki wentylacji i klimatyzacji, system kontroli czynników przy wejściu głównym, system ostrzegania (DSO).

Przeprowadzka biblioteki

Przeprowadzka została zaplanowana w dwóch etapach, pierwszy obejmował przeniesienie pracowni i mniejszych agend udostępniania (jak np. czytelnie oddziału informacji i zbiorów specjalnych) do końca roku akademickiego 2004/2005, drugi to przewiezenie w czasie wakacji zbiorów czytelni i wypożyczalni z magazynu głównego. Równolegle trwała przeprowadzka czasopism i zbiorów Biblioteki Humanistycznej. Cały zespół pracowników został podzielony na dwie grupy: jedna pakująca zbiory w starych pomieszczeniach oraz druga przejmująca je w nowym gmachu. Postanowiono nie angażować żadnej firmy zajmującej się przeprowadzkami. Do transportu zbiorów

(poza pracownikami biblioteki) zatrudniono kilkusobowy zespół studentów w ramach prac zleconych, dodatkowo kilkakrotnie do przewiezienia ciężkich mebli i regałów wynajęto prywatnego przewoźnika.

Równocześnie z przeprowadzką trwały prace nad adaptacją pomieszczeń oraz wyposażanie biblioteki w nowe meble. W pierwszej kolejności zagospodarowano pomieszczenia przeznaczone dla użytkowników, meble do pracowni dostarczono już po uroczystym otwarciu placówki. Zaangażowanie i kompetencje pracowników biblioteki pozwoliły na bardzo szybkie i sprawne przeprowadzenie wszystkich agend i uruchomienie biblioteki w nowym budynku już po niespełna czterech miesiącach.

Uroczyste otwarcie biblioteki

24 czerwca 2005 r. nastąpiło otwarcie nowego gmachu z udziałem zaproszonych gości, kadry naukowej, pracowników biblioteki i mieszkańców Białegostoku. Zwiedzanie obiektu poprzedziły wystąpienia: J. M. Rektora Uniwersytetu w Białymstoku prof. dr. hab. Marka Gębczyńskiego, Jego Ekscelencji ks. biskupa Wojciecha Zięby, Jego Ekscelencji Jakuba – arcybiskupa i ordynariusza diecezji białostocko-gdańskiej, jak również wojewody podlaskiego Marka Strzalińskiego, prezydenta miasta Białegostoku Ryszarda Tura i dyrektora biblioteki dr. Jerzego Halickiego. Z tej okazji została otwarta wystawa „Biblioteka Uniwersytecka im. Jerzego Giedroycia w latach 1968-2005”.

Struktura i układ funkcjonalny nowego gmachu

Rozmieszczenie agend biblioteki zaplanowano w trakcie opracowywania programu użytkowego gmachu, tak aby projekt architektoniczny uwzględnił przeznaczenie poszczególnych pomieszczeń. Niestety, już na etapie przygotowań do przeprowadzki okazało się, że niektóre rozwiązania są mało funkcjonalne i należy je zmienić. Cały projekt użytkowy zespołu pracowni i pomieszczeń dla pracowników musiał ulec modyfikacji. Wygospodarowano dodatkowe pokoje dla dyrekcji i kierowników działów, a z pomieszczeń Oddziału Gromadzenia wydzielono (nie przewidzianą w projekcie) pracownię dokumentacji i prac naukowych dla Oddziału Informacji Naukowej. Zmniejszono liczbę pomieszczeń administracyjnych i gospodarczych. Za bardziej funkcjonalne uznano umiejscowienie w osobnym pionie oddziałów nie związanych bezpośrednio z obsługą użytkowników, co pozwoliło na zachowanie zasady niekrzyżujących się dróg czytelnika i bibliotekarza. Pracownicy mogą korzystać z oddzielnej klatki schodowej oraz przeznaczonej tylko dla nich windy. Korzystnym rozwiązaniem okazało się umieszczenie Oddziału Gromadzenia Zbiorów na parterze, z możliwością wygodnego transportu książek. Również na parterze, w pobliżu holu wejściowego, znajduje się zespół dyrekcji. Ponieważ wcześniej nie przewidziano stanowi-

ska drugiego zastępcy dyrektora, jego gabinet z konieczności umieszczono w jednym z lokali przeznaczonych dla administracji budynku. Dodatkowo z pomieszczeń administracyjnych wydzielono pokoje dla kierowników działów: gromadzenia i wydawnictw ciągłych, co miało poprawić efektywność współpracy w zakresie gromadzenia księgozbioru.

Na I piętrze w bezpośrednim sąsiedztwie znalazły się: Pracownia Komputeryzacji, Oddział Opracowania Zbiorów, Oddział Wydawnictw Ciągłych, Pracownia Oddziału Udostępniania Zbiorów i Pracownia Kserograficzna. Wyszukiwanie informacji o dokumentach oraz składanie zamówienia użytkownik rozpoczyna w pomieszczeniu katalogowym (I piętro), w którym ustawiono 20 terminali do korzystania z katalogu komputerowego. Tu również umieszczono katalogi tradycyjne: alfabetyczny i przedmiotowy, w których znajdują się opisy książek zakupionych do 1992 r. oraz dodatkowo tradycyjne katalogi kolekcji humanistycznej, katalog czasopism i odrębny katalog wydawnictw zbiorowych. Informacje dotyczące zamawianych książek, ich rezerwacji i stanu własnego konta czytelniczego można uzyskać, korzystając z dowolnego komputera z dostępem do Internetu. Wypożyczanie zbiorów do domu odbywa się na podstawie karty bibliotecznej z kodem paskowym w Wypożyczalni (I piętro), w której obsługa jest w pełni skomputeryzowana. Wypożyczalnia Międzybiblioteczna znajduje się na parterze w pobliżu głównego wejścia.

Udostępnianie prezencyjne po przeprowadzce umiejscowiono w 4 czytelniach: Czytelni Czasopism i Czytelni Oddziału Informacji Naukowej na I piętrze oraz w Czytelni Ogólnej i Czytelni Zbiorów Specjalnych usytuowanych na II piętrze. W Czytelni Ogólnej zainstalowano (nieprzewidzianą wcześniej) sygnalizację świetlną informującą użytkowników o dostarczeniu zamówionych dokumentów z magazynów.

We wszystkich czytelniach wydzielono stanowiska z dostępem do sieci komputerowej przez zainstalowane terminale oraz sprzęt własny. Ustawiono ponadto odpowiednio przystosowane stoły dla osób niepełnosprawnych, a w Czytelni Zbiorów Specjalnych sprzęt dla niewidomych i niedowidzących.

Obecnie nie funkcjonują już czytelnie: Czasopism oraz Oddziału Informacji Naukowej (OIN). Obie uległy likwidacji: Czytelnia Czasopism na rzecz otwartego w 2008 r. Centrum Dokumentacji Europejskiej (czasopisma udostępnia się z wydawnictwami zwartymi w Czytelni Ogólnej), a Czytelnia OIN została zamknięta po przeniesieniu jej księgozbioru do otwartego w maju 2010 r. Oddziału Wolnego Dostępu na III piętrze.

Projekt użytkowy nowego budynku zakładał powstanie biblioteki z wolnym dostępem do zbiorów (Brzezińska-Stec, 2001, s. 74-76). Ta forma udostępniania znajduje uznanie i wielu zwolenników wśród bibliotekarzy i użytkowników. Podstawą wolnego dostępu stało się połączenie dwóch funkcji – przechowywania i udostępniania zbiorów. Zaplanowano utworzenie wolnego dostępu do zbiorów kolekcji humanistycznej

(IV piętro) oraz zbiorów magazynowych czytelnicy zajmujących piętro III, połączonych wewnętrzną klatką schodową. Niestety do momentu przeprowadzki nie udało się rozpocząć prac nad przygotowaniem księgozbioru do umieszczenia w magazynach otwartych. Opracowano jedynie założenia metodyczne i ogólne zasady doboru księgozbioru, zmodyfikowano też tablice UKD. Dopiero w roku 2008 rozpoczęto intensywne prace na rzecz utworzenia Oddziału z Wolnym Dostępem zgodnie z przyjętym projektem użytkowym nowego gmachu. Prace trwały dwa lata. W tym czasie wszystkie zbiory z magazynu Czytelni Ogólnej zostały odpowiednio zabezpieczone. Obszar wolnego dostępu podzielono na ogólne dziedziny wiedzy, np.: filozofia, psychologia, religia. Jeśli chodzi o dobór księgozbioru umieszczono w nim pozycje najnowsze i najbardziej poszukiwane, a więc znajdujące się dotychczas w księgozbiorach podręcznych, oraz wyselekcjonowane na podstawie kryterium częstotliwości wypożyczeń. Znalazły się tu ponadto podstawowe pod względem dydaktycznym i badawczym podręczniki z poszczególnych dziedzin wiedzy (zob. fot. 2).

Wszystkie druki zwarte zostały zarejestrowane w katalogu komputerowym oraz uzyskały symbol klasyfikacji UKD, przyjętej przez bibliotekę (Konopka, 2008, s. 441-450).

Fot. 2. Czytelnia z wolnym dostępem do zbiorów (fot. J. Kudrawiec)

10 maja 2010 r. uroczystie otwarto czytelnię z wolnym dostępem do zbiorów. Obsługę wolnego dostępu stanowią „przyszli” bibliotekarze dziedzinowi. Mimo wielu kontrowersji wobec tego stanowiska w bibliotekach polskich, wydaje się ono niezbędne w sytuacji, kiedy pierwszy kontakt z nowocześnie zorganizowaną biblioteką i możliwością wolnego dostępu powoduje pewne zagubienie czytelnika, który często ma poważny problem z selekcją dużej liczby źródeł informacji i wybraniem tylko relewantnych. Trudno to osiągnąć bez pomocy i konsultacji z dobrze przygotowanym bibliotekarzem, wykształconym w danej dziedzinie wiedzy, odpowiadającym za politykę gromadzenia oraz opracowującym wydawnictwa z tego zakresu tematycznego (Bednarek-Michalska, 2000; Jazdon, 2001, s. 7-8). Kontynuowane są obecnie prace nad utworzeniem Czytelni Filologicznej na IV piętrze na bazie przejętej Kolekcji Humanistycznej oraz znajdującego się obecnie na III piętrze wydzielonego już działu 8 czyli szeroko pojętej „nauki o literaturze” i „językoznawstwa”. Jej otwarcie zaplanowane zostało na październik 2011 r.

Obok czytelni i pracowni zbiorów specjalnych na II piętrze usytuowano pracownię digitalizacji, o powierzchni 74,38 m², wyposażoną w nowe meble biblioteczne oraz nowoczesny sprzęt służący do skanowania dokumentów. W 2006 r. utworzono tu w ramach Konsorcjum Bibliotek Naukowych – Podlaską Bibliotekę Cyfrową. Obecnie PBC udostępnia ponad 11 tys. dokumentów i odwiedziło ją ponad 3,5 mln czytelników.

Kabiny do pracy indywidualnej dla kadry profesorskiej i pokój do pracy zespołowej dla studentów zostały usytuowane na trzecim piętrze. Każda z tych pomieszczeń została wyposażona w stanowisko komputerowe z dostępem do katalogu, Internetu i licencjonowanych baz danych. Umieszczono tam szafki i przewidziano zamykanie na klucz, co umożliwia wielodniową pracę użytkownika bez konieczności każdorazowego zabierania materiałów do domu. Czas zajmowania kabin zarezerwowanych na wyłączne użytkowanie jest limitowany w zależności od liczby zgłoszeń. Książki ze zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej na życzenie są dostarczane przez pracowników po uprzednim złożeniu zamówienia w Czytelni Ogólnej.

Pokój do pracy zespołowej służył pracownikom i studentom w czasie przygotowywania wspólnych projektów, odbywały się w nim zajęcia seminaryjne i zebrania pracowników biblioteki. W momencie otwarcia czytelni w pokoju tym urządzono pracownię dla bibliotekarzy obsługujących wolny dostęp.

Poza magazynami z wolnym dostępem (III i IV piętro) pozostałe zbiory przechowywane są w magazynie zamkniętym na V piętrze. Na powierzchni 1095,47 m² zgromadzono blisko 400 tys. woluminów. Czasopisma ustawiono na regałach kompaktowych, a duże formaty na specjalnie zakupionych regałach gospodarczych z szerokimi półkami, pozwalającymi na pionowe ułożenie zbiorów. Dotąd nie zakupiono jednak zaplanowanych w projekcie użytkowym

regalów kompaktowych do przechowywania wydawnictw zwartych. W magazynie drukowane są zamówienia składane przez użytkowników korzystających z katalogu komputerowego. Na ich podstawie magazynierzy wybierają dokumenty i windą przesyłają je do odpowiedniej czytelnicy lub wypożyczalni. Dokumenty, których opisy nie zostały wprowadzone do bazy komputerowej, zamawiane są za pomocą tradycyjnych rewersów.

Na podkreślenie zasługuje fakt, że przewidziano również przestrzeń tzw. niebiblioteczną. Biblioteka stała się miejscem spotkań towarzyskich, a nie tylko naukowych czy edukacyjnych. Służą temu sala audytoryjna (zob. fot. 3), bufet oraz księgarnia.

Rozpoczęło tu działalność Podlaskie Forum Bibliotekarzy – stanowiące płaszczyznę współpracy i wymiany poglądów całego środowiska bibliotekarskiego. Zaproszono do udziału w spotkaniach biblioteki akademickie miasta Białegostoku oraz bibliotekarzy ze wszystkich typów

Fot. 3. Uroczyste nadanie im. R. Kaczorowskiego Ostatniego Prezydenta RP na Uchodźstwie audytoryum Biblioteki Uniwersyteckiej (fot. J. Kudrawiec)

bibliotek. Już od pięciu lat w sali audytoryjnej nowego gmachu odbywają się cykliczne spotkania. Wykłady wygłosili m.in. dr Henryk Hollender, prof. prof. Marcin Drzewiecki, Hanna Tadeusiewicz, Wanda Pindłowa. W ramach cyklu „Podlasie w badaniach naukowych” pracownicy uczelni prezentują swoje badania regionalne uczniom szkół średnich i mieszkańcom Białegostoku.

Odbywają się również spotkania ze znanymi osobistościami ze świata polityki i nauki. Biblioteka była miejscem konferencji prasowej premiera Kazimierza Marcinkiewicza. Zwiedzili ją m.in. ambasadorowie Łotwy i Izraela oraz radcy prawni ambasady USA i Szwajcarii. 8 czerwca 2006 r. odbyło się spotkanie z prof. Władysławem Bartoszewskim. Biblioteka stała się też miejscem spotkań Klubu Studenckiego „Kultura”.

W holu biblioteki prezentowane są wystawy przygotowywane przez pracowników Oddziału Informacji Naukowej oraz ekspozycje powstające we współpracy z instytucjami kulturalnymi i naukowymi miasta oraz regionu. Co roku w trakcie Tygodnia Bibliotek są organizowane wykłady i spotkania autorskie z pracownikami naukowo-dydaktycznymi naszej uczelni, koncerty i spektakle teatralne, kiermasze książek, spotkania z bajką i konkursy dla najmłodszych czytelników (Brzezińska-Stec, 2006, s. 330-332).

Pracownicy biblioteki uczestniczą w konferencjach naukowych, szkoleniach i pokazach. Tradycją stały już się organizowane w nowym gmachu seminaria i ogólnopolskie konferencje bibliotekarskie. W maju 2011 r. odbyła się III konferencja „Bibliotekarze bez bibliotek, czyli bibliotekarstwo uczestniczące”.

Na szóstym piętrze uruchomiono pracownię komputerową. Działa na zasadzie „kawiarenki internetowej”, ale jest dostępna wyłącznie dla studentów i pracowników naukowych Uniwersytetu w Białymstoku. Tutaj mogą pracować naukowo, sprawdzać pocztę, ale też korzystać z Internetu w dowolnym celu, również towarzyskim (gadugadu, listy dyskusyjne itp.).

W 2010 r. po pokonaniu wielu barier udało się wreszcie uruchomić w całym gmachu Internet bezprzewodowy (wcześniej funkcjonował tylko w Czytelni Ogólnej).

Biblioteka Uniwersytecka jest miejscem przyjaznym dla osób niepełnosprawnych. Nowy budynek został zaprojektowany zgodnie z wymogami prawa budowlanego tak, aby czytelnicy niepełnosprawni mogli w nim swobodnie przemieszczać się i pracować. Bez przeszkód mogą dostać się do gmachu biblioteki (odpowiednio przygotowany podjazd). Właściwa szerokość drzwi oraz przestrzeń komunikacyjna ułatwiają poruszanie się wewnątrz budynku. Winda jest dostosowana do potrzeb osób niepełnosprawnych ruchowo i niewidzących (nagłośniona). Na każdym piętrze znajduje się odpowiednio wyposażona toaleta. Czytelnie wyposażone są w specjalne stanowiska pracy ze stolikami przystosowanymi do korzystania przez osoby poruszające się na wózkach inwalidzkich.

Biblioteka dysponuje urządzeniami ułatwiającymi osobom niewidomym i niedowidzącym oraz niepełnosprawnym ruchowo korzystanie z zasobów BU lub materiałów własnych (zob. fot. 4). W czytelni zbiorów specjalnych znajduje się komputer z klawiaturą brajlowską z dostępem do Internetu oraz autolektor (Brzezińska-Stec, 2006, s. 333).

Fot. 4. Stanowisko dla osób niedowidzących (fot. J. Kudrawiec)

Podsumowanie

Dzisiaj Biblioteka Uniwersytecka jest największą w regionie biblioteką naukową o charakterze publicznym. Gromadzone zbiory mają szeroki zasięg tematyczny i obejmują wszystkie dziedziny wiedzy, reprezentowane w profilu studiów i badań naukowych Uniwersytetu w Białymstoku, szczególnie w zakresie nauk humanistycznych.

Zastosowane rozwiązania architektoniczne, wyposażenie i informacja wizualna umożliwiają wykonanie wszystkich zadań, które realizuje nowoczesna biblioteka akademicka, ale z perspektywy pięcioletnich doświadczeń należy stwierdzić, że nie uniknęliśmy również pewnych błędów zarówno na etapie architektonicznego planowania gmachu, jak i późniejszych efektywnych rozwiązań.

W trakcie projektowania nowych budynków bibliotecznych, przede wszystkim należy domagać się od władz utworzenia zespołu z jak największą liczbą doświadczonych bibliotekarzy, którzy będą mieli decydujący wpływ na powstający projekt architektoniczny i rozwiązania funkcjonalne w nowym gmachu.

Wszystkie późniejsze rozwiązania należy oprzeć na wybranej wcześniej metodzie udostępniania zbiorów. Ostatnio powstające nowe gmachy bibliotek akademickich preferują łączenie tradycyjnych czytelni z udostępnianiem w wolnym dostępie.

W takiej sytuacji nie ma potrzeby tworzenia czytelni tradycyjnych o dużych powierzchniach, bo w praktyce przegrywają one z bardziej „przytulnymi” czytelniami z wolnym dostępem. Należy także zwrócić szczególną

uwagę na wykładziny podłogowe w czytelniach, muszą być nie tylko estetyczne, ale też „wyciszające”, o czym nie zawsze pamiętają projektanci.

Przestrzeń magazynowa to nie tylko pomieszczenia na składowanie podstawowego księgozbioru. Zawsze należy pamiętać o przyjmowanych i przechowywanych darach, dubletach czy księgozbiorze na wymianę, one również powinny znaleźć się w odpowiednio do tego przygotowanych i wydzielonych magazynach.

Ważnym elementem późniejszego działania biblioteki jest tzw. przestrzeń niebiblioteczna. Odgrywa ona coraz większą rolę również w bibliotekach naukowych, pełniących coraz częściej funkcję ośrodka kulturotwórczego uczelni. Należy zwrócić szczególną uwagę na usytuowanie ich w pobliżu wejścia głównego budynku, wydzielenie odrębnych ciągów komunikacyjnych dla każdego z pomieszczeń, umieszczenie na najniższych kondygnacjach gmachu biblioteki. Zarówno audytorium, jak i inne sale konferencyjno-wykładowe powinny mieścić dużą liczbę użytkowników. Dobrze jest, kiedy w bibliotece znajdzie się kilka typów pomieszczeń o zróżnicowanej powierzchni użytkowej.

W przestrzeni „niebibliotecznej” znajdują się również pokoje socjalne, służące pracownikom bibliotecznym. Takie miejsca powinny powstać na każdym piętrze. Tworzenie jednego pokoju socjalnego dla całej społeczności bibliotekarskiej jest niefunkcjonalne, powoduje niechęć do schodzenia na inne kondygnacje, a w konsekwencji prowadzi do spożywania posiłków w pracowniach, często w sąsiedztwie klawiatury i rozłożonych zbiorów bibliotecznych.

Mówiąc o bibliotece jako miejscu kultury, należy też pamiętać o estetyce gmachu, wyposażeniu w meble, oryginalnej kolorystyce, ekspozycji obiektów sztuki, witraży, zieleni itp. Wystrój bibliotek i kolor odgrywa ważną rolę w zaspakajaniu potrzeb estetycznych odwiedzających ją czytelników.

Tak więc mimo pozornych zagrożeń ze strony postępującej komputeryzacji, digitalizacji zbiorów i tworzenia bibliotek cyfrowych, trwająca dyskusja na temat zastąpienia tradycyjnej biblioteki – biblioteką wirtualną zdaje się być bezpodstawna, a biblioteka jako „miejsce w sensie przestrzeni fizycznej” dalej jest atrakcyjnym i konkurencyjnym obszarem, chętnie odwiedzanym przez użytkowników.

Bibliografia

Bednarek-Michalska B. (2000), *Opis stanowiska pracy bibliotekarza dziedzicznego na przykładzie BG UMK*. „EBIB. Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy” [online]. 2000, nr 10 [dostęp: 15 marca 2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.oss.wroc.pl/biuletyn/ebib/18/Michalska.html>.

Brzezińska-Stec H. (2001), *Biblioteka Uniwersytecka im J. Giedroycia w Białymstoku. Projekt funkcjonalny nowego gmachu*. „Bibliotekarz Podlaski”, nr 2, s. 74-79.

Brzezińska-Stec H. (2006), *Biblioteka Uniwersytecka im. Jerzego Giedroycia w nowym gmachu*. W: *Biblioteki XXI wie-*

ku. Czy przetrwamy? Łódź, 19-21 czerwca 2006 r. Materiały konferencyjne. Łódź, s. 323-334.

Chruścińska J., Kubisz E. (red.) (2001), *Biblioteki jutra. Nowa perspektywa organizacji przestrzennej i funkcjonalnej*. Warszawa.

Hollender H. (1999), *Klasyfikacja, wolny dostęp i activ-piana*. „Bibliotekarz”, nr 9, s. 15.

Hollender H., Kobierska-Maciuszko E. (1996), *Nowy gmach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie. Koncepcja funkcjonalna i estetyczna*. „Rocznik Biblioteki Narodowej”, T. 32, s. 195-214.

Jazdon A. (2001), *Bibliotekarz dziedziny - nowe spojrzenie po latach*, „Bibliotekarz”, nr 2, s. 8.

Kolendo H. (1999), *Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie w nowej siedzibie na*

Powiślu. „Przegląd Biblioteczny”, z. 1/2, s. 22-23.

Konopka J. (2008), *Zastosowanie klasyfikacji UKD w wolnym dostępie do póltek (na przykładzie Biblioteki Głównej Politechniki Świętokrzyskiej)*. „Przegląd Biblioteczny”, z. 3, s. 441-450.

Skubała E. (2006), *Wolny dostęp do zbiorów jako element podnoszenia jakości obsługi czytelników w Bibliotece Głównej Politechniki Łódzkiej*. „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Libraria”, z. 13, s. 163-176.

Urwanowicz J. (oprac.) (1998), *Projekt użytkowy Biblioteki Głównej Uniwersytetu w Białymstoku (aktualizacja z dnia 9 marca 1998 roku)*. Białystok, [maszynopis].

Halina Brzezińska-Stec
The Jerzy Giedroyc University Library in Białystok in
the new edifice – five years of experience
Summary

The article presents the new building of the University Library including the utility design and the modern functional solutions. The new concept of the book collection is presented – the introduction of the free access and the organization of the collection storage according to the Universal Decimal Classification. The article also discusses the cultural and promotional activity of the library. It indicates the architectonical and equipment solutions in terms of adapting the building to the needs of the disabled people. In the final part of the work the author makes the analysis of the functional solutions with 5-years experience perspective.

MAGDALENA HAMERSKA
Biblioteka Uniwersytetu Gdańskiego

BIBLIOTEKA GŁÓWNA UNIwersYTETU GDAŃSKIEGO KONCEPCJA I DOŚWIADCZENIA EKSPLOATACJI

Wstęp

Obecny budynek Biblioteki Głównej Uniwersytetu Gdańskiego BGUG należy do nowszych obiektów tej kategorii w Polsce. Użytkownikom udostępniono go w listopadzie 2006 r., po trzech dekadach starań o bibliotekę główną z prawdziwego zdarzenia. Gmach BGUG został już dość wyczerpująco opisany zarówno na łamach prasy bibliotekarskiej, jak też architektonicznej, zwrócimy zatem uwagę na aspekt funkcjonalny, zwłaszcza że po blisko pięciu latach użytkowania można już pokusić się o pewne podsumowanie i ocenę zastosowanych rozwiązań.

Założenia programowe Biblioteki Uniwersytetu Gdańskiego

Kwestia znalezienia siedziby dla BGUG pojawiła się już w momencie utworzenia Uniwersytetu Gdańskiego, który powstał w 1970 r. z połączenia Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Sopocie i Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Gdańsku. Szkoły te dysponowały własnymi bibliotekami, znajdującymi się w kilku odrębnych lokalizacjach w Gdańsku, Gdyni oraz w Sopocie. Nie było jednak budynku, który mógłby pełnić funkcję biblioteki głównej. Opracowany jeszcze w latach sześćdziesiątych ubiegłego - wieku projekt urbanistyczny zakładał budowę nowego kampusu w Gdańsku-Oliwie, w centrum którego miała znaleźć się biblioteka.

W 1975 r. przygotowano założenia programowe, uwzględniające potrzeby w zakresie gromadzenia księgozbioru w perspektywie 25 lat oraz wzrost liczby użytkowników do roku 1990. Na tej podstawie ustalono, że nowa biblioteka powinna pomieścić łącznie 3 mln. wol., dysponować czytelniami o łącznej pojemności 800 miejsc oraz pokojami wspólnej nauki i pracy indywidualnej (tzw. separatki). Szczegółowy program powierzchniowy wykazał, że tak sformułowane potrzeby wymagają budynku o powierzchni całkowi-

tej (pow. użytkowa + 10% na konstrukcję budynku) 24 816 m² i użytkowej 22 560 m². Ze względu na długowieczność budynków bibliotecznych wymagano obiektu uniwersalnego, pozwalającego na zmianę przeznaczenia poszczególnych jego części. Zgłoszono również postulat zabezpieczenia możliwości dalszej rozbudowy gmachu. Także inne wymagania korespondowały z zasadami obowiązującymi do dzisiaj. Założenie które straciło aktualność, to trójdzielny podział przestrzeni, w której drogi książek, czytelnika i bibliotekarza nie krzyżują się. Większość zbiorów miało tradycyjnie znaleźć się w zamkniętych magazynach, choć przewidziano wolny dostęp do części księgozbioru, umieszczonego w czytelniach, w łącznej liczbie 220 tys. wol.

Do planów budowy powracano w latach 1984 i 1997, uaktualniając pierwotne założenia, jednak koncepcja ta nie doczekała się realizacji. Dopiero w 2001 r., dzięki staraniom władz Uniwersytetu Gdańskiego, udało się wpisać budowę biblioteki do planów inwestycyjnych Ministerstwa Edukacji Narodowej. W kwietniu 2001 r. opracowano zaktualizowane założenia programowe, w których przyjęto wielkość budynku tożsamą z projektem z lat 70., czyli ok. 25 000 m² powierzchni całkowitej. W okresie ćwierćwiecza dzielącego pierwotny i obecny program w koncepcjach użytkowania bibliotek naukowych na świecie zaszły jednak zmiany, które uwzględniono w nowych założeniach. Najważniejsza z nich to otwartość przestrzeni czytelni z dostępnymi dla użytkowników magazynami, co zwiększyło zapotrzebowanie na powierzchnię przy takiej samej wielkości zbiorów. Biblioteka budowana na początku XXI w. nie mogła już funkcjonować bez komputerów i Internetu, dlatego w nowym projekcie założono zastosowanie rozwiązań technicznych, pozwalających na położenie sieci i podłączenie komputerów niemal w każdym miejscu. Uwzględniono także dodatkowe usługi dla czytelników w postaci rozbudowanego zespołu rekreacyjno-handlowego.

Jednak budżet przeznaczony przez ministerstwo na budowę nowego budynku był ograniczony do 50 mln złotych, co przy ówczesnych kosztach budowy tego typu obiektów pozwalało jedynie na częściową realizację zamierzeń. W związku z tym zdecydowano się na dwuetapową koncepcję budowy biblioteki. W pierwszym miał powstać budynek, przeznaczony w większości na czytelnię, w drugim natomiast planowano dostawić budynek magazynowo-biurowy.

Nowo opracowane założenia programowe dla gmachu z czytelniami ustaliły powierzchnię użytkową na 9800 m². W budynku zaplanowano: czytelnię z wolnym dostępem do księgozbioru, dział informacji naukowej, pokoje pracy indywidualnej i zespołowej, wypożyczalnię międzybiblioteczną, dział zbiorów specjalnych, pracownie techniczne (introligatornia, pracownia konserwacji i reprograficzna), sale konferencyjno-szkoleniowe, dział komputeryzacji oraz pomieszczenia administracji budynku. Jego pojem-

ność miała pozwolić na pomieszczenie 1 mln wol. Zrezygnowano natomiast z powierzchni na usługi komercyjne, gdzie mogłyby znaleźć się księgarnie oraz zaplecze gastronomiczne, np. kawiarnie.

Funkcjonalnie dopełniający czytelnię budynek o powierzchni 15 000 m² miał powstać w drugim etapie. Zaplanowano w nim magazyn na kolejny 1 mln woluminów, centralną wypożyczalnię, pomieszczenia dla dyrekcji, pracownię działów merytorycznych oraz powierzchnię wystawienniczą.

Fot. 1. Biblioteka Główna UG: widok ogólny. Fot. Przemysław Gurgurewicz

Projekt i realizacja

Rozpisano konkurs na projekt architektoniczny, na który odpowiadały dwie pracownie. Wybrano projekt warszawskiego biura ArchiCo Project, opracowany pod kierunkiem Konrada Tanasiewicza.

Architekci zaproponowali budynek o pięciu kondygnacjach naziemnych na (w przybliżeniu) planie prostokąta, dysponujący powierzchnią netto 13 900 m². Była ona o ponad 40% większa niż w założeniach, jednak tylko w ten sposób, uwzględniając wszystkie wyszczególnione w wymaganiach pomieszczenia, można było zapewnić odpowiednią przestrzeń reprezentacyjną oraz przestronność gmachu. Pozwoliło to także na uwzględnienie niewielkiej przestrzeni komercyjnej.

Architekturę budynku autorzy projektu scharakteryzowali jako odmianę współczesnego minimalizmu. Jego bryła została zbudowana z dużych jednolitych płaszczyzn. W założeniu architektów może ona przywodzić na myśl leżącą książkę: frontowa elewacja ze stropodachem i stro-

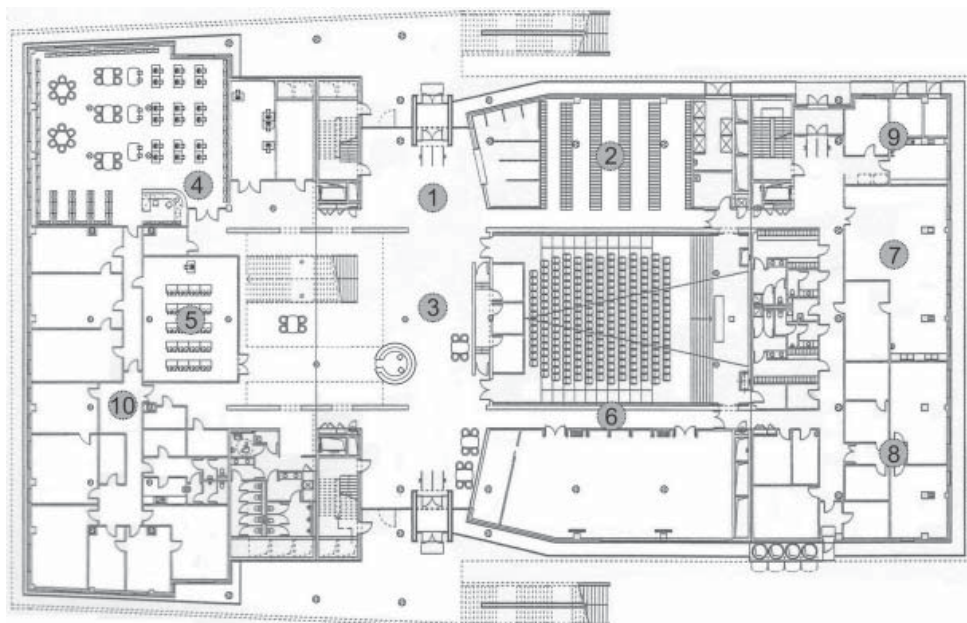
pem nad parterem ma przypominać grubą okładkę, ściana boczna „grzbiet” książki, a elewacja obłożona poziomymi pasami ryflowanej blachy to wypełnienie „stronami”. Nowoczesności bryle dodają wystające kapsuły, które również łagodzą masywność budynku, a w tej poetyce mogą być postrzegane jako „zakładki” (Tanasiewicz, 2002, s. 10-11).

Wnętrze budynku zostało zaprojektowane w stechnicyzowanej, industrialnej estetyce, którą podkreślają ażurowe schody i pomosty. Na poszczególnych kondygnacjach miały znaleźć się:

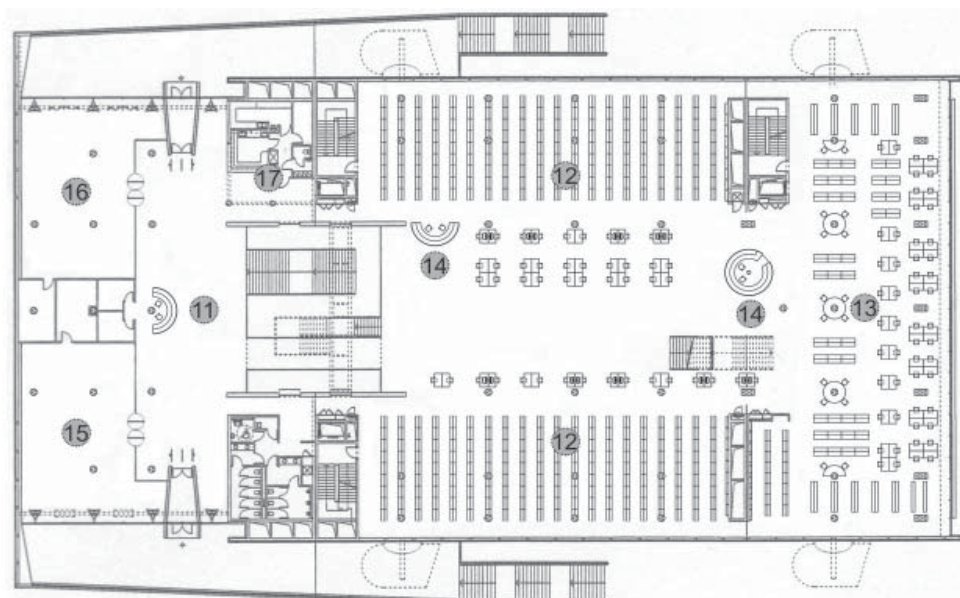
- piwnica: pomieszczenia techniczne,
- poziom 1 (parter): zespół wejściowy (hol, szatnie, portiernia), oddział informacji naukowej (2 czytelnie, pracownie oraz sala szkoleniowa), wypożyczalnia międzybiblioteczna, pracownie bibliotekarzy, zespół konferencyjno-szkoleniowy wraz z zapleczem, intrologatorium oraz administracja budynku,
- poziom 2 (I piętro): zespół rekreacyjno-komercyjny (kawiarnia, księgarnia), punkt informacyjny, przestrzeń czytelniana (katalogi, czytelnia z otwartym magazynem),
- poziom 3 i 4 (II i III piętro): czytelnie z otwartym magazynem, pokoje pracy zespołowej, pokoje pracy indywidualnej,
- poziom 5 (IV piętro): pokój pracy zespołowej, pokoje pracy indywidualnej, oddział zbiorów specjalnych (2 czytelnie, sala audio-video, magazyny, pracownie w tym pracownia konserwacji zbiorów oraz reprograficzna), oddział komputeryzacji.

Projekt budynku nie został jednak w pełni zrealizowany w planowanym kształcie, gdyż podjęto decyzję o rozszerzeniu jego funkcji. Miał się stać siedzibą Biblioteki Głównej, co wymagało uwzględnienia pomieszczeń dla wypożyczalni, działów merytorycznych i dyrekcji. Zachowując ogólny układ przestrzeni oraz zewnętrzny wygląd budynku, zmieniono funkcje części pomieszczeń. Dotyczyło to głównie parteru oraz czwartego piętra. Zmniejszono powierzchnię przeznaczoną na oddział informacji. W uzyskanej przestrzeni zlokalizowano blok administracyjno-kierowniczy. Zrezygnowano z pracowni Oddziału Udostępniania na parterze, których miejsce zajęły pracownie komputerowe oraz serwerownia. Na czwartym piętrze umieszczono działy merytoryczne. Zdecydowano, że na tej kondygnacji czytelnik będzie miał dostęp tylko do Czytelni Zbiorów Specjalnych (wcześniej planowano tam pokoje pracy indywidualnej i pokój pracy zespołowej). Rozkład czytelni został prawie bez zmian, jedynie na I piętrze wygospodarowano miejsce na księgozbiór przeznaczony do wypożyczenia. Zaktualizowane założenia określiły liczbę przechowywanych zbiorów na 700 tys. jednostek.

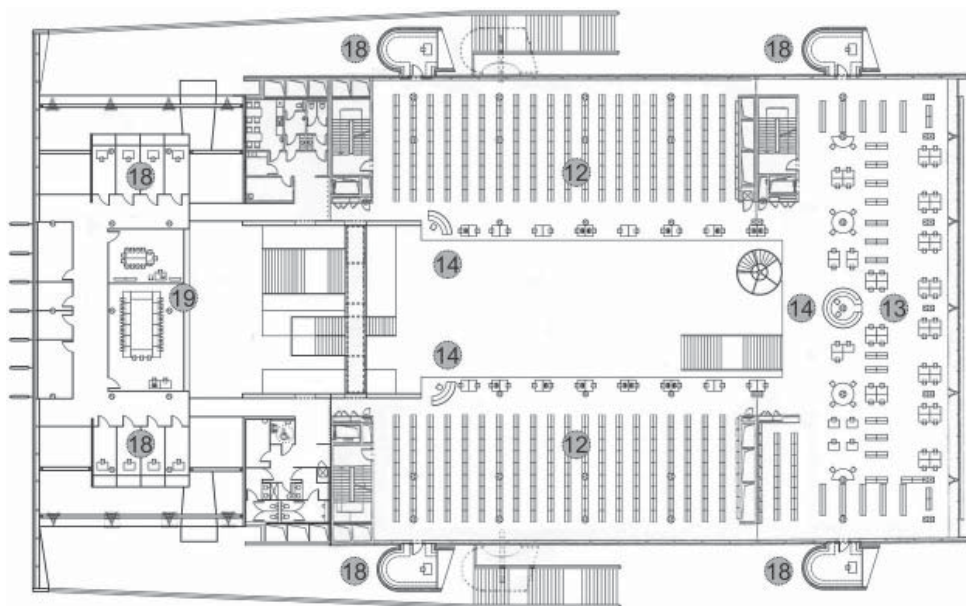
Budowę biblioteki rozpoczęto w listopadzie 2002 r., a zakończono we wrześniu 2006 r. BUG zyskała reprezentacyjny budynek służący całej społeczności akademickiej o powierzchni użytkowej 9 366 m² (powierzchnia netto 14 162 m²) i kubaturze 80 700 m³.

Rys. 1. Parter (opracowanie własne w oparciu o oryginalne plany)

Rys. 2. I piętro (opracowanie własne w oparciu o oryginalne plany)

Rys. 3. II piętro (opracowanie własne w oparciu o oryginalne plany)

Legenda do rysunków

1. Wejście dla czytelników
2. Szatnie (szatnia tradycyjna wyłącznie na okrycia wierzchnie oraz samoobsługowa)
3. Główny hol z punktem odbioru książek, dawniej informacyjnym
4. Czytelnia Oddziału Informacji Naukowej
5. Sala szkoleniowa
6. Zespół konferencyjno-szkoleniowy
7. Intrologatoria
8. Pracownie komputerowe
9. Straż Uniwersytecka
10. Zespół administracyjno-kierowniczy
11. Wypożyczalnia
12. Księgozbiór do wypożyczenia
13. Czytelnia
14. Punkt informacyjny
15. Sala wystawowa, wcześniej Czytelnia Prasy
16. Sala wystawowa, wcześniej Czytelnia Internetowa
17. Kawiarnia
18. Pokój pracy indywidualnej
19. Pokoje pracy grupowej.

Przeprowadzka do nowej siedziby rozpoczęła się 15 września. Na początku listopada biblioteka została otwarta dla czytelników. Początkowo mogli oni korzystać tylko z części księgozbioru, całość (ok. 300 tys. wol.) zaś udostępniono w połowie grudnia. W styczniu 2007 r. przeniesione zostały oddziały merytoryczne oraz dyrekcja z sekretariatem. W ostatniej kolejności (pomiędzy majem a październikiem) nastąpiła przeprowadzka zbiorów specjalnych.

Opis funkcjonalny budynku

Pomimo zmian dokonanych w projekcie podstawową funkcją budynku pozostało udostępnianie czytelnikom zbiorów na miejscu. Zasadnicza przestrzeń czytelniana jest otwarta. Miejsca oferowane czytelnikom są różnorodne, znajdują się zarówno przy regałach, jak i w przestronnej i jasnej części przy oknach. Nie ma już gęsto ustawionych stolików, przy których użytkownicy przeszkadzają sobie wzajemnie. Korzystający z biblioteki mogą wybrać dogodnie miejsce do pracy i swobodnie poruszać się z książkami po publicznej części budynku. Jedynie Czytelnia Oddziału Informacji Naukowej znajduje się w wyodrębnionym pomieszczeniu. Pracownicy naukowci, doktoranci oraz studenci ostatnich lat studiów mają do dyspozycji 26 pokoi pracy indywidualnej. Przewidziano również cztery pokoje do pracy grupowej, gdzie można swobodnie rozmawiać nie przeszkadzając innym użytkownikom biblioteki. Łącznie czytelnicy mają do dyspozycji 560 stanowisk, z których 90 wyposażonych jest w komputery. Czytelnie otrzymały wyposażenie do obsługi osób niewidomych i słabowidzących: elektroniczne powiększalniki do materiałów drukowanych oraz komputer z klawiaturą brajlowską i programami umożliwiającymi powiększenie oraz udźwiękowienie tekstu.

Zbiory rozmieszczono według dziedzin:

- parter: Bibliotekoznawstwo, Naukoznawstwo, Bibliografie ogólne,
- I piętro: Kultura i Sztuka,
- II piętro : Nauki humanistyczne (historia, nauka o polityce, prawo, religioznawstwo, teologia, wojskowość), Literatura, Językoznawstwo,
- III piętro : Nauki społeczne (filozofia, kultura fizyczna, sport, turystyka, nauki ekonomiczne, pedagogika, oświata, psychologia, socjologia), Nauki ścisłe i eksperymentalne.

Ustawiono je według klasyfikacji opracowanej w 1991 r. przez BUG. Jej schemat obejmuje 31 działów, podzielonych na klasy i podklasy. W obrębie działów przyjęto układ alfabetyczny. Czasopisma nie zostały sklasyfikowane, przydzielono je tylko do odpowiednich dyscyplin i ustawiono alfabetycznie na końcu każdego większego działu.

Księgozbiór przeznaczony do wypożyczenia ustawiony jest na I piętrze w porządku *numerus currens*, czyli według zasady stosowanej w magazynach zamkniętych. W momencie otwarcia budynku przeniesiono tam całość

księgozbioru biblioteki Wydziału Humanistycznego. Postanowiono pozostawić go w dawnym układzie, czyli według kolejności sygnatur. Z powodu otwartego układu nowego gmachu, bez wydzielonego magazynu, ten księgozbiór w wolnym dostępie (Jaśkowiak, 2010, s. 49).

Ostatnią rodzajem kolekcji są zbiory specjalne, zgromadzone na IV piętrze. Ze względu na ich specyfikę, czytelnia jest wydzielona, a zbiory umieszczono w zamkniętych magazynach. Dla zapewnienia bezpieczeństwa w czytelni zastosowano system zdalnego otwierania drzwi, obsługiwany przez bibliotekarza, więc czytelnicy nie mogą opuszczać pomieszczenia bez jego wiedzy. Magazyn oraz skarbiec, chronione systemem antywłamaniowym, są przystosowane do przechowywania zabytkowych zbiorów, z regałami umożliwiającymi układanie materiałów o nietypowych formatach. Filmy, nagrania czy materiały do nauki języków są udostępniane w specjalnej sali audiowizualnej, gdzie zgromadzono sprzęt do ich odtwarzania.

Fot. 2. Wnętrze Biblioteki Głównej UG: widok na czytelnię. Fot. Przemysław Gurgurewicz

Oddział Zbiorów Specjalnych skupia w sobie wiele funkcji: gromadzenie, opracowywanie, udostępnianie zbiorów, a także ich ochronę. Dlatego w sąsiedztwie czytelni umieszczono pracownię oddziału, wśród nich utworzoną od podstaw pracownię konserwatorską, wyposażoną w specjalistyczną aparaturę.

Nowością w BUG jest obszerny zespół pomieszczeń szkoleniowo-konferencyjnych. Na parterze umiejscowiono aulę na 220 osób, gdzie odbywają się konferencje, posiedzenia senatu UG, prezentacje baz danych czy szko-

lenia przeznaczonej dla większego grona słuchaczy. Po drugiej stronie holu umieszczono salę dydaktyczną, z rzutnikiem oraz stanowiskami komputerowymi, dzięki której można było poszerzyć ofertę szkoleń. Duża, otwarta przestrzeń sprawia, że ważne wydarzenia mogą mieć miejsce także na I piętrze. W 2006 r. odbyła się tam inauguracja roku akademickiego, natomiast w marcu 2010 r. zorganizowano uroczystości związane z jubileuszem 40-lecia Uniwersytetu Gdańskiego. Surowe wnętrze biblioteki było również przez dwa lata tłem dla realizowanego przez TVP Gdańsk cotygodniowego programu „Forum gospodarcze”.

Fot. 3. Kapsuły mieszczące pokoje pracy indywidualnej. Fot. Przemysław Gurgurewicz

Strefy przeznaczone tylko dla pracowników, znajdujące się na parterze i IV piętrze, zostały wydzielone dzięki zainstalowaniu systemu kontroli dostępu. Osoby z zewnątrz nie mają tam możliwości swobodnego wejścia. Karty dostępu są jednocześnie identyfikatorami pracowników.

Próba oceny poszczególnych rozwiązań

Gmach BGUG to budynek, na który czekano od lat 70. XX w. Miał przynieść rozwiązania i udogodnienia, których nie było w poprzedniej bibliotece głównej ani w jej filiach. Miały skończyć się problemy z brakiem miejsc w czytelniach oraz kolejki w wypożyczalniach. Planowano zapewnić większy dostęp do komputerów i Internetu. Liczono, że zbiory rozproszone po całym Trójmieście i przechowywane w przypadkowych, często nie nadających się do tego pomieszczeniach w końcu zyskają właściwe warunki. Twórcy założeń programowych chcieli stworzyć miejsce nowoczesne, otwarte i przyjazne użytkownikom. Takie, w którym czytelnicy będą chcieli spędzać jak najwięcej czasu. Bez wątplenia w obecnym budynku większość z tych postulatów została pomyślnie zrealizowana. Nie znaczy to jednak, że wszystkie rozwiązania od razu okazały się optymalne. Życie zweryfikowało niektóre z nich. Warto o nich napisać choćby z tego względu, aby stanowiły materiał porównawczy i mogły uświadomić, jakie problemy można napotkać przy projektowaniu i budowie tego typu budynków.

Otwarta klatka schodowa i brak wyodrębnionych czytelni sprawiają, że wnętrze biblioteki jest przestronne i zachęca użytkowników do swobodnego przemieszczania się. Rozwiązanie to ma także wady. Nie da się w otwartej przestrzeni wyeliminować hałasu oraz roznoszenia się zapachów. Czytelnicy rozmawiając na schodach, często nie zdają sobie sprawy, że są słyszani w czytelniach. Co prawda dzięki różnorodności oferowanych miejsc pracy, preferujący ciszę użytkownicy znajdą dla siebie odpowiednią przestrzeń. Nie rozwiązuje to jednak problemu hałasu. Z tego samego powodu nie sprawdziła się lokalizacja kawiarni. Znalazła się ona zbyt blisko części czytelnianej i aromaty wydostające się z kuchni oraz rozmawiający klienci przeszkadzają czytelnikom i pracownikom. Dodatkowo usytuowanie stolików zbyt blisko windy nie zachęcało do dłuższego pobytu. Otwarte czytelnie pozwoliły natomiast w pełni zrealizować założenie maksymalnego zbliżenia użytkowników do zbiorów. Mogą oni swobodnie wybierać potrzebną im literaturę bez pośrednictwa bibliotekarza. O publikacjach oferowanych przez bibliotekę można dowiedzieć się już nie tylko poprzez przeszukiwanie katalogu, ale po prostu przeglądając książki na półkach. Katalog może być pomocą, ale jednocześnie można dotrzeć do publikacji na konkretny temat bez jego pośrednictwa. W przypadku, gdy pomoc bibliotekarza jest potrzebna, czytelnik może skorzystać z trzech punktów informacji dostępnych na każdym piętrze.

W Bibliotece Głównej niestety jest odczuwalny brak magazynu. Miał on powstać w drugim etapie budowy kompleksu bibliotecznego. Z powodów finansowych budowa ta została przesunięta o kilka lat. Zbiory biblioteki (ok. 1,5 mln woluminów) są rozproszone po Trójmieście i często przechowywane w tymczasowych pomieszczeniach. Nowy gmach został przewidziany na 700 tys. woluminów, w tym 200 tys. jednostek zbiorów specjalnych. Już teraz zbiory w wolnym dostępie liczą ponad 500 tys. woluminów i niedobór miejsca na przyrastający księgozbiór wymusza selekcję zbiorów.

W trakcie użytkowania pojawiły się także nowe potrzeby, których wcześniej nie przewidziano. Otwarcie budynku ze zbiorami w wolnym dostępie sprawiło, że bibliotece potrzebni byli pracownicy ochrony. Powołano więc Straż Obiektu BGUG. Biblioteka musiała wygospodarować pomieszczenia dla tej nowej jednostki. Udało się to zrobić, ale kosztem zmniejszenia powierzchni innych działów. Tam gdzie teraz jest straż, planowano sortownię, administrację budynku oraz pomieszczenie socjalne dla pracowników z pokoi usytuowanych na parterze. Od 2006 r. straż rozszerzyła swoją działalność. Przekształciła się w straż uniwersytecką i pracuje dla całego kampusu, ale dyspozytornia cały czas znajduje się w budynku biblioteki.

Okazało się również, że niektóre pomieszczenia zostały niewłaściwie usytuowane i nie mogły dobrze spełniać swoich funkcji. Trzeba było przenieść bliżej wejścia sekretariat wraz z gabinetem dyrektora. Pomieszczenia te pierwotnie znajdowały się w narożniku budynku, w głębi strefy administracyjnej, co utrudniało dotarcie do nich interesantom. Także usytuowanie sali wystawowej poza głównym ciągiem komunikacyjnym (wejście z bocznego korytarza na parterze) sprawiło, że kilka urządzonych tam wystaw nie zostało zauważonych przez czytelników. Sala wystawowa została więc przeniesiona na I piętro naprzeciwko schodów wejściowych, do dawnej czytalni internetowej. Zwolnione pomieszczenie na parterze znajduje się blisko sali konferencyjnej i jest ono wykorzystywane podczas spotkań jako zaplecze gastronomiczne. Odbywają się tam również mniejsze konferencje. Komputery z czytalni internetowej zostały przeniesione do Czytelnii Oddziału Informacji Naukowej, niefortunnie usytuowanej w zbytnim oddaleniu od ciągu komunikacyjnego, z wejściem zasłoniętym schodami. Dzięki umieszczeniu w niej większej liczby komputerów, zainteresowanie czytelną zwiększyło się. Mimo to wbrew pierwotnemu założeniu, miejsce to nie jest najczęściej odwiedzane przez użytkowników. Co więcej, w otwartej bibliotece nie może w pełni realizować swoich funkcji informacja oddalona od księgozbioru i czytelników, do której trzeba specjalnie dotrzeć z wyższych pięter, zwłaszcza że na każdym piętrze znajdują się punkty informacyjne. Nie sprawdziło się również umiejscowienie księgozbioru podręcznego w oddzielonej czytalni. Użytkownicy nie byli zadowoleni, że po słowniki czy leksykony z danej dziedziny, muszą udać się na parter. Rozdzielono więc ten księgo-

zbiór między odpowiednie czytelnie. Dzięki temu, że zwolniło się miejsce na półkach, w 2009 r. do Czytelni Informacji Naukowej przeniesiono zbiory zlikwidowanej odrębnej Czytelni Prasy.

Pewne problemy występujące w bibliotece wynikają z przyczyn całkowicie niezależnych. Obecnie w części pomieszczeń przewidzianych dla czytelników (pokoje pracy grupowej, sala szkoleniowa) są prowadzone zajęcia dydaktyczne. Takie wykorzystanie tych pomieszczeń jest spowodowane brakiem sal na uczelni. Jest to jednak sytuacja przejściowa, do czasu gdy powstanie dodatkowy budynek dla Wydziału Filologicznego.

Duże znaczenie miała decyzja o skupieniu w budynku przewidzianym na czytelnię wszystkich komórek organizacyjnych BGUG, co wymusiło nieoptymalne rozmieszczenie części z nich. W założeniach programowych Oddział Gromadzenia miał mieć bezpośrednie wejście dla interesantów z zewnątrz. Nie udało się tego zrealizować, gdyż został zlokalizowany na IV piętrze, w strefie dostępnej tylko dla pracowników. Powoduje to liczne komplikacje, gdyż każda osoba udająca się do Oddziału, najpierw musi zgłosić się do dyżurującego bibliotekarza, aby ten mógł umożliwić jej dotarcie do celu. Dodatkowo pomieszczenie, gdzie są sortowane i składowane przycho-dzące materiały, jest zbyt małe. Z powodu braków lokalowych, kilka pracowników bibliotecznych znalazło się w wewnętrznej części budynku, z oknami wychodzącymi na wnętrze biblioteki. W konsekwencji pomieszczenia te są zbyt duszne i brak w nich komfortu pracy. Mikroklimat istniejący w tym obszarze jest także związany z ogólną konstrukcją budynku. Wielkie, otwarte przestrzenie powodują nierównomierne nagrzanie powietrza (ciepłe powietrze unosi się do góry), a zamontowane urządzenia klimatyzacyjne nie są w stanie tego zniwelować. W rezultacie dochodzi do dużych różnic temperatur między piętrami i kiedy w holu na parterze odczuwalne jest zimno (co jest potęgowane sąsiedztwem drzwi wejściowych), na ostatnim piętrze temperatura odczuwana jest jako zbyt wysoka.

W momencie otwarcia gmachu przygotowano dostęp do Internetu dla wszystkich użytkowników i w całym budynku, a nie tylko w wydzielonej sali komputerowej. Jednakże takie rozwiązanie nie sprawdziło się. Korzystający z Internetu bez ograniczeń czasowych czytelnicy blokowali komputery, uniemożliwiając innym korzystanie z katalogu online. Zdecydowano więc ograniczyć dostęp do wyselekcjonowanych stron. Nie objęło to jedynie komputerów w Czytelni Informacji Naukowej, która w ten sposób zaczęła pełnić rolę czytelni Internetowej. Natomiast w bieżącym roku, ze względu na powtarzające się incydenty pobierania na komputery uczelniane nielegalnych treści, władze Uniwersytetu postanowiły wprowadzić ograniczenia we wszystkich publicznie dostępnych komputerach. Obecnie więc czytelnicy, którzy chcą skorzystać z katalogu albo elektronicznych zasobów biblioteki, mogą to zrobić we wszystkich czytelniach. Do nienaukowych treści natomiast jest dostęp tylko poprzez Internet bezprzewodowy, w ramach usługi Eduroam.

Ograniczenie to wywołało liczne protesty wśród czytelników, którzy w tej sytuacji nie mogą nawet sprawdzić swojej pocztu. Problemy z kontrolowaniem Internetu w bibliotece wynikały również z tego, że w budynku nie ma punktu rejestracji. Każdy może wejść do środka, pod warunkiem, że zostawi okrycie wierzchnie i torbę w szatni. Jedynie w czytelni informacji należy wpisać się do księgi. Rozwiązanie takie sprzyja swobodnej i przyjaznej użytkownikom atmosferze, powoduje jednak brak kontroli nad ruchem czytelników, którzy czują się anonimowi.

Najnowsze usprawnienie, wprowadzone 1 kwietnia, to zmiana funkcji punktu informacji w holu. Umieszczono tam punkt zwrotu książek, dla osób które przyszły do biblioteki tylko w celu ich oddania. Można tam będzie również podpisać kartę obiegową, przedłużyć ważność konta bibliotecznego czy zapłacić karę. Wypożyczalnia znajduje się na pierwszym piętrze i jest to już rejon biblioteki, gdzie nie można wchodzić w okryciach wierzchnich oraz z torbami. Dotąd czytelnicy byli zatrzymywani przez ochronę i musieli się tłumaczyć, że przyszli tylko do wypożyczalni i nie będą korzystać z księgozbioru. Czas pokaże, jak przyjęte rozwiązanie będzie funkcjonować. Planowana jest również wymiana drzwi wejściowych. Zaprojektowano je w tradycyjnym układzie wahadłowym, niestety okazały się zbyt ciężkie i użytkownicy mają trudności z ich otwieraniem; dlatego ustalono, że drzwi rozsuwane będą praktyczniejsze w eksploatacji.

Obecny budynek Biblioteki Głównej wniósł nową jakość do pracy BUG. Dzięki niemu możliwe stało się wprowadzenie wolnego dostępu do całości zbiorów, zapewniono również czytelnikom nieporównywalnie lepsze warunki pracy niż dotychczas. Trudności finansowe wymusiły jednak wiele kompromisów, które negatywnie wpłynęły na funkcjonalność budynku. Obiekt przewidziany jako czytelnia musi pełnić funkcję biblioteki głównej, a częściowo nawet dydaktyczną. Pewne błędne rozwiązania ujawniły się w trakcie eksploatacji, co świadczy o niedociągnięciach na etapie projektowania. Drobniejsze mankamenty są sukcesywnie usuwane, jednak zmiany na większą skalę będą możliwe dopiero po pełnej realizacji planów w postaci budowy obiektu magazynowego. Da to szansę na pełniejszą realizację usług bibliotecznych, jak też optymalizację warunków obsługi czytelników.

Bibliografia

- Binerowski Z. (1982), *Biblioteka Główna Uniwersytetu Gdańskiego w latach 1970-1980*. „Rocznik Gdański”, t. 42, z. 2, s. 133-167.
- tekstura i funkcjonalność nowego gmachu Biblioteki Głównej Uniwersytetu Gdańskiego. „Bibliotekarz”, nr 6, s. 16-20.
- Cisło A., Stanulewicz D. (2009), *Architektura i funkcjonalność nowego gmachu Biblioteki Głównej Uniwersytetu Gdańskiego*. „Bibliotekarz”, nr 6, s. 16-20.
- Faulkner-Brown H. (1997), *Some thoughts on the design of major library buildings*. „Bibliotekarz”, nr 6, s. 16-20.

dings. W: *Intelligent Library Buildings. Proceedings of the 10th seminar of the IFLA section on Library Buildings and Equipment, The City Library of The Hague (Netherlands), Sunday 24 August 1997 to Friday 29 August 1997* [online]. Edited by Marie-Françoise Bisbrouck and Marc Chauveinc [dostęp: 2011-03-24]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ifla.org/VII/s20/rep/intlib.pdf>.

McDonald A. (2006), *The ten commandments revisited: the qualities of good library space*. „LIBER Quarterly”, vol. 16, no 2, s. 04-119.

Jaśkowiak G. (1998), *35 lat Biblioteki Uniwersytetu Gdańskiego*. Gdańsk.

Jaśkowiak G. (2010), *Nowa Biblioteka Główna Uniwersytetu Gdańskiego*. W: *Stare i nowe w bibliotece: współpraca czy konkurencja*. Pod red. M. Wrocławskiej, J. Jęrzyk-Wojteckiej. Łódź, s. 45-53.

Sawicka U. (2008), *Trzy pytania o nowy gmach do Urszuli Sawickiej, dyrektora Bi-*

blioteki Głównej Uniwersytetu Gdańskiego, rozm. Irena Suszko-Sobina. „Bibliotekarz”, nr 6, s. 21-23.

Tanasiewicz K. (2002), *Opis techniczny Biblioteki Głównej Uniwersytetu Gdańskiego*.

Tanasiewicz K., Muszyński R. (2007), *Biblioteka Uniwersytetu Gdańskiego*. „Architektura Murator”, nr 7, s. 68-75.

Program użytkowy budynku Biblioteki Głównej Uniwersytetu Gdańskiego – czytelnie z wolnym dostępem do zbiorów (2001). Sopot.

Założenia programowe budowy gmachu Biblioteki Głównej Uniwersytetu Gdańskiego (1975). Opracował zespół pracowników Biblioteki pod kierunkiem Zbigniewa Binerowskiego. Gdańsk-Sopot.

Założenia programowe budowy gmachu Biblioteki Głównej Uniwersytetu Gdańskiego – biblioteki środowiskowej Województwa Pomorskiego (2001). Gdańsk.

Magdalena Hamerska
The Library of the University of Gdańsk
– the concept and the experience of use
Summary

The first guidelines for building the Library of the University of Gdańsk emerged in the 70's of the XX century, but the project was given a chance of realization only in 2002, when its construction began. By the year 2006 it was ready to use. Due to the financial limitations, the surface is much smaller than initially assumed. Many compromises must have been made. In spite of the drawbacks, the present building gave a new quality to the work of the Library. Most of all, it gave the possibility of free access to the whole collection to improve the quality of service for the library users. Nevertheless, only after building on the stockroom, the Main Library edifice will fulfill its expected functions.

ANIELA PIOTROWICZ

*Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego
im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu*

NOWA SIEDZIBA BIBLIOTEKI GŁÓWNEJ UNIERSYTETU MEDYCZNEGO W POZNANIU

Na początku roku akademickiego 2010/2011 Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu (BG) rozpoczęła pracę w nowym obiekcie. Znajduje się w Centrum Medycznej Informacji Naukowej, usytuowanym na kampusie uniwersyteckim, w którym funkcjonuje wraz z Centrum Kongresowo-Dydaktycznym.

Budynek został zaprojektowany przez Spółkę Projektowania Architektonicznego Sadowski z Poznania, a wybudowany przez Spółkę Hochtief Polska (Oddział Poz-Building). Obiekt o rzucie w kształcie litery L został utrzymany w stylistyce modernizmu 20-lecia międzywojennego i nawiązuje do zabudowy występującej w tym rejonie miasta. Biblioteka znajduje się w 3-piętrowym skrzydle budynku przy ul. Przybyszewskiego 37a (zob. fot. 1).

Fot. 1. Budynek Biblioteki Głównej (fot. ze zbiorów autorki)

Biblioteka uzyskała w nim powierzchnię ponad 7 tys. m², ponad trzykrotnie więcej w porównaniu do metrażu, którym dysponowała wcześniej. W nowej siedzibie zaistniała szansa stworzenia optymalnych warunków studiowania i pracy naukowej. W całym budynku istnieje pełen dostęp do sieci komputerowej. BG uzyskała możliwość zorganizowania wolnego dostępu do wielu kolekcji bibliotecznych, stref swobodnego wypoczynku w przyjaznym otoczeniu oraz realizacji nowych funkcji bibliotecznych. Budynek jest wyposażony w windy, a na każdym poziomie znajdują się sanitariaty, przystosowane również dla osób niepełnosprawnych. Biblioteka zorganizowana została na kilku kondygnacjach.

Na poziomie „-1” znajduje się podziemny parking. W jego sąsiedztwie BG ma magazyn biblioteczny wraz z komorą dostawczą o powierzchni 397,10 m², który jest połączony wewnętrzną windą z magazynami bibliotecznymi na wyższych piętrach.

Na parterze BG użytkuje wspólnie z Centrum Kongresowo-Dydaktycznym 1158,24 m² powierzchni, w tym hol ekspozycyjny i salę wystawową/dydaktyczną o pow. 136 m², bistro oraz powierzchnie zagospodarowane przez szatnie, ochronę obiektu z recepcją i sanitariaty.

Fot. 2. Wypożyczalnia (fot. ze zbiorów autorki)

Działalność biblioteczna została zorganizowana na trzech kondygnacjach od I do III piętra. Na I piętrze Biblioteka dysponuje powierzchnią 1995,46 m². Na tym poziomie została zorganizowana wypożyczalnia (84,70 m², zob. fot. 2), z samoobsługowym magazynem materiałów dydaktycznych (220,86 m²), czytelnia multimedialna z 54 stanowiskami komputerowymi (187,90 m²) oraz kompleks dydaktyczny: sala wykładowa dla 100 osób

(147,50 m²), sala seminaryjna dla 24 osób wyposażona w 12 komputerów (73,99 m²), dwa 12-osobowe pokoje pracy zbiorowej dla studentów, z rozsuwaną ścianą (40,96 i 41,69 m²), co umożliwia uzyskanie większej sali dla liczniejszej grupy, trzy jednoosobowe gabinety pracy naukowej, stanowisko informacji ogólnej, punkt zleceń na usługi biblioteczne. Na I piętrze znajdują się ponadto gabinet dyrektora z sekretariatem i salą zebrań oraz pokoje pracy sekcji administracyjno-gospodarczej i zaplecze socjalne. Na wszystkich trzech piętrach znajdują się magazyny zamknięte, wyposażone w regały jezdne. Na I piętrze został zorganizowany magazyn druków zwartych (416 m²).

Na tym poziomie ponadto znajduje się 20 wolnostojących stanowisk komputerowych, 30 miejsc przy stolikach i na fotelach wypoczynkowych w wolnych przestrzeniach oraz szafki katalogowe, w których są umieszczone tradycyjne katalogi kartkowe starszych zbiorów bibliotecznych.

Na II piętrze znajdują się: Czytelnia Ogólna, dysponująca 95 miejscami dla czytelników (541,87 m²), w której dostępny jest 40-tysięczny podręczny księgozbiór dydaktyczny, i Czytelnia Czasopism na 40 miejsc (346,91 m²), z wolnodostępną kolekcją czasopism (10 roczników - ok. 20 tys. woluminów). Na tej kondygnacji znajdują się również trzy jednoosobowe gabinety pracy naukowej, 14 wolnostojących stanowisk komputerowych (zob. fot. 3), 30 miejsc przy stolikach i na fotelach wypoczynkowych. Na tym poziomie zorganizowany został zamknięty magazyn czasopism o powierzchni 417,43 m². Znajdują się również na tym piętrze pomieszczenia pracowników Oddziału Udostępniania Zbiorów.

Fot. 3. Wolnostojące stanowiska komputerowe (fot. ze zbiorów autorki)

Na III piętrze na powierzchni 423 m² znajduje się wolnodostępna kolekcja monografii naukowych i materiałów konferencyjnych, która aktualnie zawiera 20 tys. pozycji. Docelowo może być ona zwiększona do 40 tys. woluminów (zob. fot. 4). W jej sąsiedztwie do dyspozycji czytelników ustawiono 18 dwuosobowych stołów wyposażonych w instalację komputerową oraz zorganizowano 30 miejsc przy stolikach i na kanapach wypoczynkowych. Na tym poziomie znajdują się również Czytelnia Pracowników Nauki, magazyny rozpraw doktorskich (62,85 m²), zbiorów specjalnych (61,98 m²) i starych druków (15,07 m²) oraz pracownie biblioteczne i pokoje pracowników Oddziału Zbiorów i Oddziału Informacji Naukowej.

Fot. 4. Wolnodostępna kolekcja monografii (fot. ze zbiorów autorki)

Z poziomu III piętra prowadzi wyjście na taras rekreacyjny, który został utworzony na części dachu Centrum Kongresowo-Dydaktycznego.

W Uczelni funkcjonuje system Documaster Campus. Biblioteka została wyposażona w kilka samoobsługowych urządzeń wielofunkcyjnych tego systemu do kopiowania, skanowania i wydruków komputerowych, które rozmieszczone zostały na wszystkich piętrach budynku.

Właściwą ochronę zbiorów bibliotecznych zapewnia radiowy system Arfido, umożliwiający równocześnie ich kontrolę oraz usprawnienie procesu wypożyczeń i zwrotów materiałów bibliotecznych. Kolekcje biblioteczne w wolnodostępnych przestrzeniach Biblioteki oraz w czytelniach i magazynie wypożyczalni są oznakowane specjalnymi etykietami RFID. Bramki detekcyjne systemu zlokalizowane są na parterze, u wejścia na schody oraz przy windach (zob. fot. 5).

Fot. 5. Wejście do Biblioteki (fot. ze zbiorów autorki)

Zainstalowano również urządzenia do samodzielnego wypożyczania i zwrotu materiałów bibliotecznych, które cieszą się dużym zainteresowaniem (zob. fot 6 i 7).

Fot. 6. Samoobsługowa wypożyczalnia (fot. ze zbiorów autorki)

Fot. 7. Samoobsługowa wrzutnia do zwrotu książek (fot. ze zbiorów autorki)

Stanowisko do samodzielnych wypożyczeń znajduje się w pobliżu magazynu wypożyczalni, natomiast wrzutnia do zwrotu materiałów bibliotecznych jest usytuowana przy wejściu do budynku i dostępna całą dobę.

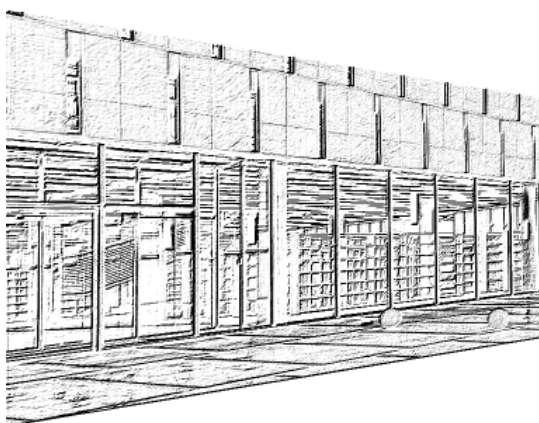
Zmiana organizacji pracy wypożyczalni umożliwiła stworzenie komfortowych warunków dla użytkowników. Prawie zupełnie zniknęły kolejki oczekujących na wypożyczenie materiałów bibliotecznych, a studenci z aprobatą przyjęli bezpośredni dostęp do magazynu podręczników i skryptów.

Pozyskanie odpowiedniego zaplecza dydaktycznego umożliwia wprowadzenie nowych form edukacji. Oprócz dydaktyki przed dyplomowej z zakresu przysposobienia bibliotecznego, medycznej informacji naukowej i kompetencji informacyjnych oraz szkoleń dla doktorantów, od kilku miesięcy BG organizuje prezentacje i wykłady otwarte dla wszystkich zainteresowanych problematyką usług bibliotecznych oraz źródeł informacji naukowej. Umożliwia to środowisku akademickiemu, a także młodzieży szkolnej i mieszkańcom miasta bliższe zapoznania się z aktualnymi zagadnieniami, a także jest efektywną formą doskonalenia zawodowego pracowników BG.

Wbrew głooszonym opiniom, w tym wielu przedstawicieli środowiska naukowego, że biblioteki w dobie społeczeństwa informacyjnego nie mają przyszłości, w ciągu kilku miesięcy pracy w nowym obiekcie zaobserwowaliśmy wielokrotny wzrost frekwencji i apele użytkowników o wydłużenie godzin otwarcia czytelni i sal zbiorowej nauki. Aktualnie BG czynna jest w dni powszednie do godziny 24.00 oraz w soboty i niedziele do 16.00, ale coraz częściej jest postulowane wydłużenie godzin pracy w weekendy.

Aniela Piotrowicz
The new base of The Main Library
of the Poznań University of Medical Science
Summary

After moving the Library of Poznań University of Medical Science to the new building, it counts with the space of more than 7 thousand m². The library obtained the comfortable work conditions that permit the proper organization of the access to the collection and places of study and scientific work. The article describes the arrangement and the library rooms' size, the protection of the book collection and the chosen elements of equipment. The illustrative material allows the acquaintance with some fragments of the library interior. As an effect of the improvement of working conditions, the working hours and the attendance have increased.

DARIUSZ KOT
Miejska Biblioteka Publiczna w Bytomiu

**CUDA SIĘ ZDARZAJĄ
CZYLI O REMONCIE MIEJSKIEJ BIBLIOTEKI PUBLICZNEJ
W BYTOMIU SŁÓW KILKA**

Budynek Miejskiej Biblioteki Publicznej (MBP) w Bytomiu, zbudowany w latach 1970-1974 z inicjatywy ówczesnego prezydenta miasta Pawła Spyry i zlokalizowany w ścisłym centrum, przy obecnym placu Jana III Sobieskiego, tuż przy głównej drodze wiodącej w kierunku Wrocławia i Poznania, przyciągał uwagę bytomian i osób przyjezdnych charakterystyczną szklano-aluminiową fasadą oraz ciekawym połączeniem architektonicznym bryły budynku głównego i znajdującej się tuż za nim rotundy. Chociaż wtedy zarówno w kraju, jak i w regionie, uchodził za jeden z najnowocześniejszych obiektów bibliotecznych, niemalże od początku wzbudzał różne, często dość skrajne opinie. Z treści niektórych spośród nich wynikało, iż biblioteka została zbudowana z pogwałceniem opracowanych jeszcze w okresie przedwojennym założeń urbanistycznych, w niezbyt przemyślanej lokalizacji, a także w niefunkcjonalnym kształcie i formie absolutnie nie komponującej się ze stylem architektonicznym oraz kolorystyką fasad, sąsiadujących z nią modernistycznych budynków z lat 20. i 30. minionego wieku (zob. fot. 1).

Zarówno w chwili oddania budynku biblioteki do użytku, jak i wiele lat później fakty te były tematem wielu sporów i dyskusji, toczonych w ścisłym gronie fachowców lub w środowisku historyków i zarazem pasjonatów, z rozrzwinięciem rozpamiętujących uroki architektoniczne przedwojennego Bytomia. Budynek księżnicy przez wiele lat intensywnej eksploatacji, a także w związku ze zgubnymi efektami aktywności górniczej, polegającej na rabunkowym wydobyciu złóż węgla kamiennego w obrębie tzw. niecki bytomskiej, czyli dosłownie pod powierzchnią miasta, był wielokrotnie poddawany bieżącym remontom i konserwacjom (zob. fot. 2). Praktycznie co roku zachodziła potrzeba podejmowania wysiłków renowacyjnych i inwestycyjnych, które miały na celu zachowanie substancji trwałej biblioteki w stanie odpowiadającym powszechnie obowiązującym normom i standardom użytkowym. Przedsięwzięcia te pochłaniały znaczną ilość środków finansowych, znajdujących się w dyspozycji instytucji, ale przynosiły jedy-

nie połowiczne efekty. Ciekawostką jest to, że pracownicy MBP sformułowali nawet doraźne hasło, związane z tą szczególną sytuacją, a brzmiące mniej więcej tak: „Rok bez remontu w firmie, jest rokiem straconym”. Można nawet powiedzieć, że do pewnego momentu była to nieoficjalna formuła misyjna bytomskiej księżnicy.

Fot 1. Budowa gmachu bytomskiej biblioteki w roku 1974 (fot. z archiwum MBP w Bytomiu)

Pomijając humorystyczny aspekt tych opinii, przyznać należy, iż potwierdzały one jedynie narastające z upływem kolejnych lat przeświadczenie, że skutecznym ratunkiem dla gmachu głównego MBP w Bytomiu i jedyną radą na piętrzące się i wciąż nawarstwiające (choć nie zawsze widoczne) problemy eksploatacyjne jest kompleksowy kapitalny remont, połączony z częściową przebudową i modernizacją obiektu.

W roku 2005, dzięki sprzyjającej koniunkturze finansowej i przy silnym wsparciu władz miasta, zdecydowano o przygotowaniu wniosku aplikacyjnego, dotyczącego rewitalizacji i termomodernizacji budynku MBP przy pl. Jana III Sobieskiego 3, ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) w ramach działania 3.3 Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego (ZPORR), odnoszącego się do rewitalizacji zdegradowanych obszarów miejskich. W zamyśle wnioskodawców przedsięwzięcie to miało zostać skorelowane z podobnymi projektami, planowanymi do realizacji w odniesieniu do obiektów Muzeum Górnośląskiego i Bytomskiego Centrum Kultury. W dość szybkim tempie, które udało się

Fot. 2. Szklano-aluminiowa fasada MBP w Bytomiu przed remontem (fot. ze zbiorów autora)

osiągnąć i utrzymać głównie dzięki sprawności organizacyjnej odpowiednio przygotowanego zespołu pracowników MBP, zainicjowano i sfinalizowano projekt przebudowy i modernizacji gmachu, uzupełniający wniosek aplikacyjny. Autorstwo opracowania powierzono mgr. inż. arch. Ryszardowi Kazejakowi oraz bytomskiej firmie „Omega”. Przygotowana wówczas dokumentacja składała się z takich materiałów jak: przedmiar robót, kosztorys inwestorski, specyfikacja techniczna, projekt budowlany, projekty instalacji wodno-kanalizacyjnej, wentylacyjnej, klimatyzacyjnej, elektrycznej, teleinformatycznej, alarmowej oraz przeciwpożarowej (zob. fot. 3).

Koncepcję remontu i przebudowy MBP oraz efekty, jakie planowano w związku z tym działaniem osiągnąć zaprezentowano w treści „Studium wykonalności”, w którym zdefiniowano podstawowe zamierzenia planowanych zmian. Celem podstawowym inwestycji, jest zwiększenie potencjału kulturowego oraz ożywienie społeczne i gospodarcze miasta i regionu, poprzez przeprowadzenie prac modernizacyjnych w gmachu głównym Miejskiej Biblioteki Publicznej im. prof. Władysława Studenckiego w Bytomiu, mieszczącego się w centrum miasta, przy pl. Jana III Sobieskiego 3. Cele dodatkowe zakładały:

- zmniejszenie poziomu bezrobocia poprzez stworzenie nowych i utrzymanie istniejących, stałych miejsc pracy;
- poprawę stanu infrastruktury obiektów kultury w mieście i regionie, dzięki dostosowaniu biblioteki do obowiązujących standardów architektonicznych, nowoczesnych norm przechowywania zasobów biblioteki, bhp i p.poż;

- rozwój zasobów ludzkich przez zwiększenie jakości świadczonych usług oraz wzrost ich dostępności;
- walkę z wykluczeniem społecznym, poprzez likwidację barier architektonicznych i udostępnienie biblioteki osobom starszym i niepełnosprawnym;
- wzrost konkurencyjności sektora małych i średnich przedsiębiorstw, poprzez wyremontowanie siedzib firm prowadzących działalność w pomieszczeniach wynajmowanych na terenie gmachu biblioteki;
- zwiększenie znaczenia Bytomia i regionu jako ważnego ośrodka kultury;
- wzrost czytelnictwa, a pośrednio i poziomu wykształcenia użytkowników biblioteki;
- zwiększenie estetyki zewnętrznej obiektu w sposób umożliwiający wpisanie budynku w konwencję architektoniczną kompleksu sąsiadujących budynków Zespołu Szkół Mechaniczno -Samochodowych i Muzeum Górnośląskiego.

Fot. 3. W trakcie analizy projektu przebudowy fasady biblioteki (fot. ze zbiorów autora)

W poczet tzw. produktów i rezultatów planowanego przedsięwzięcia zaliczono:

- modernizację jednego budynku o powierzchni użytkowej wynoszącej 3 064,75 m² z czego 705,24 m² zostanie przeznaczonych na cele usługowe, a 946,12 m² na cele związane z działalnością merytoryczną biblioteki;
- utworzenie pięciu nowych miejsc pracy i utrzymanie 61 istniejących dotychczas;
- wzrost liczby użytkowników biblioteki o 4 000 osób w skali roku;
- poprawę konkurencyjności przedsiębiorstw, działających na terenie gmachu biblioteki poprzez wyremontowanie ich powierzchni usługowej i podniesienie jej standardów użytkowych;
- udostępnienie usług oferowanych przez bibliotekę osobom starszym i niepełnosprawnym;
- zwiększenie szans edukacyjnych i zawodowych uczniów, studentów oraz osób bezrobotnych;
- dostosowanie standardów bhp i p.poż oraz sposobu przechowywania zasobów do obowiązujących norm;
- wprowadzenie nowoczesnych technologii teleinformatycznych, które wpłynie na jakość i rodzaj oferowanych usług bibliotecznych a także pozwoli na sprawne i efektywne uczestnictwo biblioteki w procesie budowy społeczeństwa informacyjnego;
- poprawę walorów architektonicznych biblioteki, a tym samym wzrost estetyki śródmieścia Bytomia;
- wzmocnienie wizerunku miasta jako ośrodka dbającego o infrastrukturę kultury;
- zmniejszenie kosztów bieżących beneficjenta z tytułu opłat za energię ciepłą, dzięki zastosowaniu technologii termomodernizacyjnych". (Studium, 2005, s. 7-8)

Zgodnie z przyjętymi w „Studium wykonalności” założeniami całość projektu zbudżetowano, ustalając jednocześnie procentową i kwotową partycypację w kosztach dla poszczególnych podmiotów uczestniczących w procesie finansowania przedsięwzięcia. Ostateczne zestawienie wydatkowanych sum, łącznie z dodatkowymi nakładami inwestora nieobjętymi zakresem projektu, przedstawia się następująco:

Całkowita wartość projektu	5 458 765,39 zł
a) Wydatki kwalifikowane	4 050 056,00 zł
w tym:	
- Dofinansowanie z EFRR	3 037 542,00 zł
- Dofinansowanie z budżetu państwa	405 005,60 zł
- Wkład własny Gminy	2 016 217,79 zł
- na wydatki kwalifikowane	607 508,40 zł
b) Wydatki niekwalifikowane (środki Gminy)	1 408 709,39 zł

W trakcie badań, weryfikacji oraz analiz wniosków uzyskał bardzo dobre noty ze strony tzw. komitetu sterującego, który sklasyfikował go na 76%, zgodnie ze stosowaną w takich przypadkach procentową skalą ocen. Niestety, pomimo tego nadzieje na wielką inwestycję zgasły wraz z ogłoszeniem ostatecznych wyników ówczesnej edycji konkursu o przydział środków na zadania inwestycyjne finansowane z EFRR w ramach ZPORR. Jak się okazało do rangi priorytetu w zakresie pilnej i koniecznej modernizacji podniesiono wówczas przede wszystkim zdegradowane tereny powojaskowe, wymagające rewitalizacji. Pozostawało zatem trwać w przekonaniu, że dopiero wraz z kolejnym podejściem nasze starania być może zakończą się sukcesem. W tym duchu na początku roku 2007 dokonano niezbędnych (przede wszystkim finansowych) aktualizacji zapisów projektu, a tym samym treści wniosku, przygotowywanego z myślą o kolejnym postępowaniu preselekcyjnym, bezpośrednio poprzedzającym klasyfikację projektów przedłożonych do następnej edycji konkursu o dofinansowanie inwestycji ze środków unijnych. Okazało się, że pierwotny projekt został jednak zakwalifikowany do realizacji w ramach tzw. listy rezerwowej, stworzonej dla projektów uczestniczących w kończącej się edycji konkursu o środki w ramach ZPORR, lecz nie zaliczonych pierwotnie do grona „zwycięzców”. Przełom kwietnia i maja roku 2007 był więc okresem wyjątkowo gorącym z racji ważnych ustaleń, decyzji i przygotowań. Warunki, którymi obwarowano wydatkowanie przyznanych pieniędzy nie należały do najłatwiejszych, a ich spełnienie wymagało znacznej sprawności organizacyjnej oraz odwagi decyzyjnej w dysponowaniu siłami i środkami. Dla zobrazowania tego faktu wystarczy wspomnieć, że termin realizacji przedsięwzięcia, planowany początkowo na 2 lata, skrócił się do 1 roku, nie uwzględniając przy tym jakichkolwiek zmian ograniczających zakres pierwotnie zaplanowanych robót. Pamiętać również należy, iż przekroczenie ustalonego harmonogramu prac wiązało się z realną groźbą zwrotu wszystkich przyznanych środków unijnych. Mimo tych trudności wszelkie zaplanowane zadania zostały wykonane terminowo, a projekt pomyślnie przeszedł rozliczenie finansowe.

Biblioteczne siły i środki nie stanowiły wystarczającego potencjału, gwarantującego samodzielne, sprawne i szybkie przeprowadzenie tak znacznego w wymiarze organizacyjnym i finansowym przedsięwzięcia. Tym bardziej cieszy fakt, iż wybrane w roku 2007 nowe władze miasta ze zrozumieniem i dużą dozą odpowiedzialności przyjęły na siebie kosztowną schedę po poprzednikach i bez wahania podjęły trud realizacji wszystkich koniecznych kroków i czynności, aby sprawnie i bez przeszkód przeprowadzić projekt rewitalizacji i przebudowy gmachu głównego MBP w Bytomiu. W tok prac mających na celu pomyślną finalizację inwestycji włączono więc także pracowników Wydziału Zamówień Publicznych UM, dzięki którym zarówno wybór inżyniera kontraktu (Rejonowe Przedsiębiorstwo Inwe-

stycji z Bytoma) jak i bezpośredniego wykonawcy remontu (Spółdzielnia „Budrem” z Rudy Śląskiej) okazał się przedsięwzięciem bezproblemowym. Główny wysiłek i odpowiedzialność prowadzenia oraz koordynowania większości działań proceduralnych i wykonawczych związanych z techniczną realizacją projektu przez inwestora, czyli Gminę Bytom, spoczął natomiast na Wydziale Realizacji Inwestycji i Remontów, który w tym zakresie cały czas był wspierany przez dyrekcję oraz służby administracyjne biblioteki.

Fot.4. Przeprowadzka bibliotecznych zbiorów i wyposażenia (fot. ze zbiorów autora)

Starania, wysiłki oraz zaangażowanie wielu osób sprawiły, iż jesienią roku 2007, po doskonale przygotowanej, a następnie perfekcyjnie zrealizowanej przez pracowników MBP przeprowadzce zbiorów, mebli i sprzętu (zob. fot. 4), budynek biblioteki, już w postaci placu budowy, został przekazany ekipom wykonawców prac remontowych. Od tego momentu można było obserwować dynamicznie zachodzące zmiany i transformacje, jakim na przestrzeni roku 2008 była poddawana bytomska książnica.

W trakcie prac remontowych, naprawczych, budowlanych i instalatorskich (zob. fot. 5), przeprowadzono zakresy robót obejmujące m. in.:

- przebudowę tarasów przed budynkiem głównym i schodów zewnętrznych z dostosowaniem dla osób niepełnosprawnych;

- przebudowę elewacji budynku;
- docieplenie dachu budynku;
- przebudowę wnętrza budynku wraz z przystosowaniem sanitariatów dla osób niepełnosprawnych;
- wykonanie wewnętrznego dźwigu osobowego dla osób niepełnosprawnych w budynku głównym;
- wymianę i wykonanie nowych balustrad oraz pochwytów wewnątrz i na zewnątrz budynku;
- wymianę instalacji: CO, wodociągowej, hydrantowej, kanalizacyjnej i elektrycznej (oświetleniowej, zasilającej wysokonapięciowej oraz teleinformatycznej niskonapięciowej);
- wykonanie instalacji klimatyzacyjnej w pomieszczeniach biurowych zlokalizowanych w części południowej budynku;
- wykonanie nowej instalacji wentylacyjnej (grawitacyjnej i mechanicznej);
- kapitalny remont pomieszczeń obejmujący wykonanie nowych tynków ścian i sufitów, nowych posadzek i wykładzin podłogowych;
- malowanie pomieszczeń;
- wymianę stolarki okiennej i drzwiowej;
- dostosowanie budynku do obowiązujących przepisów przeciwpożarowych.

Fot. 5. Pomieszczenia biblioteczne w trakcie remontu (fot. ze zbiorów autora)

Pojawiające się nieprzewidziane problemy rozwiązywano na ogół w toku krótkich, lecz rzeczowych narad oraz konsultacji, były jednak i takie kwestie, które budziły uzasadnione emocje i wymagały rozstrzygnięć w dłuższej perspektywie, niemniej jednak zawsze konstruktywnie oraz z poszanowaniem dla zainteresowanych stron i z wyrozumiałością dla próśb, sugestii i pomysłów użytkownika remontowanego obiektu. Można to z pewnością uznać za przejaw profesjonalizmu przedstawicieli inwestora, inżyniera kontraktu ale także, jeśli nie przede wszystkim, wykonawcy, który oprócz wiedzy i doświadczenia wniósł w tę inwestycję wiele osobistego zaangażowania.

Fot. 6. Jeden z wyremontowanych działów biblioteki (fot. ze zbiorów autora)

Zrewitalizowany gmach główny Miejskiej Biblioteki Publicznej w Bytomiu w październiku roku 2008 uzyskał wszelkie niezbędne certyfikaty, zarówno sanitarno-epidemiologiczne jak i przeciwpożarowe, a następnie został decyzją Państwowego Inspektora Nadzoru Budowlanego dopuszczony do użytku publicznego oraz przekazany bibliotekarzom (zob. fot. 6, 7). Wówczas pojawił się problem wyposażenia tego nowoczesnego gmachu w odpowiednie meble oraz urządzenia na równie zaawansowanym poziomie technologicznym.

W trakcie dyskusji prowadzonych w gronie dyrekcji MBP i przedstawicieli Rady Biblioteki niejednokrotnie pojawiał się postulat wykorzystania dobrej koniunktury w celu realizacji kolejnych założeń modernizacyjnych,

znajdujących dotychczas odniesienie wyłącznie w treści strategii rozwoju MBP na lata 2006-2011. W chwili zakończenia prac budowlanych pojawiła się szansa na ich sfinalizowanie w obrębie większej całości, kojarzonej z zakończonym właśnie projektem. Przedstawiając ten problem prezydentowi Bytomia, kierownictwo biblioteki uzyskało zapewnienie, że władze miasta nie poprzestaną na remoncie gmachu głównego księżnicy, lecz dążąc do jej kompleksowego unowocześnienia, przeznaczą odpowiednie nakłady finansowe zarówno na całkowitą zmianę dotychczasowego wyposażenia, jak i na sprzęt oraz nowoczesne technologie informatyczne stosowane we współczesnym bibliotekarstwie.

Fot. 7. Nowa fasada Miejskiej Biblioteki Publicznej w Bytomiu (fot. ze zbiorów autora)

Dzięki spełnieniu powziętych wówczas zobowiązań MBP obecnie ma całkowicie nowy wystrój, jest wyposażona w nowoczesny sprzęt biurowy i informatyczny, a poczynając od dnia 15 maja 2009 r. rozpoczął się w niej proces kompleksowego wdrożenia nowoczesnego systemu zarządzania biblioteką PROLIB M21 Enterprise (łącznie 14 modułów użytkowych), połączony z inicjalizacją cyklu szkoleń dla jego pracowników i operatorów. To kolejna duża inwestycja, będąca niejako pokłosiem rewitalizacji i kolejnym

krokiem na drodze do stworzenia w Bytomiu nowoczesnej platformy informacyjnej, służącej użytkownikom swoimi możliwościami, technologiami oraz zasobami w dziele budowy społeczeństwa informacyjnego i gospodarki opartej na wiedzy. Wymienione elementy stanowią punkty odniesienia, ściśle określające obszary aktywności i środowisko funkcjonowania nowoczesnych bibliotek, a także zakres ich usług oraz kierunki dalszego rozwoju.

Zdaniem T. H. Davenporta i L. Prusaka „...obecnie bibliotekarze powinni porzucić przypisane im przed laty role *dozorców hurtowni danych* (data warehouse custodians) i uparcie dążyć do zmiany swojego wizerunku, a tym samym tożsamości bibliotek. Postulowanym przez nich kierunkiem rozwoju jest wizja biblioteki jako wirtualnej multisieci informacyjnej, wykorzystującej do tworzenia i transferu zasobów wiedzy, nie tylko techniczne parametry sprzętu i oprogramowania oraz zawartość zbiorów danych elektronicznych, ale przede wszystkim możliwości jakie struktury sieciowe (network) dają w pozyskiwaniu skwantyfikowanych informacji od uczestników sesji dostępowych. Pracownicy nowoczesnych bibliotek, postrzegani jako menedżerowie systemów informacyjnych, *agenci syntezy danych*, czy też „żywe platformy telekomunikacyjne, typu open source (human PBX's), powinni zatem nie tylko nadzorować procesy kojarzenia osób poszukujących informacji, ze źródłami, w których są one zawarte, przy użyciu gotowych procedur i kanałów komunikacyjnych, lecz także inicjować i podtrzymywać wirtualne relacje, zachodzące pomiędzy przedstawicielami różnych dziedzin, biorącymi udział w procesie poszukiwania, ujawniania i wymiany informacji w sieci.” (Hobohm, 2004, s. 17)

Można zatem powiedzieć, że współczesna biblioteka jest organizacją niekomercyjną, operującą na rynku wiedzy w celu gromadzenia, kodyfikacji i dystrybucji informacji zawartych w źródłach prymarnych i pochodnych, w tym także wirtualnych, zgromadzonych zarówno w zasobach własnych jak i obcych. To w największym skrócie kierunek aktywności, ku któremu zmierza Miejska Biblioteka Publiczna w Bytomiu. To także krótka i bardzo zwięzła odpowiedź dla tych, którzy zadają sobie pytanie: po co inwestować w biblioteki i czynić ogromne nakłady na serwery, komputery i programy, skoro prasa i media wieszczą rychły koniec książek, a tym samym i książnic je przechowujących i udostępniających. Zarówno Internet, jak i media elektroniczne są przez bibliotekarzy od dawna z powodzeniem wykorzystywane do realizacji misji i zadań współczesnych bibliotek. To właśnie amerykańscy bibliotekarze akademicki jako pierwsi testowali prototypy Internetu wspólnie ze specjalistami z Pentagonu, to bibliotekarze są twórcami infobrokeringu i kwantyfikacji wiedzy, to wreszcie oni tworzą biblioteki cyfrowe, digitalizując a następnie udostępniając za ich pośrednictwem cenne zasoby. Ani jedno z wymienionych powyżej działań nie kwestionuje racji istnienia biblioteki, stwarza jednak bezwzględną potrzebę ich moder-

nizacji i stałego, konsekwentnego poszerzania zasobów znajdujących się w ich prymarnych oraz wirtualnych zbiorach. Pozostaje zatem mieć nadzieję, że MBP w Bytomiu dzięki przeprowadzonym inwestycjom, ma szansę pokonać dotychczasowe trudności i nadal konsekwentnie służyć swoim użytkownikom w procesie zdobywania wiedzy oraz informacji.

Bibliografia

Studium wykonalności dla projektu pn. Przebudowa i remont budynku Miejskiej Biblioteki Publicznej w Bytomiu. Bytom: PU-PiOI „Omega”, 2005-2007

Hobohm H.-C. (2004), *Knowledge management*. München

Dariusz Kot

The miracles can happen, a few words about the restoration of the Bytom City Public Library

Summary

The article presents the course of works and actions related with the preparation and realization the reparations project, including the reconstruction and thermo-modernization of the main edifice of the City Public Library of prof. Władysław Studencki in Bytom. The project was carried out by the means of European Regional Development Fund within the confines of 3.3 Integrated Regional Operation Program. The work discusses the general guidelines of the design and its final results, indicating the scale of accomplished changes and innovations as well as their influence of the present image of the library which refers to the concept of the learning organization, active at the knowledge market.

AGNIESZKA BAKALARZ
*Instytut Bibliotekoznawstwa
i Informatyki Uniwersytetu Śląskiego*

PROJEKTOWANIE I BUDOWA NOWYCH BIBLIOTEK

Wstęp

Od kilku lat trwa zapaść polskiego budownictwa bibliotecznego. Wynika ona z nowych reguł gry na tworzącym się rynku kapitałowym i dostosowywania gospodarki do wymogów wolnego rynku. W krajach zachodnich, nawet tych najbogatszych, gospodaruje się oszczędnie, a każda nowo wybudowana biblioteka publiczna czy naukowa jest wynikiem wnikliwych analiz, potwierdzonych dokładną i – co ważne – dostępną dokumentacją. Trudno orzec, jak będzie przebiegał rozwój budownictwa bibliotecznego w najbliższym dziesięcioleciu. Ważne, aby absolwent bibliotekoznawstwa z jednej strony wykazywał się wiedzą rzeczywiście aktualną, a z drugiej – by posiadał umiejętność jej uzupełniania. Fachowa wiedza będzie bibliotekarzowi potrzebna, gdy przyjdzie mu zająć i uzasadnić konkretne stanowisko wobec projektanta i wykonawcy budynku biblioteki.

W budownictwie bibliotek rozróżniamy następujące rodzaje inwestycji:

1. Budowa nowego budynku biblioteki według projektu indywidualnego.
2. Budowa nowego budynku biblioteki według projektu typowego lub powtarzalnego.
3. Adaptacja, czyli przystosowanie budynku niebibliotecznego do spełniania funkcji bibliotecznych.
4. Modernizacja albo remont kapitalny, czyli przebudowa budynku, która ma polepszyć warunki działania biblioteki; może ona obejmować dobudowanie nowego skrzydła lub pawilonu względnie nadbudowanie dodatkowych kondygnacji.

Pierwsza grupa zaleceń dotyczy zasadniczego podziału lokali w budynku biblioteki na:

- pomieszczenia dla zbiorów;
- miejsca dla publiczności;

- pracowni dla personelu biblioteki.
- Druuga grupa zaleceń obejmuje następujące zasady:
- drogi dla książki, bibliotekarza i użytkownika nie mogą się krzyżować;
 - obowiązuje potrójna dostępność do magazynu biblioteki;
 - należy zapewnić możliwość organicznej rozbudowy (Birkenmajer, 1929a).

Działania bibliotekarza w procesie budowy biblioteki

Główną rolą bibliotekarza w procesie budowy biblioteki jest:

- analiza wszystkich dostępnych publikacji o budownictwie bibliotek, w tym tych, które ukazują się w „Przeglądzie Bibliotecznym”;
- stały wgląd w akta budowy biblioteki od samego początku powstania koncepcji aż do objęcia gmachu;
- stała świadomość, że jest to praca i walka, a od wyników tego zmagania zależą losy biblioteki przez dziesiątki lat;
- odpowiedzialność w trakcie całego procesu budowy biblioteki, tzn. od programu do zagospodarowania budynku, od której nic nie jest w stanie zwolnić bibliotekarza;
- przekonanie, że architekt projektujący budynek biblioteki narażony jest na duże niebezpieczeństwo popełnienia pomyłek, a bibliotekarz może go przed tym uchronić;
- wiedza o tym, że w planowaniu budynku biblioteki biorą udział trzy strony: władze, bibliotekarz i architekt;
- wykonanie starannego studium o przyszłym budynku biblioteki, w którym ujęte zostaną:
 - aktualne potrzeby instytucji bibliotecznych i społeczności, której biblioteka ma służyć;
 - wykaz funkcji i odpowiednich do ich pełnienia pomieszczeń w budynku wraz z przybliżonymi wymiarami;
 - spis koniecznych połączeń bezpośrednich i komunikacyjnych;
 - rejestr wymagań specjalnych, w tym klimatyzacji, poziomu hałasu, rodzaju oświetlenia, położenia w stosunku do stron świata (Birkenmajer, 1929b, s. 122-125).
 - analiza tendencji rozwojowych;
 - dokładne poznanie miejsca i zadań biblioteki w sieci bibliotecznej;
 - określenie możliwości architektoniczno-budowlanych i inżynierskich, co łączy się z wyborem odpowiedniego architekta;
 - ustalenie możliwości finansowych.

Projektowanie budynków bibliotek

W celu urealnienia parametrów odpowiednich dla magazynów różnych obiektów w zbiorach bibliotecznych, na etapie projektowania musimy przeanalizować wszystkie rozwiązania, które będą zapobiegały starzeniu lub wręcz niszczeniu zbiorów. Generalnie trzeba zadbać, aby zbiorom bibliotecznym zapewnić:

- właściwą temperaturę i wilgotność względną powietrza;
- ochronę przed podwyższonymi parametrami energii promieniowania, a więc światła;
- zabezpieczanie przed czynnikami biologicznymi;
- ochronę przed kradzieżami;
- właściwą oprawę książek;
- prawidłowy proces reprografii;
- ochronę przeciwpożarową;
- zabezpieczenie na wypadek powodzi i awarii sieci wodno-kanalizacyjnej oraz ciepłej;
- zabezpieczenie budynku biblioteki przed ruchami tektonicznymi, szczególnie na terenach szkód górniczych;
- warunki do działań technologicznych na obiektach bibliotecznych, w tym dezynfekcji, dezynsekcji, odkwaszania i wzmacniania książek, przynajmniej w niektórych bibliotekach.

Punktem wyjścia projektowania budynku biblioteki jest lokalizacja wstępna. W tym przypadku chodzi o wytypowanie właściwego terenu pod budowę gmachu biblioteki, a także archiwum. Są to:

- miejsca, w których warstwie, czyli linie łączące na mapie lub planie punkty o jednakowej wysokości w stosunku do poziomu morza, nie biegną równolegle do powierzchni ziemi;
- miejsca występowania wód zaskórnych, czyli przypowierzchniowych;
- miejsca położone poniżej poziomu pobliskich rzek i jezior lub poniżej poziomu morza, w terenach przy morskich;
- zbocza gór lub pagórków albo ich podnóża;
- tereny bagniste;
- miejsca w sąsiedztwie fabryk lub dużych arterii przelotowych, z uwagi na zanieczyszczenia powietrza (Birkenmajer, 1929, s. 127).

Budowa gmachu biblioteki

Współdziałanie bibliotekarza w budowie gmachu biblioteki nie kończy się na etapie prac projektowych. Mimo braku formalnych uprawnień, bibliotekarz musi znaleźć sposoby współpracy z kierownictwem budowy gmachu biblioteki (Clements, 1987). Prawo budowlane wskazuje, jaka rola

przypada w trakcie budowy nadzorowi budowlanemu, inwestycyjnemu oraz tzw. nadzorowi autorskiemu ze strony projektanta. W budynku biblioteki ważne są fundamenty i kondygnacja przyziemna oraz stopień ich izolacji przeciwwilgociowej. Ale zagrożenie zawilgoceniem wnętrza budynku może wystąpić na każdym etapie, nie wyłączając krycia stropu i innych robót dachowych. Pamiętajmy, że główną przyczyną zagrzybienia budynków jest wilgoć. W suchym budynku rozwój grzybów w elementach z drewna i materiałów drewnopochodnych oraz na powłokach malarskich, ale też na płytach zPCW (polichlorku winylu) lub na wykładzinach podłogowych jest niemożliwy. Tylko w suchym budynku zapewnimy bezpieczne magazynowanie księgozbiorów. Należy o tym pamiętać w czasie budowy gmachu biblioteki, przy odbiorze budynku, a następnie podczas jego okresowych przeglądów.

Do szczegółów odbioru należą m.in. sprawdzenie:

- zabezpieczenia budynku od wilgoci gruntowej i atmosferycznej (dobry stan izolacji poziomej i pionowej, pokrycia dachowego, rur spustowych, rynien dachowych itd.);
- właściwego wykonania instalacji wodociągowo-kanalizacyjnej, centralnego ogrzewania, a także izolacji przewodów wodociągowo-kanalizacyjnych;
- prawidłowego rozwiązania konstrukcji urządzeń wentylacyjnych podłóg i ścian, wywietrzników, kratki wentylacyjnych, wietrzników okiennych;
- zastosowania podłóg wodoszczelnych z cementu (np. terakoty) w pomieszczeniach narażonych na stałe zawilgocenie (łazienki, toalety);
- należytej jakości zabezpieczenia środkami przeciwgrzybowymi wszelkich konstrukcji drewnianych, materiałów wypełniających i uszczelniających – zgodnie z dokumentacją techniczną;
- wysuszenia ścian zewnętrznych i wewnętrznych do stanu wilgotności normalnej (3-4% dla muru zewnętrznego, 1-2% dla wewnętrznego);
- normalnego stanu wilgotności konstrukcji (15-24%);
- wystarczającego uszczelnienia otworów okiennych i drzwiowych.

Wszelkie błędy i usterki budowlane wykonawca powinien usunąć przed oddaniem budynku biblioteki. Jeśli przeanalizować te wyłączone miejsca, które nie spełniają wymogów stawianych terenom odpowiednim do lokalizacji budynków bibliotek i archiwów, to musimy stwierdzić, że chodzi przede wszystkim o wyeliminowanie dostępu wody do fundamentów, piwnic i murów budynku. Żadne rozwiązanie techniczne, żadna izolacja murów po latach nie wyeliminują podsiąkania wody w murach, a w rezultacie wysokiej wilgotności względnej powietrza wewnętrznego w budynku (Borusiewicz, 1985).

Klimat optymalny dla zbiorów bibliotecznych

Podstawowym zadaniem bibliotekarzy jest zadbanie o to, aby w pomieszczeniach przeznaczonych na zbiory biblioteczne była: niska temperatura oraz niska wilgotność względna powietrza. Niskie wartości tych dwóch parametrów znacznie wydłużają okres, w którym materiały zgromadzone w zbiorach bibliotecznych zachowują swoją odporność. Powstrzymują one także rozwój drobnoustrojów i owadów. Należy pamiętać, że zmiany temperatury i wilgotności względnej, w szczególności zmiany gwałtówne, są dodatkowym istotnym czynnikiem destrukcji materiałów w zbiorach bibliotecznych.

Najważniejsze zadanie bibliotekarzy sprowadza się do działań zmierzających do utrzymania w się księgozbiorach temperatur i wilgotności względnych powietrza zbliżonych do optymalnych, a więc możliwie niskich. Należy sobie bowiem uzmysłwić, że między warunkami komfortu cieplnego w odniesieniu do człowieka a warunkami komfortu cieplnego w odniesieniu do księgozbiorów zachodzi duża rozbieżność, zob. tab. 1 (Zyska, 1993, s. 56; Zyska, 1991).

Tabela 1. Parametry temperatury i wilgotności dla człowieka i książki.

	Człowiek	Książka
Temperatura powietrza (°C)	20-23 zimą 23-25 latem	10-15
Wilgotność względna powietrza	40-60	45±2

Źródło: Zyska B. (1993), Czynniki niszczące materiały w zbiorach bibliotecznych. Katowice, s. 56.

Omawiając klimat bibliotek, w tym pomieszczeń magazynowych, należy zwrócić uwagę na oczyszczanie powietrza wewnętrznego, ogrzewanie pomieszczeń oraz ich wentylację, a także klimatyzację. Najważniejszym zadaniem jest jednak określenie parametrów optymalnego klimatu magazynów księgozbiorów.

Optymalna temperatura i wilgotność względna powietrza oraz światło

Zalecane parametry klimatu bibliotek i archiwów wykazują znaczne wahania. Parametry klimatu powietrza wewnętrznego, z uwzględnieniem rodzaju biblioteki lub archiwum, roku oraz źródła informacji obrazuje tab. 2 (Cybulski, 1990; Czaja, 1980, s. 26-48). W Archiwum Państwowym dawnej Czechosłowacji zalecano temperatury powietrza od 6°C do 8°C przy wilgotności względnej powietrza od 50% do 60%, co odpowiada wahaniom zawar-

tości wilgoci w suchym powietrzu od 3,00 g/kg do 3,95 g/kg powietrza. W wypadku Biblioteki Narodowej w Paryżu i Archiwum Narodowego Francji w pomieszczeniach magazynowych w minionych latach przyjęto temperatury powietrza od 20°C do 24°C przy wilgotności względnej powietrza od 50% do 55%, co odpowiada wahaniom zawartości wilgoci w suchym powietrzu od 7,26 g/m³ do 10,24 g/m³ powietrza. Zalecenia Maryny Husarskiej z 1969 r. dla bibliotek i archiwów polskich kształtują się na tle wymienionych wartości ekstremalnych w obszarze wartości środkowych (Czajnik, 1970).

Tabela 2. Optymalne temperatury i wilgotności względne powietrza w bibliotekach i archiwach europejskich w latach 1951-1992.

Instytucja	Temperatura powietrza (°C)	Wilgotność względna (%)	Zawartość wilgoci w suchym powietrzu (g/kg)	Źródło informacji
Biblioteki i archiwa włoskie	16–18	40–65	4,50–8,35	1951 [101]
Biblioteki i archiwa brytyjskie	16–18	40–65	4,50–8,35	1956 [240]
Biblioteki i archiwa polskie	14–18	50–65	4,94–8,35	1969 [146]
Archiwa dawnego ZSRR	14–16–18	50–65	4,94–9,47	1940–1968 [27]
Biblioteka Narodowa w Moskwie	16–18	50–60	5,63–7,70	
Muzea dawnego ZSRR	12–18	50–60	4,33–7,70	
British Museum, Londyn	14	57–63	5,69–6,19	
Archiwum Publiczne Wielkiej Brytanii	14	57–63	5,69–0,19	
Bibliothèque Nationale, Paryż	20–24	50–55	7,26–10,24	
Archiwum Narodowe Francji	20–24	50–55	7,26–10,24	

Instytucja	Temperatura powietrza (°C)	Wilgotność względna (%)	Zawartość wilgoci w suchym powietrzu (g/kg)	Źródło informacji
Archiwum Państwowe Holandii	15	50–60	5,28–6,34	1940–1968 [27]
Archiwum Państwowe dawnej Czechosłowacji	6–8	50–60	3,00–3,95	
Biblioteki Bułgarii	16–18	50–60	5,63–7,70	
Biblioteki niemieckie	10–21	45–50	3,41–7,73	1974 [154]
International Federation of Library Associations, Haga	16–21	40– 60	4,50–9,30	1986 [85]
Biblioteka Narodowa Australii	8 ±1 16 ±1	30 ±5 50 ±5	4,75–6,61	1986 [85]
Komitet Ochrony Dokumentów Historycznych, Waszyngton		47 ±2		1986 [85]

Źródło: Zyska B. (1993), Czynniki niszczące materiały w zbiorach bibliotecznych. Katowice.

Światło

Światło jest energią, a energia jest warunkiem zachodzenia reakcji chemicznych. Wszystkie długości fal światła – widzialne, podczerwone i ultrafioletowe (UV) – wymagają chemiczny rozkład materiałów organicznych poprzez utlenianie. Najbardziej szkodliwy jest posiadający dużą energię nadfiolet. Trzeba wszakże pamiętać, że światło w każdej postaci, a już szczególnie przy współdziałaniu zanieczyszczeń atmosferycznych, powoduje słabnięcie i kruszenie materiałów zawierających celulozę, a także kleje, tkaniny i skóry. Jeden papier może pod wpływem światła blaknąć, a inny – żółknąć albo ciemnieć; światło może też powodować płowienie bądź zmianę koloru nośników i barwników, wpływając na czytelność i wygląd dokumentów, fotografii, dzieł sztuki i opraw. Każda osoba odpowiedzialna za ochronę materiału bibliotecznego powinna znać następujące skutki działania światła:

- Reakcje chemiczne zapoczątkowane przez wystawienie na światło zachodzą dalej nawet mimo usunięcia źródła światła i umieszczenia materiałów w ciemnym pomieszczeniu magazynowym.
- Uszkodzenia spowodowane przez światło są nieodwracalne.
- Skutki działania światła kumulują się. Do takich samych szkód można dopuścić przez wystawienie obiektu na ostre światło przez krótki czas, jak i przez wystawienie na światło słabsze przez czas dłuższy. 100 luksów (jednostek miary oświetlenia) światła na obraz przez 5 godzin daje ekspozycję 500 luksogodzin, odpowiadającą 50 luksom przez 10 godzin.
- Źródła światła widzialnego i podczerwonego, takie jak słońce czy żarówka, wydzielają ciepło. Wzrost temperatury przyspiesza reakcje chemiczne i ma wpływ na wilgotność względną.

Rodzaje oświetlenia

Warto zwrócić uwagę na rodzaje oświetlenia, stosowane we współczesnym budownictwie bibliotecznym. Żarówki są najbardziej znanym źródłem światła elektrycznego. Światło jest w nich wytwarzane dzięki przepuszczaniu prądu elektrycznego przez cienką spiralę z tungstenu. Żarówki wysyłają z reguły mniej szkodliwych promieni UV niż lampy fluorescencyjne, ale za to, emitując podczerwień, wytwarzają więcej ciepła. Żarówki tungstenowe świecą też mniej wydajnie i muszą być częściej od lamp fluorescencyjnych wymieniane.

Lampy tungstenowo-halogenowe (znane także jako kwarcowo-halogenowe albo po prostu halogenowe) też wytwarzają światło dzięki przechodzeniu prądu elektrycznego przez cienki żarnik tungstenowy, ale otaczająca go bańka zawiera dodatek gazu halogenowego, przez co spirala żarnika świeci w wyższej temperaturze, będąc źródłem światła „bielszego” i dając wyższą efektywność. Lampy halogenowe mają od trzech do pięciu razy dłuższą żywotność od żarówek – i tyle samo razy większy poziom emisji UV.

Lampy fluorescencyjne (świelówki) to niskociśnieniowe lampy rtęciowe, wytwarzające promieniowanie UV, które z kolei pobudza fosforową osłonę, a ta emituje światło widzialne. Stosowanie różnych fosforów sprawia, że świelówki dają światło różnych odcieni. Mimo że oświetlenie to ma wysoką zawartość nadfioletu, zwykle jest instalowane w bibliotekach. Powodem tego jest niższa emisja ciepła i korzyści ekonomiczne w trakcie eksploatacji.

Pomiar natężenia światła i nadfioletu

Ponieważ odczyty natężenia światła i promieniowania UV będą się zmieniać zależnie od pory roku, należy je przeprowadzać uwzględniając tę prawidłowość. Światłomierz bądź luksomierz mierzy natężenie światła widzialnego w luksach (lumenach na metr kwadratowy). Do pośredniego

pomiaru światła można też użyć aparatu fotograficznego z wbudowanym światłomierzem. Miernik nadfioletu mierzy ilość promieniowania UV (o długości fali mniejszej niż 400 nanometrów), a jego jednostką jest mikrowat UV na 1 lumen światła.

Zalecane poziomy natężenia światła

Zaprojektowanie oświetlenia w muzeach, galeriach i pomieszczeniach wystawowych jest zwykle sprawą specjalistów. Podobne podejście należałoby zastosować wobec oświetlenia czytelni i magazynów bibliotecznych. Jest rzeczą bezsporną, że natężenie światła w czytelniach powinno wynosić 200-300 luksów; natomiast takie połączenie światła naturalnego ze sztucznym, które by zadowalało zarówno personel, jak i czytelników – jest trudne do osiągnięcia. W pomieszczeniach magazynowych wystarcza natężenie 50 do 200 luksów. Żeby jednak zapewnić taki poziom, należałoby wykluczyć wszelkie światło naturalne i polegać wyłącznie na sztucznym. Źródła światła emitujące nadfiolet powyżej 75 mikrowatów na 1 lumen wymagają zakładania filtrów (Osieglowski, 1982).

Zakończenie

Do budynków bibliotek, ostatnio często projektowanych należą książnice akademickie. Dzisiejsza biblioteka akademicka staje się pewnego rodzaju „Biblioteką Aleksandryjską” kampusu akademickiego, a zatem nie tylko miejscem gromadzenia книг, ale też ośrodkiem spotkań i dyskusji uczonych oraz twórczej pracy. Współczesna biblioteka uniwersytecka jest taką przestrzenią studiowania i spotkań, a dzięki ofercie artystycznej jest nie tylko magazynem, lecz żywotnym ośrodkiem intelektualnego życia uczelni. Stwarza warunki do kontaktów między studentami a wykładowcami różnych wydziałów. Można powiedzieć, że nowa generacja studentów buduje swoje własne biblioteki na miarę XXI wieku i na pewno biblioteki te przetrwają jako placówki bardziej atrakcyjne i wzbogacone o nowe funkcje, tworząc specjalną przestrzeń społeczną.

Bibliografia

Birkenmajer A. (1929a), *Nowoczesne budownictwo biblioteczne*. „Architekt”, z. 2/3, s. 19-46.

Birkenmajer A. (1929b), *Plany nowego gmachu Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie*. „Przegląd Biblioteczny”, nr 2, s. 122-138.

Borusiewicz W. (1985), *Konserwacja zabudów budownictwa murowanego*. Warszawa.

Clements D. W.G. (1987), *Emerging technologies - paper strengthening*. „Restaurator”, vol. 8, no 2/3, s. 124-128.

Cybulski R. (1990), *Książka na świecie. Obraz statystyczny produkcji wydawniczej w latach 1980-1986*. Wrocław.

Czaja S. (1980), *Ważniejsze zagadnienia metodyczne, organizacyjne i przebieg przeprowadzki Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu do nowego budynku*. W: *Studia o działalności i zbiorach Biblioteki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika*. Cz. 1. Red. nauk. B. Ryszewski. Toruń, s. 26-48.

Czajnik M. et al. (1970), *Impregnacja i odgrzybianie w budownictwie*. Warszawa.

Osiękowski J. (1982), *Przechowywanie i konserwacja książki*. Poznań.

Zyska B. (1991), *Charakterystyka materiałów w zbiorach bibliotecznych*. Katowice.

Zyska B. (1993), *Czynniki niszczące materiały w zbiorach bibliotecznych*. Katowice.

Agnieszka Bakalarz

The design and construction of the new libraries

Summary

Since several years, a Polish building industry has been decreasing as a result of the new game rules on the emerging capital market and economical adaptation to the requirements of the free market. We must realize that the Western countries, even the richest ones, manage their costs and economize their savings. Therefore each newly-built public or scientific library is the result of extensive research, evidenced by a detailed analysis and available documentation. It is difficult to predict the development of library buildings' construction over the next decade. Nevertheless, it is important for the library science graduates to know the recent tendencies, and on the other hand to have an ability to enhance his or her knowledge. The expert level and professional knowledge of the librarian is required while taking a stand or justify his position in front of the designer or the project executor.

MARIA KYCLER

Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach

**BUDOWNICTWO I URZĄDZENIA BIBLIOTECZNE.
PRZEGLĄD PIŚMIENNICTWA NA PODSTAWIE
„POLSKIEJ BIBLIOGRAFII BIBLIOLOGICZNEJ”
ZA LATA 1981-2007**

Wiedza o zasadach budownictwa i wyposażenia bibliotek to odrębna specjalizacja wchodząca w zakres bibliotekoznawstwa. Literaturę fachową, zajmującą się tą problematyką w aspekcie teoretycznym i praktycznym rozwijają bibliotekarze i bibliotekoznawcy oraz architekci.

„Polska Bibliografia Bibliologiczna” (dalej PBB)¹ jest jednym z podstawowych źródeł informacyjnych z zakresu informacji naukowej i bibliotekoznawstwa w Polsce. Obejmuje piśmiennictwo opublikowane w Polsce oraz wydawnictwa zagraniczne, które poprzez autora bądź temat z Polską są związane; rejestruje prace naukowe, popularnonaukowe i popularne, a pod względem zasięgu wydawniczego - wydawnictwa zwarte, artykuły i fragmenty.

Dokumenty omawiające biblioteki w aspekcie architektury, designu, standardów budownictwa bibliotecznego oraz poziomu wyposażenia wewnątrz PBB odnotowuje w dziale VI B - *Metodyka i technika bibliotekarska*, w poddziale zatytułowanym *Budownictwo i urządzenia biblioteczne*.

Intencją omówionych poniżej badań była próba analizy problemowej materiałów zarejestrowanych w PBB w latach 1981-2007 w dziale VI B. W tym celu wyekscerpowano 209 opisów bibliograficznych, zwracając przy tym uwagę na kryteria ich wewnętrznego podziału. W załączonym aneksie zdecydowano się zachować wypracowane przez Bibliotekę Narodową kolejność i numerację opisów bibliograficznych. Ponieważ PBB wyodrębnia grupy tematów związanych z problematyką budownictwa bibliotecznego uznano, że przyjęty podział piśmiennictwa jest optymalny²; tak zaklasyfikowany materiał poddano analizie ilościowej.

1 Prezentowany w pracy materiał pochodzi z PBB, która od rocznika 1981 jest wydawana jako odrębne wydawnictwo. Wcześniej (roczniki 1968-1980) PBB wchodziła w skład „Bibliografii Bibliografii i Nauki o Książce”, która ukazywała się w dwóch częściach, jako: 1. „Bibliografia Bibliografii Polskich” oraz 2. „Polska Bibliografia Bibliologiczna”.

2 Badaniu towarzyszyła świadomość obecności prac, wieloaspektowo opisujących zagadnienia budownictwa bibliotecznego, co uniemożliwia stworzenie jednoznacznej klasyfikacji przedmiotowej.

Opracowany przez twórców PBB układ bibliografii zakłada, że dział *Budownictwo i urządzenia biblioteczne* zamieszcza pełne opisy bibliograficzne dokumentów omawiających ogólne zasady planowania, projektowania, budowy czy urządzania gmachów i pomieszczeń bibliotecznych; odnotowano 64 (32,62%) prace o tym charakterze.

Ponadto dział VI B rejestruje i poprzez opisy skrócone odsyła do prac pokrewnych, wieloaspektowych, których przedmiotem zainteresowania są m.in.:

- kanony budownictwa bibliotecznego wynikające ze zmieniających się zadań bibliotek (dział VI A – *Organizacja i historia bibliotekarstwa*); zaliczono tu 8 (3,83%) publikacji;
- problemy budownictwa polskich i zagranicznych bibliotek różnych typów (dział VI D – *Rodzaje bibliotek*); odnotowano 10 (4,78%) prac;
- odrębne budynki biblioteczne, ich architektura i zasady organizacji w Polsce i za granicą (dział VI E – *Biblioteki w poszczególnych miejscowościach*); zarejestrowano 125 (59,81%) publikacji.

Pojedyncze opisy (po 0,48%) umieszczono również w działach: IV C – *Historia książki* oraz VII A – *Czytelnictwo*.

Wyniki analizy treściowej dokumentów przedstawione zostaną w oparciu o rozpoznaną tematykę układem zbliżoną, lecz nie tożsamą, z sugerowanym przez PBB podziałem piśmiennictwa³. Ze względu na ograniczone miejsce, egzemplifikacja poruszanych tematów zaprezentowana będzie w wyborze. W przypadku prac jednorodnych pod względem treści, nie będą charakteryzowane wszystkie dokumenty, a jedynie te, które wydają się szczególnie reprezentatywne.

Problemy budownictwa bibliotek – w perspektywie ich dziejów (od starożytności po koniec XX wieku), przemian zachodzących w ich funkcjonowaniu, celów stawianych przed nimi przez właścicieli i fundatorów – omawia obszerna praca Rafała Musialika *Wybrane przykłady bibliotek na tle historii*. Autor w ujęciu chronologicznym kreśli modele bibliotek i zasady ich projektowania, sygnalizując przy tym kulturowe odrębności w podejściu do roli bibliotek w Europie a Stanach Zjednoczonych. Jako przykłady rozważań teoretycznych nad nowoczesną twórczością architektoniczną przywołuje koncepcje idealnej biblioteki Leopolda Della Santy (1816), Le Corbusiera (1914), Angusa Sneada MacDonalda (1933), konkludując je wnioskami C. Currie o potrzebie projektowania „bibliotek bezplanowych” ze względu na przewidywaną przez niego całkowitą zmianę technologii i organizacji działania bibliotek (1965). Wspomniane

³ Dokumenty z działów VI D i VI E będą omówione łącznie; przyjętym kryterium jest charakter środowiska czytelniczego i świadczonych usług; oddzielnie zostaną scharakteryzowane prace poświęcone zagadnieniom urządzeń i sprzętu, w który biblioteki są wyposażone.

koncepty zostały zilustrowane reprezentatywnymi przykładami budownictwa bibliotecznego, m.in. Biblioteki Sainte-Geneviève w Paryżu (1850), Biblioteki Kongresu w Waszyngtonie (1897), Centralnej Biblioteki w Manchesterze (1939), Biblioteki Uniwersytetu Stanowego w Iowa City (1946). Wysoko oceniony został dorobek lokalnych „szkół” projektowania bibliotek - szwajcarskiej i fińskiej, ze szczególnym podkreśleniem wybitnych zasług Alvara Aalto. Nowatorskie rozwiązania architektoniczne cechują budynki: Biblioteki Teologicznej w Berkeley (1985), Biblioteki Uniwersyteckiej w Eichstätt (1987), Biblioteki Miejskiej w Kuhmo (po 1984) oraz projekt Biblioteki Francuskiej w Paryżu. Jako przykłady nowoczesnego budownictwa bibliotecznego w Polsce wskazano przedwojenne gmachy Biblioteki Miejskiej w Łodzi oraz Biblioteki Jagiellońskiej zaś po roku 1945 – Biblioteki Głównej Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie i Biblioteki Głównej Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu [47].

Hanna Szczygieł poświęca uwagę przeobrażeniom jakim - pod względem architektury zewnętrznej oraz rozwiązań przestrzeni wewnętrznej - budynki biblieczne ulegały w ciągu wieków (od antyku po czasy współczesne). Dowodzi, iż architektura bibliotek odzwierciedla z jednej strony styl i poziom rozwoju technicznego epoki, z drugiej jest wynikiem zmian samego materiału piśmiennego i ewolucji rozumienia funkcji biblioteki. W oparciu o bogato cytowaną literaturę przedmiotu, szczegółowo charakteryzuje koncepcje i zasady projektowania bibliotek od wieku XIX po współczesność [205].

Na wzmiankę zasługują stosunkowo nieliczne prace lub fragmenty publikacji poświęcone architekturze i wyposażeniu dawnych bibliotek polskich i europejskich z podziałem na epoki stylistyczne. Dzięki nim możliwe jest prześledzenie zmieniających się w ciągu wieków stylów architektury, technik budowlanych oraz wyposażenia i funkcjonalności pomieszczeń bibliecznych.

Przegląd historycznych uwarunkowań budownictwa bibliotecznego w analizowanym piśmiennictwie „otwiera” rozprawa Marii Przyweckiej-Sameckiej poświęcona dziejom najstarszych pomieszczeń bibliecznych Wrocławia w okresie od XI do XVII wieku; prezentuje ona m.in. rozbudowę zbiorów i lokali Biblioteki Katedralnej oraz bibliotek klasztornych [30].

Praca Richarda Stempa umożliwia wgląd w renesansową architekturę zaprojektowanej przez Michała Anioła Biblioteki Laurenziana we Florencji [203] oraz Biblioteki Marciana w Wenecji, której projektantem był włoski architekt i rzeźbiarz Jacopo Sansovino [204].

Informacji na temat skodyfikowanych cech stylistycznych w budownictwie epoki baroku dostarcza artykuł omawiający architekturę Biblioteki Króla Jana III Sobieskiego [177] oraz rozprawy zapoznające z problematyką zdobień bibliotek w XVII-wiecznych traktatach [35], a także tematyką dekoracji pałacu Jana Dobrogosta Krasińskiego [52]. Prace Jana Wrabca omawiają zmieniającą się architekturę i funkcje barokowego klasztoru

św. Macieja we Wrocławiu, obecnej siedziby Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich (m.in. przekształcenia architektoniczno-przestrzenne towarzyszące adaptacji gmachu dla potrzeb bibliotecznych) [62, 92]. Prace konserwatorskie i inwentaryzacyjne prowadzone w barokowym opactwie OO. Cystersów w Lubiążu umożliwiły wizualizację bryły budynku i wnętrza biblioteki klasztornej. Opisane doświadczenie z tworzeniem komputerowej prezentacji zabytku architektury nie tylko zapoznaje z przyjętymi rozwiązaniami architektonicznymi, ale także dowodzi stosowania metod fotogrametrycznych jako uniwersalnego narzędzia inwentaryzującego [129].

Szkic poświęcony historii budynków w których rozlokowana jest obecnie Biblioteka Naukowa AN Ukrainy im. W. Stefanyka we Lwowie (Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника) przybliżyła m.in. XIX-wieczne dzieje dawnej siedziby Zakładu Narodowego im. Ossolińskich ufundowanego przez Józefa Maksymiliana Ossolińskiego oraz Pałacu Baworowskich [182]. Podobne przesłanki ideowe rozwoju kultury polskiej w czasie zaborów przyświecały rodzinie Czartoryskich, która tworząc kolekcje dzieł sztuki i biblioteki starała się zapewnić im właściwe warunki przechowywania. Poświadcza to korespondencja z architektem Bolesławem Podczaszyńskim, autorem projektu przebudowy pałacu w Sieniawie m.in. pod budynek dla zbiorów Czartoryskich [153]. Rodzina Kleniewskich wnętrze eklektycznego XIX-wiecznego pałacu w Kluczkowicach również zamieniła na galerię malarstwa polskiego z dziełami wybitnych malarzy, zaś biblioteka pałacowa, zaprojektowana przez Stanisława Witkiewicza, otrzymała oryginalny wystrój w stylu zakopiańskim [116].

Jako swoiste uzupełnienie tendencji w budownictwie i organizacji bibliotek w wieku XIX można potraktować bibliofilskie wydanie tekstu Joachima Lelewela na temat zasad utrzymania i urządzenia biblioteki [25].

Charakterystykę zabytkowych XVIII- i XIX-wiecznych szaf bibliotecznych i regałów na książki przynosi poradnik dla kolekcjonerów pod red. Judith Miller [54, 74] oraz opis wyposażenia gabinetu Salomona Lewentala⁴, eksponowanego w Muzeum Drukarstwa Warszawskiego [53].

Badania Zbigniewa Bani nad architekturą starego gmachu Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego (BUW) oraz Anny Sadurskiej nad programem jego dekoracji figuralnej [139] uzupełnił Hubert Kowalski w studium dekoracji rzeźbiarskiej dawnej BUW [175]. Wgląd w projektowanie i budowę budynków bibliotecznych na przełomie XIX i XX wieku przynosi również praca Georga Zeidlera, kierownika budowy Kaiser-Wilhelm-Bibliothek w Poznaniu (dzisiejszej siedziby Biblioteki Uniwersyteckiej), której gmach w stylu późnego renesansu projektu niemieckiego architekta Carla Hinkeldeya powstał w latach 1899-1902 [133].

4 Salomon Lewental (1841-1902) - drukarz, nakładca i księgarz, wydawca m.in. tygodnika ilustrowanego „Kłosy”.

Gmach Biblioteki Publicznej w Warszawie fundacji Kierbedziów wybudowano na podstawie koncepcji architektonicznej Jana Heuricha jun., Władysława Marconiego i Artura Gyrney'a w 1914 roku. Szczegółowo dzieje i architekturę gmachu, jego pierwotny wygląd, wystrój wnętrz, historię powojennej odbudowy książnicy i modernizacji skrzydła w latach 1968-1973, a także sylwetki i dorobek zawodowy twórców oraz fundatorki omawiają prace Ewy Popławskiej-Bukała [180, 181].

Przyczynkiem do poszerzenia wiedzy z zakresu stylów budownictwa bibliotecznego w wieku XX. (ekspresjonizmu i modernizmu) są omówienia projektów bibliotek w kontekście działalności wybitnych architektów. Pozwalają one poznać sylwetki i koncepcje organizowania przestrzeni przez Wacława Krzyżanowskiego [102] i Jerzego Wierzbickiego [9, 45]. Uwagę zwraca wybitne dzieło polskiego *art déco* – Biblioteka Wyższej Szkoły Handlowej w Warszawie projektu Jana Koszczyca Witkiewicza; układ biblioteki podporządkowany akademickiej dyscyplinie planów (osiowość, symetria, centralizm) nawiązywał do teorii Le Corbusiera [60, 195]. *Atlas dawnej architektury ulic i placów Warszawy* przynosi oparte na źródłach archiwalnych omówienia budynków unicestwionych w latach 1944-1948 – w tym Biblioteki Publicznej na Koszykowej [93].

Humanistyczne podejście do architektury prezentują projekty bibliotek Alvara Aalto [140] oraz Jože Plečnika [171]. Powszechnie dziś używany, choć nie zdefiniowany jednoznacznie termin *architektura minimalistyczna* pojawił się w latach 80. ubiegłego stulecia; proponowana przez twórców tego kierunku redukcja formy znalazła także odzwierciedlenie w architekturze nowoczesnych bibliotek [174].

Prace omawiające ogólne problemy lub rozwiązania stosowane we współczesnym budownictwie bibliotecznym są stosunkowo nielicznie reprezentowane w PBB za lata 1981-2007. Można do nich zaliczyć publikacje przeglądowe, m.in. charakteryzujące budynki bibliotek (niezależnie od typu) w Polsce i za granicą.

W ocenie Witolda Przybyszewskiego, sytuacja lokalowa polskich bibliotek była jednym z najsłabiej rozpoznanych obszarów bibliotekarstwa, stąd na przełomie 1986 i 1987 roku Instytut Książki i Czytelnictwa (IKiCz) Biblioteki Narodowej (BN) podjął ogólnopolskie badania zmierzające do określenia stanu bazy lokalowej bibliotek. Badaniem objęto 2 732 obiekty biblioteczne nowo wybudowane, zaadaptowane lub wyremontowane w latach 1965-1986. Szczegółowa analiza sytuacji w sieci bibliotek publicznych przyniosła przygnębiające wyniki. Załedwie ¼ ogółu bibliotek publicznych spełniała warunków formalny objęcia badaniami, z czego: 28,4% to lokale jednoizbowe, 15% bibliotek dysponowało pomieszczeniami zaprojektowanymi na cele biblioteczne, 63% wskazań to negatywna lub tylko dostateczna ocena funkcjonalności budynków i lokali, ze względu na panującą ciasnotę, zły układ

pomieszczeń, krzyżowanie się traktów komunikacyjnych, złe oświetlenie dzienne. Co ciekawe, funkcjonalność bibliotek zajmujących pomieszczenia projektowane na cele biblioteczne również oceniana była negatywnie; zwracano uwagę na brak architektów specjalizujących się w ich projektowaniu oraz długi cykl inwestycyjny, powodujący, że obiekty biblioteczne okazywały się zbyt małe już w chwili oddania do użytku. W badaniu niemożliwe okazało się sformułowanie oceny sytuacji lokalowej bibliotek naukowych i fachowych. Ogólną konkluzją z badań bibliotek pedagogicznych, szkół wyższych, instytutów naukowych i badawczo-rozwojowych oraz fachowych zakładowych są niedobory powierzchni użytkowej i magazynowej oraz zastrzeżenia wobec ich stanu technicznego [29].

Przegląd budynków i architektury bibliotek w Polsce przełomu lat 80. i 90. XX wieku przynosi praca Franza Krollera i Sigrid Reinitzer na łamach „ABI Technik” [41] oraz omówienie Stanisława Czajki [78]. Przykładem różnorodności rozwiązań architektonicznych jest podana do druku dokumentacja 29 bibliotek, z 14 krajów europejskich, które zostały zaprezentowane podczas seminarium architektów i bibliotekarzy, zorganizowanego przez LIBER w Warszawie (12-14 czerwca 2000 roku). Sporządzone według wspólnego kwestionariusza opisy bibliotek zawierają: informacje ogólne o bibliotece, informacje o projekcie, dane techniczne budynku, kalendarium i koszt budowy oraz bibliografię. Analiza danych pozwala wnioskować nie tylko na temat trendów w architekturze, ale także zmian w funkcjonowaniu bibliotek [88, 128]. Ewa Kobierska-Maciuszko współczesne budynki biblioteczne, w nawiązaniu do dokonań Grupy Architektonicznej LIBER, zaprezentowała także na stronach „EBIB” [109].

Szczegółową analizę kierunków w architekturze i budownictwie bibliotek daje przegląd piśmiennictwa zagranicznego, które zostało omówione w *Bibliografii Analitycznej Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej* na łamach „Przeglądu Bibliotecznego” w latach 1976-2006. Marcin Pędich zestawia trendy w budownictwie i w piśmiennictwie z lat 1990-2006 z tendencjami obowiązującymi w latach 1976-1989 [201].

Problemy zagranicznego budownictwa bibliotecznego omawiają dwie prace. Wiesława Dziechciowska na przykładzie bibliotek bawarskich ukazuje planową i konsekwentną politykę biblioteczną władz tego landu w zakresie budownictwa⁵. Osiągnięcia na tym polu są pochodną przyjętego programu rozwoju kulturalno-oświatowego Bawarii; największa część rządowych dotacji kierowana na budownictwo biblioteczne obejmuje rozbudowę i renowację starych oraz budowę nowych obiektów. Dużego znaczenia nabrała tam tendencja przeznaczania na cele biblioteczne budowli zabytkowych. Stare budynki ratują w ten sposób swoją wartościową substancję architektoniczną, a zarazem reaktywują integracyjną i kulturotwórczą

5 W okresie od zakończenia II wojny światowej do lat 90. XX wieku.

rolę, jaką od wieków pełniły w regionie; ich ranga historyczna i artystyczna nobilituje także pracę bibliotek. Publikacja zapoznaje z udanymi przykładami adaptacji bibliotek publicznych i akademickich [38]. Konsekwencje powszechnego wykorzystywania azbestu przy budowie gmachów bibliotek francuskich opisuje Piotr Witt [185].

Obok piśmiennictwa przekrojowo omawiającego ogólne problemy budownictwa bibliotecznego, PBB odnotowuje także prace podejmujące konkretne zagadnienia związane z architekturą wszystkich typów bibliotek, a służące praktyczną pomocą i informacją w tej dziedzinie.

Zamierzeniem opracowanego przez Instytut Książki i Czytelnictwa (IKiCz) Biblioteki Narodowej (BN) informatora *Projektanci budynków bibliotecznych w Polsce* była pomoc w nawiązaniu kontaktu między kierownictwem biblioteki, podejmującej inwestycję a doświadczonym w projektowaniu biblioteki architektem. Współpraca ta miała ułatwić wstępną fazę prac związanych z budową, przebudową lub kapitalnym remontem budynków i lokali bibliotecznych. Informator w układzie alfabetycznym podaje 27 nazwisk architektów (głównych projektantów oraz autorów konstrukcji, instalacji, wystroju plastycznego wnętrza) oraz projekty i realizacje ich autorstwa [26].

Rolę i zadania bibliotekarza w procesie przygotowania i realizacji inwestycji bibliotecznego, ze wskazaniem na zadania stojące przed bibliotekarzem na kolejnych jego etapach: od opracowania dokumentu uzasadniającego podjęcie inwestycji, poprzez przygotowanie programu użytkowego i projektu technologicznego, po uzgodnienie projektu architektonicznego i nadzór nad zgodnym z projektem przebiegiem prac budowlanych oraz uczestnictwo w wyborze elementów wyposażenia i aranżacji wnętrza poruszają H. Szczygieł [205] i Radosław Cybulski [19]. Artur Paszko doradza jak uzyskać środki finansowe na inwestycje biblioteczne, wykorzystując do tego celu Fundusze Strukturalne Unii Europejskiej; z której strategii i jakich programów korzystać, jak fachowo przystąpić do sporządzenia projektu, a następnie opracowania wniosku aplikacyjnego [200]. Opublikowane w „EBIB” wybrane adresy internetowe odsyłają zainteresowanych do anglojęzycznej literatury na temat planowania i projektowania bibliotek oraz do dokumentów Grupy Architektonicznej LIBER [117].

Proces postępującej automatyzacji pracy bibliotek, w myśl zależności: nowe technologie – nowe zadania bibliotekarzy – nowa architektura biblioteczna stanowi kolejny wątek w piśmiennictwie na temat ogólnych problemów współczesnego budownictwa bibliotecznego.

Przedmiotem analizy Jerzego Maja jest wpływ automatyzacji procesów bibliotecznych i towarzyszących jej zmian w organizacji pracy bibliotek na tendencje w projektowaniu ich gmachów. W ocenie autora, komputeryzacja nie wpłynęła zasadniczo na architekturę biblioteczną, nadal wykorzystując koncepcje Della Santy i A. S. MacDonalda. Techniki komputerowe

powodują natomiast modyfikacje przestrzeni w dotychczasowych pomieszczeniach katalogowych, odrębnych czytelnich specjalistycznych, łączonych oddziałach gromadzenia i opracowania zbiorów. Korzystanie z sieci rozległych może skutkować redukcją pomieszczeń czytelni i wypożyczalni [51]. Wanda Dziadkiewicz podkreśla, że w zmieniającej się rzeczywistości bibliotek, w centrum uwagi powinny znaleźć się potrzeby użytkowników; to dla nich bibliotekarze powinni w nowych bibliotekach stworzyć łatwość dostępu i komfort pracy, umożliwić wykorzystywanie pomieszczeń do wielorakich funkcji oraz zapewnić niskie koszty eksploatacji [57].

Interesującą publikacją, wpisującą się w omawiany nurt piśmiennictwa są *Biblioteki jutra. Nowa perspektywa organizacji przestrzennej i funkcjonalnej*. Książka stanowi pokłosie konferencji naukowej, podczas której zagadnienia nowych nośników informacji zaprezentowano w ścisłym związku z wynikającymi z nich nowymi tendencjami w organizacji bibliotek. Jednym z istotnych wniosków jest przekonanie o uzupełniającej się wzajemnie roli dokumentów drukowanych, elektronicznych, mikrofilmów i materiałów audio, udostępnianych w miejscu najbardziej do tego predysponowanym, czyli bibliotece. Fizyczna postać gromadzonych i udostępnianych dokumentów oraz funkcje społeczne pełnione przez bibliotekę wywierają silny wpływ na jej organizację, a w konsekwencji na układ wnętrza i wyposażenie. Punkt ciężkości pracy bibliotek przesunął się na dobór, selekcję i wartościowanie informacji. W kontekście dostosowania do przemian technologicznych i społecznych zostały zaprezentowane koncepcje architektoniczne, rozwiązania funkcjonalne i techniczne m.in. Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego (BUW) oraz Biblioteki Śląskiej w Katowicach. Ponadto praca przynosi omówienie stanu budownictwa polskich bibliotek publicznych oraz zmian, które się tam dokonały, na przykładzie wybranych inwestycji [94]. Joanna Karbońska prowadzi rozważania na temat architektonicznej formy bibliotek przyszłości [107].

Fenomen wyjątkowej koniunktury budownictwa bibliotecznego, w czasach gdy w bezprecedensowym tempie rośnie popularność i powszechność mediów elektronicznych omawia praca Anny Palej i Bartłomieja Homińskiego. Autorzy zwracają uwagę, że pod wpływem zmian cywilizacyjnych tradycyjnie ważne miejsca publiczne w miastach bezpowrotnie tracą swoje znaczenie na korzyść przestrzeni wirtualnych. Biblioteki wyłamują się z tej reguły gdyż są postrzegane jako symbol ciągłości, tożsamości, tradycji i kultury a jednocześnie utożsamiają nowoczesność i konsumpcję, miejsce dostępu do informacji i wiedzy, będących towarami nowej gospodarki [199].

Marek Kowicki przybliży ideę agory, w znaczeniu nadanym jej przez holenderskiego architekta Franka van Klingerena i w projektowanych przez niego ośrodkach społeczno-usługowych. Biblioteka – współczesna agora powinna być nade wszystko skutecznym narzędziem umożliwiającym lokal-

nym wspólnotom realizację wyższych potrzeb, miejscem służącym integracji, poznaniu, wymianie kulturalnej, akceptacji, tolerancji, kultywowaniu różnorodnych aktywności i zainteresowań [152].

Ciekawostkę wśród publikacji z zakresu architektury i designu, odnotowanych w PBB, stanowią artystyczne zdjęcia bibliotek, które weszły w skład ekspozycji *GK Collection*¹⁶. Rozwiązania architektoniczne Biblioteki Wyższej Technicznej Szkoły Zawodowej w Eberswalde znalazły swój artystyczny wyraz na fotografiach Thomasa Ruffa, jednego z najbardziej znanych na świecie współczesnych artystów niemieckich [191]. Dzięki fotosom wybitnego brazylijskiego fotografa Caio Reisewitza można poznać klimat Portugalskiej Biblioteki Królewskiej w Rio de Janeiro [192]. Niemiecka fotografa Candida Höfer, której zdjęcia mają na celu uchwycenie psychologii architektury społecznej, pokazała zakątki bibliotek w różnych częściach świata [193]. Katalog *Biblioteka i inne projekty* to przykład fotografii architektonicznej Nicolasa Groszpierré'a; artystyczna próba zwizualizowania idei biblioteki [188].

Współczesnemu budownictwu bibliotek akademickich i naukowych poświęcona jest najliczniejsza grupa publikacji odnotowanych w PBB.

Wprowadzeniem w tematykę teraźniejszej architektury bibliotek szkół wyższych są artykuły zapoznające z głównymi tendencjami ich projektowania w Polsce, z jednoczesnym odwołaniem się do szczególnie udanych realizacji polskich i zagranicznych [42, 101, 122, 125, 126, 127, 169, 189, 207]⁷.

Zgodnie podkreślane jest w nich wykorzystywanie w Polsce - od lat 90. XX wieku - rozwiązań sprawdzonych w projektowaniu i budownictwie bibliotecznym krajów zachodnich. Tendencja ta wiąże się z odejściem od modelu biblioteki trójdzielnej na rzecz 10. zasad projektowania i organizowania budynków bibliecznych, zaproponowanych przez brytyjskiego architekta Harry'ego Faulkner-Browna a zalecanych przez Grupę Architektoniczną LIBER. Budynek biblioteki powinien być: elastyczny, zwarty, dostępny, rozszerzalny, zróżnicowany, zorganizowany, wygodny, zapewniający stałe warunki środowiskowe i mikroklimatyczne, bezpieczny i ekonomiczny. Realizacja wymienionych założeń dotyczących konstrukcji, technologii i architektury wnętrz w budowanych obecnie bibliotekach akademickich jest raczej powszechna⁸.

Jednym ze stale przewijających się wątków jest aspekt funkcjonalności budynku bibliotecznego. Funkcjonalna przestrzeń uwzględnia interakcje pomiędzy ludźmi, zbiorami i technologią informacyjną biblioteki akademickiej oraz umożliwia reakcje na zmieniające się wymagania korzystającej

6 Kolekcja Grażyny Kulczyk uznawana jest za jedną z najważniejszych w Polsce oraz w Europie Środkowo-Wschodniej

7 Łączne omówienie wskazanych tekstów wynika z dublowania się ich treści.

8 Nie każdy nowy budynek jest przystosowany do wielofunkcyjności, np. w nowym skrzydle gmachu Biblioteki Jagiellońskiej nie zastosowano wolnego dostępu do magazynów.

z niej społeczności. Nowoczesna, funkcjonalna przestrzeń powinna być zaprojektowana w kontekście potrzeb użytkowników jako: centrum edukacyjne i multimedialne, miejsce uczenia się i nauczania oraz miejsce spotkań towarzyskich studentów połączone z kawiarnią, księgarnią etc. Mimo iż funkcjonalność jest priorytetem, za równie ważne przy projektowaniu biblioteki postrzegane są jej aspekty estetyczne.

Kolejny wątek to problem celowej współpracy architektów i bibliotekarzy w kreowaniu przestrzeni bibliotecznej (od rozpoczęcia projektowania do jego pełnej realizacji). Akcentowane jest znaczenie dobrego zaplanowania budynku, które musi opierać się na wnikliwej analizie potrzeb informacyjnych wszystkich grup użytkowników, tempa wzrostu zasobów cyfrowych i kierunków rozwoju technik informatycznych. Wyznaczenie dobrej lokalizacji i zapewnienie finansowania inwestycji wymaga zaangażowania instancji na szczeblu władz uczelni, miasta, regionu i resortu. Są to niezbędne przesłanki do stworzenia programu użytkowego (pozwalającego uniknąć kosztownych poprawek) oraz przystąpienia do prac projektowych.

Można stworzyć swoistą mapę planowanych i realizowanych inwestycji, gdzie budowa nowych lub rozbudowa dotychczasowych siedzib bibliotek szkół wyższych jest prezentowana na łamach czasopism bądź dyskutowana w wystąpieniach konferencyjnych. PBB wymienia następujące miasta i biblioteki uczelniane:

- Białystok – Biblioteka Uniwersytecka im. J. Giedroycia [95, 96, 168, 178] oraz Biblioteka Politechniki Białostockiej [197];
- Częstochowa – Biblioteka Główna Politechniki Częstochowskiej [158];
- Gdańsk – Biblioteka Uniwersytetu Gdańskiego [207];
- Katowice – Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka⁹ [137, 147];
- Kraków – Biblioteka Jagiellońska [46, 63, 69, 72, 89, 104, 112, 114, 118, 119, 131, 195]; Biblioteka Politechniki Krakowskiej [77, 84, 110]; Biblioteka Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II ¹⁰[65, 103];
- Łódź – Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego [159];
- Olsztyn – Biblioteka Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego [189];
- Opole – Biblioteka Główna Uniwersytetu Opolskiego [70];
- Poznań – Biblioteka i Centrum Wykładowe Politechniki Poznańskiej [73, 80]; Biblioteka Collegium Novum Uniwersytetu im. A. Mickiewicza [164];

9 CINIbA to projekt realizowany przez konsorcjum Uniwersytetu Śląskiego i Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach; PBB rejestruje go pod pierwotną nazwą - Centrum Informacji Naukowej i Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

10 PBB rejestruje projekt pod wcześniejszą nazwą - Biblioteka Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie.

- Sandomierz – Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego [165];
- Słupsk – Biblioteka Główna Akademii Pomorskiej ¹¹[39];
- Szczecin – Biblioteka Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego¹² [185];
- Warszawa – Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego [24, 40, 42, 48, 58, 59, 71, 75, 76, 83, 90, 94, 101, 108, 113, 144, 168]; Biblioteka Główna Politechniki Warszawskiej [81, 82, 91];
- Wrocław – Biblioteka Uniwersytecka [85, 86, 87]; Biblioteka Politechniki Wrocławskiej [31];
- Zielona Góra – Biblioteka Uniwersytecka [143].

Część publikacji, na łamach pism architektonicznych, omawia zrealizowane już projekty (zarówno obiektów powstających od podstaw jak i tych rozbudowywanych) oraz relacjonuje wyniki konkursów na ich koncepcje architektoniczne [65, 73, 76, 77, 80, 81, 84, 86, 87, 103, 104, 110, 113, 114, 143, 164, 165, 168, 178]. Wymienione prace standardowo zawierają informacje na temat: warunków konkursu, lokalizacji budynku, wytycznych urbanistycznych oraz ustaleń programowych – funkcji, organizacji wymagań funkcjonalnych i grup programowych projektowanej biblioteki. Ponadto informują o przebiegu prac jury, przyznanych nagrodach i wyróżnieniach, opiniach i wnioskach sądu konkursowego. Omawiane projekty odzwierciedlają cele i wartości twórców bibliotek. Autorzy-architekci koncentrują się na organizacji przestrzeni (wewnętrznej i zewnętrznej), zwracając uwagę m.in. na strefy wejścia, przestrzeni magazynowej, wielofunkcyjność i elastyczność budynków, ich powiązanie z otoczeniem. Silnie podkreślane są wartości symboliczne i estetyczne poszczególnych budynków oraz opisywane detale architektoniczne. Projekty opatrzone są licznymi ilustracjami: przekrojami i rzutami kondygnacji budynków, kolorowymi wizualizacjami, makietami i fotografiami. Biblioteki traktowane są przede wszystkim w kategorii zdarzenia architektonicznego.

Nieco odmienny charakter mają „użytkowe” publikacje bibliotekarzy, które opisując doświadczenia związane z powstającym obiektem kreślą historię księżnicy, uzasadniają konieczność budowy lub rozbudowy biblioteki, informują o historii i założeniach projektu, uwzględniając dane techniczne, m.in. kubaturę, powierzchnię użytkową, pojemność magazynów otwartych i zamkniętych, przewidywaną liczbę stanowisk dla czytelników (w tym komputerowych). Charakteryzowany jest także przyjęty system klasyfikacji księgozbioru w wolnym dostępie, zmiany w strukturze organizacyjnej; autorzy często wyrażają nadzieję, że nowy gmach zapewni optymalny komfort pracy i nauki oraz będzie pełnić funkcje kulturotwórcze [31, 39,

11 W PBB odnotowana pod wcześniejszą nazwą - Biblioteka Główna Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Słupsku.

12 W PBB odnotowana pod wcześniejszą nazwą - Biblioteka Pomorskiej Akademii Medycznej.

48, 58, 63, 69, 70, 71, 72, 82, 95, 96, 101, 108, 147, 165, 169, 178, 185, 189]. W omawianej grupie prac wyróżnia się artykuł Henryka Hollendra i Ewy Kobierskiej-Maciuszko o koncepcji funkcjonalnej i estetycznej BUW [59], którzy poprzez ten niezwykle ważny tekst zmienili filozofię i pragmatykę prowadzenia bibliotecznych projektów architektoniczno-budowlanych w naszym kraju. Na rozwiązaniach BUW - w zakresie sposobu kształtowania przestrzeni, organizacji zbiorów i usług pozwalających realizować ideę biblioteki otwartej, gdzie kontakt czytelnika z książką nie jest ograniczony barierami przestrzennymi i organizacyjnymi - opierają się projekty użytkowe i funkcjonalne innych bibliotek szkół wyższych, m.in. wyraźnie do nich nawiązuje Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego [159].

Poprzez publikację w prestiżowym „LIBER Quarterly” projekt architektoniczny BUW - jego symbolika i klimaty [76], funkcjonalność [83] oraz praktyka finansowania inwestycji [90] - wpisał się w wymianę doświadczeń między bibliotekarzami i architektami na terenie Europy, poszerzając poziom świadomości o nowych projektach i trendach w Polsce. Podobną rolę na gruncie niemieckim spełniła praca poświęcona projektom nowych bibliotek naukowych w Polsce [44].

Analiza projektu modernizacji Biblioteki Głównej Politechniki Częstochowskiej dostarcza pogłębioną wiedzę na temat zasad postępowania przy ubieganiu się o środki z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej. Przynosi również szczegółowo omówione aspekty wykonalności technicznej budynku: określenie zasad programowania remontu, technikę opracowywania ekspertyzy, analizy techniczne oraz poszukiwanie najkorzystniejszych rozwiązań ochrony cieplnej [158].

Budowa nowoczesnych gmachów bibliotek sprawia, iż dotychczasowe budynki biblioteczne tracą swoją funkcję i pojawia się problem ich nowego, właściwego wykorzystania dla potrzeb najbliższego otoczenia. Zagadnienie to było podejmowane w kontekście gmachu dawnej BUW. Zwrócono uwagę na konieczność precyzyjnego określenia warunków konkursu na koncepcję programowo-architektoniczną przebudowy budynku, kładąc nacisk na: kategorie elementów budynku istotnych do zachowania, wytyczne konserwatorskie, nowe przeznaczenie obiektu (w przypadku dawnej BUW - utrzymanie symbolicznej rangi miejsca, tzn. centrum życia uniwersyteckiego) [105, 106, 160]. Stanisław Grzelachowski charakteryzując wzniesiony w latach 1891-1894 budynek BUW, podkreślił nowoczesność ówczesnych rozwiązań funkcjonalnych, konstrukcyjnych oraz użytych środków technicznych; dzięki nim realizacja projektu Antoniego Jasieńczyka-Jabłońskiego i Stefana Szyllera z powodzeniem dorównała do poziomu podobnych przedsięwzięć przełomu XIX i XX wieku na Zachodzie. Adaptacja tego zabytkowego budynku wprowadziła wiele niezbędnych współcześnie urządzeń i instalacji, poprawiła jego bezpieczeństwo

i dostępność, m.in. dla osób niepełnosprawnych [173]. Wątek zrealizowanej w latach 2004-2005 modernizacji dawnej BUW i przeobrażenia jej gmachu w budynek „inteligentny”, o najnowocześniejszym wyposażeniu technicznym i dydaktycznym podjęli architekci-autorzy wdrożonego projektu; twórcy podkreślili, że przystosowaniu zabytkowego obiektu do nowych potrzeb uczelni towarzyszyła troska o utrwalenie w jak największym stopniu pierwotnej architektury. Utrzymano podział budynku na dwie strefy: pełną rekonstrukcję wystroju architektonicznego i zachowanie funkcji czytelnicy, natomiast w części magazynowej podkreślono jednorodność tego modułu mimo podziału na kondygnacje [161]. Staranna restauracja elewacji i wewnątrz nie kompensuje jednak usunięcia unikatowego w skali światowej zabytku techniki, jakim był stalowy ruszt¹³.

Odrębnym tematem są realizacje projektów budowy [164] bądź adaptacji i rozbudowy [77, 81, 91, 114, 118, 131] budynków bibliotek położonych w strefie ochrony konserwatorskiej. Wśród architektów panuje zgoda, iż tego typu budowle winny być wkomponowane w całość układu istniejących i projektowanych budynków. Niekontrastowej koegzystencji musi jednak towarzyszyć wyjątkowość architektoniczna, manifestująca ich autonomiczność i czas powstania - swoisty architektoniczno-urbanistyczny dialog „starego” z „nowym”.

Na uwagę zasługuje artykuł będący zapisem rozmowy na temat „użytecznego piękna architektury”. Romuald Loegler, autor rozbudowy Biblioteki Jagiellońskiej, swe rozważania koncentruje wokół funkcjonalności piękna, paralelnego do funkcjonalności samego budynku, który powinna cechować otwartość, przestronność i transparentność. Podkreśla, iż atmosfera biblioteki – standard wyposażenia i jego jakość estetyczna – poprzez swą atrakcyjność przyciągają użytkowników [112].

PBB odnotowała również tematykę budowy bibliotek szkół wyższych w opracowaniu publicystycznym: na łamach „Tygodnika Solidarność” – Biblioteki Jagiellońskiej [46] zaś „Bibliotekarza” i „Rzeczpospolitej” – BUW [24, 75]. Kwestia budowy Biblioteki Politechniki Białostockiej została ujęta w *Obwieszczeniu Ministra Rozwoju Regionalnego z dnia 11 października 2007 r. w sprawie listy projektów indywidualnych dla Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej na lata 2007-2013* [198].

Przegląd nowo wybudowanych bibliotek akademickich zamykają projekty zrealizowane za granicą. Są to: siedziba Państwowej Biblioteki Saksonii i Biblioteki Uniwersytetu w Dreźnie, którą wyróżnia trzykondygnacyjna czytelnia i otwarte magazyny, ukryte pod ziemią [135, 141]; gmach Biblioteki Uniwersytetu im. Alberta Ludwika we Fryburgu [154]; Biblioteka Uniwersytecka w Utrechcie [165].

13 Jego pierwowzorem były rozwiązania zastosowane przez bibliotekę British Museum w Londynie oraz starą Bibliothèque Nationale w Paryżu. Zabytkowy ruszt został przeniesiony przed nową siedzibę BUW przy ul. Dobrej.

Doświadczenia innych bibliotek naukowych na polu budownictwa bibliotecznego opisane zostały w czterech publikacjach. Wyzwaniem dla architektów stała się rozbudowa Biblioteki Raczyńskich w Poznaniu. Ta oddana do użytku publicznego w 1829 roku placówka jest jednym z pierwszych budynków w Europie, zaprojektowanym specjalnie na potrzeby biblieczne a także jedną z najstarszych polskich księżnic. Przedmiotem ogłoszonego konkursu było zagospodarowanie pustego placu po zniszczonej w 1945 roku galerii obrazów zaś warunkiem koniecznym - zaaranżowanie powierzchni komercyjnej, której zadaniem byłoby przyniesienie wymiernych korzyści ekonomicznych. Zgłoszone do konkursu projekty rozbudowy cechowała duża różnorodność rozwiązań; wszystkie nawiązywały do zabytkowego budynku i efektownie komponowały się zarówno z jego fasadą jak i zabudową ulicy [150, 157]. Specjalistycznej wiedzy inżynierskiej i konserwatorskiej wymagał remont ścian zabytkowego budynku Biblioteki Ossolińskich [136]. Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Opolu informowała o przeprowadzonym remoncie biblioteki głównej, obejmującym m.in. wymianę dachu, instalacji, okien i wzmocnienie stropów [176].

Problematyka budownictwa i architektury bibliotek publicznych stanowi drugą pod względem liczebności grupę materiałów odnotowanych w PBB. Tematyka publikacji jest dość zróżnicowana; prowadzi od prac ogólnych na temat specyfiki budynków bibliotek publicznych, poprzez omówienia stanu budownictwa w Polsce i za granicą, aż po szczegółowe charakterystyki konkretnych inwestycji.

Międzynarodowe standardy IFLA-UNESCO dążąc do ujęcia wszystkich aspektów działalności bibliecznej i informacyjnej bibliotek publicznych, kreślą także zalecenia względem budynków bibliecznych. W świetle wymagań stawianych przez warunki rozwoju cywilizacyjnego i technologicznego powinny one: odzwierciedlać funkcje biblioteki, być dostępne dla całej społeczności i wystarczająco elastyczne do świadczenia usług nowych i zmieniających się. Usytuowane w pobliżu innych ośrodków działalności środowiskowej powinny udostępniać lokale na potrzeby środowiska lokalnego. Planując budynek biblioteki należy wziąć pod uwagę: funkcje biblioteki, jej wielkość, przeznaczenie powierzchni, dostęp do budynku, odpowiednie regały, informację wizualną, klimat biblioteki, sprzęt elektroniczny i audiowizualny, bezpieczeństwo, parking. Dodany załącznik prezentuje standardy budownictwa bibliotecznego stosowane w Ontario (Kanada) i w Barcelonie (Hiszpania) [123].

Podany do druku polski projekt *Wskaźników urbanistyczno-architektonicznych w projektowaniu nowych i użytkowaniu istniejących bibliotek publicznych* ustala zasady określania wielkości rejonów bibliecznej obsługi bezpośredniej oraz wynikające z nich parametry gęstości sieci biblio-

tek publicznych. W formie tabel podaje wskaźniki powierzchni użytkowej lokali bibliotecznych ogółem, powierzchnie: na zbiory (książki, czasopisma, dokumenty audiowizualne i elektroniczne), dla czytelników, bibliotekarzy oraz tzw. pozostałe, przeznaczone na katalogi i terminale katalogowe [194].

Organizacja przestrzenna i wyposażenie bibliotek publicznych są tematem monografii Jerzego Maja. Zadaniem publikacji było przygotowanie bibliotekarzy do uczestnictwa w procesie inwestycyjnym biblioteki (jako przyszłych użytkowników obiektu, stawiających architektom określone wymagania a równocześnie fachowców w zakresie bibliotekarstwa, służących konsultacją w problemach funkcji i technologii bibliotecznej). Autor wychodząc od omówienia typowych układów przestrzenno-funkcjonalnych bibliotek przybliży m.in. zagadnienia projektowania i przygotowania inwestycji, zwraca uwagę na podstawy prawne inwestowania, programy użytkowe i etapy ich realizacji, współpracę bibliotekarza z projektantem i wykonawcą; porusza także znaczenie przestrzeni jako czynnika tworzącego estetykę wnętrza oraz mebli jako części projektu budowlanego [18].

Tendencje i kierunki rozwoju polskiego budownictwa bibliotecznego znalazły omówienie w przeprowadzonej przez Stanisława Czajkę analizie sytuacji bibliotek publicznych na przełomie wieków. Autor dowodzi, iż o skali budownictwa bibliotecznego decyduje zapotrzebowanie na: obiekty o większej funkcjonalności, lepiej dostosowane do charakteru bibliotek i pełnionych przez nie funkcji, budynki o powierzchni użytkowej pozwalającej pomieścić szybko rosnące zbiory, coraz nowocześniej organizowane i wyposażane stanowiska pracy, liczne usługi. Inicjatywa budowy lub modernizacji bibliotek spoczywa na kadrze bibliotecznej, zwłaszcza dyrektorach i kierownikach, a przygotowane przez nich projekty wytyczają rozwój placówek na wiele lat. Cechą polskich bibliotek publicznych jest: przewaga adaptacji nad budową nowych gmachów; wznoszenie obiektów o coraz większej powierzchni; niska jakość wyposażenia i zbyt mało „nowej technologii”; nie przyjęła się organizacja udostępniania z wolnym dostępem do zbiorów [79].

Artykuł Lucjana Bilińskiego przynosi omówienie bibliotek publicznych wzniesionych w Polsce w latach 80. i 90. Wyszczególniając dziesiątki budynków zrealizowanych w poszczególnych województwach podkreśla, że zestawienie było możliwe dzięki działalności dokumentacyjnej wojewódzkich bibliotek publicznych. Autor podkreśla, że tematu budownictwa bibliotek nie należy ograniczyć tylko do listy nowych obiektów, lecz trzeba eksponować wkład pracy bibliotekarzy¹⁴, architektów i projektantów, którzy przyczynili się do ich powstania [64]. Charakterystykę sytuacji w budownictwie polskich bibliotek publicznych u progu XXI wieku sporządziły Elżbieta Górską i Elżbieta Stefańczyk [149].

14 Głównie dyrektorów obiektów bibliotecznych.

Powstawanie nowych gmachów bibliotek publicznych jest przedmiotem publikacji prezentujących doświadczenia konkretnych placówek w Polsce oraz za granicą.

Wysiłek i długoletnie starania włożone w dzieło budowy Biblioteki Narodowej w Warszawie dokumentują liczne prace opublikowane w latach 1981-1999. Wszystkie opisują zmiany i modernizacje pierwotnego projektu Stanisława Fijałkowskiego z roku 1963, kolejne etapy budowy, która ruszyła dopiero w roku 1977 oraz rozbudowę o nowy magazyn. Dokumenty zarejestrowane w PBB mają jednak dość różnorodny charakter. Przeważają artykuły zamieszczane w gazetach i pismach społeczno-kulturalnych, w których dominuje ton publicystyczno-interwencyjny, wyrażane jest zaniepokojenie przeciągającą się budową, odwlekaniem terminami, brakiem finansowania adekwatnego do potrzeb realizowanej inwestycji [1, 5, 7, 11, 13, 14, 15, 16, 17, 20, 21, 34]. Mniej liczne omówienia budowy nowego gmachu BN w wydawnictwach fachowych informują o założeniach projektu, przynoszą informacje techniczne o nowym gmachu, stanie prac [6, 8, 33, 66]. Rozmowa z generalnym projektantem siedziby BN – S. Fijałkowskim przybliży historię budowy, przy okazji zwracając uwagę na potrzebę bliskiej współpracy architektów i bibliotekarzy przy pracach projektowych [67].

Mając w pamięci dokonany przez Lucjana Bilińskiego przegląd budynków nowo wzniesionych, rozbudowanych bądź zaadaptowanych dla potrzeb bibliotek publicznych, uderza bardzo skromna liczba omówień realizowanych inwestycji. Odnotowane przez PBB miasta i biblioteki publiczne (miejskie i wojewódzkie) to:

- Cieszyn – Książnica Cieszyńska [146];
- Gorzów Wielkopolski – Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. Z. Herberta [197];
- Jaworzno – Miejska Biblioteka Publiczna [202];
- Katowice – Biblioteka Śląska [50, 55, 61];
- Lublin – Biblioteka Publiczna im. H. Łopacińskiego [183];
- Szczecin – Książnica Pomorska [4, 49];
- Warszawa – Biblioteka Publiczna m. st. Warszawy [167, 180, 181].

Ich twórcy – bibliotekarze i architekci – dzielą się ze środowiskiem wykreowanymi ideami projektowymi, przyjętymi rozwiązaniami urbanistycznymi, architektonicznymi i budowlanymi. Podnosząc walory architektoniczne omawianych budynków, zwracają uwagę na założenia ich programów funkcjonalno-użytkowych, czasem krótko relacjonują historię placówek i ich siedzib.

Odrębne omówienie znalazły dzieje budynków bibliotek miejskich w Grudziądzu [121], Lublinie [187] i Świnoujściu [206].

Przy okazji przeglądu nowo zrealizowanych bibliotek publicznych warto zwrócić uwagę na interesujący, nie tylko architektonicznie, projekt jakim jest Centralna Biblioteka Polsko-Niemiecka Caritas im. J. von Eichendorffa

w Opolu¹⁵. Budynek biblioteki wyróżnia się z otoczenia dowodząc, że nowe, proste elementy współczesnej architektury, korespondujące z przeznaczeniem obiektu, mogą doskonale wkomponować się w zabytkową przestrzeń [97, 142]. Zamierzeniem projektantów Centrum Konferencyjno-Kontemplacyjnego w Tokarni była z kolei integracja architektury z naturalnym otoczeniem. Rolę współczesnej agory ma pełnić kamieniołom, którego wnętrza, m.in. bibliotekę i salę teatralno-kongresową zaprojektowano tak, aby można było szybko zmienić ich funkcję i aranżację [145].

Interesująco prezentują się odnotowane w PBB charakterystyki budynków bibliotek zagranicznych, będące odzwierciedleniem dominujących tam trendów.

Bibliotheca Alexandrina (Egipt) została uznana za jedną z najważniejszych realizacji architektonicznych ostatnich dziesięcioleci. Artykuł szczegółowo charakteryzuje założenia projektu, którego inspiracją były skojarzenia z dawną Biblioteką Aleksandryjską i kulturą starożytnego Egiptu, a także doświadczenia i osiągnięcia ludzkości od antyku po nowe millenium. W kompleksie, zlokalizowanym w pobliżu uniwersytetu, oprócz biblioteki (dostępnej również dla dzieci i młodzieży), przewidziano sale wystawowe, księgarnie, Muzeum Książki, galerie sztuki, centrum konferencyjne oraz pracownie, m.in. konserwacji manuskryptów [28].

Nowy gmach Biblioteki Królewskiej w Kopenhadze (Dania), tzw. Czarny Diament to część kompleksu bibliotecznego, który tworzą budynki z lat 1906, 1968 i 1997. Został on zaprojektowany jako siedziba instytucji z szeroką ofertą kulturalną, wykraczającą poza zadania biblioteczne¹⁶. Praca szeroko opisuje przyjęte rozwiązania architektoniczne, organizację przestrzeni ośmiu poziomów biblioteki, odwołuje się do historii biblioteki i jej siedzib; kończy konstatacją, iż biblioteka będąc nowatorską w swej formie architektonicznej, wydaje się dość tradycyjną i typową jeśli chodzi o realizację swoich funkcji [132].

Na przykładzie biblioteki San Giovanni w Pesaro (Włochy) zostały zdefiniowane cechy przyjaznej użytkownikom biblioteki publicznej. Podkreślono pożądaną harmonię i właściwe proporcje budynku, jego zrozumiałość, tj. przejrzystość, przemyślane oświetlenie i życzliwą atmosferę. Biblioteka musi mieć swoją osobowość, tzn. powinna pozostawać w zgodzie ze swoją funkcją, nie rezygnując jednak z odróżniania się. Szczególnie ważna jest gościnność; panująca nieformalna atmosfera pozwala wszystkim użytkownikom na swobodną pracę z materiałami, bez przepełnionych sal i tłoku. Biblioteka jest także miej-

15 Początkowo biblioteka pomyślana była jako centrum koordynujące działalność bibliotek terenowych. Caritas na ziemi opolskiej od 1992 r. tworzy sieć bibliotek parafialnych i wiejskich, organizuje oddziały przy małych gminnych bibliotekach publicznych, aby uchronić je przed likwidacją i wzbogacić księgozbiór; dwa bibliobusy regularnie odwiedzają 90 miejscowości regionu, w których nie ma bibliotek publicznych.

16 Przykładowo sala konferencyjna biblioteki, tzw. Sala Królowej jest jednocześnie ogólnodostępna salą koncertową na ponad 600 miejsc.

scem socjalizacji – wykształca się rodzaj „spontanicznego porządku”: miejsca piękne, postrzegane jako wspólne dziedzictwo, same z siebie wymagają szacunku i stają się odporne na akty wandalizmu [134].

W zaniedbanej londyńskiej dzielnicy Peckham, architekci otrzymali zadanie stworzenia budynku „wartościowego architektonicznie, który nada prestiż okolicy i podbuduje psychicznie mieszkańców”. Powstała biblioteka to jednocześnie nasycone najnowszymi zdobyczami z dziedziny technologii informacji centrum multimedialne, ośrodek edukacyjny, punkt informacji i doradztwa dla mieszkańców. Jednym z podstawowych wymagań inwestora było również zapewnienie bezpieczeństwa [99, 115].

Budynkowi mediateki w Vénissieux (Francja) nadano kształt współczesnej agory; wykorzystano założenie, że mobilność i elastyczność przestrzeni wewnętrznych sprzyja łączeniu się ludzi i kultur [111]. Projekt Centralnej Biblioteki Brabancji, wymyślony przez holenderskich bibliotekarzy, jest wizją globalnej mediateki przyszłości. W 160-metrowej wieży-drapaczu chmur przestrzeń biblioteki spleta się z innymi funkcjami: teatrem, kawiarniami, barami, terenami rekreacyjnymi, pokojami studyjnymi, salami zebrań, audytoriami, foyer. U podstaw projektu legł *shopping* jako forma wspólnej aktywności społeczeństwa [100].

Biblioteka Narodowa w Singapurze realizuje postulat architektury bioklimatycznej. Elastyczny, otwarty i przyjazny dla użytkowników obiekt mieści zbiory biblioteczne, przestrzeń wystawienniczą, aulę, centrum multimedialne oraz otwarty plac miejski, przeznaczony do organizacji imprez publicznych. Pozytywny wpływ na psychikę użytkowników budynku i poprawę środowiska pracy mają przestrzenie zielone, tzw. skycoutr. Projekt objął również dobór ekologicznych materiałów budowlanych i z recyklingu oraz energooszczędne instalacje [170].

Przykładami innowacyjnych rozwiązań architektoniczno-inżynierskich, zrealizowanych w Stanach Zjednoczonych są biblioteki miejskie w Phoenix (przykład tzw. zielonej architektury, gdzie uzyskano 30% oszczędność energii w stosunku do pierwotnie planowej) [172] oraz Seattle (unikatowa, stabilna konstrukcja odporna na wstrząsy tektoniczne oraz silne opady atmosferyczne i wiatry) [178].

Biblioteki Europy to krótki przegląd wybranych projektów współczesnych europejskich bibliotek publicznych¹⁷. Wszystkie omówione budynki biblioteczne są świetnie przystosowane do udostępniania zbiorów i zasobów informacyjnych oraz do organizacji dużych konferencji, koncertów i innych imprez kulturalnych. Przegląd pokazał, iż zadaniem bibliotek jest przede wszystkim integracja społeczności lokalnej

17 Projekty zaprezentowano podczas konferencji *Rozwój miejski i biblioteki*, którą zorganizowało Szwedzkie Muzeum Architektury w Sztokholmie (19-20 kwietnia 2007). Towarzystwo jej rozstrzygnięcie konkursu na nową część Biblioteki Miejskiej.

i promocja sztuki, ale także otwarcie na cudzoziemców poprzez bogate obcojęzyczne księgozbiory i pełnienie funkcji centrów informacji turystycznej [209].

Odrębną grupę publikacji odnotowanych w dziale VI B PBB stanowią sprawozdania z konferencji i wyjazdów studyjnych. Bibliotekarze i architekci w nich uczestniczący, na łamach czasopism fachowych informują o aktualnych tendencjach w zakresie kształtowania przestrzeni bibliotek i poszukiwaniu optymalnych rozwiązań dla współczesnego budownictwa bibliotecznego, dyskutowanych w gronie fachowców podczas spotkań i sesji naukowych; relacjonują nowoczesne aranżacje architektoniczne i spostrzeżenia na temat funkcjonalności i wyposażenia odwiedzanych bibliotek.

Relacja z odbytego w Szanghaju seminarium *Budynki bibliotek w zmieniającym się środowisku* (15-19 sierpnia 1999 roku) przynosi informację o istotnych nurtach podjętej tam dyskusji: obronie biblioteki przed wizją informacji dostępnej w sieci, a zatem informacji, która zdaje się nie potrzebować już lokalizacji oraz problematyce planowania bibliotek, w szczególności tworzeniu programów użytkowych. Zawiera także spostrzeżenia na temat kondycji bibliotek azjatyckich, w tym gospodarka seminarium – Biblioteki Szanghaju [68].

Biblioteki jutra. Nowa perspektywa organizacji przestrzennej i funkcjonalnej to tytuł konferencji zorganizowanej w Bibliotece Śląskiej Katowicach (12-13 grudnia 2000 roku). W jej trakcie wygłoszono 10 referatów i komunikatów¹⁸ oraz zaprezentowano wystawę *Nowe obiekty biblioteczne w Polsce*, przygotowaną przez Bibliotekę Narodową w Warszawie [98].

W konferencji *Biblioteka współczesna wobec czytelników niepełnosprawnych - budownictwo i wyposażenie* zorganizowanej w BUW (18 stycznia 2002 roku) uczestniczyli pracownicy bibliotek akademickich i publicznych, którzy wysłuchali 6 referatów. Sprawozdanie z konferencji przybliżyło ich treść¹⁹ oraz przywołuje postulaty zgłoszone podczas dyskusji: problem obsługi osób niepełnosprawnych w bibliotekach publicznych, usługi dla osób niepełnosprawnych intelektualnie (m.in. dyslektyków), konieczność unormowań prawnych tego problemu, przetłumaczenie na język polski europejskich standardów dla osób niepełnosprawnych, prowadzenie szkoleń bibliotekarzy do obsługi tej grupy użytkowników oraz wymianę informacji między bibliotekami o posiadanych nagraniach tekstów [130].

Wielowątkowy program obrad cechował seminarium *Biblioteka efektywna – wizja, planowanie i ewaluacja w epoce cyfrowej w Lipsku* (19-23 marca 2002 roku). Dyskutowano problemy projektowania i planowania bibliotek akademickich, aby spełnione były: dostępność, ochrona i architektura, rozumiane jako: dostęp do informacji, ochrona zbiorów biblio-

18 Tematykę materiałów konferencyjnych [94] omówiono już wcześniej.

19 Tematyka materiałów konferencyjnych [120] zostanie omówiona w dalszej części pracy.

tecznych i architektura, która magazyn książek zamienia w przestrzeń społeczną. Uwagę poświęcono planowaniu strategicznemu w szkolnictwie wyższym, procesowi przekształcania książnicy w centrum informacji wspierające oba rodzaje aktywności akademickiej: dydaktykę oraz badania i w obydwu współuczestniczące. Zwrócono uwagę na projekt zwany *post-completion evaluation*, czyli analizę i ocenę zamysłu architektonicznego i funkcjonalnego biblioteki w 2-3 lata po oddaniu gmachu do użytku oraz na zalecenia konserwatorskie IFLA względem budynków bibliotecznych. Seminarium było też okazją do zapoznania się z budownictwem bibliotecznym w niemieckich landach wschodnich [127].

Warsztaty *Projektowanie i planowanie budynków bibliotecznych – aspekty techniczne i funkcjonalne zorganizowane* w BUW (16-17 czerwca 2003 roku) wyszły naprzeciw oczekiwaniom przedstawicieli wielu bibliotek, budujących lub modernizujących gmachy tych instytucji. Do wygłoszenia referatów zaproszono fachowców, którzy uczestniczyli w projektowaniu i budowie gmachu BUW. Wystąpienia podzielono na cztery bloki w odpowiadających im sesjach tematycznych: architektonicznej, instalacyjnej, instalacyjno-technologicznej i inwestorsko-bibliotekarskiej; sprawozdanie przybliży zagadnienia istotne z punktu widzenia ochrony i konserwacji zbiorów [155].

Organizacja bibliotek publicznych, która byłaby w stanie sprostać potrzebom społeczeństwa XXI wieku oraz współpraca międzynarodowa w zakresie poszukiwania rozwiązań dla budownictwa bibliotek publicznych w Europie były przedmiotem międzynarodowej konferencji *Tworzenie publicznego raj* (18-20 marca 2004 roku) w Hadze. W rozważaniach dominowała filozofia traktowania biblioteki jako przestrzeni publicznej, która dzięki odpowiednim aranżacjom architektonicznym jest bardziej użyteczna i przyjazna wszystkim czytelnikom, oferuje pomieszczenia i środki sprzyjające myśleniu, życiu i edukacji. Przestrzeń powinna być tak kształtowana, aby biblioteki stały się lokalnymi centrami informacji, zapewniały możliwość ustawicznego kształcenia, były miejscem spotkań i rekreacji. Drugim trendem jest łączenie bibliotek z innymi instytucjami kulturalnymi, edukacyjnymi, społecznymi (teatry, muzea, szkoły, archiwa) z zachowaniem ich samodzielności w realizacji zadań i funkcji. Program konferencji połączył rozważania teoretyczne ze zwiedzaniem nowych budynków bibliotek publicznych w Amstelveen, Huizen, Apeldoorn, Hadze i Rotterdamie. Wyjazdy studyjne potwierdziły odchodzenie od tradycyjnego, sztywnego układu przestrzennego na rzecz przestrzeni wielofunkcyjnej, przyjaznej czytelnikowi. Konferencja zakończyła się wypracowaniem i przyjęciem rekomendacji, którymi kraje Europy powinny się kierować w zakresie kształtowania polityki bibliotecznej w dziedzinie budownictwa bibliotecznego [148, 156].

Zwięzłe omówienie historii Biblioteki Narodowej Białorusi w Mińsku oraz projektu jej gmachu było możliwe dzięki udziałowi w międzynarodowej konferencji *Misja biblioteki w tworzeniu intelektualnego potencjału społeczeństwa* (4-6 grudnia 2006 roku), która towarzyszyła otwarciu jej nowego budynku [184].

Relacje z wyjazdów studyjnych są znakomitą okazją do zaznajomienia się z najlepszymi praktykami nie tylko z zakresu architektury i designu bibliotecznego, ale także myśleniem o miejscu i funkcji bibliotek w środowisku lokalnym. Ich poznanie pobudza do refleksji, wspomaga twórcze myślenie, staje się zarzewiem nowych pomysłów i rozwiązań na rodzimym gruncie.

Stypendium w Stanach Zjednoczonych (1991) umożliwiło zapoznanie się z rozwiązaniami architektonicznymi i założeniami projektowymi tamtejszych dużych bibliotek uniwersyteckich. Na przykładzie wybranych budynków zostały omówione różnorodne, choć typowe dla bibliotek amerykańskich, rozwiązania funkcjonalne i estetyczne. Autorka zwraca uwagę na odchodzenie od wysokich budynków i osobnych magazynów. Dość szczegółowo charakteryzuje organizację przestrzeni poszczególnych agend, rozmieszczenie zbiorów w tym kolekcji specjalnych; podkreśla znaczenie stanowisk informacyjnych, wolnego dostępu do zbiorów oraz rozmieszczenie miejsc pracy dla czytelników wobec braku czyteln. Przytacza także wybrane normy, stosowane przy projektowaniu bibliotek w USA [32].

Podróż do Berlina i Dolnej Saksonii (1993) pozwoliła zapoznać się z architekturą klasycznych XIX-wiecznych siedzib bibliotek w Wolfenbüttel i Lipsku, a także budowlami wzniesionymi w latach 60. i 70. ubiegłego stulecia w Berlinie (Deutsche Staatsbibliothek) i Hannoverze (Universitätsbibliotheks und Technische Informationsbibliothek oraz Niedersächsische Landesbibliothek), które przy zachowaniu tradycyjnego trójpodziału funkcji cechowało nowoczesne wyposażenie wnętrz. Ilustracją najnowszych tendencji w budownictwie bibliotecznym i metod organizacji przestrzeni publicznej był natomiast budynek Biblioteki Uniwersyteckiej w Getyndze, oddany do użytku w 1993 roku. Jego architektoniczna otwartość na kontakt z książką i przyjazność wobec użytkownika sprzyjają nowoczesnej organizacji biblioteki [43]. Przedmiotem zainteresowania na gruncie niemieckim były także nowe rozwiązania techniczne i funkcjonalne zastosowane w budynku magazynowym Deutsche Staatsbibliothek w Berlinie [23].

Uwagi o architekturze bibliotek publicznych w Dani przyniosła podróż studyjna do Aalborg, Birkerød, Holsebro, Tinglev i Otterup (2002). Często stosowanym w tym kraju rozwiązaniem jest umieszczanie biblioteki w najbardziej prestiżowej lokalizacji, przypisywanie jednemu zespołowi architektonicznemu dwóch funkcji - biblioteki i ratusza. Duńskie biblioteki przejmują także rolę ośrodków społeczno-kulturalnych, organizując wystawy artystyczne, spektakle teatralne, koncerty muzyczne, dyskusje itd., czyli

angażując się w działania wykraczające poza podstawowy obszar aktywności. Ich architektura stawia na otwartość i przezroczystość, przyciągając nawet przypadkowych przechodniów. Budynki bibliotek architektonicznie są tak kształtowane, aby były przedłużeniem miejskich agor [138].

Program wyjazdu szkoleniowego do Francji (2004) obejmował zwiedzanie wybranych bibliotek publicznych, które połączyła nowoczesna architektura gmachów i problematyka obsługi czytelnika w warunkach przez tę architekturę stworzonych. Odwiedzono trzy biblioteki Paryża: BPI (Bibliothèque Publique d'Information) w Centrum Pompidou, Bibliotekę Narodową Francji (BnF) i Bibliotekę Miejską. Jean-Pierre Melville, duże biblioteki miejskie i regionalne w Orleanie, Poitiers, La Rochelle, Limoges, a także obsługujące lokalne społeczności Rochefort i Saint-Seurin sur l'Île. Wszystkie biblioteki, z wyjątkiem BnF, posiadają zadziwiająco wiele cech wspólnych, do których przede wszystkim zaliczyć trzeba: nowoczesną architekturę podporządkowaną społecznej i kulturowej roli, jaką biblioteki te odgrywają w środowisku; wolny dostęp do zbiorów, otwartych na wszystkich obywateli (bez względu na ich wiek, wykształcenie, status społeczny i ekonomiczny); organizację bibliotek jako mediatek, które inteligentnie i maksymalnie wykorzystują nowe media [162, 163].

Cennym źródłem informacji na temat zagranicznego piśmiennictwa związanego z budownictwem i architekturą bibliotek są recenzje i omówienia, docierające do szerokich kręgów bibliotekarzy. Za ich pośrednictwem poznają oni problemy planowania i zagospodarowywania lokali bibliotecznych, przy okazji otrzymując wskazówki gdzie szukać wyczerpującej wiedzy na ten temat²⁰.

Praktykę francuskich bibliotek publicznych z lat 70. ubiegłego wieku opisuje Jacqueline Gascuel, która doradza bibliotekarzom, ale także architektom i kierownikom instytucji kulturalnych, jak tworzyć zupełnie nową jakość architektoniczną i funkcjonalną biblioteki. Autor obszernej recenzji podkreśla fachowy, a zarazem bardzo praktyczny charakter książki oraz uderzające dla polskiego odbiorcy tekstu różnice: otwartość i swobodę, jaką francuskie biblioteki pozostawiają swoim użytkownikom, wiek korzystających z bibliotek dziecięcych (od 3 do 13 lat), waga jaką przykładają się do dokumentów audio-wizualnych oraz stosowanie elektronicznego systemu ochrony zbiorów [22].

Kondycję budownictwa bibliotecznego w Niemczech w latach 1994-1995 przybliży wybór z dokumentów Niemieckiego Instytutu Bibliotecznego, zebranych przez Komisję Budownictwa. W tym czasie w Niemczech wybudowano lub rozbudowano 34 budynki księżnic oraz przystosowano do użytku bibliotecznego 57 obiektów. Księgozbiory znalazły miejsce m.in. w dawnych dworcach kolejowych, budynkach przemysłowych, zamkach, kościołach, klasztorach, ratuszach, budynkach administracyjnych. Ada-

20 Informacja o recenzjach publikacji polskich autorów jest dodawana przy okazji omówień tych prac.

ptowane obiekty cechują interesujące rozwiązania architektoniczne, a zwłaszcza funkcjonalność wewnątrz. Opisy projektów, bogato ilustrowana dokumentacja architektoniczno-budowlana poszczególnych placówek, w opinii recenzentki, powinny zainspirować osoby odpowiedzialne za wygląd i wyposażenie bibliotek [56].

Oddzielnym wątkiem w omawianym piśmiennictwie jest dostępność i przystosowanie budynków bibliotek, a także ich zbiorów i serwisów do potrzeb osób niepełnosprawnych, niezależnie od rodzaju dysfunkcji [120, 124, 130, 151, 158].

Zarejestrowane w PBB publikacje są w głównej mierze pokłosiem ogólnopolskiej konferencji *Biblioteka współczesna wobec czytelników niepełnosprawnych - budownictwo i wyposażenie*, która odbyła się 18 stycznia 2002 roku w Warszawie [120]²¹. W *Bibliotece otwartej dla czytelników niepełnosprawnych* zwrócono uwagę na różnicę w ofercie bibliotek europejskich a północnoamerykańskich – zarówno publicznych jak i uniwersyteckich – kierowanej do niepełnosprawnych użytkowników. Biblioteki w Europie w większości przypadków dążą do likwidacji barier architektonicznych oraz gromadzenia zbiorów alternatywnych, nie oferują natomiast tak szerokiej gamy usług jak biblioteki Kanady i USA. W Polsce, m.in. dzięki harmonizacji z polityką społeczną Unii Europejskiej, przystąpiono do odrabiania opóźnień w realizacji idei bibliotek bez barier funkcjonalnych; ich przełamywanie zilustrowano na przykładzie BN i BUW. Omówiono udogodnienia architektoniczne (podjazdy, windy dostosowane do transportu osób niepełnosprawnych ruchowo, stanowiska pracy dostępne dla osób na wózkach inwalidzkich, odpowiednio przystosowane toalety) oraz wyposażenie w odpowiedni sprzęt (m.in. powiększalniki tekstu, komputery z ekranem brajlowskim, skanerem i drukarką brajlowską, programy mówiące, syntetyzatory mowy). Uwagę zwrócono na konieczność wprowadzenia ułatwień przy wypożyczaniu zbiorów czytelnikom niepełnosprawnym, a także odpowiedniego wyszkolenia personelu do ich obsługi. Obszerne fragmenty przepisów prawa budowlanego, dotyczące rozwiązań funkcjonalnych i techniczno-budowlanych na potrzeby osób niepełnosprawnych, przytoczono przy okazji prezentacji założeń modernizacji Biblioteki Głównej Politechniki Częstochowskiej [158].

Piśmiennictwo fachowe poświęcone wyposażeniu bibliotek w meble, aparaturę techniczną oraz tzw. pomoce, czyli przedmioty i narzędzia ułatwiające czynności bibliotekarzy i użytkowników – odnotowane w PBB – jest bardzo skromne i co zaskakuje, datowane wyłącznie na lata 1981-1992²².

21 Treść prac [124] i [151] pokrywa się z wystąpieniem konferencyjnym Autorki.

22 Później tematyka ta bywa jedynie wzmiankowana przy okazji charakterystyk oddawanych do użytku nowych bądź zmodernizowanych budynków.

Najbardziej wyczerpująca praca, skrypt dla studentów bibliotekoznawstwa, przynosi usystematyzowaną wiedzę na temat różnych kategorii wyposażenia placówek informacji. Zbigniew Żmigrodzki podkreśla w niej, iż odpowiednie wyposażenie: funkcjonalne, trwałe i estetyczne meble, zróżnicowana aparatura techniczna oraz środki pomocnicze i materiały przesądzą w znacznym stopniu o sprawnym przebiegu oraz efektywności działalności biblioteczno-informacyjnej. Praca kolejno charakteryzuje poszczególne rodzaje wyposażenia oraz kryteria ich doboru, zwraca uwagę na zróżnicowanie użytkowanego sprzętu w zależności od funkcji i zadań pełnionych przez biblioteki [3]²³.

Potrzebę tworzenia instytucji specjalizujących się w odpowiednim wyposażaniu lokali bibliotecznych w materiały, formularze, ale także meble i urządzenia techniczne podnoszą publikacje prezentujące zagraniczne doświadczenia w tym zakresie. Jan Wołosz przybliży działalność Centrum Technicznego Zaopatrzenia Bibliotek w Pradze, ukierunkowaną na racjonalizację i modernizację czechosłowackich bibliotek. Placówka, wzorowana na komercyjnych centralach krajów zachodnich, zajmowała się: rozpoznawaniem potrzeb i dystrybucją wyposażenia, pomocy technicznych, formularzy i druków, projektowaniem i tworzeniem prototypów niektórych urządzeń, a także konsultowała i opracowywała projekty: rozwiązań organizacyjnych, urządzenia wnętrz i automatyzacji prac bibliotecznych [2]. Barbara Sztark zwraca uwagę na rolę zachodnich central wyposażenia w kreowaniu biblioteki jako funkcjonalnego miejsca pracy i wypoczynku. Efekt ten uzyskuje się poprzez ścisłą współpracę bibliotekarzy, architektów, inżynierów, psychologów i socjologów, prowadzenie specjalistycznych szkoleń, doradztwo, dostarczanie nowoczesnego sprzętu i sprawdzonych form organizacji przestrzeni. Na przykładzie oferty Einkaufszentrale für Öffentliche Bibliotheken (EKZ) w Reutlingen (RFN) prezentuje technologię wzmacniania książek i elektroniczny system zabezpieczenia zbiorów [37].

Polskie zakłady i wytwórnie mebli oraz sprzętów bibliotecznych (adresy i rodzaj produkowanego asortymentu: regały na książki, szafy katalogowe, lamy biblioteczne, szafy na płyty i taśmy, gabloty ekspozycyjne, wózki biblioteczne, stoliki, tablice informacyjne, szyldy) zostały wpisane do informatora wydanego staraniem IKiCz BN [12]. Popularność broszury przyczyniła się do jej wznowienia [27].

W latach 1989-1990 IKiCz przeprowadził w polskich bibliotekach publicznych i naukowych badania analizujące ich wyposażenie techniczne. Raport z badań przynosi informacje na temat wykorzystywanego w bibliotekach sprzętu audiowizualnego, komputerowego oraz reprograficznego [36].

23 Podobne informacje przynoszą rozdziały VI-VIII *Organizacji przestrzennej i wyposażenia biblioteki publicznej* [18].

Dokumenty odnotowane w latach 1981-2007 przez PBB w dziale *Budownictwo i urządzenia biblioteczne* poddano analizie ilościowej. Wyekscepowano zaledwie 209 opisów bibliograficznych (100%)²⁴. Jak można było przypuszczać, głównym źródłem upowszechniającym tendencje oraz opisującym aktualne realizacje architektoniczne były czasopisma. Zarejestrowano 162 artykuły (77,51%) opublikowane w 61 wydawnictwach ciągłych, w tym 4 tytułach zagranicznych. Najczęściej teksty poświęcone budownictwu bibliotecznemu zamieszczane były na łamach czasopism fachowych:

— architektonicznych: „Architektura” (20 artykułów), „Architektura & Biznes” (19);

— bibliotekarskich: „EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy” (12), „Bibliotekarz” (11), „Poradnik Bibliotekarza” (7), „Biuletyn Informacyjny Biblioteki Narodowej” (6), „Przegląd Biblioteczny” (6), „Bibliotekarz Zachodniopomorski” (5).

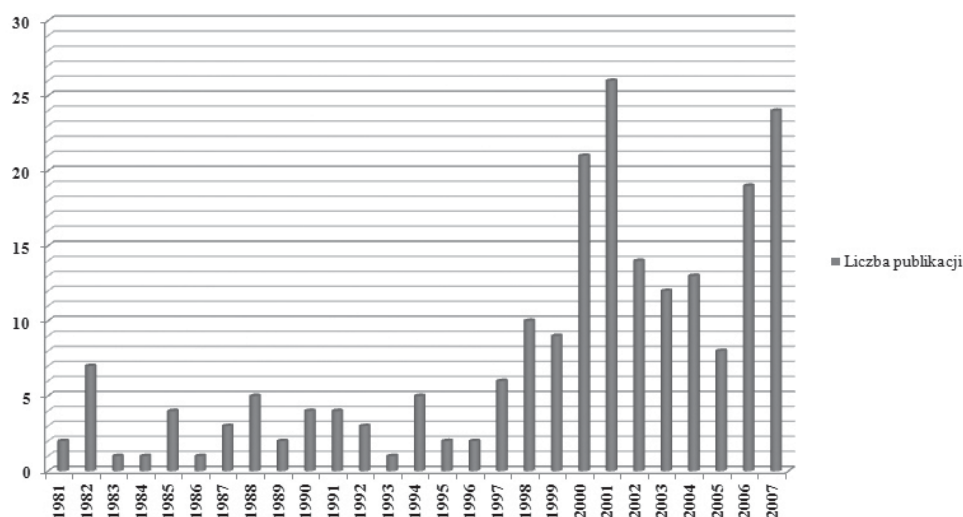
Ponadto PBB zarejestrowała: 18 artykułów (8,61%) wydrukowanych w wydawnictwach zwartych o charakterze prac zbiorowych oraz 12 fragmentów (5,74%) pochodzących z wydawnictw zwartych, a także 18 (8,61%) monografii.

Teza, iż polskie piśmiennictwo dotyczące architektury bibliotek jest dość skromne, znalazła również potwierdzenie w liczbie publikacji w poszczególnych latach. Ich analiza dowodzi stosunkowo niskiego zainteresowania autorów i wydawców problematyką architektury, designu, standardów budownictwa bibliotecznego oraz poziomu wyposażenia lokali – średnio 7,74 publikacji/rok²⁵.

Wydaje się, iż przyczyn takiego stanu rzeczy należy upatrywać w kondycji ekonomicznej bibliotek w naszym kraju oraz założeniach polityki naukowej, kulturalnej i społecznej. Można domniemywać, iż nieliczne rozważania nt. problemów budownictwa bibliotecznego w latach 80. i na początku lat 90. wynikały głównie z niedoboru środków finansowych na realizowane inwestycje, braku realnych perspektyw na budowę nowych gmachów oraz nielicznych kontaktów z bibliotekami krajów wysokorozwiniętych. Obserwowany od roku 1998 wzrost liczby publikacji (szczególnie w latach 2000-2001 oraz 2006-2007) należy wiązać z utylitarną potrzebą nabywania i dzielenia się doświadczeniem w zakresie nowoczesnych rozwiązań architektonicznych uwarunkowaną procesem modernizacyjnym w Polsce, który środowisko bibliotekarskie aktywnie wykorzystuje. Uwagę zwraca dorobek publikacyjny BUW, która niezwykle rzetelnie relacjonowała postęp prac na każdym etapie budowy – od programu użytkowego po przeprowadzkę zbiorów - wytyczając w sposób niemal instruktażowy drogę następnym inwestorom.

24 Pozycja [18] aneksu odnosi się zarówno do wydawnictwa zwanego, jak i omawiającej go recenzji w czasopiśmie fachowym.

25 Jest to wyczerpanie formalne, które nie uwzględnia prac wchodzących w skład publikacji zbiorowych, odnotowanych w PBB poprzez jeden opis bibliograficzny.

Rys. 1. Publikacje zarejestrowane w PBB w latach 1981-2007.

Na podstawie opisów bibliograficznych zamieszczonych w PBB niemożliwa jest wyczerpująca ocena stanu budownictwa bibliotecznego w Polsce i za granicą. Poznać można jedynie wybrane, najczęściej duże realizacje budynków bibliotek akademickich lub publicznych, których autorzy – bibliotekarze i architekci – podkreślają ich praktyczne walory oraz akcentują wyjątkowość, szczególnie w warstwie symbolicznej, wdrażanych rozwiązań. Zaskakuje nieobecność tematyki projektowania i wyposażania pomieszczeń bibliotek szkolnych.

Analiza literatury przedmiotu wykazała, iż w polskim bibliotekarstwie w latach 90. XX wieku uruchomił się proces przekształcania bibliotek w ogólnodostępne centra informacji, edukacji i kultury. Rozwój nowoczesnych technologii, nowych form zbiorów oraz dostosowana do aktualnych potrzeb organizacja pracy determinują nowatorskie rozwiązania architektoniczne i jakość wyposażenia wnętrz.

Aneks¹**1981**

[1]. (1287). 1749. KSIĄŻKI czekają a budowa [Biblioteki Narodowej] trwa // *Prz. Księg.* – 1981, nr 7, s. 12-13.

[2]. 1288. WOŁOSZ Jan. Centrum Technicznego Zaopatrzenia Bibliotek w Pradze [Technické Ustredí Knihoven] // *Bibliotekarz.* – 1981, R. 48, 1981, nr 2, s. 36-38.

1982

[3]. 1201. ŻMIGRODZKI Zbigniew. *Wyposażenie bibliotek i innych placówek naukowych informacji naukowej : (skrypt przeznaczony dla studentów II i III roku bibliotekoznawstwa i informacji naukowej studiów dziennych i zaocznych).* – Katowice: Uniwersytet Śląski, 1982. – 106 s. ; 24 cm.

[4]. (1202) 1539. GESING Zbigniew, KRZYWICKI Stanisław. *Wstępna dokumentacja lokalizacyjno-programowa modernizacji i rozbudowy Biblioteki Głównej w Szczecinie.* – Szczecin: WiMBP, 1982. – [19] s., [11] k. tabl. ; 30 cm.

[5]. (1203). 1548. BUDZYŃSKI Wiesław. *Ciemności nad biblioteką // Kierunki.* – 1982, nr 15, s. 1, 8.

[6]. (1204). 1552. GALL Maria: *Budowa Biblioteki Narodowej w Warszawie // Inw. i Bud.* – R. 32, nr 9/10 (1982), s. 31.

[7]. (1205). 1553. GORZOWSKI Eustachy. *Książnica w tarapatach : reportaż z budowy [Biblioteki Narodowej] // Głos Naucz.* – 1982, nr 2, s. 6-7 : il.

[8]. (1206). 1556. MAJ Jerzy: *The New building of the National Library In Warsaw //*

W : Library interior layout and design. Proceedings of the Seminar held in Frederiksdal, Denmark, June 16-20, 1980 / ed. Rolf Fuhlrott, Michael Dewe. – München: Saur, 1982. – S. 134-137.

[9]. 1207. PROHL P., ZELLER J.: Jerzy Wierzbicki zum 75. Geburtstag // *Zentralbl. Biblioth.-Wes.* – Jg. 96, H. 3 (1982), s. 119-128.

1983

[10]. 1139. KRZYŻANOWSKI Wacław. *Architekt o bibliotece / oprac. red. Krystyna Stankiewicz.* – Warszawa : Biblioteka Narodowa, 1983. – [8] s. ; 30 cm.

1984

[11]. (1241). 1654. ROGALSKI Ryszard. *Biblioteka Narodowa // Inspiracje.* – 1985, nr 5, s. 24-25 : il.

1985

[12]. 1445. KUBISIAK Ewa, PRZYBYSZEWSKI Witold. *Producenci mebli i sprzętów bibliotecznych : informator / Biblioteka Narodowa. Instytut Książki i Czytelnictwa.* – Warszawa: BN, 1985. – 25, [3] s. ; 21 cm

Rec. DĄBROWSKI Henryk // *Bibliotekarz.* – R. 53, 1986, nr 7/8, s. 30 : il.

[13]. (1446). 1847. BUDZYŃSKI Wiesław. *Książ – obcowanie : wokół Biblioteki Narodowej // Kierunki.* – 1985, nr 11, s. 12 : il.

[14]. (1447). 1851. DOBRZAŃSKI Stanisław. *Powolny bieg wydarzeń : rozmowa z wicedyrektorem Biblioteki Narodowej... /*

26 Wszystkim przejętym z PBB opisom bibliograficznym została nadana numeracja [w nawiasach kwadratowych]. Opisy w aneksie ułożone są chronologicznie; zachowano ich szeregowanie i numery, które ściśle odpowiadają PBB za poszczególne lata

rozm. Ewa Szemplińska // *Tyg. Pol.* – 1985, nr 10, s. 5.

[15]. (1448). 1854. KOŁODZIEJSKI Andrzej. Krótka historia długiej budowy czyli kłątwa analfabety // *Radar.* – 1985, nr 51/52, s. 3, 10 : il.

1986

[16]. (1275). 1758. PSTROKOŃSKA Barbara. Pod specjalnym nadzorem // *Tyg. Kult.* – 1986, R. 30, nr 25, s. 1, 4 : il.

1987

[17]. (1214). 1560. CZAJKA Stanisław. Zapaść / oprac. Małgorzata Cebo // *Tyg. Kult.* – 1987, nr 39, s. 1.

[18]. 1215. MAJ Jerzy. Organizacja przestrzenna i wyposażenie biblioteki publicznej / Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, Centrum Ustawicznego Kształcenia Bibliotekarzy. – Wyd. 2 uzup. – Warszawa: Wydaw. Akcydensowe, 1987. – 151, [1] s. : fot., rys. ; 21 cm.

Rec. KALINOVÁ Ulasta // *Čítateľ.* – R. 36, 1987, č. 9, s. 343.

[19]. 1216. CYBULSKI Radosław. Wybrane problemy budownictwa bibliotecznego w RFN // *Por. Bibl.* – 1987 [R. 39], nr 12, s. 13-17 : il.

1988

[20]. (1502). 2006. BACZEWSKA Anna. Jubilatka na komornym : 60-lecie Biblioteki Narodowej // *Kult. i Życie.* – 1988, nr 2, s. 2 : il.

[21]. (1503). 2014. CZAJKA Stanisław. Minęło jedenaście lat / rozm. K. G. // *Kierunki.* – 1988, nr 41, s. 13.

[22]. 1504. GASCUEL Jacqueline. Un espace pour le livre : guide a l'intention de tous ceux qui creent, aménagent ou reno-

uvent une bibliothèque. – Paris, 1984. Rec. ZAWISZA Jerzy W. // *Rocz. Bibl.* – R. 31 (1987, dr. 1988), z. 2, s. 331-336.

[23]. (1505). 2080. RYBACZEWSKA Izabela. Nowy budynek magazynowy Deutsche Staatsbibliothek // *Biul. Inf. Bibl. Nar.* – 1987 [dr. 1988], nr 3/4, s. 33-34.

[24]. (1506). 2055. WASILEWSKI Juliusz. Zmagania w sprawie Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego // *Bibliotekarz.* – R. 55, 1988, nr 4/5, s. 45-46.

1989

[25]. 1142. LELEWEL Joachim. *Projekt utrzymania i urządzenia biblioteki* / tekst odczytała i do publikacji oprac., [notę edytorską przygot.] Maria Magdalena Bieracka. – Warszawa: Biblioteka Narodowa, 1989. – 34, [2] s. : il. ; 24 cm.

[26]. 1143. *PROJEKTANCI budynków bibliotecznych w Polsce : informator* / [oprac. Mirosława Dobrowolska]; Biblioteka Narodowa. Instytut Książki i Czytelnictwa. – Warszawa: BN, 1989. – 26, [2] s. : fot., rys. ; 21 cm.

1990

[27]. 1037. KUBISIAK Ewa, SKONECKA Ewa. *Producenci mebli i sprzętów bibliotecznych : informator* / Biblioteka Narodowa. Instytut Książki i Czytelnictwa. – Wyd. 2 popr. i uzup. – Warszawa: BN, 1990. – 30, [1] s. ; 21 cm.

[28]. 1038. PINDŁOWA Wanda. Nowy budynek starożytnej Biblioteki Aleksandryjskiej // *Por. Bibl.* – R. 42, 1990, nr 4/5, s. 12-14 : il.

[29]. 1039. PRZYBYSZEWSKI Witold. Budynki i lokale biblioteczne w Polsce : raport z badań / Biblioteka Narodowa. Instytut Książki i Czytelnictwa. – Warszawa: BN, 1990. – 31, [1] s. ; 21 cm.

Rec. KUBÓW Stefan // *Por. Bibl.* – R. 42, 1990, nr 9, s. 26-27.

[30]. (1040). 1372. PRZYWECKA-SAMECKA Maria. Z dziejów najstarszych pomieszczeń bibliotecznych Wrocławia // *Rocz. Bibl.* – R. 34 (1990), z. 1/2, s. 3-26. – Streszcz. niem. i ros.

1991

[31]. (1008). 1505. FRYDECKI Janusz, WŁOSOWICZ Ryszard. The library complex of the Technical University of Wrocław : a competitive design // *Acta PWratisl.* – Vol. 23, nr 3/4 (1987, dr. 1991), s. 19-32 : rys.

[32]. 1009. KOBIERSKA-MACIUSZKO Ewa. Biblioteka i przestrzeń w Stanach Zjednoczonych // *Bibliotekarz.* – 1991, [R. 58], nr 7/8, s. 41-45 : il.

[33]. 1010. SZNEE Wacław. Budowa nowej siedziby w roku 1990 // *Biul. Inf. Bibl. Nar.* – 1991, nr 1/2, s. 25-27.

[34]. (1011). 1478. WOKÓŁ Biblioteki Narodowej // *Słowo.* – 1991, nr 22, s. 11.

1992

[35]. (1227). 171. PARNOWSKA Marta. Problematyka zdobienia bibliotek w siedemnastowiecznych traktatach // *Z Bad. Pol. Księgozb.* – 1992, [T.] 14, s. 59-83. – Streszcz. ang.

[36]. 1228. PRZYBYSZEWSKI Witold. *Wypożyczenie techniczne bibliotek: raport z badań* / Biblioteka Narodowa. Instytut Książki i Czytelnictwa. – Warszawa: BN, 1992. – 26, [2] s. ; 21 cm.

[37]. 1229. SZTARK Barbara. Nowoczesne centrale wyposażenia bibliotek czyli przyjemne z pożytecznym // *Bibl. Zach.-Pom.* – R. 33, nr 1/4 (1992), s. 41-43.

1993

[38]. 1207. DZIECHCIOWSKA Wiesława. Budownictwo biblioteczne w Bawarii // *Bibl. Zach.-Pom.* – R. 34, nr 1/2 (1993), s. 48-56.

1994

[39]. (1323). 1840. BORAWSKA Mariana. Otwarcie nowego budynku Biblioteki Głównej Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Słupsku // *Bibl. Zach.-Pom.* – R. 35, nr 1/2 (1994), s. 56-58 : il.

[40]. (1324). 1925. CYBIS Jacek. Konkurs na projekt gmachu Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego // *Bud. Gosp. Miej.* – 1994, nr 2, s. 15-21 : il.

[41]. 1325. KROLLER Franz, REINITZER Sigrid. Das Bibliotheks- und Informationswesen der Republik Polen // *ABI Technik.* – Vol. 14, nr 1 (1994), s. 11-220 : il.

[42]. (1326). 1932. MACIUSZKO Ewa. Krótki kurs projektowania gmachu biblioteki (na przykładzie BUW) // *Not. Wyd.* – 1994, nr 4, s. 38-41.

[43]. 1327. MACIUSZKO Ewa. Stare i nowe siedziby niektórych bibliotek Berlina i Dolnej Saksonii // *Bibliotekarz.* – 1994, nr 6, s. 13-18 : il.

1995

[44]. 1321. JOPP Robert Klaus. Neue Wissenschaftliche Bibliotheken in Polen // *ABI Technik.* – Vol. 15, nr 3 (1995), s. 251-261.

[45]. 1322. PROHL Peter. Jerzy Wierzbicki zum Gedenken // *ABI Technik.* – Vol. 15, nr 3 (1995), s. 283-288.

1996

[46]. (1387). 1954. BIEDRZYCKA Anna.

Cegielka dla „Jagiellonki” // *Tyg. Solid.* – 1996, nr 22, s. 18.

[47]. 1388. MUSIALIK Rafał. Wybrane przykłady bibliotek na tle historii // *Zesz. Nauk. Archit.* / PŚl. – Z. 32 (1996), s. 161-229. – Streszcz. ang.

1997

[48]. 2716. CHMURA Anna, KOBIERSKA-MACIUSZKO Ewa. The Warsaw University Library : design for a new building // *Europ. Res. Lib. Coop.* – Vol. 7, nr 1 (1997), s. 276-286 : il.

[49]. 2589. KRZYWICKI Stanisław. Rozbudowa Książnicy Pomorskiej w Szczecinie // *Bibl. Zach.-Pom.* – R. 38, nr 4 (1997), s. 5-10.

[50]. 2420. LUBINA-CIPIŃSKA Danuta. Zdążyć przed zawaleniem // *Gaz. Wybor.* – 1997, nr 55, dod. s. 26.

[51]. 1828. MAJ Jerzy. Budownictwo i wyposażenie bibliotek : nowe tendencje w związku z komputeryzacją // *W : Projekt poprawy polskiego systemu bibliotek szkół wyższych poprzez rozwój strategii doradztwa* / [Biblioteka Główna Politechniki Świętokrzyskiej]. – Kielce, 1997. – S. 54-66.

[52]. 2666. MOSSAKOWSKI Stanisław. Tematyka dekoracji pałacu Krasińskich (1689-1699) : jej wzory literackie i plastyczne : udział fundatora, architekta i rzeźbiarza // *Rocz. Bibl. Nar.* – T.30/31 (1994/1995, dr. 1997), s. 11-35. – Streszcz. ang.

[53]. 1829. SIERADZKA Anna, SIERADZKI Wojciech. Salon // *Spotk. z Zabyt.* – R. 21, nr 3 (1997), s. 4-8.

1998

[54]. 2155. ANTYKI : *poradnik dla kolekcjonerów* / pod red. Judith i Martin Miller ; [przekł. z ang. Dariusz Chyb i in.]. – War-

szawa, 1998.

s. 52-54 : Biblioteki, serwantki [o meblach bibliotecznych z przełomu XVIII i XIX wieku]

[55]. 2794. BIBLIOTEKA Śląska / [przez] (pik) // *Forum Akad.* – R. 5, nr 9 (1998), s. 4-5

[56]. 2156. BIBLIOTHEKSBAU : Auswahldokumentation 1994/95 / hrsg. Uta Stephano, Rebekka Macaluso. – Berlin, 1997.

Rec. ALEKSIEWICZ Anna // *Rocz. Bibl.* – R. 42 (1998), s. 169-170.

[57]. 2157. DZIADKIEWICZ Wanda. Biblioteka wielofunkcyjna, czyli nowe tendencje w europejskim budownictwie bibliotek // *Kwart. Metod.* / Woj. Bibl. Katow. – R. 16, nr 4 (1998), s. 25-29.

[58]. 3090. „HINC omnia” – nowy budynek BUW / [oprac.] Maciek Kałuba [i in.]. // *Zag. Inf. Nauk.* – 1998, nr 2, s. 100-102.

[59]. 3090. HOLLENDER Henryk, KOBIERSKA-MACIUSZKO Ewa. Nowy gmach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie : koncepcja funkcjonalna i estetyczna // *Rocz. Bibl. Nar.* – T. 32 (1996, dr. 1998), s. 195-214. – Streszcz. ang.

[60]. 3099. LEŚNIAKOWSKA Marta. Architekt Jan Koszczyc Witkiewicz (1881-1958) i budowanie w jego czasach. – Warszawa, 1998.

[61]. 2801. MROWIEC Małgorzata. Takie mogą być biblioteki // *Atest.* – 1998, nr 11, s. 17-20 : il.

[62]. 3139. WRABEC Jan. Zawsze na służbie społeczeństwu i tradycji – barokowy klasztor św. Macieja // *W : Architektura Wrocławia. T. 4* / pod red. Jerzego Rozpędowskiego. – Wrocław, 1998. – S. 81-83. – Streszcz. niem.

[63]. 2850. ZAMORSKA-PRZYŁUSKA

Ewa. Trzeci etap rozbudowy Biblioteki Jagiellońskiej // *Alma Mater (Krak.)*. – 1998, nr 7, s. 3-5 : il.

1999

[64]. 2629. BILIŃSKI Lucjan. Nowe obiekty biblioteczne i ich budowniczowie // *Prz. Bibl.* – R. 67, z. 1/2 (1999), s. 11-19. – Streszcz. ang.

[65]. 2999. CEŃKIEWICZ Witold. Na początek biblioteka // *Archit. Biznes.* – 1999, nr 12, s. 27-33.

[66]. 2265. CZAJKA Stanisław. Czy to koniec budowania? : czyli trochę o nowej siedzibie Biblioteki Narodowej // *Biul. Inf. Bibl. Nar.* – 1999, [nr] 3, s. 10-16.

[67]. 2266. FIJAŁKOWSKI Stanisław. Bibliotekarzom zawdzięczam wiele... / rozm. z architektem ..., generalnym projektantem gmachu Biblioteki Narodowej, Ewa Markiewicz // *Biul. Inf. Bibl. Nar.* – 1999, [nr] 3, s. 7-10.

[68]. 2241. HOLLENDER Henryk. Międzynarodowe seminarium „Budynki bibliotek w zmieniającym się środowisku” (Szanghaj, 15-19 sierpnia 1999 r.) // *Prz. Bibl.* – R. 67, z. 3 (1999), s. 174-179.

[69]. 2978. JUCHNIEWICZ Ryszard. Zdażyć przed rokiem 2000 : rozbudowa Biblioteki Jagiellońskiej // *Alma Mater (Krak.)*. – 1999, nr 10, s. 11 : il.

[70]. 3060. MATWIEJCZUK Wanda. Planowany nowy budynek Biblioteki Głównej Uniwersytetu Opolskiego // *Prz. Bibl.* – R. 67, z. 1/2 (1999), s. 59-65. – Streszcz. ang.

[71]. 3276. ZAKRZEWSKI Zbigniew. „Hinc omnia” – nowy budynek BUW [Dokument elektroniczny] // *EBIB.* – 1999, nr 3. <http://www.oss.wroc.pl/biuletyn/ebib03/kbk.html>

[72]. 2994. ZAMORSKI Krzysztof. Roz-

budowa Biblioteki Jagiellońskiej : problemy zmian funkcjonowania // *Prz. Bibl.* – R. 67, z. 1/2 (1999), s. 31-43. – Streszcz. ang.

2000

[73]. 3005. ANKIERSZTAJN Michał. Biblioteka i Centrum Wykładowe Politechniki Poznańskiej // *Archit. Biznes.* – 2000, nr 2, s. 50-53 : il.

[74]. 2243. ANTYKI / [red.] Judith Miller ; [tł. Bożena Mierzejewska i in.]. – Warszawa : 2000. s. 96-97 : Szafy biblioteczne i regały na książki [z XVIII i XIX wieku]

[75]. 3153. BARTOSIAK Arkadiusz. Harmonia kontrastów // *Rzeczpospolita.* – 2000, nr 240, dod. s. 16-19.

[76]. 3155. BUDZYŃSKI Marek. The University Library in Warsaw : symbols and climates // *Lib. Quart.* – Vol. 10, nr 2 (2000), s. 126-129.

[77]. 2933. CEŃKIEWICZ Witold. Mała dawka dobrej architektury // *Archit. Biznes.* – 2000, nr 10, s. 63.

[78]. 2244. CZAJKA Stanisław. Nowe obiekty biblioteczne w Polsce [Dokument elektroniczny] // *EBIB.* – 2000, nr spec. 2. <http://www.oss.wroc.pl/biuletyn/ebib-sp2/czajka.html>

[79]. 2245. CZAJKA Stanisław. Tendencje i kierunki rozwoju polskiego budownictwa bibliotecznego // *Bibliotekarz.* – 2000, nr 6, s. 6-11

[80]. 3006. FIKUS Marian. Biblioteka i Centrum Wykładowe Politechniki Poznańskiej // *Archit. Biznes.* – 2000, nr 2, s. 46-49 : il.

[81]. 3136. GUTKIEWICZ-CZAJKOWSKA Hanna. Za aulą // *Architektura.* – 2000, nr 4, s. 16-21 : il. – Streszcz. ang.

[82]. 2246. GUTKIEWICZ-CZAJKOWSKA Hanna, KUCZA-KUCZYŃSKI Konrad. Projekt i realizacja adaptacji i rozbudowy Gmachu Głównego PW dla funkcji Biblioteki Głównej PW // W : Kierunki modernizacji usług biblioteczno-informacyjnych w bibliotekach szkół wyższych / [red. Iwona Socik, Anna Tonakiewicz]. – Warszawa, 2000. – S. 18-34.

[83]. 3157. HOLLENDER Henryk, KOBIERSKA-MACIUSZKO Ewa. Perception and the mood of change // *Lib. Quart.* – Vol. 10, nr 2 (2000), s. 130-136.

[84]. 2934. KOZŁOWSKI Dariusz. Konkurs na rozbudowę Biblioteki PK // *Archit. Biznes.* – 2000, nr 10, s. 58-62 : il.

[85]. 3189. LOSE Stanisław. Nowa biblioteka dla Uniwersytetu Wrocławskiego // *Archit. Biznes.* – 2000, nr 2, s. 35-41 : il.

[86]. 3190. LOSE Stanisław, RZYSKI Jacek. Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu // *Architektura.* – 2000, nr 4, s. 67-69 : il.

[87]. 3191. ŁADOMIRSKI Andrzej. Dlaczego budowa nowej Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu jest konieczna // *Archit. Biznes.* – 2000, nr 2, s. 42-45 : il.

[88]. 2219. The OPEN library – financial and human aspects : documentation of the new library buildings in Europe / ed. by Ewa Kobierska-Maciuszko ; Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche. Architecture Group Seminar, Warsaw 12-14 April 2000. – Warsaw: Warsaw University Library, [2000]. – 236 s. : il. ; 24 cm.

[89]. 2918. RAJCHEL Jacek. Kamienny wystrój Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie // *Prz. Geol.* – T. 48, nr 8 (2000), s. 707-712 : il. – Streszcz. ang.

[90]. 3162. RZESOS Robert. Information on financing the construction of Warsaw University Library // *Lib. Quart.* – Vol.

10, nr 2 (2000), s. 80-83.

[91]. 3139. SZCZEPANIAK Iwona. Rozbudowa Politechniki Warszawskiej dla potrzeb biblioteki // *Architektura.* 2000, nr 4, s. 85-87 : il.

[92]. 3209. WRABEC Jan. *Barokowy klasztor św. Macieja we Wrocławiu.* – Wrocław, 2000. – (Acta Universitatis Wratislaviensis ; nr 2140)
s. 35 : Biblioteka Ossolineum ; s. 58-60 : Etap IV. Biblioteka Ossolineum

[93]. 3120. ZIELIŃSKI Jarosław. *Atlas dawnej architektury ulic i placów Warszawy.* Warszawa, 2000.
s. 227-232 : Gmach Biblioteki Publicznej

2001

[94]. 2450. *BIBLIOTEKI jutra : nowa perspektywa organizacji przestrzennej i funkcjonalnej* / [red. merytor. Jadwiga Chruścińska, Ewa Kubisz] ; Centrum Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej. – Warszawa: CEBliD, 2001. – 106, [2] s., [20] s. tabl. kolor. : il. ; 21 cm. – (Biblioteka, Informacja, Komunikacja = Library, Information, Communication)
Tyt. równol.: Libraries of tomorrow : a new perspective of spatial and functional organisation. – Na okł. podtyt.: organizacja przestrzenna i funkcjonalna

Treść : s. 7 : MAJEWSKA Mirosława. Od wydawcy ; s. 9-12 : WSTĘP ; s. 13-16 : INTRODUCTION ; s. 17-24 : HOLLENDER Henryk. Nowe nośniki informacji i nowe tendencje w organizacji bibliotekarstwa ; s. 25-32 : MAJ Jerzy. Konsekwencje nowych technologii w funkcjonowaniu bibliotek ; s. 33-45 : CZAJKA Stanisław. Zmiany w polskim budownictwie bibliotecznym ; s. 46-62 : BILIŃSKI Lucjan. Nowe obiekty bibliotek publicznych w Polsce ; s. 63-80 : KOBIERSKA-MACIUSZKO Ewa. Nowy gmach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie – koncepcja architektoniczna, rozwiązania funkcjonalne : pierwszy rok działania ; s. 81-87 : LIS Remigiusz. Automatyzacja obsługi magazynów w Bibliotece Śląskiej w Katowicach : magazyn wysokiego składowania ; s. 88-94 : MICHNAŁ Władysław. Nowy gmach Książnicy

Pomorskiej w Szczecinie ; s. 95-103 : MAŁEK Roman. Koncepcja architektoniczna i rozwiązania funkcjonalne Chelmskiej Biblioteki Publicznej ; s. 104-105 : CHUCHNOWSKI Andrzej. Książnica suwalska w nowej siedzibie

[95]. 3104. BRZEZIŃSKA-STEĆ Halina. Biblioteka Uniwersytecka im. Jerzego Giedroycia w Białymstoku : projekt funkcjonalny nowego gmachu // *Bibl. Podl.* – Nr 2 (2001), s. 74-79.

[96]. 3105. BRZEZIŃSKA-STEĆ Halina. Nowy gmach Biblioteki Uniwersyteckiej im. Jerzego Giedroycia w Białymstoku [Dokument elektroniczny] : koncepcja użytkowa i funkcjonalna // *EBIB.* – 2001, nr 4. – Bibliogr.
<http://ebib.oss.wroc.pl/2001/22/brzezinska.html>

[97]. 3312. BRZYŻKI Michał. Szklane ściany biblioteki w Opolu // *Architektura.* – 2001, nr 9, s. 117 : il.

[98]. 2451. CHRUŚCIŃSKA Jadwiga. Biblioteki jutra : nowa perspektywa organizacji przestrzennej i funkcjonalnej // *Por. Bibl.* – 2001, nr 11, s. 16-19.

[99]. 3604. GADOMSKA Barbara. Biblioteka w Peckham // *Architektura.* – 2001, nr 3, s. 61-64 : il. – Streszcz. ang.

[100]. 2434. GŁAŻEWSKA Katarzyna. Mediateka przyszłości // *Archit. Biznes.* – 2001, nr 10, s. 48-53 : il. – Streszcz. fr.

[101]. 3518. HOLLENDER Henryk. Bibliotekarze, politycy i architekci w zmieniającym się kontekście akademickim : historia powstającego budynku BUW // *W : Library buildings in a changing environment : proceedings of the eleventh seminar of the IFLA Section on Library Buildings and equipment: Shanghai, China, 14-18 August 1999 / ed. by Marie-Françoise Bisbrouck.* – München, 2001.

[102]. 2452. HORDYŃSKI Piotr. Jak

powstał Wacława Krzyżanowskiego projekt gmachu Biblioteki Jagiellońskiej, czyli architekt między modernizmem, tradycją i urzędnikami // *Biul. Bibl. Jag.* – R. 50/51 (2000/2001), s. 159-171. – Streszcz. ang.

[103]. 3236. INGARDEN Krzysztof, KWAPIEŃ Zenon. Biblioteka Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie [Dokument elektroniczny] // *EBIB.* – 2001, nr 4
<http://ebib.oss.wroc.pl/2001/22/ingarden/html>

[104]. 3216. JUCHNIEWICZ Ryszard. Rozbudowa Biblioteki Jagiellońskiej [Dokument elektroniczny] // *EBIB.* – 2001, nr 4.
<http://ebib.oss.wroc.pl/2001/22/juchniewicz/html>

[105]. 3521. KACZOROWSKA Marta. Konkurs na przebudowę dawnej biblioteki UW // *Archit. Biznes.* – 2001, nr 7/8, s. 58-59 : il.

[106]. 3522. KALISZEWSKI Andrzej. Konkurs wokół stalowego rusztu // *Archit. Biznes.* – 2001, nr 7/8, s. 60-64 : il.

[107]. 2453. KARBOŃSKA Joanna. Forma architektoniczna biblioteki przyszłości // *Zesz. Nauk. PGdań., Archit.* – Nr 31 (2001), s. 5-22. – Streszcz. ang.

[108]. 3523. KOBIERSKA-MACIUSZKO Ewa. Biblioteka Uniwersytecka w nowym gmachu – rozwiązania funkcjonalne w koncepcji architektonicznej, przeprowadzka, początek [Dokument elektroniczny] // *EBIB.* – 2001, nr 4.
<http://ebib.oss.wroc.pl/2001/22/maciuszko2/html>

[109]. 2454. KOBIERSKA-MACIUSZKO Ewa. Współczesne budynki biblioteczne w pracach LIBER Architecture Group [Dokument elektroniczny] // *EBIB.* – 2001, nr 4. – Bibliogr.
<http://ebib.oss.wroc.pl/2001/22/kobierska/html>

[110]. 3238. KOZŁOWSKI Dariusz, MIAŚNIEWICZ Maria, KOZŁOWSKI Tomasz. Biblioteka Główna Politechniki Krakowskiej – opis projektu [Dokument elektroniczny] // *EBIB*. – 2001, nr 4.
<http://ebib.oss.wroc.pl/2001/22/bgpolit/html>

[111]. 3646. LEŚNIAK Dorota, PERLAULT Dominique. Szklana kasetka z mediami / tł. część. Dorota Leśniak // *Archit. Biznes*. – 2001, nr 10, s. 45-47 : il.

[112]. 3220. LOEGLER Romuald. Użyteczne piękno architektury / rozm. Ewa Zamorska-Przyłuska // *Archit. Biznes*. – 2001, nr 10, s. 22-31 : il.

[113]. 3527. MAJEWSKI Jerzy S. Spór o BUW // *Architektura*. – 2001, nr 8, s. 51-58 : il.

[114]. 3222. MOTAK Maciej. Rozbudowa Biblioteki Jagiellońskiej // *Archit. Biznes*. – 2001, nr 10, s. 32-37 : il.

[115]. 3605. SZKLARCZYK Wojciech. Biblioteka dla dzielnicy // *Archit. Biznes*. – 2001 nr 110, s. 38-43 : il.

[116]. 2455. TRZEWIK Michał. Biblioteka projektu Stanisława Witkiewicza w eklektycznym pałacu Kleniewskich w Kluczkowicach // W : *Ziemiaństwo na Lubelszczyźnie* / oprac. Róża Maliszewska. – Kozłówka, 2001. – S. 167-176.

[117]. 2456. WYBRANE adresy internetowe dotyczące architektury bibliotek [Dokument elektroniczny] // *EBIB*. – 2001, nr 4.
<http://ebib.oss.wroc.pl/2001/22/linki/html>

[118]. 3226. ZAMORSKA-PRZYŁUSKA Ewa. Pochwała starej Jagiellonki // *Archit. Biznes*. – 2001, nr 10, s. 20-21 : il.

[119]. 3227. ZAMORSKI Krzysztof. Nowy gmach Jagiellonki / rozm. Rita Pa-gacz-Moczarska // *Alma Mater (Krak.)*. – 2001, nr 34, s. 5-8 : il.

2002

[120]. 3438. *BIBLIOTEKA otwarta dla czytelników niepełnosprawnych : materiały z konferencji Grudziądz 2001 – Warszawa 2002* / [oprac. red. Ewa Stachowska-Musiał, Franciszek Czajkowski]. – Warszawa: Wydaw. SBP, 2002. – 128, [4] s. : il. ; 21 cm. – (Propozycje i Materiały / stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, Polish Librarians Association = Propositions and Materials ; 50).

Tyt. równol.: A library open to disabled readers : proceedings of the Conference Grudziądz 2001 – Warszawa 2002

Treść: [...] [s. 71-123] : Cz. 2. Biblioteki współczesne wobec czytelników niepełnosprawnych – budownictwo i wyposażenie : materiały z konferencji Warszawa, 18 stycznia 2002 : s. 73-84 : JANKOWSKA Agnieszka. Typy niepełnosprawności i ich konsekwencje ; s. 85-92 : WDÓWIK Paweł. Gromadzenie zbiorów w formatach alternatywnych (nieksiążkowych) ; s. 93-104 : KOBIEJSKA-MACIUSZKO Ewa. Budownictwo biblioteczne a potrzeby czytelników niepełnosprawnych ; s. 105-108 : WDÓWIK P. Dostępność bibliotek dla czytelników niepełnosprawnych – doświadczenia zagraniczne ; s. 109-115 : CZAJA Stanisław. Rozwiązania architektoniczne i urządzenia a czytelnicy niepełnosprawni w Bibliotece Narodowej ; s. 116-123 : WOŁODKO Anna. Czytelnicy niepełnosprawni w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie [...].

[121]. 2903. CHMIELEWSKI Eugeniusz. Gmach Biblioteki Miejskiej // *Kal. Grudz*. – 2002, s. 95-97.

[122]. 2204. *CONSTRUIRE una biblioteca universitaria : convegno nazionale, Trento 13-14 novembre 1997* / a cura di Paolo Bellini. – Roma, 1999.

Rec. WOŚ Jan Władysław. Scritti vari intorno al libro e alle biblioteche. – Trento, 2002. – s. 46-48.

[123]. 2231. KISIŁOWSKA Małgorzata. Standardy budownictwa bibliotecznego w Ontario (Kanada) i w Barcelonie (Hiszpania) // W : *Działalność bibliotek publicznych* / oprac. przez zespół pod prze-

wod. Philipa Gilla. – Warszawa, 2002. – S. 108-109.

[124]. 2232. KOBIERSKA-MACIUSZKO Ewa. Budownictwo biblioteczne a potrzeby użytkowników niepełnosprawnych // *Por. Bibl.* – 2002, nr 7/8, s. 3-7

[125]. 2233. KOBIERSKA-MACIUSZKO Ewa. Budownictwo biblioteczne w ostatnim dziesięcioleciu – główne tendencje w projektowaniu // W : Stan i potrzeby polskich bibliotek uczelnianych / [red. nauk. Artur Jazdon, Aldona Chachlikowska]. – Poznań, 2002. – S. 87-106. – Streszcz. ang.

[126]. 2605. KOBIERSKA-MACIUSZKO Ewa. Budynki bibliotek akademickich w Polsce // *Forum Akad.* – R. 9, nr 5/6 (2002), s. 47-50.

[127]. 2234. KOBIERSKA-MACIUSZKO Ewa. The effective library-vision, planning process and evaluation in the digital age [Dokument elektroniczny] : 10 Seminarium LIBER Architecture Group, Lipsk 19-23 marca 2002 // *EBIB.* – 2002, nr 4. <http://ebib.oss.wroc.pl/2002/33/maciuszko.php>

[128]. 2209. *The OPEN library – financial and human aspects* / ed. by Ewa Kobierska-Maciuszko. – Warsaw, [2000]. Zob. PBB 2000 poz. 2219. Rec. ANDRUSZKO Hanna // *Biblioteka.* Nr 6 (2002), s. 179-181.

[129]. 2829. RZONCA Antoni. Wizualizacja biblioteki byłego klasztoru oo. cystersów w Lubiążu // *Geodezja.* – T. 8, z. 2 (2002), s. 271-280.

[130]. 2235. STACHOWSKA-MUSIAŁ Ewa. Konferencja „Biblioteka współczesna wobec czytelników niepełnosprawnych – budownictwo i wyposażenie” // *Bibliotekarz.* – 2002, nr 3, s. 25.

[131]. 2968. STIASNY Grzegorz. Dialog // *Architektura.* – 2002, nr 1, s. 28-35 : il.

[132]. 3320. WALCZAK Anna. Nowy gmach Biblioteki Królewskiej w Kopenhadze // *Prz. Bibl.* – R. 70, z. 4 (2002), s. 331-338. – Streszcz. ang.

[133]. 2236. ZEIDLER Georg. Budowa Kaiser-Wilhelm-Bibliothek / spolszczył Jakub Skutecki // *Biblioteka.* – Nr 6 (2002), S. 61-67 : il.

2003

[134]. 3676. AGNOLI Antonella. Czuć się dobrze w bibliotece : Biblioteka San Giovanni w Pesaro / tł. Katarzyna Bocian // *Autoportret.* – 2003, nr 2, s. 4-7 : il.

[135]. 3641. BIBLIOTEKA w Dreźnie / [przez] mak // *Architektura.* – 2003, nr 5, s. 104 : il.

[136]. 3601. HOŁA Jerzy, KLIMEK Adam, MATKOWSKI Zygmunt. *Problemy związane z remontem ścian budynku Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu* // W : *Budownictwo ogólne* / [oprac. red. i techniczne Dorota Ślachciak, Ewa Olawińska]. – Bydgoszcz, 2003. – S. 262-270.

[137]. 3225. KONKURS na koncepcję Centrum Informacji Naukowej i Biblioteki Uniwersyteckiej UŚ w Katowicach // *Archit. Biznes.* – 2003, nr 2, s. 65-74 : il.

[138]. 3046. KOWICKI Marek. Nikt nie jest samotną wyspą : uwagi o architekturze bibliotek publicznych w Danii // *Autoportret.* – 2003, nr 2, s. 12-15 : il.

[139]. 3544. KULTURA artystyczna Uniwersytetu Warszawskiego / red. nauk. i koncepcja t. Jerzy Miziołek. – Warszawa, cop. 2003.

Z treści: s. 259-264 : BANIA Zbigniew. Gmach dawnej Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego ; s. 265-273 : SADURSKA Anna. Program dekoracji figuralnej starego gmachu Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego ; s. 387-397 : WOJAKOWSKI Józef. Biblioteka Uniwersytecka

w Warszawie ; s. 399-415 : TALBIERSKA Jolanta. Gabinet Rycin Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie 1818-1832 ; s. 417-430 : RUDZIŃSKA Wanda M. Gabinet Rycin Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie 1832-2002.

[140]. 2511. MUCIŁOWICZ Ewa. Wystawa projektów bibliotek Alvara Aalto : Białystok, „Galeria Arsenal”, Maj 2003 // *Bibl. Podl.* – Nr 7 (2003), s. 162-163.

[141]. 3642. NOWAK-GILDEHAUS Barbara. Czytanie podziemne // *Archit. Biznes.* – 2003, nr 3, s. 22-29 : il.

[142]. 3337. OCHAB Małgorzata. Nie samym chlebem żyje człowiek : Centralna Biblioteka Polsko-Niemiecka Caritas w Opolu // *Autoportret.* – 2003, nr 2, s. 18-21 : il.

[143]. 3614. RUTKOWSKI Roman. Galeria Jednego Projektu // *Archit. Biznes.* – 2003, nr 6, s. 16 : il.

[144]. 3550. TRYBUŚ Jarosław. Miejsce otwarte : Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie // *Autoportret.* – 2003, nr 2, s. 8-11 : il.

[145]. 2512. WYSOWSKI Artur. Wpisać funkcję w krajobraz : Centrum Konferencyjno-Kontemplacyjne w Tokarni // *Autoportret.* – 2003, nr 2, s. 30-33 : il.

2004

[146]. 3548. BARYSZ Krzysztof. Książnica // *Architektura.* – 2004, nr 7, s. 29-35 : il. – Streszcz. ang.

[147]. 3603. FRĄCZEK Renata. Centrum Informacji Naukowej i Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach : prezentacja projektu // *Prakt. Teor. Inf.* – T. 12, nr 1 (2004), s. 43-44 : il.

[148]. 3397. GÓRSKA Elżbieta, STEFAŃCZYK Elżbieta. Kształtowanie przestrzeni bibliotek publicznych XXI wieku //

Bibliotekarz. – 2004, nr 11, s. 22-26.

[149]. 3309. GÓRSKA Elżbieta, STEFAŃCZYK Elżbieta. *The situation of public libraries in Poland // W : Creating public libraries in the 21st century : building public libraries in the 21st century* / [eindred.: Marian Koren]. – Den Haag, 2004. – S. 127-129.

[150]. 3746. JELEŃSKA Magdalena. Konkurs na projekt rozbudowy Biblioteki Raczyńskich // *Architektura.* – 2004, nr 4, s. 72-80 : il.

[151]. 2866. KOBIERSKA-MACIUSZKO Ewa. Budownictwo biblioteczne a potrzeby czytelników niepełnosprawnych [Dokument elektroniczny] // *EBIB.* – 2004, nr 1. <http://ebib.oss.wroc.pl/2004/52/maciuszko.php>

[152]. 2867. KOWICKI Marek. *Współczesna agora : wybrane problemy kształtowania ośrodków usługowych dla małych społeczności lokalnych.* – Kraków, 2004. s. 48-50 : Biblioteka jako współczesna agora [budownictwo biblioteczne]

[153]. 2868. MYŚLIŃSKI Michał. Podczaszyńskiego Bolesława architekta warszawskiego rysunek planu na restaurację i korespondencja liczna między Podczaszyńskim a księciem Czartoryskim i jego przedstawicielami w sprawie budowy w Sieniawie // *Biul. Hist. Szt.* – R. 66, nr 1/2 (2004), s. 213-217 : il.

[154]. 3960. PIOTROWSKA Ewa, ZAŁĄC Renata M. Nowoczesna architektura bibliotek // *Konspekt.* – 2004, nr 19, s. 74-79 : il.

[155]. 2869. STACHOWSKA-MUSIAŁ Ewa. *Projektowanie i planowanie budynków bibliotecznych – aspekty techniczne i funkcjonalne // W : SOS dla zbiorów* / [red. Barbara Drewniewska-Idziak (red. nacz.) i in.]. – Warszawa, 2004. – S. 356-360. Streszcz. ang.

[156]. 3405. STEFAŃCZYK Elżbieta. W poszukiwaniu „bibliotecznego raju” : budownictwo biblioteczne w XXI wieku // *Biul. Inf. Bibl. Nar.* – 2004, nr 2, s. 48-53.

[157]. 3747. ŚMIERZEWSKI Piotr. Komentarz do projektów konkursowych // *Architektura.* – 2004, nr 4, s. 81-82

[158]. 3553. *TEORIA i praktyka wykorzystania funduszy strukturalnych* / red. nauk. Maria Nowicka-Skowron, Konrad Głębocki. – Częstochowa, 2004

Z treści: s. 69-88 : KRYSIK Andrzej, PALUSZYŃSKI Jarosław. Określenie zasad programowania remontów w budynkach użyteczności publicznej na przykładzie modernizacji budynku Biblioteki Politechniki Częstochowskiej ; s. 89-104 : KOS Nina. Zasady kształtowania przestrzeni użyteczności publicznej w odniesieniu do potrzeb osób niepełnosprawnych. [m.in. na przykładzie BG PCz] ; s. 105-115 : UJMA Adam. Możliwości zmiany zapotrzebowania na ciepło budynku Biblioteki Głównej Politechniki Częstochowskiej

2005

[159]. 4628. ANDRZEJEWSKI Jerzy. *Współczesne technologie biblioteczne na przykładzie rozbudowy Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi.* – Łódź: SBP. Oddział, 2005. – 23, [1] s. ; 21 cm.

[160]. 4861. LOMPART Artur. Stary budynek BUW // *Forum Akad.* – R. 12, nr 7/8 (2005), s. 10.

[161]. 4863. MAJEWSKI Jerzy S., WOŹNIAKOWSKI Przemysław, GRZEGORY Jarosław. Przebudowa zabytkowej Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego // *Architektura.* – 2005, nr 9, s. 50-59 : il. – Streszcz. ang.

[162]. 3659. PETROVIĆ Elżbieta. *Architektura i usługi bibliotek francuskich* // *Por. Bibl.* – 2005, nr 1, s. 9-14.

[163]. 3660. PETROVIĆ Elżbieta. *Biblioteki francuskie w nowych gmachach*

– wrażenia z wyjazdu studyjnego // *Bibliotekarz.* – 2005, nr 4, s. 23-28.

[164]. 4685. PIĄTEK Grzegorz, DURNIEWICZ Tomasz. Biblioteka Collegium Novum // *Architektura.* – 2005, nr 9, s. 68-71 : il. – Streszcz. ang.

[165]. 5011. WOJCIECHOWSKI Łukasz. Monolit // *Archit. Biznes.* – 2005, nr 2, s. 34-39 : il.

[166]. 4716. ZIMALEK Marian. Niezrealizowany projekt budowy Biblioteki seminaryjnej w Sandomierzu : (kalendarium 1977-1981) // *Zesz. Sand.* – R. 12, nr 20/21 (2005), s. 55-58.

2006

[167]. 5254. BIBLIOTEKA publiczna w Warszawie // *Architektura.* 2006, nr 4, s. 66-67 : il.

[168]. 5283. BIBLIOTEKA Uniwersytecka // *Architektura.* 2006, nr 5, s. 58-59 : il.

[169]. 4181. *BIBLIOTEKI XXI wieku – czy przetrwamy?* / [org. Biblioteka Politechniki Łódzkiej]. – Łódź, 2006. – Bibliogr. – Streszcz. ang.

Z treści: s. 217-228 : KONIECZNA Danuta. Współczesne trendy architektury bibliotecznej a zmieniające się wymagania użytkowników bibliotek ; s. 323-334 : BRZEZIŃSKA-STEĆ Halina. Biblioteka Uniwersytecka im. J. Giedroycia w Białymstoku w nowym gmachu.

[170]. 5441. COLE Russel. Biblioteka Narodowa w Singapurze // *Architektura.* – 2006, nr 3, s. 93-101 : il.

[171]. 5406. GALUSEK Łukasz, RYDIGER Monika. *Jože Plečnik, 1872-1957 : architekt i wizjoner* / [tł. Barbara Andrunik i in.]. – Kraków, 2006.

[172]. 5435. GARBALIŃSKA Halina. „Phoenix Central Library” – jako przykład budynku inteligentnego o zadanej aktyw-

ności służącej racjonalizacji zużycia energii // *Zesz. Nauk. PRzesz., Bud. Inż. Środ.* – Z. 40 (2006), s. 113-118. – Streszcz. ang.

[173]. 5285. GRZELACHOWSKI Sławomir. Dawna Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego // *Spotk. z Zabyt.* – R. 30, nr 12 (2006), s. 20-23 : fot.

[174]. 4182. JAKOVLEVAS-MATECKIS Konstantinas, KOSTINAITE Lina. *Wybrane aspekty minimalistyczne w architekturze nowoczesnej biblioteki* // W: *Nauka, architektura, edukacja* / red. nauk. Jadwiga C. Żarnowiecka, Aleksander Owerczuk. – Białystok, 2006. – S. 196-200.

[175]. 5286. KOWALSKI Hubert. Ze studiów nad dekoracją rzeźbiarską gmachu dawnej Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego // *Rocz. Warsz.* – T. 34 (2006), s. 91-104.

[176]. 5100. KUBISA Alina. Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka po remoncie // *Pomag. Sobie Pr.* – R. 50 [właśc. 51], nr 1/2 (2006), s. 66-68.

[177]. 1605. MODZELEWSKA Elżbieta. Królewska Biblioteka // *Cenne, Bezcenne.* – 2006, nr 2, s. 25-27 : fot.

[178]. 5440. NA GRANICY możliwości – nowa biblioteka w Seattle / oprac. Maciej Lewandowski // *Architektura.* – 2006, nr 9, s. 106-109 : fot.

[179]. 4862. PĘDICH MARCIN. Biblioteka Główna Uniwersytetu w Białymstoku w świetle współczesnych trendów budownictwa bibliotecznego // *Bibl. Podl.* – Nr 11/12 (2005/2006), s. 119-125.

[180]. 5260. POPLAWSKA-BUKAŁO Ewa. Gmach Biblioteki Publicznej w Warszawie // *Ochr. Zabyt.* – 2006, nr 2, s. 57-68 : fot. – Streszcz. ang.

[181]. 5261. POPLAWSKA-BUKAŁO Ewa. Siedziba Biblioteki Publicznej m. st.

Warszawy : dzieje i architektura gmachu / Biblioteka Publiczna m. st. Warszawy - Biblioteka Główna Województwa Mazowieckiego. – Warszawa: Biblioteka Publiczna m. st. Warszawy - Biblioteka Główna Województwa Mazowieckiego, 2006. – 174 s. : il., fot. (w tym kolor.) ; 24 cm. – Bibliogr. Treść: Wprowadzenie ; Powstanie Biblioteki Publicznej : dzieje gmachu w latach 1912-1915 ; Dzieje gmachu w latach 1915-1939 ; Zniszczenia wojenne : odbudowa i etapy rozbudowy gmachu po 1945 roku ; Stan obecny i zamierzenia ; Uwagi końcowe ; Kalendarium ważniejszych wydarzeń z dziejów budowy Biblioteki Publicznej m. st. Warszawy ; Aneksy : 1. Rozwój przestrzeny i zabudowa ulicy Koszykowej ; 2. Chronologia zabudowy ul. Koszykowej na odcinku między ul. Mokotowską a Marszałkowską : stan z 1939 roku ; Biogramy fundatorki i architektów gmachu ; Korespondencja związana z budową gmachu ; Wykaz materiałów źródłowych

[182]. 5408. RADKOVEC' Ivan, RADKOVEC' Petro. *Īstorĭa budivel', u ākih roztašovana L'vivs'ka naukova biblioteka im. V. Stefaniĭa NAN Ukraĭni* // W: *Biblioteki na zahidnoukraĭns'kih zemlāh XVIII – XX st.* / [upor. M. R. Kul'čic'kij, N. E. Kumanec' ; nauk. Red. S. A. Arsirij]. – L'viv, 2006. – S. 35-40.

[183]. 5045. ROZBUDOWA biblioteki Łopacińskiego / [przez] (C. L.) // *Lublin.* – [R.] 2, nr 3/4 (2005), s. 54.

[184]. 5413. STEFAŃCZYK Elżbieta. Spotkanie bibliotekarzy na Białorusi // *Biul. Inf. Bibl. Nar.* – 2006, [nr] 4, s. 28-30 : fot.

[185]. 4160. WITT Piotr. Chmury nad biblioteką francuską [Dokument elektroniczny] // *EBIB.* – 2006, nr 8. <http://ebib.info/2006/78/witt2.php>

2007

[186]. 4669. BUDEK Dagmara. Nowa Biblioteka Pomorskiej Akademii Medycznej // *Bibl. Zach.-Pom.* – R. 48, nr 3 (2007), s. 83-86.

- [187]. 4531. GOLEC Jadwiga Danuta. O pierwszym lokalu Biblioteki Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego w gmachu poddominikańskim // *Lublin.* – R. 4, nr 4/6 (2007), s. 44-49 : il.
- [188]. 3649. GROSPIERRE Nicolas. *Biblioteka i inne projekty : [katalog]* / [tł. z jez. fr. Joanna Zawistowska ; CSW Zamek Ujazdowski]. – Warszawa: Polskie Wydawnictwo Audiowizualne, 2007. – 95 s. : il. ; 21 cm.
- [189]. 4113. KOBIERSKA-MACIUSZKO Ewa. New research library buildings in Poland // *Pol. Libr. Today.* – Vol. 7 (2007), s. 35-40.
- [190]. 4569. KONIECZNA Danuta. Nowy gmach Biblioteki Uniwersytetu Warmińsko Mazurskiego w Olsztynie // *Por. Bibl.* – 2007, nr 10, s. 31-32.
- [191]. 4888. LESZKOWICZ Paweł. *G K Collection #1 : kolekcja sztuki Grażyny Kulczyk* / oprac. graf. Lech Majewski. – Poznań, 2006. s. 31-33: Thomas Ruff i biblioteka fotografii
- [192]. 4939. LESZKOWICZ Paweł. *G K Collection #1 : kolekcja sztuki Grażyny Kulczyk* / oprac. graf. Lech Majewski. – Poznań, 2006. s. 25-28 : Caio Reisewitz i biblioteka historii
- [193]. 3650. LESZKOWICZ Paweł. *G K Collection #1 : kolekcja sztuki Grażyny Kulczyk* / oprac. graf. Lech Majewski. – Poznań, 2006. s. 29-30 : Candida Höfer i geografia bibliotek.
- [194]. 4146. MAJ Jerzy. Wskaźniki urbanistyczno-architektoniczne w projektowaniu nowych i -użytkowaniu istniejących bibliotek publicznych // *Bibliotekarz.* – 2007, nr 12, s. 8-11.
- [195]. 4782. MOŚCICKA Izabela. Warszawskie budowle Jana Witkiewicza-Koszczyca // *Spotk. z Zabyt.* – R. 31, nr 3 (2007), s. 13-17.
- [196]. 4488. MOTAK Maciej. *Architektura Krakowa 1989-2004.* – Kraków, 2007. s. 49-52 : Biblioteki
- [197]. 4412. NOWY gmach WiMBP w Gorzowie Wlkp. // *Bibl. Lubus.* – R. 12, nr 2 (2007), s. 2.
- [198]. 4342. OBWIESZCZENIE Ministra Rozwoju Regionalnego z dnia 11 października 2007 r. w sprawie listy projektów indywidualnych dla Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej na lata 2007-2013 // *Monit. Pol.* – 2007, nr 89, poz. 971
- [199]. 3651. PALEJ Anna, HOMIŃSKI Bartłomiej. Współczesne biblioteki i ich nowa rola w życiu mieszkańców miast / tł. Paweł Franaszek // *Czas. Tech.* / PKrak. – R. 104, z. 2 (2007), s. 207-214. – Bibliogr. – Streszcz. ang.
- [200]. 3652. PASZKO Artur. Jak używać pieniędzy na remont biblioteki? // *Bibliotekarz.* – 2007, nr 12, s. 19-21.
- [201]. 3653. PĘDICH Marcin. Architektura bibliotek : analiza trendów na podstawie piśmiennictwa zagranicznego rejestrowanego w „Bibliografii Analitycznej Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej” // *Prz. Bibl.* – R. 75, z. 1(2007), s. 42-66. Streszcz. ang.
- [202]. 4429. PODLESKI Wojciech, NIESPOREK-ZWARYCZ Iwona. Biblioteka miejska w Jaworznie // *Architektura.* 2007, nr 12, s. 56-61 : il.
- [203]. 4890. STEMP Richard. *Renesans : odkrywanie tajemnic* / [tł. Anna Czajkowska]. – Warszawa, 2007. s. 168-169 : Z mroku [architektura Biblioteki św. Wawrzyńca (Laurenziana) we Florencji].
- [204]. 4951. STEMP Richard. *Renesans : odkrywanie tajemnic* / [tł. Anna Czajkowska]. – Warszawa, 2007 s. 166-167 : Nauka [architektura Biblioteki św. Marka (Marciana) w Wenecji]

[205]. 3654. SZCZYGIEŁ Hanna. Rola bibliotekarza w przygotowaniu i realizacji inwestycji bibliotecznej // *Scr. Comen. Lesn.* – Nr 5 (2007), s. 147-173. – Bibliogr. – Streszcz. ang.

[206]. 4677. ŚWINOUJŚCIE : *tradycja i współczesność. Z. 1* / pod red. Stefana Mollina. – Świnoujście, 2007. s. 139-142 : PLUCIŃSKI Józef. Dzieje budynku Miejskiej Biblioteki w Świnoujściu do 1945 roku ; s. 143-146 : ŁUKASZEWSKA Bożena. Miejska Biblioteka Publiczna im. Stefana Flukowskiego w Świnoujściu – historia i dzień dzisiejszy

[207]. 3655. ŚWIRNIAK Zofia. *Budow-*

nictwo bibliotek akademickich – aspekt funkcjonalności // *W: Ewolucja procesów bibliotecznych na tle dziejów Biblioteki Głównej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu* / pod red. Barbary Żmigrodzkiej. – Wrocław, 2007. – S. 198-216. – Bibliogr. – Streszcz. ang.

[208]. 4404. TANASIEWICZ Konrad, MUSZYŃSKI Robert. Biblioteka Uniwersytetu Gdańskiego // *Architektura.* – 2007, nr 7, s. 68-75 : il. – Streszcz. ang.

[209]. 4218. ZYŚK Daniel. Biblioteki Europy // *Architektura.* – 2007, nr 7, s. 10-11 : il.

Wykaz tytułów wydawnictw ciągłych:

ABI Technik - ABI Technik
Acta PWratisl. - Acta Polytechnicae Wratislaviensis
Alma Mater (Krak.) - Alma Mater
Archit. Biznes - Architektura@Biznes
Architektura - Architektura Murator
Atest - Atest
Autoportret - Autoportret
Bibl. Lubus. - Bibliotekarz Lubuski
Bibl. Podl. - Bibliotekarz Podlaski
Bibl. Zach.-Pom. - Bibliotekarz Zachodniopomorski
Bibliotekarz - Bibliotekarz
Biul. Bibl. Jag. - Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej
Biul. Hist. Szt. - Biuletyn Historii Sztuki
Biul. Inf. Bibl. Nar. - Biuletyn Informacyjny Biblioteki Narodowej
Bud. Gosp. Miej. - Budownictwo i Gospodarka Miejska
Cenne, Bezcenne - Cenne, Bezcenne / Utracone
Čítatel' - Čítatel'
Czas. Tech. / PKrak. - Czasopismo Techniczne / Politechnika Krakowska
EBIB - EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy
Europ. Res. Lib. Coop. - European Rese-

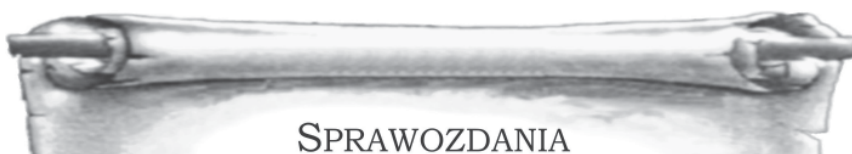
arch Libraries Cooperation
Forum Akad. - Forum Akademickie
Gaz. Wybor. - Gazeta Wyborcza
Geodezja - Geodezja
Głos Naucz. - Głos Nauczycielski
Inspiracje - Inspiracje
Inw. i Bud. - Inwestycje i Budownictwo
Kal. Grudz. - Kalendarz Grudziadzki
Kierunki - Kierunki
Konspekt - Konspekt
Kult. i Życie - Kultura i Życie
Kwart. Metod. / Woj. Bibl. Katow. - Kwartalnik Metodyczny / Wojewódzka Biblioteka Publiczna Katowice, Bielsko-Biała, Częstochowa
Lib. Quart. - LIBER Quarterly
Lublin - Lublin, Kultura i Społeczeństwo
Monit. Pol. - Monitor Polski
Not. Wyd. - Notes Wydawniczy
Ochr. Zabyt. - Ochrona Zabytków
Pol. Libr. Today - Polish Libraries Today
Pomag. Sobie Pr. - Pomagamy Sobie w Pracy
Por. Bibl. - Poradnik Bibliotekarza
Prakt. Teor. Inf. - Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej
Prz. Bibl. - Przegląd Biblioteczny
Prz. Geol. - Przegląd Geologiczny

-
<i>Prz. Księg.</i> - Przegląd Księgarski i Wydawniczy	<i>Z Bad. Pol. Księgozb.</i> - Z Badań nad Polskimi Księgozbiorami Historycznymi
<i>Radar</i> - Radar	<i>Zag. Inf. Nauk.</i> - Zagadnienia Informacji Naukowej
<i>Rocz. Bibl. Nar.</i> - Rocznik Biblioteki Narodowej	<i>Zentralbl. Biblioth.-Wes.</i> - Zentralblatt für Bibliothekswesen. Beiheft
<i>Rocz. Bibl.</i> - Roczniki Biblioteczne	<i>Zesz. Nauk. Archit.</i> / PŚl. - Zeszyty Naukowe / Politechnika Śląska. Architektura
<i>Rocz. Warsz.</i> - Rocznik Warszawski	<i>Zesz. Nauk. PGdań., Archit.</i> - Zeszyty Naukowe Politechniki Gdańskiej. Architektura
<i>Rzeczpospolita</i> - Rzeczpospolita	<i>Zesz. Nauk. PRzesz., Bud. Inż. Środ.</i> - Zeszyty Naukowe Politechniki Rzeszowskiej. Budownictwo i Inżynieria Środowiska
<i>Scr. Comen. Lesn.</i> - Scripta Comeniana Lennensia. Miscellanea	<i>Zesz. Sand.</i> - Zeszyty Sandomierskie
<i>Słowo</i> - Słowo	
<i>Spotk. z Zabyt.</i> - Spotkania z Zabytkami	
<i>Tyg. Kult.</i> - Tygodnik Kulturalny	
<i>Tyg. Pol.</i> - Tygodnik Polski	
<i>Tyg. Solid.</i> - Tygodnik Solidarność	

Maria Kycler

Construction and library equipment. Literature review based on „Polish Bibliological Bibliography” in the years 1981-2007
Summary

The author discusses the problem of library architecture reviewing the writings dated between 1981 and 2007 in „Polish Bibliological Bibliography”. The actual tendencies in the Polish press and literature concerning the building the library equipment are discussed and the chosen, outstanding publications are analyzed. The work includes an annex of the excerpted bibliographic descriptions

SPRAWOZDANIA

MAREK NAHOTKO

*Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytetu Jagiellońskiego*

BIBLIOTEKI XXI WIEKU
– WYSTAWA W BIBLIOTECIE GŁÓWNEJ AGH, KRAKÓW

23 lutego br. w Bibliotece Głównej AGH w Krakowie otwarta została, w holu głównym tej biblioteki, wystawa pt. *Biblioteki XXI wieku*. Otwarcia dokonał JM Rektor AGH prof. dr hab. inż. Antoni Tajduś, w obecności Prorektora ds. Nauki prof. dr hab. inż. Tomasza Szmuca i dyrektora Biblioteki, mgr Ewy Dobrzyńskiej-Lankosz.

Od razu należy wyjaśnić, że teraźniejszość i bliska przyszłość bibliotek przedstawiona na tej wystawie została z punktu widzenia budownictwa bibliotecznego. Chodzi o pokazanie nowych gmachów bibliecznych oddanych do eksploatacji po 2001 r., zarówno polskich, jak również zagranicznych (europejskich z jednym wyjątkiem). Dlatego też otwarciu wystawy towarzyszył odczyt architekta Bartłomieja Homińskiego, absolwenta Politechniki Krakowskiej, zatytułowany *Architektura bibliotek w miastach informacyjnych*.

Na wystawowych planszach łącznie przedstawiono 14 budynków bibliecznych, w tym 5 zagranicznych. Są to (w kolejności od najmniejszej powierzchniowo):

- Biblioteki polskie:
 - Biblioteka Wydziału Elektroniki, Telekomunikacji i Informatyki Politechniki Gdańskiej
 - Biblioteka Główna AWF w Poznaniu
 - Biblioteka Główna Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego w Bydgoszczy
 - Biblioteka Główna AGH, której budynek przechodzi modernizację

- Biblioteka Uniwersytecka w Białymstoku
- Biblioteka Uniwersytetu Rzeszowskiego
- Biblioteka Uniwersytetu Gdańskiego
- Biblioteka Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie
- Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego
- Biblioteki zagraniczne:
 - David Wilson Library University of Leicester (Wielka Brytania)
 - The Royal Library (Black Diamond) (Dania)
 - The Royal Library (Faculty Library of Humanities) (Dania)
 - Technische Universiteit Delft Library (Holandia)
 - Bibliotheca Alexandrina (Egipt).

Zasadniczą częścią wystawy są oczywiście fotografie budynków bibliotecznych i ich wnętrz, ale co interesujące, zostały one uzupełnione o podstawowe informacje o bibliotece, uzyskane na podstawie rozesłanej ankiety. Podano więc lata, w których biblioteka powstawała, jej powierzchnię, wielkość zbiorów, liczbę komputerów z dostępem do Internetu i dedykowanych własnemu OPAC oraz liczbę miejsc dla czytelników. Dane te, pozyskane, podobnie jak fotografie, wprost od przedstawicieli prezentowanych bibliotek, uzupełnione są informacjami o sposobie wykorzystania wnętrz bibliotecznych (infrastrukturze, pracowniach i pomieszczeniach specyficznych, jak aule, obszary zieleni, ogród zimowy, kafeterie, księgarnie itp.). Są one w oczywisty sposób przydatne, gdyż przecież żaden budynek biblioteczny nie jest bytem funkcjonującym w oderwaniu od potrzeb użytkowników, a te mogą być opisywane przy pomocy wyliczonych kryteriów. Tak więc najmniejszy powierzchniowo budynek/pomieszczenie biblioteczne nie przekracza 500 m², większość obejmuje kilkanaście tysięcy m², a największy – nawet 70 000 m². Z powierzchniami koreluje liczba miejsc przeznaczona dla czytelników, w tym stanowiska komputerowe; z Internetu w przedstawionych bibliotekach korzystać jednocześnie może od 24 do ponad 300 osób, co powoduje, że uwzględniając istnienie w nich różnego rodzaju punktów gastronomicznych, śmiało mogą pełnić rolę kawiarenek internetowych. Podobnie jest z wielkością zbiorów (tradycyjnych), sięgającą od kilkunastu tysięcy do kilkudziesięciu milionów woluminów.

Są to więc bardzo różne biblioteki pod względem lokalizacji, wielkości budynków, rozmiarów i zakresu zbiorów, a więc zapewne i potrzeb informacyjnych użytkowników. Wszystkie jednak mają pewne cechy wspólne. Widoczne jest pragnienie realizacji ciekawej architektury, wyróżniającej przedstawione obiekty z otoczenia. Dzięki przyjętym rozwiązaniom mogą one pełnić rolę centrum życia akademickiego w swoich uczelniach. Charakterystyczne są duże, wolne przestrzenie, jasno oświetlone światłem słonecznym. Stwarzają atrakcyjne i przyjazne warunki do pracy i spotkań, także tych wirtualnych, gdyż jak widać na zdjęciach prezentowanych na wysta-

wie, szczególnie oblegane są stanowiska komputerowe, wielu użytkowników korzysta także z własnego sprzętu. W efekcie biblioteka ułatwia połączenie dwóch światów: pozwala na korzystanie w jednym miejscu zarówno ze zbiorów drukowanych, jak i elektronicznych, na kontakty osobiste i wirtualne.

Rekompensatą za konieczność dotarcia do budynku bibliotecznego jest staranie projektantów o usuwanie kolejnych barier już wewnątrz pomieszczeń bibliecznych. Są one obszerne, ogólnodostępne dla czytelników, którzy korzystają z bezpośredniego połączenia obszarów przeznaczonych do pracy i na zbiory, do których dostęp jest otwarty i bezpośredni. Po wejściu do biblioteki czytelnik może swobodnie przemieszczać się pomiędzy materiałami rozmieszczonymi w układzie rzeczowym, zasobami informacyjnymi i miejscami przeznaczonymi do pracy, także indywidualnej. W razie potrzeby może także zwrócić się do bibliotekarza, który zajmuje wyodrębnione, ale zazwyczaj wcale nie centralne miejsce w tych pomieszczeniach. Pracownie dla oddziałów bibliecznych niepracujących bezpośrednio z czytelnikiem są dla niego tak niewidoczne, że może nie domyślać się ich istnienia. Osobne pomieszczenia wykorzystywane są na działalność kulturalną i dydaktyczną: wykłady, prelekcje, wystawy, spotkania, koncerty, przedstawienia teatralne. Ich istnienie świadczy o poszukiwaniu przez bibliotekarzy nowych funkcji dla swoich pomieszczeń bibliecznych, co jest szczególnie widoczne w wielu bibliotekach publicznych (np. mediatekach tworzonych przy pomocy fundacji Bertelsmanna), ale odgrywa także coraz większą rolę w bibliotekach naukowych. Biblioteki odwiedzane są przez użytkowników, którym nie wystarczy obcowanie z książką, trzeba zapewnić im znacznie szerszą ofertę. O zmianach w kierunku spełniania oczekiwań współczesnych czytelników świadczą pomieszczenia zaopatrzone w wygodne, miękkie i kolorowe fotele i inne siedziska oraz częste zaprzestanie egzekwowania wymogu bezwzględnego zachowania ciszy.

Nasze bibliotekarstwo przez kilkanaście ostatnich lat nadrabiało ewidentne, często sięgające jeszcze czasów przedwojennych, zapóźnienia w zakresie budownictwa. Dotyczy to w szczególności bibliotek naukowych, które powinny być w awangardzie, także w zakresie warunków lokalowych. Przez wiele lat nie przebiegała się świadomość, że biblioteka to nie jest jeszcze jeden magazyn, od innych różniący się tym, że przechowywane są książki. Wciąż zresztą wiele bibliotek naszych uczelni funkcjonuje w pomieszczeniach do tego się nie nadających, przypadkowych, których możliwości adaptacji dawno się wyczerpały. Z tego punktu widzenia rozwój budownictwa bibliotecznego w Polsce powinien być kontynuowany.

Dopóki istnieją druki nie mające wersji elektronicznej, a produkcja wydawnicza materiałów drukowanych idzie pełną parą (e-książki swoją pozycję umacniają powoli), biblioteki muszą istnieć, bo nie ma dla nich alternatywy. Cóż bowiem z tego, że Internet jest pełen najróżniejszych tre-

ści, skoro brak w nim właśnie tych zasobów, które stanowią przedmiot handlu księgarskiego, w tym także podręczników i materiałów zalecanych przez wykładowców. Czytelników do bibliotek napędza więc z jednej strony znaczny zasób wciąż nie zdigitalizowanych zbiorów starszych, a z drugiej aktualna polityka wydawnicza wielu wydawnictw. Jest to jedyne miejsce, w którym możliwe jest połączenie dostępu do wszelkiego rodzaju zasobów – rękopiśmiennych, drukowanych, audiowizualnych i elektronicznych. Jeżeli przy tym wnętrza są estetyczne, wygodne i funkcjonalne, a biblioteka oprócz miejsca do pracy oferuje także możliwość uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych i chwili relaksu – to tym lepiej.

SEBASTIAN WOŹNIAK
Miejska Biblioteka Publiczna w Bytomiu

**SPRAWOZDANIE Z KONFERENCJI POPULARNONAUKOWEJ
BYTOM W CENIU DWÓCH TOTALITARYZMÓW
(BYTOM, 6 KWIETNIA 2011 ROKU)**

Z inicjatywy Miejskiej Biblioteki Publicznej w Bytomiu i Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej w Katowicach w dniu 6 kwietnia 2011 roku w siedzibie Biblioteki zorganizowana została konferencja popularnonaukowa pt.: *Bytom w cieniu dwóch totalitaryzmów: 1933-1989*. Honorowy patronat imprezy objął prezydent Bytomia Piotr Koj. Gospodarz spotkania, Dariusz Kot, dyrektor Biblioteki przywitał przybyłych gości i przekazał głos prezydentowi Bytomia, który stwierdził, że zarówno nazizm jak i komunizm negatywnie wpłynęły tak na sam Bytom, jak i jego mieszkańców. Ponadto dodał, że gdyby nie te dwa totalitaryzmy miasto miałoby szansę być porównywane pod względem atrakcyjności do Pragi. Następnie głos zabrał Adam Dziurok, naczelnik Oddziałowego Biura Edukacji Publicznej IPN-u w Katowicach. Zaznaczył on, że IPN już po raz piąty współorganizuje tego rodzaju imprezę w Bytomiu. Przyznał, że pracownicy Instytutu dzięki tego typu przedsięwzięciom mają szansę na przedstawienie nowatorskich i mało zbadanych tematów. Oprócz pracowników z Instytutu Pamięci Narodowej prelegentami były też osoby związane z naszym miastem poprzez urodzenie, miejsce pracy lub też swoje zainteresowania.

Konferencje rozpoczął Mirosław Węcki. Przedstawił on referat pt.: *Partia nazistowska i jej organizacje członowe w Bytomiu i powiecie bytomskim 1933 – 1945*. Na początku omówił ruchy społeczne i partie polityczne, w których skupiali się przyszli członkowie NSDAP. Następnie opisał początki partii nazistowskiej i jej strukturę terenową w samym Bytomiu i najbliższej okolicy, zadania NSDAP po roku 1933, organizacje afiliowane i członowe oraz szczegółowo omówił kwestię żydowską i sposób jej „rozwiązania” w regionie.

Kolejna osoba, Joanna Lusek, wystąpiła z tematem: *Ideologizacja systemu oświatowego w latach rządów nazistowskich*. Przedstawiła sytuację geopolityczną samego miasta do wybuchu II wojny światowej. Zwróciła uwagę na propagandowe znaczenie miasta jako „ostatniej ostoji niemiecczy-

znych na wschodnich rubieżach państwa”. Omówiła trzy fazy polityki związanej z kształceniem i wychowaniem nowego społeczeństwa po 1933 roku. Pierwsza z nich zakładała umacnianie sił (Machtsicherung) i funkcjonowała w latach 1933 – 1935; odznaczała się ona brakiem znaczącej ingerencji w system oświatowy przy równoczesnym zadbanie o to, aby odsunąć od procesu kształcenia przyszłych pokoleń osoby niepoprawne politycznie. Drugi etap obejmował lata 1936 – 1940 i służył przygotowaniom do wojny (Kriegsvorbereitung). Był to etap, w którym opracowano nowe plany nauczania w duchu ideologii nazistowskiej. Trzeci etap, tzw. dalszego rozwijania siły (Machrterweiterung), przypadł na lata 1941 – 1945. Wyróżniał się on dalszą minimalizacją w przekazywaniu wiedzy i wykorzystywaniem uczniów jako rezerwy w zasobach ludzkich. Prelegentka omówiła wpływ ideologii nazistowskiej na procesy i filozofię kształcenia na przykładzie placówek bytomskich różnego szczebla.

Trzecie wystąpienie – Grzegorz Bębniak – dotyczyło tematu: *Epizody września 1939 roku w Bytomiu i okolicach (Freikorps Ebbinghaus)*. Autor rozpoczął swą wypowiedź od przedstawienia podziału Niemiec na poszczególne okręgi wojskowe i określenia, do którego z nich przynależał Śląsk (Wehrkreis VIII Breslau). Następnie omówił sytuację społeczno – polityczną na Górnym Śląsku po podziale w 1922 roku: organizowanie się ludzi i tworzenie grup dywersyjnych mających na celu destabilizację infrastruktury komunikacyjnej i komunalnej po polskiej stronie granicy. W dniu 29 sierpnia 1939 roku było takich grup – kilku lub kilkunastoosobowych – aż 48. W świetle przedstawionych wyników badań mogliśmy się dowiedzieć, że struktura zawodowa freikorzystów to przede wszystkim górnicy, głównie uciekinierzy z polskiej części Górnego Śląska, lub Górnoszlazacy, którzy posiadali polskie obywatelstwo, a pracowali po niemieckiej stronie.

Ostatnim prelegentem w tej części konferencji był Mirosław Sikora., który zaprezentował temat: *Życie codzienne w powiecie bytomskim u schyłku wojny (1942-1944) w świetle raportów Służby Bezpieczeństwa (SD) SS*. Mówca skoncentrował się na rozwoju Sicherheitsdienst (SD) – organu wywiadu, kontrwywiadu oraz służby bezpieczeństwa SS w latach 1931 – 1939. Następnie omówił grupy społeczne objęte sondażem SD. Byli to: robotnicy, gospodynie domowe, urzędnicy, nauczyciele, prawnicy.

Po przerwie jako pierwszy wystąpił Bartłomiej Warzecha, który przedstawił temat: *Działania zbrojne w rejonie Bytomia w styczniu 1945 roku*. Prelegent dokonał analizy sytuacji na froncie na Górnym Śląsku w styczniu 1945 roku. Ukazał dokładną lokację poszczególnych oddziałów Armii Czerwonej jak również broniących się Niemców zorganizowanych w oddziały Volksturmu. Bartłomiej Warzecha przeanalizował działania zbrojne od 21 do 27 stycznia 1945 roku, dokładnie omawiając dzień po dniu rozmieszczenie poszczególnych oddziałów obu walczących stron.

Następnie Adam Dziuba zaprezentował temat: *Legalna scena polityczna miasta i powiatu bytomskiego w latach 1945-1948*. Przemawiający rozpoczął od krótkiej chronologii wydarzeń politycznych na scenie bytomskiej i ogólnokrajowej w okresie od marca 1945 do grudnia 1948. Następnie wykazał, że aż do 1948 roku silną pozycję w mieście miała PPS – jej działacze objęli stanowiska: starosty powiatowego, prezydenta miasta, naczelników większości gmin. PPR zdecydowało się na przejmowanie stanowisk w administracji przemysłowej, choć problemem był brak odpowiedniej kadry. Inne partie i ugrupowania polityczne były zbyt słabe, by odgrywać jakąkolwiek rolę w mieście czy powiecie.

Jako trzeci zabrał głos Robert Ciupa, który w swoim referacie przedstawił *Początki bytomskiej ubecji: pierwsi kierownicy UBP w Bytomiu*. Przeanalizował w swej wypowiedzi strukturę organizacyjną Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Katowicach w latach 1945-1956, a następnie zmiany organizacyjne i nazewnictwa Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego na powiat i miasto Bytom. Dokonał analizy wykształcenia kadry kierowniczej Urzędu Bezpieczeństwa w Bytomiu, jej pochodzenia, jak również przydatności do pełnienia tych tak ważnych dla nowych władz funkcji.

Następny prelegent Dariusz Węgrzyn poruszył tematykę *Referendum i wybory w latach 1946-1947 w powiecie bytomskim*. Z licznych publikacji dotyczących tego okresu w skali całego kraju, również w Bytomiu Referendum ludowe z 1946 roku było próbą generalną przed wyborami do Sejmu Ustawodawczego z 1947 roku. Miało określić postawę mieszkańców Bytomia wobec zachodzących zmian i przygotować partyjne kadry PPR-u do kontrolowania i wpływania na końcowy wynik głosowania.

Po kolejnej przerwie konferencję rozpoczął Maciej Fic. Jego wystąpienie dotyczyło tematu: *Migracje ludności Bytomia na tle Gliwic i Zabrze w latach 1945-1950*. Wykazał, że liczba mieszkańców Bytomia po przejściu frontu w lutym 1945 roku była mniejsza niż w 1939 roku. W dalszej części swego wywodu skoncentrował się na sprawie „weryfikacji ludności miejscowej celem stwierdzenia jej przynależności narodowej”. Było to tym bardziej ważne, że w Bytomiu prawie 50 % mieszkańców stanowili autochtoni. Rozpoczęły się akcje opuszczania przez Niemców tych ziem, początkowo dobrowolne ze względu na tzw. „przymus sytuacyjny”, a następnie już przymusowe ze względu na wskazania administracji polskiej. Łącznie z Bytomia wysiedlono w okresie od czerwca 1945 do stycznia 1947 roku 24 664 osoby. Innym problemem były tzw. repatriacje Polaków ze wschodu i Polski centralnej. W celu nadania tym ruchom zorganizowanej formy stworzono Państwowy Urząd Repatriacyjny (PUR).

Kolejnym mówcą był Adam Frużyński, który wystąpił z referatem omawiającym *Górnictwo węgla kamiennego i hutnictwo żelaza w Bytomiu 1945-1989*. Referat rozpoczął przedstawieniem analizy ilościowej wywiezio-

nych górników z terenu Bytomia i jego powiatu oraz ilościowo – jakościową zdemontowanego specjalistycznego sprzętu z hut oraz kopalń bytomskich i wywiezienia w głąb Związku Radzieckiego. W dalszej części swego wywodu referent ukazał nową strukturę organizacyjną przemysłu ciężkiego w Bytomiu, chronologię uruchamiania poszczególnych zakładów i realizację kolejnych założeń w planach 3-letnim i 6-letnim, a następnie działalność w poszczególnych dekadach z uwzględnieniem zmian organizacyjnych w ministerstwie związanym z przemysłem ciężkim.

Wystąpienie Bogumiły Bobik dotyczyło *Komunistycznej ideologizacji szkolnictwa w dobie stalinizmu*. Prelegentka rozpoczęła od omówienia trudności, jakie występowały przy odbudowie szkolnictwa na terenie Bytomia i całego województwa (brak polskich książek, brak polskiej inteligencji, nieznaną specyfikę regionu). Mimo trudnych warunków szkolnictwo rozwijało się. Po roku 1947 nastąpiło nasilenie procesu sowietyzacji w każdej dziedzinie życia, w tym edukacji i propagowania ideologii marksistowsko-leninowskiej.

Ostatnią osobą występującą w tej części spotkania była Henryka Andrzejczak, która zaprezentowała publiczności temat: *Ksiądz Wacław Schenk – między posługą duszpasterską, aktywnością naukową i oddziaływaniem społecznym*. Referat ten trafnie oddawał stosunek ówczesnych władz do duchowieństwa. Przedstawiał wiele przeszkód, jakie spotykał w trakcie swej posługi ksiądz Wacław Schenk – proboszcz parafii Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Bytomiu.

Po przerwie, obrady rozpoczął Sebastian Rosenbaum, przedstawiając referat pt.: *Górnośląska ludność rodzima Bytomia i okolic: między integracją, dezintegracją a emigracją (1950-1980)*. Utrzymywanie się wysokiej liczby autochtonicznych (około 50 %) mieszkańców było nie lada wyzwaniem dla władz miejskich. W 1951 roku w wyniku zmian administracyjnych i przyłączeniu samodzielnych gmin do Bytomia odsetek rodzimej ludności autochtonów stanowił ponad 50%. Władze partii starały się za wszelką cenę przyciągnąć ich do swoich struktur, jednak efekty podjętych działań były mizerne. Społeczeństwo województwa w znacznym stopniu opowiedziało się za wyjazdem do RFN-u. W okresie od połowy 1956 do połowy lat 80. XX wieku z województwa wyjechało około 250 000 osób.

Wystąpienie Bogusława Tracza zatytułowane: *W realiach permanentnego kryzysu : problemy życia codziennego Bytomia w latach 80*. Miasto w tym okresie było obszarem wielkiej katastrofy ekologicznej (klęski ekologicznej). W 1985 roku na Bytom spadło 80 000 ton pyłów. Rabunkowa eksploatacja węgla doprowadziła do szkód górniczych powodujących obniżenie terenu, dochodziło do licznych tąpnięć, ziemia zawierała pierwiastki ciężkie. Mimo tego zachęcano mieszkańców do uprawy warzyw w ogródkach. Dopiero od 1985 roku zalecono zaprzestania upraw. Występował brak wody pitnej. Dotkliwy był także niedobór lekarzy specjalistów. Lata 80. XX wieku

to permanentne braki praktycznie w każdej dziedzinie życia codziennego.

Jako przedostatni wystąpił Przemysław Nadolski z referatem : *Zmiany nazewnictwa ulic w latach 1933-1991*. Pierwsze zmiany nazw ulic nastąpiły w 1933 roku. Nazistowska Rada Miejska postanowiła wówczas zmienić słowiańsko brzmiące nazwy na zgodne z duchem nazistowskiej ideologii. Kolejna zmiana nazewnictwa nastąpiła po 1945 roku, kiedy to władzę w mieście przejęła polska administracja. Profesor Władysław Studencki wraz z lokalnym polskim działaczem nadawali polskie nazwy ulicom nie zwracając uwagi na historyczną ciągłość nazewnictwa. Kolejna zmiany wprowadzono w latach 1951-1971 i były spowodowane przemianami administracyjnymi samego Bytomia. Ostatni raz na szeroką skalę zmianę nazewnictwa ulic przeprowadzono w Bytomiu po roku 1989.

Konferencję zakończyła Małgorzata Derus, która omówiła *Architekturę dwóch totalitaryzmów w Bytomiu*. Przedstawiła ogólne założenia architektury nazistowskiej oraz następnie szczegółowo opisała budynki z tego okresu znajdujące się w Bytomiu. Następnie prelegentka zwróciła uwagę na okres komunistyczny, w czasie którego bezmyślnie niszczone średniowieczny układ śródmieścia, a oddane wówczas do użytku budynki często były nieprzemyślanymi wstawkami do istniejącej zabudowy. M. Derus podsumowując swoje wystąpienie zwróciła uwagę na podobieństwa w architekturze obydwóch totalitaryzmów.

Konferencji towarzyszyły dwie wystawy. Pierwsza z nich prezentowała materiały zebrane przez Służbę Bezpieczeństwa w trakcie pieszych pielgrzymek mężczyzn i kobiet do Piekar Śląskich. Druga ekspozycja przybliżała zwiedzającym techniki i metody inwigilacji stosowane przez Służbę Bezpieczeństwa wobec społeczeństwa.

ANNA SUCHECKA
Biblioteka Wyższej Szkoły Humanitas w Sosnowcu

SPRAWOZDANIE ZE SPOTKANIA
BAZY I SERWISY ELEKTRONICZNE W PRACY BIBLIOTEKARZY
BIBLIOTEKA GŁÓWNEJ WYŻSZEJ SZKOŁY BIZNESU
W DĄBROWIE GÓRNICZEJ

Z okazji Tygodnia Bibliotek, obchodzonego w tym roku pod hasłem *Biblioteka zawsze po drodze, nie mijam – wchodzę*, pracownicy Biblioteki Wyższej Szkoły Biznesu w Dąbrowie Górniczej zorganizowali spotkanie „Bazy i serwisy elektroniczne w pracy bibliotekarzy”. 9 maja 2011 r. w Audytorium Maximum WSB zebrali się bibliotekarze reprezentujący ksiąźnice publiczne i naukowe, pracownicy Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego oraz studenci. Celem zebrania była wymiana doświadczeń z dziedziny informacji naukowej oraz zgłębienie wiedzy na temat baz i serwisów niezbędnych w pracy bibliotekarza.

Spotkanie zostało podzielone na dwie sesje. W trakcie pierwszej omówiono komercyjne bazy naukowe: Legalis, ISI EMIS oraz ISI Municipium. W części drugiej uwaga przybyłych gości skupiona była na ogólnodostępnych, bezpłatnych serwisach działających na licencji krajowej w ramach programu Wirtualnej Biblioteki Nauki oraz bazach danych dostępnych w Internecie.

Pierwsze wystąpienie - *Serwis Informacji Prawnej Legalis* - prowadzone przez przedstawicieli firmy C.H.Beck traktowało o nowościach książkowych wydawnictwa z obszaru prawa i administracji. Jednak głównym tematem było omówienie Systemu Informacji Prawnej Legalis. Serwis ten oferuje swoim użytkownikom przyjazny interfejs i wyszukiwarke działającą na zasadach Google. Ponadto zgromadzone w nim artykuły z czasopism wydawnictwa C.H.Beck są edytowalne w systemie Word. Baza zawiera translator – słowniki branżowe oraz umożliwia wydruk 20% tekstu z każdej książki. Legalis zbudowany jest z dwóch podstawowych modułów: komentarzowego i specjalistycznego. Obejmują one m.in. takie moduły tematyczne, jak: prawo cywilne, prawo pracy, prawo karne, prawo farmaceutyczne, systemy prawa, translator. Każda z bibliotek w zależności od

profilu zbiorów i potrzeb użytkowników, może wybrać odpowiedni dla siebie moduł. Po wystąpieniu reprezentantów firmy C.H.Beck nastąpiło losowanie nagród książkowych ufundowanych przez to wydawnictwo.

Kolejna prezentacja – *Polskie bazy biznesowe: ISI EMIS i ISI Municipium* – prowadzona była przez przedstawicielkę firmy Euromoney S.A. i dotyczyła baz danych ISI EMIS i Municipium. Serwis internetowy ISI EMIS (Emerging Markets Information Service) zawiera informacje o ponad 80 rynkach na całym świecie. Ma charakter komercyjny, jednak 50% kosztów użytkowania bazy pokrywane z budżetu państwa. System ma interfejs w języku polskim i angielskim. Użytkownik może znaleźć tam takie informacje jak prognozy, aktualności, dane rynkowe, dokumenty analityczne, dane spółek i przedsiębiorstw. Drugi omówiony serwis to ISI Municipium. Informacje w nim zawarte dotyczą samorządu w Polsce, a dokładniej: jednostek samorządu terytorialnego, finansów samorządowych, lokalnych wydarzeń, danych statystycznych. Ponadto system zawiera archiwalne i bieżące wydania dzienników lokalnych („Dziennik Bałtycki”, „Gazeta Lubuska” czy „Życie Warszawy”). Zarówno ISI EMIS jak i Municipium stanowią bardzo dobre uzupełnianie tradycyjnych zbiorów bibliotecznych, ze szczególnym wskazaniem na zbiory bibliotek naukowych.

Po dwóch rzeczowych i interesujących wystąpieniach na temat komercyjnych serwisów informacyjnych nastąpiła przerwa. W czasie jej trwania uczestnicy mogli posilić się oraz zwiedzić Bibliotekę WSB i wystawę *Piękno tkwi w szczególe – budynki bibliotek z całego świata*.

Drugą część spotkania rozpoczęło wystąpienie reprezentanta Thomson Reuters zatytułowane *Web of Science + End Note + ResearchID*. Omówiona została baza Web of Knowledge dostępna na licencji krajowej, dzięki programowi Wirtualna Biblioteka Nauki. Web of Knowledge obejmuje różne bazy danych produkowane przez firmę Thomson Reuters, w tym: Science Citation Index Expanded (SCIE), Social Sciences Citation Index (SSCI), Art & Humanities Citation Index (AHCI) i Conference Proceedings Citation Index (CPCI), Journal Citation Reports (JCR) oraz Essential Science Indicators (ESI). Przedstawiono opcje wyszukiwania w systemie, a także narzędzia pomocne przy analizach cytowań bibliograficznych. Dostęp do Web of Knowledge jest bezpłatny, biblioteka musi jedynie przystąpić do programu i spełnić określone wymagania.

Spotkanie zakończyło wystąpienie Marleny Borowskiej, bibliotekarza systemowego Biblioteki WSB. Wypowiedź zatytułowana *Wykorzystanie ogólnodostępnych zasobów naukowych w pracy współczesnych bibliotekarzy* stanowiła doskonałe podsumowanie całości. Zebrani dowiedzieli się, że Internet to nie tylko Google, Nasza Klasa czy Facebook. Okazało się bowiem, że oferuje on wiele przydatnych narzędzi wyszukiwawczych i pełnotekstowych źródeł o charakterze naukowym – a to wszystko całkowicie za darmo.

Omawiane źródła zostały podzielone wg następujących kryteriów: wyszukiwarki naukowe, repozytoria dziedzinowe, wydawnictwa szkół wyższych i instytutów oraz archiwa stowarzyszeń naukowych i organizacji pozarządowych. Informacje dostępne są na stronie WSB pod adresem: http://wsb.edu.pl/container/Biblioteka%20WSb/Prezentacja_Tydzien_bibliotek.pdf.

Do zaspokajania potrzeb współczesnych czytelników nie wystarczają już współczesne źródła i zbiory w postaci książek czy czasopism. Stały postęp w wielu dziedzinach nauki wiąże się z korzystaniem ze źródeł aktualizowanych na bieżąco. Odpowiedzią na ten wymóg są elektroniczne serwisy, systemy i bazy danych. Obok tych komercyjnych i pełnopłatnych dostępne są również takie, za które nie trzeba ponosić kosztów, a ich wartość naukowa nie jest przez to mniejsza. Dzięki uczestnictwu w tym spotkaniu zgromadzeni goście dowiedzieli się o płatnych i darmowych, polskich i zagranicznych, elektronicznych źródłach informacji o charakterze naukowym.

JOLANTA BIAŁKOWSKA
Biblioteka Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego

SPRAWOZDANIE Z XVII TARGÓW WYDAWCÓW KATOLICKICH

XVII Targi Wydawców Katolickich (TWK), odbyły się pod hasłem: *Błogosławiony Jan Paweł II – Osoba • Życie • Działalność • Świadectwo*. Przez trzy dni od 8 do 10 kwietnia 2011 roku, ponad 140 wystawców prezentowało swój dorobek wydawniczy oraz przygotowało szereg spotkań autorskich, prezentacji, wystaw fotograficznych i pokazów filmowych. Patronat honorowy nad Targami objęli m.in.: Nuncjusz Apostolski w Polsce abp Celestyno Migliore, Prymas Polski abp Józef Kowalczyk, Prymas Senior kard. Józef Glemp, Metropolita Warszawski kard. Kazimierz Nycz, Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego Bogdan Zdrojewski, władze samorządowe miasta stołecznego Warszawy i województwa mazowieckiego (Katalog, 2011, s. 3). Podczas uroczystego otwarcia Targów abp Celestino Migliore powiedział, że ludzka, kulturalna i duchowa wielkość papieża Jana Pawła II, jako człowieka nauki i duchowości, wynikała z jego zamiłowania do lektury, a jednocześnie stała się podstawą do napisania wielkich, głębokich i konstruktywnych dzieł. Metropolita Warszawski kard. Kazimierz Nycz, podkreślił, że w ciągu ostatnich dwudziestu lat, nastąpił imponujący rozwój wydawnictw katolickich.

Po zakończonych Targach Prezes Zarządu SWK ks. Roman Szpakowski mówił: *Chciałbym podziękować wszystkim wystawcom, którzy uczestniczyli w XVII Targach Wydawców Katolickich, ale przede wszystkim pragnę podziękować tym, którzy odwiedzili Arkady Kubickiego, aby spotkać się z książką katolicką, a to daje nam pewność, że tego typu imprezy książkowe są potrzebne, bowiem wszystkich odwiedzających było ponad 14 tysięcy (Podlasie24)*. Na takie zainteresowanie Targami złożyło się wiele czynników: bogata oferta wydawnicza, imprezy towarzyszące, których z roku na rok jest coraz więcej, honorowe patronaty osób publicznych oraz dobra promocja w mediach. Ofertę wydawniczą przedstawiały nie tylko wydawnictwa religijne, ale też coraz liczniejsze wydawnictwa świeckie. Na przykład: Biblioteka Analiz, Biblioteka Narodowa, Wydawnictwo Arkady, PWN,

Oficyna Wydawniczo-Poligraficzna Adam, Łośgraf, Polskie Wydawnictwo Encyklopedyczne, Wydawnictwo Muzeum Pałac w Wilanowie, Wydawnictwo Wektory. Każde z nich prezentowało inny dorobek: publikacje historyczne, albumy poświęcone sztuce, historii Polski, jak również publikacje popularnonaukowe wiążące się z nurtem religijnym. Szczególnym zainteresowaniem cieszyły się stoiska Bellony, Białego Kruka, Zamku Królewskiego, Biblioteki Narodowej, Media Rodzina i Instytutu Pamięci Narodowej.

Kolejną grupą wydawnictw nie związanych z tematyką religią były wydawnictwa uczelniane, które pod patronatem Stowarzyszenia Wydawców Szkół Wyższych przedstawiły swoją ofertę publikacji naukowych, głównie z zakresu religioznawstwa, historii i filozofii. Zaprezentowano wydawnictwa Uniwersytetów: Jagiellońskiego, Warmińsko-Mazurskiego, Szczecińskiego, Adama Mickiewicza w Poznaniu, Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, Przyrodniczego w Poznaniu. Okazało się, że TWK są postrzegane przez wydawców jako ważne miejsce o ogólnopolskim zasięgu, na którym warto się zaprezentować.

Organizatorzy Targów zaprosili też wydawnictwa zagraniczne. W tym roku były to wydawnictwa z Włoch, Hiszpanii, Niemiec i Słowacji. Gościem honorowym było Wydawnictwo Edebé z Hiszpanii. Należy ono do Zgromadzenia Salezjańskiego. Publikuje głównie podręczniki szkolne i materiały edukacyjne oraz specjalizuje się w literaturze dziecięcej i młodzieżowej. Wydawnictwo ustanowiło w 1993 roku Nagrodę Literatury Dziecięcej i Młodzieżowej Edebé, która jest jedną z najbardziej prestiżowych w Hiszpanii. Wraz z rosnącym rozwojem multimedialnych oficyna ta dostosowując się do potrzeb rynku, otworzyła nowy oddział – Edebé Audiovisual, który zajmuje się dystrybucją utworów audiowizualnych (Katalog, 2011, s. 58-59). Niemieckie Wydawnictwo Communio In Christo zaprezentowało pisma mistyczki Matki Marii Teresy (Katalog, 2011, s. 74), zaś oficyna Verlag Herder z Freiburga, która jest jednym z najstarszych wydawnictw niemieckich zaprezentowała książki Karla Rahnera, Marii Montessori, Benedykta XVI, Anselma Grüna i Dalajlamy oraz czasopisma: „Herder Korrespondenz”, „Christ In der Gegenwart”, „Stimmen der Zeit” i znany również na rynku polskim *Lexikon für Theologie und Kirche* (Katalog, 2011, s. 170). Słowackie Wydawnictwo Lúč z Bratysławy zaprezentowało publikacje o charakterze religijnym. Wydaje ono głównie książki autorów słowackich oraz książki dla dzieci. Najbardziej znaną jest książka kardynała Jana Chryzostoma Korca *Od barbarzkiej nocy*, która została przełożona na sześć języków, również na polski. Ważnym dziełem jest też *Leksykon słowackich księży katolickich*, zawierający 2066 haseł osobowych (Katalog, 2011, s. 120). Edizioni San Paolo, to włoskie wydawnictwo, które od kilku lat gości na Targach Wydawców Katolickich. Jego działalność wydawnicza dotyczy głównie

formacji ludzkiej i chrześcijańskiej, Biblii oraz dialogu międzykulturowego. Można tam znaleźć literaturę popularnonaukową, dziecięcą, młodzieżową oraz poradniki (Katalog, 2011, s. 81).

Najliczniejszą grupą wystawców były wydawnictwa katolickie. Wymienić tu należy: Wydawnictwo WAM, Znak, Pallottinum, W Drodze, Wydawnictwo PROMIC Księży Marianów, PAX, Znak, Księgarnię Św. Jacka, Bernardinum, TUM, Jedność, Wydawnictwo KUL, Wydawnictwo AA z Krakowa, Centrum Myśli Jana Pawła II, Vocatio, Wydawnictwo Archidiecezji Warszawskie, Biblos z Tarnowa, Wydawnictwo eSpe krakowskich Pijarów, Fidei, Wydawnictwo M, Rhetos, Wydawnictwo Salezjańskie, Serafin, Wydawnictwo Sióstr Loretanek, Instytut Papieża Jana Pawła II w Warszawie oraz Wydawnictwo Ojców Franciszkanów. Franciszkanie zaprezentowali także Radio Niepokalanów i promowali XXVI Międzynarodowy Festiwal Filmów i Multimediiów w Niepokalanowie, który odbędzie się w czerwcu 2011 roku. Następną grupą wystawców były rozgłośnie katolickie: Radio Warszawa i Katolickie Radio Podlasie oraz katolickie portale internetowe: DEON.pl, Opoka, duchowy.pl, dla których targi były częścią akcji promocyjnej. Na targach zaprezentowały się także różne stowarzyszenia i centra katolickie: Stowarzyszenie Parafiada, Archidiecezjalne Centrum Informacji w Warszawie, Sacroexpo – Targi Kielce S.A. i Centrum Opatrzności Bożej. Licznie reprezentowane były hurtownie książek oraz księgarnie katolickie, a także twórcy gier planszowych czy komputerowych o charakterze religijnym.

Ogromnym zainteresowaniem cieszyły się wystawy poświęcone osobie Papieża-Polaka: *Jan Paweł II jakiego pamiętamy* (przygotowana przez Biuro Promocji Sztuki Jacek Chromy) oraz *Jan Paweł II Święty aż po krańce świata* (przygotowaną przez Oficynę Wydawniczą KWADRAT). W czterech blokach tematycznych wyemitowano szereg filmów: Ojciec Święty Jan Paweł II w filmie, Rok Kolbiański w Polsce – Święty Maksymilian w filmie, Wielcy Świadkowie wiary, Nauczanie Jana Pawła II i bł. Księdza Jerzego Popiełuski a historia Polski. Ważnym wydarzeniem była też projekcja filmu: *Duśka. Filmowa opowieść o wyjątkowej kobiecie* i spotkanie z jego główną bohaterką filmu dr Wandą Półtawską oraz reżyserką Wandą Różycką-Zborowską.

Biblioteka Analiz przygotowała konferencję prawniczą na temat aspektów prawnego-autorskich: *Tłumacz, ilustrator, redaktor, korektor – ochrona praw autorskich, zawieranie umów, aspekty praktyczne w działalności wydawniczej*. Konferencję prowadziła Joanna Hetman-Krajewska z Kancelarii Patrimonium.

Tradycją targów książki są spotkania autorskie i panelowe oraz widowiska edukacyjne. Cieszą się one dużym zainteresowaniem odwiedzających Targi. Do najciekawszych tegorocznych należały:

- promocja książki połączona ze spektaklem dla dzieci pod tytułem *Jak Karolek został Papieżem* (Drukarnia Diecezjalna w Sandomierzu);

- spotkanie z reżyserem Pawłem Woldanem, autorem filmów dokumentalnych o Janie Pawle II;
- spotkanie z ks. prof. Markiem Starowieyskim, autorem książki *Tradycje biblijne. Biblia w kulturze europejskiej*;
- promocja książki *Smoleński upadek* oraz spotkanie z jej autorem Tadeuszem Święchowiczem przygotowane przez Wydawnictwo Fronda;
- dyskusja wokół książki Paula Evdokimova, *Życie duchowe w mieście* prowadzona przez Wydawnictwo W Drodze;
- promocja publikacji prof. Henriego Joyeux'go, *Szkoła Życia i Miłości. Książka dla rodziców do nauczania ekologii seksualnej dzieci i młodzieży od 4 do 20 roku życia*;
- spotkanie autorskie z fotografikiem Adamem Bujakiem;
- spotkanie panelowe *Ikona Dziś* wokół książki Iriny Jazykowej *Oto czynię wszystko nowe*;
- spotkanie z ks. prof. Januszem Tarnowskim autorem wielu publikacji m.in.: *Barykada czy dialog? – Serii: Jak wychowywać?*;
- warsztaty dla rodziców: wychowanie dzieci na podstawie książek *Rodzice w akcji* i *Wspólne odkrywanie świata dla ojców dzieci w wieku szkolnym* przygotowane przez Edycję Świętego Pawła.

Najważniejszym punktem Targów Wydawców Katolickich jest wręczenie nagrody Stowarzyszenia Wydawców Katolickich *Feniks*, której celem jest promowanie i wyróżnienie publikacji ukazujących wartości chrześcijańskie. Przyznawany jest też *Mały Feniks*, który honoruje osoby lub instytucje promujące w mediach książki katolickie (*Mały Feniks*). Tegorocznymi laureatami zostali:

1. Kategoria *literacka*: Jan Polkowski, *Cień*, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak.
2. Kategoria *nauki kościelne*: Gisbert Greshake, *Życie silniejsze niż śmierć*, Wydawnictwo W drodze.
3. Kategoria *edytorstwo*: Anna Czerwińska-Rydel, *Jaśnie Pan Pichon*, Wydawnictwo Bernardinum.
4. Kategoria *książki dla dzieci*: Marie-Luise Raters, *Filozof bez brody, czyli jak polubić myślenie*, Instytut Wydawniczy PAX.
5. Kategoria *książki dla młodzieży*: przyznano wyróżnienie: Beth Nimmo, Scott Darrell, *Lzy Racheli*, Polskie Wydawnictwo Encyklopedyczne.
6. Kategoria *książka autora zagranicznego*: Leo Staruss, Joseph Cropsey, *Historia filozofii politycznej*, Wydawnictwo Fronda & Fundacja Augusta hr. Cieszkowskiego.
7. Kategoria *seria wydawnicza*: *Studia Antiquitatis Christianae. Series Nova*, Księgarnia Św. Jacka.

8. Kategoria *publicystyka religijna*: Artur Olędzki, *Ksiądz Jerzy Popiełuszko. Spotkania po latach*. Wywiady, Wydawnictwo eSPe.
9. Kategoria *multimedialna*: *Lekcja religii*, Wydawnictwo Święty Wojciech. *Feniksem* głównym uhonorowano s. Zofię Zdybicką, profesora KUL. Wręczono również *Feniksa* specjalnego s. Małgorzacie Borkowskiej i Wydawnictwu M oraz oficynie Biały Kruk (Stowarzyszenie). W każdej z kategorii przyznano także wyróżnienia.

Wręczono również *Małego Feniksa*:

- Grażynie Grabowskiej (Targi w Krakowie Sp. z o.o.) za promowanie książki katolickiej przez organizację i wspieranie Salonu Wydawców Katolickich podczas Targów Książki w Krakowie;
- Klaudiuszowi Głombikowi (Radio Piekary), autorowi realizacji i produkcji pasm religijnych *Z Życia Parafii*.
- Radiu Jasna Góra za promowanie książki katolickiej w mediach.
- Zespołowi Szkół Integracyjnych nr 62 (ul. św. Bonifacego 10), który przez wiele lat udostępniał pomieszczenia Szkoły dla organizowania Targów Wydawców Katolickich w Warszawie (Mały Feniks).
- Wyboru laureatów dokonało Jury w składzie: ks. Jan Sochoń, Krzysztof R. Jaśkiewicz, dr Tomasz Chachulski, Hanna Maria Giza i Wojciech Marczyk (Rynek).

XVII Targi Wydawców Katolickich, w Warszawie były wydarzeniem barwnym i wielowątkowym, wzbudzającym powszechne zainteresowanie. Targi Wydawców Katolickich, są imprezą, która z roku na rok zyskuje coraz większą popularność. Przyciągają coraz większą liczbę zarówno wydawnictw religijnych jak i świeckich, a także osób zainteresowanych rynkiem wydawniczym i księgarskim.

Bibliografia

Katalog Targowy; XVII Targi Wydawców Katolickich, Warszawa 8-10 kwietnia 2011 r.

Podlasie24. *Regionalny Portal Informacyjny* [online] [dostęp: 2011-04-12]. Dostępny w World Wide Web: <http://podlasie24.pl/wiadomosci/z-kraju/podsumowanie-xvii-targow-wydawcow-katolickich-6538.html>.

Mały Feniks 2011 - nagrody [online]

[dostęp: 2011-04-13]. Dostępny w World Wide Web: <http://swk.pl/arch/1348>.

Stowarzyszenie Wydawców Katolickich [online] [dostęp: 2011-04-13]. Dostępny w World Wide Web: <http://swk.pl/>.

Rynek Książki.pl [on line] [dostęp: 2011-04-13]. Dostępny w World Wide Web: http://www.rynek-ksiazki.pl/szukaj/xvii-targi-wydawcow-katolickich_25930.html.

MAGDALENA KUDŁA

Biblioteka Wyższej Szkoły Zarządzania Ochroną Pracy w Katowicach

SPRAWOZDANIE Z CYKLU SPOTKAŃ PRZY LITERATURZE O KULTURZE

Wraz ze zmianą siedziby Biblioteki Wyższej Szkoły Zarządzania Ochroną Pracy w Katowicach (WSZOP), której uroczyste otwarcie odbyło się 25 września 2009 roku, zaistniała szansa na wprowadzenie do Biblioteki działań o charakterze kulturalnym.

19 marca 2010 roku odbyło się spotkanie z Ernestem Bryllem zatytułowane *O trzeciej nad ranem – o Irlandii, Polsce, życiu i poezji*. Ernest Bryll urodzony 1 marca 1935 roku w Warszawie swą podróż z literaturą rozpoczął w 1952 roku wierszem „Rybaczka”. Jest nie tylko poetą ale także prozaikiem, autorem sztuk teatralnych i filmowych, tłumaczeń. Tworzy teksty piosenek. Był pierwszym polskim ambasadorem w Irlandii w latach 1991-1995. Na spotkaniu, które prowadziła Iga Herok-Turska, opowiadał o swoim życiu, uwikłaniu w literaturę. Czytanie wierszy przeplatał wspomnieniami z pobytu w Irlandii. Stworzona specjalnie na potrzeby spotkania scenografia sprawiła, że autor przeniósł słuchaczy w magiczny świat poezji. Choć został okrzyknięty przez krytyków „Piątym wieszczem” sam czuje się bardziej „poetą-szamanem”, dla którego poezja jest nie tyle sztuką, co instrumentem wpływania na rzeczywistość.

Spotkanie z Ernestem Bryllem, o którym informowaliśmy już w nr 1/2010 w dziale Wydarzenia, zapoczątkowało stały cykl zatytułowany *Przy literaturze o kulturze*.

Inauguracja roku akademickiego 2010/2011 zaowocowała kolejnym spotkaniem z tej serii. Tym razem, 6 października 2010 roku, Biblioteka WSZOP gościła młodą śląską malarkę Agnieszkę Passię, której prace inspirowane są gotyckim stylem architektury. Niezatarłe wrażenia z podróży do Francji (kolebki gotyku), Włoch i Hiszpanii znalazły odzwierciedlenie w kolekcji przedstawionych w czasie spotkania prac. Charakterystyczna strzelista budowla średniowieczna, która nawiązuje do dążeń człowieka ku rzeczom wyższym, będącym poza możliwością percepcji, stała się motywem

przewodnim prezentowanej na wystawie serii obrazów. Poprzez zastosowanie farb olejnych o mocnych i zdecydowanych kolorach autorka oddała niesamowite piękno strzelistych wież katedr czy ich ostrołukowych okien. Płynne złoto znajdujące się na płótnach dodawało całej kolekcji dostojęstwa i szyku. Podczas wernisażu prac, krótki wstęp do epoki zarysowała zaproszona dr Dorota Głazek – znawca historii sztuki.

W dniach od 3 do 9 listopada 2010 roku odbywał się w Katowicach Festiwal Kultury i Sztuki Japońskiej zorganizowany przez Towarzystwo Polsko-Japońskie im. Akiry Kurosawy we współpracy z wieloma instytucjami kultury. Miał on na celu propagowanie najwyższych osiągnięć wspaniałego dorobku kulturalnego Japonii. Jedną z imprez towarzyszących Festiwalowi było spotkanie w ramach cyklu *Przy literaturze o kulturze*.

W dniu 9 listopada 2010 r. Biblioteka WSZOP zaprezentowała wystawę fotografii „Gohyaku Rakan – buddyjska rzeźba kamienna z Kyushu”. Towarzyszył jej wykład autorki prac Urszuli Imamury na temat *Tajemnic wizerunków Buddy*. Urszula Imamura jest założycielką i wieloletnią prezes Towarzystwa Polsko-Japońskiego im. Akiry Kurosawy. Związana z Japonią rodzinnie od blisko 30 lat, zwiedziła kraje Dalekiego Wschodu. Jest specjalistką w dziedzinie sztuki buddyjskiej. Jako fotograf z zamiłowania doczekała się blisko stu wystaw swoich prac. Z jedną z nich gościła w Bibliotece WSZOP.

Gohyaku Rakan, czyli święci uczniowie Buddy zastygli w kamieniu, uwiecznieni na fotografiach, znajdują się w północno-wschodniej części wyspy Kuyshu. Każdy z pięciuset posągów ma charakterystyczne cechy odróżniające go od innych. Najprawdopodobniej każdy z nich jest portretem prawdziwego ucznia Buddy, który zastygł w bezruchu na wieść o śmierci swego Mistrza.

W nawiązaniu do tematyki fotografii Urszula Imamura zaprezentowała w trakcie wykładu swoistą klasyfikację posągów Buddy. Posiadając doświadczenie z podróży po Japonii, Chinach, Korei oraz Tajlandii, Kambodży, Birmie i Pakistanie przedstawiła słuchaczom charakterystyczne cechy wizerunku Buddy w zależności od miejsca i czasu powstania. Wykład uzupełniała prezentacja multimedialna, w której użyto prywatnych zdjęć autorki, w doskonały sposób uwidaczniających omawiane cechy.

Rok 2011 rozpoczął się w Bibliotece WSZOP wystawą prac wrocławskiego malarza Mariana Lorka – *Surrealizm aksamitny*. Autor malarstwem zajmuje się już od dwudziestego roku życia, a jego prace były wystawiane w wielu miejscach w kraju, zarówno na wystawach zbiorowych, jak i indywidualnych. Zainspirowany twórczością m. in. Salvadora Dali i Zdzisława Beksińskiego od 1995 roku tworzy obrazy pełne surrealizmu. Jako materiał wykorzystuje aksamit, na który nakłada zdecydowane kolory, które w odbiorze tworzą uczucie głębi. Stała ekspozycja jego prac znajduje się w jednej z wrocławskich galerii.

W trakcie trwania wystawy Mariana Lorka w Bibliotece miała miejsce również krótka prezentacja związana z organizowanymi przez Katedrę Kulturoznawstwa WSZOP Dniami Hiszpańskimi odbywającymi się w dniach 3-4 marca 2011 roku. Na sztalugach ustawionych w czytelnicy można było obejrzeć podobizny oraz okładki najlepszych dzieł autorów literatury hiszpańskiej i iberoamerykańskiej, takich jak Arturo Perez-Reverte, Carlos Fuentes czy Isabel Allende.

W połowie marca nastąpiła w Bibliotece WSZOP całkowita zmiana kultury i krainy geograficznej. Po gorących hiszpańskich klimatach 17 marca 2011 roku gościła w Bibliotece WSZOP dr Elena Jagt-Yazykova – paleontolog, badaczka minionych form życia. Rodowita petersburżanka wraz ze zdjęciami rodzinnego miasta przywozła ze sobą cudowną opowieść o *Sankt Petersburgu – mieście z nieba*. Było to czwarte już spotkanie *Przy literaturze o kulturze*. Roli moderatora rozmowy podjął się dr Wojciech Śmieja, twórca Koła Dziennikarskiego WSZOP i współorganizator wydarzenia.

Popołudniowy wykład, w trakcie którego można było ogrzać się gorącą rosyjską herbatą z konfiturą, był pełen magii i historii jednego z najpiękniejszych i najciekawszych miast na świecie. Opowieść swą o Petersburgu Elena Jagt-Yazykova rozpoczęła od fińskiej legendy, która głosi, że miasta nie można było wybudować na tak bagnistym terenie, dlatego też powstało ono w niebiosach, a potem zostało delikatnie opuszczone na ziemię. Wśród historii miasta nie zabrakło również komentarzy na temat dzisiejszej sytuacji Rosji. Śpiewnym głosem prelegentka przeczytała jeden ze swych ulubionych fragmentów *Jeźdźca miedzianego* Aleksandra Puszkina w oryginale. Wywołało to niesamowite wrażenia na zebranych słuchaczach.

Dwa tygodnie później, 30 marca 2011 roku, Biblioteka WSZOP zaprosiła na *Lekcję dialogu, czyli spotkanie z Adamem Krzemińskim*, dziennikarzem i publicystą. Adam Krzemiński to przede wszystkim znawca sprawy polsko-niemieckiej, losów pojednania dwóch narodów po zaszłościach historycznych, a także procesu rozszerzania Unii Europejskiej. Rozmowa z autorem, którą prowadziła znana już czytelnikom Iga Herok-Turska wraz z Krzysztofem Karwatem, dotyczyła przede wszystkim życia w Polsce w czasie zmiany ustroju, stosunków polsko-niemieckich, a także różnic dzielących młodzież polską, niemiecką i francuską. Wyjątkowo ciekawym wątkiem w wykładzie była opowieść autora o spotkaniach z Tomaszem Grossem, jego głośnych książkach, które są przez wielu postrzegane jako krzywdzące dla Polaków. Wykład był połączony z promocją nowej książki Adama Krzemińskiego – *Lekcja dialogu*, stanowiącą zbiór tekstów, rozmów i wywiadów z Niemcami i ich sposobem postrzegania sprawy polsko-niemieckiej. Na zakończenie spotkania A. Krzemiński podpisywał egzemplarze swoich książek, które słuchacze mogli nabyć na miejscu.

Szóste spotkanie z cyklu *Przy literaturze o kulturze* poświęcone zostało młodym artystom z cieszyńskiego Instytutu Sztuki Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Wernisaż wystawy prac Anny Konieckiej, Kamili Kornagi i Artura Janasika odbył się 15 kwietnia 2011 roku, zatytułowany jako *Obserwacja. Interpretacja*. Wśród prac znalazło się malarstwo, grafika i rysunek, a większość eksponatów została wystawiona na sprzedaż, z czego chętnie korzystali goście przybyli na spotkanie, ku zachwytowi młodych adeptów sztuki. Wystawę można było oglądać do końca maja.

Obchody Tygodnia Bibliotek 2011 Biblioteka WSZOP uczciła kiermaszem książek, który odbył się 14 maja 2011 roku. Zaproszono zaprzyjaźnione firmy wydawnicze i księgarskie, w tym Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Wydawnictwo „Tarbonus”, Oficynę Wolters Kluwer, PolAnglo – oficjalnego polskiego dystrybutora Oxford University Press. Studenci mieli również możliwość zakupu książek wydanych przez Wydawnictwo WSZOP.

Imprezą towarzyszącą kiermaszowi był wykład *W stronę wolnej telewizji* dr Tomasza Bielaka, kulturoznawcy i medioznawcy. Jako jeden z redaktorów wydanej niedawno książki *Zmierzch telewizji* opowiadał o zawiłościach prawnych związanych z powstaniem książki naukowej, co w rzeczywistości nie jest rzeczą łatwą. Część wykładu poświęcił zagadnieniu telewizji, która w ostatnich latach niezwykle się zmieniła. Jak sam autor stwierdził, ciężko określić, czy wiadomości oglądane za pomocą Internetu można jeszcze nazwać telewizją? Na to i na wiele innych pytań prelegent próbował odpowiedzieć. Przygotowana prezentacja multimedialna pomogła zrozumieć słuchaczom omawiane wątki. Ciekawostką było zaproponowane przez mówcę nowe kryterium podziału użytkowników multimedii i stworzenie swoistego języka w celu ich nazwania. Stąd pojawiło się hasło „you-sers” odpowiadające znaczeniu użytkownika platformy AV jaką jest YouTube. Po zakończeniu wykładu jako prezent każdy z uczestników otrzymał od bibliotekarzy żółtego tulipana.

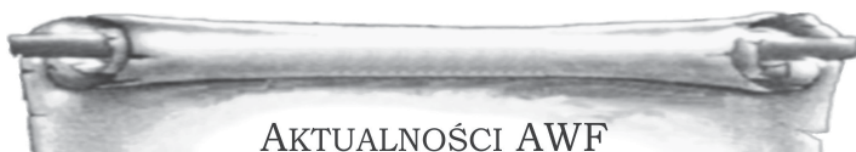
Spotkanie kończące cykl odbyło się 9 czerwca 2011 r. o godzinie 15.30. W iście wakacyjne klimaty przeniósł słuchaczy Leszek Szczasny – podróżnik, fotograf, pisarz – który wśród zbioru swoich fotografii zatytułowanych *Czarny kontynent – białe zęby* poprowadził wykład o *Mauretanii – czyli muchach gorszych od Al-Kaidy*. Przedstawione slajdowisko było efektem trzytygodniowego pobytu w mało przyjaznym, pustynnym, dusznym kraju o zmilitaryzowanym charakterze. Zgodnie z zapowiedzią spotkania autor opowiedział jak w kraju pogrążonym w biedzie wygląda prawdziwe życie, jak wśród śmieci i brudu przewijają się feeria barw, charakterystycznych dla tego regionu, a pospolite muchy są gorszym niebezpieczeństwem od afrykańskiego odłamu Al-Kaidy.

Niezwykle kolorowe fotografie przybliżyły słuchaczom prawdziwy obraz Mauretanii. Leszek Szczasny jako fotograf amator ma niesamowitą umie-

jętność „chwytania chwili”, która była widoczna podczas slajdowiska. Zdjęcia pełne życia połączone z ekspresyjną opowieścią podróżnika sprawiły, że wszyscy słuchacze zechcieli odwiedzić kraj słońca podczas wakacyjnej podróży.

Od roku w Bibliotece WSZOP działa BookCrossing. Stworzona przez nas „półka bookcrossingowa” jest jedną z dwóch oficjalnych w Katowicach. 9 czerwca w czasie obchodów Święta Wolnej Książki na „półce” pojawi się ponad 50 nowych tytułów, które będzie można zabrać ze sobą zgodnie z ideą BookCrossingu.

Wszystkich zainteresowanych zapraszamy do Biblioteki Wyższej Szkoły Zarządzania Ochroną Pracy w Katowicach przy ulicy Bankowej 8.

AKTUALNOŚCI AWF

ADAM CICHOSZ

HENRYK KOCÓJ

*Akademia Wychowania Fizycznego
im. Jerzego Kukuczki w Katowicach***WIELKIE DZIEŁO ODRODZENIA NARODOWEGO
W 220 ROCZNICĘ KONSTYTUCJI 3 MAJA***Dzień ten chwalić potrzeba, który nas w pokoju
Miłym wszystkich osadził bez krwi, bez naboju.**M. Łabęcki***Bez przelewu krwi – rozważnie i mądrze**

Dzień 3 maja – święto Konstytucji 3 maja utrwalił się w naszej pamięci jako wielkie nieprzemijające wydarzenie narodowe. W sercu każdego Polaka wywołuje wzruszenie i dumę, wzmaga poczucie łączności z dziejową tradycją i pobudza do odpowiedzialności za jej godne kontynuowanie. Mija 220 lat od uchwalenia Konstytucji Rzeczypospolitej. Naród otacza czcią i chroni przed zapomnieniem tę datę nawet w najtrudniejszych chwilach rozpacz, upadku i przemocy, wszak przypomina czasy wielkości i natchnienia do walki o lepszą przyszłość. Sięgamy zatem co roku do tej chlubnej tradycji narodowej, by ją przypomnieć i umacniać jej znaczenie docześnie w sztafecie pokoleń, by poprzez znajomość dziejowych wydarzeń lepiej zrozumieć to, co społeczeństwo tworzy współcześnie i naszą, bezpiecznie rysującą się przyszłość, dostrzegając słabe strony i pamiętając, że rodziła się ona w warunkach niezwykłych, i że była pierwszym tego rodzaju dokumentem w Europie.

Autorzy polskiej konstytucji: król Stanisław August Poniatowski, Hugo Kołłątaj, Ignacy Potocki i Scypion Piłsudski, opierając się na ideologii politycznej wyrosłej za sprawą rozumu i rozważ, po długich dyskusjach, po

namysłach i kilkakrotnie doskonalonych projektach, potrafili wypełnić ją treścią odpowiadającą potrzebom, możliwościom i warunkom ustrojowym. Konstytucja zachowała jeszcze resztki systemu stanowego, ale znacznie rozluźniła istniejące bariery społeczne, dostrzegając we wszystkich mieszkaniach obywateli kraju. Zapewniła w artykule drugim „najuroczyściej szlachcie i ziemianom wszystkie swobody, wolności, prerogatywy pierwszeństwa w życiu prywatnym i publicznym”, pod tym względem pozostawało w zasadzie wszystko po dawnemu. Konstytucja uznawała wprawdzie „wszystką szlachtę równymi być między sobą”, ale równocześnie w artykule szóstym określiła prawo o sejmikach z 24 marca 1791 roku jako „najistotniejszą zasadę wolności obywatelskiej”, a prawo to pozbawiło szlachtę nieposesjonatów udziału w sejmikach, czyli możliwości wybierania posłów. Zastosowanie cenzusu majątkowego także w tym zakresie pozbawiło kliki magnackie możliwości przeprowadzenia, tak jak dotychczas, wyboru swoich kandydatów na posłów do sejmu i sędziów trybunałów.

Państwo w myśl Konstytucji 3 maja było zatem szlacheckim, podobnie jak wkrótce Księstwo Warszawskie i Królestwo Polskie. Konstytucja nie przyznawała żadnego wpływu na jego losy „chłopom pańszczyźnianym”, mimo że w artykule czwartym „lud rolniczy” określony został jako ten „spod którego ręki płynie najobfitsze bogactw krajowych źródło, który najliczniejszą w narodzie stanowi ludność, a zatem najdzielniejszą kraju siłę”. Nie przyznano owej najdzielniejszej sile ani wolności, ani własności. Nigdzie jednak w konstytucji nie nazwano chłopów poddanymi, a tak ich określano uprzednio. Znacznym postępem było zatem zaliczenie włościan do narodu.

Konstytucja 3 maja zniosła liberum veto, konfederacje i sejmy konfederackie, czyli obradowanie sejmu „pod węzłem konfederacji”, a nasz największy wieszcz narodowy Adam Mickiewicz tak oto pisał o konstytucji w „Pielgrzymie Polskim”:

„wszakże mamy jeden akt przeszłości, jedno prawo pisane, które zgłębiać, którego duchem przejmować się należy, bo to prawo nie wypadło z głowy pojedynczego mędrka, z ust kilku rozprawiaczy, ale wyjęte było z serca wielkiej masy; nie czerni się tylko na papierze, ale żyje dotąd w pamięci, w życzeniach pokoleń; jest więc prawem żywym, zakorzenionym w przeszłości, mającym się rozwinąć w przyszłości. Mamy Konstytucję 3 maja”.

Uchwalenie Konstytucji 3 maja, stoczenie o nią wojny w roku 1792 z Rosją, wreszcie powstanie kościuszkowskie przywróciło Polsce utracony od dawna szacunek narodów Europy. Warto pamiętać, że w 1792 roku zbierano w Anglii składki na wsparcie Polski w jej walce z rosyjskim agresorem.

Obecne pokolenie Polaków, jego poprzednicy i następcy mogą aktowi ustawodawczemu uchwalonemu przed 220 laty i jego twórcom zawdzięczać, że wskazania, które nigdy nie tracą na wartości, a mianowicie, że „wszelka władza społeczności ludzkiej początek swój bierze z woli narodu”,

że niepodległość na zewnątrz, a wolność w obrębie granic państwa stanowią najwyższe dobro narodu, wreszcie, że „naród winien jest sobie samemu obronę od napaści i dla przestrzegania całości swojej, co osiągnąć może tylko przez stworzenie silnej armii będącej ciągle pod posłuszeństwem władzy wykonawczej”.

Konstytucja, zapowiadając realizację gruntownych reform społeczno-politycznych i nowy model organizacji państwa oraz społeczeństwa, odradzanie się narodu, miała uczynić z Polski, kraju nierządem stojącego, kraj rządny, nowoczesny i silny także militarnie, który przestanie być łatwą zdobyczą. Państwa ościennie, a zwłaszcza Prusy, szybko dostrzegły wynikające z tych postanowień zagrożenie własnych interesów, toteż podjęły skuteczne działania mające uniemożliwić wszelki proces naprawy szlacheckiej Rzeczypospolitej. Ogrom niebezpieczeństwa dla Prus dostrzegł zwłaszcza król pruski Fryderyk Wilhelm II, który w jednym z listów do Lucchesiniego – posła pruskiego w Warszawie, pisał, że gdyby nie doszło do współpracy między Prusami a Rosją w dziele zniszczenia konstytucji, to Polska dzięki temu mogłaby odzyskać dawną siłę i znaczenie w Europie. To zdecydowało o wrogiej postawie Prus i Rosji w stosunku do tak potrzebnych i niezbędnych reform wzmacniających ustrój państwowy Rzeczypospolitej.

Konstytucja, mimo, że walka w jej obronie z targowiczanaми i wojskami rosyjskimi wypadła niezbyt chlubnie, wzmacniała jednak zwartość duchową i tożsamość narodu. Powstała wszakże w trybie współdziałania i kompromisu między oświeconym królem, który ustawicznie marzył o „angielskim rządzie i oświeconymi republikanami, którym bliższe były wzory amerykańskie”.

Najistotniejszy w konstytucji był klarowny i nowoczesny podział władz na ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą, a także odpowiedzialność rządu przed parlamentem i stworzenie sprawnego mechanizmu rządów przedstawicielskich. Konstytucja nie stanowiła zamknięcia i podsumowania dzieła naprawy Rzeczypospolitej, ale otwierała dalsze perspektywy innych korzystnych reform. W ślad za nią poszły ustawy szczegółowe o funkcjonowaniu ministerstw i sądów.

Jak już wspomniano, w Konstytucji 3 maja po raz pierwszy pojęciem narodu objęto wszystkie stany. Do tej pory narodem była wyłącznie szlachta. I od tej pory naród polski stanowią wszyscy: szlachta, chłopci, mieszczenie. I wszyscy mają obowiązek bronić kraju, który jest dobrem powszechnym, należącym do ogółu. Należy stanowczo podkreślić znaczenie prawa w odniesieniu do skupisk miejskich „miasta nasze wolne w państwach Rzeczypospolitej”. Prawo to wyzwalało miasta spod znienawidzonej władzy starostów, szczególnie uciążliwej w mniejszych miastach, poddawało sądownictwu i administracji miejskiej jurysdykcję (części aglomeracji miejskiej będące własnością szlachty i duchowieństwa),

a wszystkich właścicieli posesji w mieście – obowiązkowi płacenia podatków miejskich. Miasta otrzymały jednolity i bardziej niż dotąd demokratyczny samorządny ustrój wewnętrzny.

Wśród narodów Europy polskie reformy spotkały się z należnym uznaniem. Pojawiły się w tym czasie i w okresie późniejszym tłumaczenia polskiej konstytucji na inne języki, w tym francuski, niemiecki i włoski. Na naszej konstytucji wzorowała się później ustawa norweska. Bardzo wysoko ocenił Konstytucję 3 maja prezydent Stanów Zjednoczonych Tomasz Jefferson, wskazując na to, że postępowy świat uzyskał trzy konstytucje godne pamięci i szacunku w kolejności ich stanowienia: amerykańską, polską i francuską.

Na skutek wprowadzonych w Polsce reform przed ościennymi, absolutnymi monarchiami stanęło widmo sprawnie funkcjonującej u ich granic monarchii parlamentarnej i rosło niebezpieczeństwo przeniesienia w ich sąsiedztwo społecznych idei znad Wisły i Sekwany. Przed magnaterią pojawiła się groźba utraty władzy politycznej i widmo pozbawienia ich dotychczasowej dominacji nad mieszczańinem i chłopem. W tym niewątpliwie tkwi geneza targowicy.

Zatem konstytucja była wyrazem przemian w myśleniu elit odpowiedzialnych za losy kraju. Dowodziła, że Polska potrafi zbudować nowoczesny organizm państwowy odpowiadający standardom i wymaganiom XVIII i XIX-wiecznej Europy.

Polska przełomu

Wybitny historyk Stanisław Smolka w słowie głoszonym z okazji stulecia Konstytucji 3 maja zauważa wówczas i ocenia :

„W historii prawodawstwa nie ma drugiego aktu tak znikomego jak Konstytucja 3 maja. Rok jeden trwała; nie stało czasu, w którym by mogła przebyć próbę rzeczywistej wartości, w którym by jej ogólne zasady w czyn przejść zdołały, rozbudowały się skutecznie w dalszym ustawodawstwie. I znów nie ma pewno w historii drugiego aktu, którego pamięć byłaby również drogą całemu narodowi; pogrzebana w kolebce, przez wiek cały żyje i nie przestaje żyć w pamięci, w wyobraźni, w sercu i w sumieniu milionów. Żyje, bo jest i będzie nie pamiątką tylko, ale potężnym niewygasłym źródłem najlepszych natchnień, najgorętszych pragnień i więcej: dźwignią czynów, niezłomnej mocy, dźwignią w ciężkiej, twardej pracy nad wewnętrznym odrodzeniem”.¹

Najgłębszą jednak ocenę Konstytucji 3 maja dał pruski minister spraw zagranicznych Edward Fryderyk Hertzberg, który w liście do posła pruskiego w Warszawie, Hieronima Lucchesiniego, napisał :

1 S. Smolka, *Stanowisko mocarstw wobec Konstytucji 3 Maja (odczyt na publicznym posiedzeniu Akademii Umiejętności w dniu 30 maja 1891 roku)*.

„Rewolucja polska jest jednym z największych wypadków naszego stulecia, który według mego zapatrywania pociągnie za sobą donioślejsze następstwa niż francuska, szczególnie dla państw ościennych”.²

Burzliwy okres przemian społecznych i politycznych w latach Sejmu Czteroletniego przyniósł powołanie stutysięcznej armii do obrony granic Rzeczypospolitej, reorganizację sejmików stanowiących integralną część ustroju państwa, zmiany ustroju miast, kodyfikację prawa oraz gruntowne reformy w szkolnictwie i oświacie. Konstytucja pozostawiła ostatecznie stanowy ustrój państwa, dokonując w nim jednak wielu wyłomów; feudalny cenzus szlacheckiego urodzenia zastąpił w prawie wyborczym warunki posiadania, co wyeliminowało z warcholstwa sejmikowego „wieszające się u magnackiej klamki” masy szlacheckie. Dopuszczono też możliwość nobilitacji szlacheckiej dla zamożnych mieszczan, otwierając tym samym drogę do ich udziału w rządzeniu państwem. Powołane przez konstytucję ministerstwa, tzw. komisje, miały zająć się takimi sprawami, jak regulacje różnego rodzaju praw do ziemi, opieka państwa nad produkcją, rozbudowa inwestycji i publicznego kredytu. Zawarte w Ustawie rządowej artykuły mówiły, że „wszelka władza społeczności ludzkiej początek swój bierze z woli narodu”, który powołał do pełnienia funkcji państwowych trzy organy: sejm – jako władzę ustawodawczą, rząd z królem na czele – jako władzę wykonawczą i wybieralne przez naród magistratury, władzę sądowniczą. Konstytucja powołała też radę ministrów pod nazwą Straż Praw, na czele której miał stać król. Odzwierciedlało to zasady konstytucji Stanów Zjednoczonych, w której prezydent był szefem rządu. Członkowie Straży Praw, tj. ministrowie, mieli odpowiadać przed sądem sejmowym za naruszenie praw, a przed królem i sejmem – za kierunek polityki rządu. W ten sposób po raz pierwszy na świecie sformułowano w Polsce prawną odpowiedzialność ministrów. Pod przewodnictwem króla i Straży Praw pozostawały komisje, czyli ministerstwa: Edukacji Narodowej, Policji, Skarbu i Wojska. Członków komisji wybierał sejm. Zarząd krajem powierzono powiatowym komisjom porządkowym, zalecając im troskę o gospodarczy i kulturalny rozwój kraju.

W dziedzinie społecznej konstytucja przesunęła środek ciężkości władzy z arystokracji rodowej na średnią szlachtę i mieszczaństwo. Miastom nadano szeroki samorząd, a chłopom zapewniono „opiekę prawa i rządu krajowego”. Zniesiono wreszcie liberum veto wprowadzając w sejmie zasadę większości głosów.

Konstytucja rozszerzyła również na mieszczan stary przywilej szlachecki bezpieczeństwa osobistego: nie wolno więc było pozbawić wolności mieszczanina, dopóki prawem o winie nie zostanie przekonany, chyba, że będzie schwytyany na gorącym uczynku lub nie może złożyć kaucji. Miasta

2 E. Łuniński, *Przymierze prusko-polskie i Konstytucja Majowa w oświetleniu dyplomacji francuskiej* [w:] tenże, *Wspominki*, Warszawa 1910, s. 129.

otrzymały na nowo szeroką autonomię wewnętrzną; mieszczenie zostali zwolnieni od sądów szlacheckich, wojewódzkich, starościńskich i innych.

W sprawie chłopów Konstytucja 3 maja głosiła:

„Lud rolniczy, spod którego ręki płynie najobfitsze bogactw krajowych źródło, który najliczniejszą w narodzie stanowi ludność, a zatem najdzielniejszą w kraju siłę, tak przez sprawiedliwość, ludzkość i obowiązki chrześcijańskie, jako i przez własny nasz interes dobrze zrozumiany, pod opiekę prawa i rządu przyjmujemy”.

Konstytucja wspomina o umowach między dziedzicem a chłopem, gdy mówi o „opiece prawa i rządu”. Odtąd, jeżeli dziedzic umowę złamie, chłop może go pozwać przed sąd i domagać się sprawiedliwości. Ponadto konstytucja zapewniła zupełną wolność „dla wszystkich ludzi, tak nowo przybywających, jako i tych, którzy by pierwiej z kraju oddaliwszy się, teraz do ojczyzny wrócić chcieli”. Każdy człowiek „jak tylko stanie nogą na ziemi polskiej, wolnym jest zupełnie”. Nowo przybyłym zapewniono wolność zawodu, wolność wyboru miejsca pobytu itd. Miało to ożywić dopływ do miast świeżych sił z zagranicy. Konstytucja nie znosiła więc przywilejów szlacheckich, nie wprowadzała równości wobec prawa, jak to uczyniła konstytucja francuska z września 1791 roku. Reformy wprowadzone przez polską konstytucję miały przede wszystkim na celu ukrócenie samowoli magnatów i zmniejszenie ich wpływu na politykę państwa. Usprawnienie rządu i administracji centralnej, lokalnej, zniesienie – jak już wspomniano - liberum veto, zniesienie obieralności króla, przywrócenie praw miastom i powołanie ich do życia politycznego, zezwolenie na podatek stały, od dawna nie praktykowany, pozbawienie praw wyborczych gminu szlacheckiego – wszystko to zmierzało do ograniczenia wpływów magnaterii. Konstytucja była wyrazem nowoczesnych idei okresu oświecenia i wynikiem walki postępowego obozu reform przeciwko zdradzie i kosmopolityzmowi magnaterii. Była tworem polskich sił postępu. Fałszywa jest teza upatrująca w zapisach konstytucji naśladownictwo czy przeszczepienie wprost obcych idei i wzorców. Nie negując wpływu postępowej myśli francuskiej, która w XVIII wieku była szeroko znana także u nas, należy stanowczo odrzucić tendencyjne próby wyprowadzenia zasad konstytucji z obcych wzorów, w szczególności z postanowień francuskiej Konstytucji z 1791 roku. Konstytucja 3 maja jest dziełem prekursorskim polskiego obozu reform. Nasza ustawa nie mogła radykalnie rozwiązać wszystkich problemów, jakich nastroczała przebudowa ustroju społecznego. Była reformą połowiczną, ale powstała w wyniku głęboko przemyślanej akcji patriotycznie usposobionych działaczy społecznych, stanowiła znaczący i zobowiązujący dokument postępowych tradycji polskiego oświecenia. Jakkolwiek konstytucja nie przyznała chłopom żadnego wpływu na losy państwa, to jednakże znów umieściła ich w ramach narodu polskiego,

uznając, że stanowią jego największą siłę. Stwierdzenie to przeniknęło głęboko do mentalności narodu, a znane z *Wesela* powiedzenie: „Chłop potęgą jest i basta”, niewątpliwie wynika z tego ducha.

Zważywszy na trwałe wartości konstytucji trzeba dostrzegać jej blaski i cienie, pamiętać, że rodziła się w warunkach niezwykłych i była pierwszym tego rodzaju dokumentem w Europie, a drugim w świecie. Dzisiaj w sercach Polaków wywołuje wzruszenie i dumę, wzmacnia poczucie łączności z patriotyczną tradycją dziejową i nakłania do odpowiedzialności za godne i szlachetne zdyskontowanie dziejowych wartości we współczesnym życiu narodu.

Myślą przewodnią konstytucji było ratowanie ojczyzny, niepodległości, zagrożonej bezpośrednio zwłaszcza ze strony państw zaborczych. Wybitny historyk epoki rozbiorów Bronisław Dembiński, w interesującej rozprawie *Polska na przełomie* napisał: „Polska padła nie dlatego, że już żyć nie mogła, lecz dlatego, że właśnie żyć chciała”. O ostatnim politycznym czynie niepodległej Polski król Stanisław August Poniatowski mówił „cud się stał”, uchwalono Konstytucję 3 maja. Cud wprawdzie nie zdołał ocalić państwa, ale ocalił naród, dostarczył pokarmu na twardy żywot, na „wiek kłeski”.³ Wszechstronny znawca epoki Stanisława Augusta Poniatowskiego, Emanuel Rostworowski (zm. 1989) tak pisał w lokalnej prasie krakowskiej:

„Głęboko zakorzeniony kult 3 Maja miał swoje racje historyczne i polityczne. Racje historyczne zachowały nieprzedawnioną wartość. Upadek Rzeczypospolitej szlacheckiej bywał bowiem przedstawiany jako następstwo nieuleczalnego ustroju politycznego i społecznego dawnej Polski. Przyczyny rozbiorów miały tkwić jakoby w charakterze narodowym Polaków, ich niezdolności do rządzenia się. Pogląd ten głosili urzędowi historycy mocarstw rozbiorowych, ale włączył się on w polską historiografię, w której występowała niegdyś skłonność do samobiczowania. Konstytucja 3 maja stanowiła natomiast dobitny dowód, iż Polska nie rozsypała się jak gmach od wewnątrz zmurszały. Rozbiornicy dopuścili się politycznego morderstwa na organizmie w pełni żywym. Afirmacja tej żywotności to główny ton przekazywanego z pokolenia na pokolenie Poloneza Trzeciego Maja”.

W naszej historiografii wielokrotnie oceniano konstytucję z różnych pozycji politycznych. Najlepsze prace wyszły spod pióra Bogusława Leśnodorskiego, Jerzego Łojka i Jerzego Kowaleckiego. Wiele problemów wciąż czeka na opracowanie jak chociażby geneza Konstytucji 3 maja, czy też stosunek do niej europejskich mocarstw. Różne oceny tego wydarzenia zawiera dawna historiografia. Znany historyk Marceli Handelsman napisał:

„Konstytucja 3 maja była egoistyczna, stanowa i niedemokratyczna w zakresie urządzeń społecznych. Nie dorosła do wymagań nowej europejskiej myśli wolnościowej, jest jednak udaną próbą zorganizowa-

3 B. Dembiński, *Polska na przełomie*, Warszawa 1913, s. 4.

nia gmachu politycznego, zwłaszcza prawodawstwa i egzekutywy, na zasadach demokratycznych. Ale jeżeli nie dorasta do urządzeń wolnościowych Francji, przerasta i przewyższa stokrotnie wszystko to, na co się zdobyć mógł ówczesny oświecony absolutyzm; Józefinizm (reformy Józefa II w Austrii) i polityka Fryderyka II w Prusach, nie mówiąc rozumie się o tzw. reformach Katarzyny. Nie dorównując dążności zachodnio-europejskiej, zajmuje ta szlachecka Konstytucja wybitne miejsce wśród urządzeń wschodniej Europy, przewyższając wszystkie reformy, na jakie się zdobyć mogły monarchie”.⁴

W swej rozprawce pt. *Konstytucja Trzeciego Maja (Reformy społeczne i polityczne Ustawy Rządowej z roku 1791)* Oswald Balzer uznał konstytucję za najwyższe osiągnięcie polskiej myśli ustawodawczej tego okresu, pisząc:

„Przysła ona do skutku nie przez siłę i przemoc dobijających się o swe prawa klas upośledzonych, nie przez nacisk ze strony rządu, dążącego do wzmocnienia swej władzy, nawet za wolą i poparciem jakiegokolwiek potencji obcej, a owszem, przeciwko ich woli; zrodziła się bez rewolucji, bez kropli krwi rozlewu w formie łagodnego zamachu stanu z własnej, niczym nie skrzepowanej woli narodu samego. W swoim rodzaju jest to wypadek jedyny i nigdzie na taki wielki rozmiar w dziejach ludzkości nie powtarzający się; ten dobrowolny nawrót z drogi, która nie była bezpieczna. Musiał ten naród mieć wiele siły i hartu w sobie, niestartych i niespożytych dawniejszym upadkiem, kiedy dzieła takiego dokonać potrafił. Czym bylibyśmy dzisiaj bez tej konstytucji, trudno pomyśleć bez zgrozy, a czym przez nią jesteśmy, dosyć ocenić nie można”.⁵

Znany historyk Henryk Mościcki, którego wymowne dzieła tchną zawsze głębokim patriotyzmem, w przemówieniu wygłoszonym w 125 rocznicę uchwalenia konstytucji stwierdził:

„Trzeci Maj to w pieśni – *Jeszcze Polska nie zginęła*, to w czynie – Racławice, Legiony, Raszyn, i Grochów, to znoje Kościuszki, honor ks. Józefa, męka Traugutta, to trud i martyrologia wszystkich porozbiorowych pokoleń. W dniu 3 maja 1791 roku duch Polski przeżył chwilę tak świetną, tak wzniosłą – która go dźwignęła do wysokości, z jakiej go już późniejsze klęski i upadki stracić nie mogły – i trwa dotąd. Wielki duch miłości kraju tętniący w każdym Polskim poczynaniu wyzwoleniczym wieku XIX z dnia 3 Maja brał początek”.⁶

Ten znakomity uczony również – naszym zdaniem – dał jedną z najgłębszych ocen Konstytucji 3 maja. Przytoczymy zatem jego znamieną i głęboką w treści wypowiedź:

4 M. Hadelsman, *Konstytucja Trzeciego Maja r. 1791*, Warszawa 1907, s. 102–103.

5 O. Balzer, *Konstytucja Trzeciego Maja (Reformy społeczne i polityczne Ustawy Rządowej z roku 1791)*, Warszawa 1891, s. 82.

6 H. Mościcki, *O Konstytucji Trzeciego Maja (przemówienie w 125 rocznicę uchwalenia Konstytucji w Sali Kolumnowej Ratusza Warszawskiego)*, Warszawa 1916, s. 26–28.

„By zrozumieć, czym dla polski była i pozostanie Konstytucja 3 maja, dlaczego stanowi dzień tradycji narodowej, przekazywanej z pokolenia na pokolenie, dlaczego pamięć o dniu 3 Maja krzepi nasze serca i budzi kojącą mękę życia nadzieję, wśród najcięższej doli, wśród srogiego uciśku i sroższego jeszcze wewnętrznego rozstroju i ponurego zwątpienia, jedno przede wszystkim innym należy mieć na uwadze: że było to żywiołowe porwanie się wielkiego narodu, którego wielkość została sponiewierana, udzielnosc zdeptana, całość okrojona i który poniżony, spętany, rozbrojony wejrzał w siebie, błyskawicą uświadomienia ogarnął swą przeszłość poważną, nikczemną teraźniejszość, wieczne posłannictwo przyszłości i poczuł się do obowiązku dania świadectwa własnej samoistności duchowej przed sobą samym i światem”.⁷

Konstytucja majowa nie była dziełem jednostki, ale dziełem długiego namysłu lecz także najteższych głów, jakie posiadała ówczesna Polska.

„Nie narzuciły jej siły obce ani krwawa przemoc wewnętrzna. Wypływała z głębi, ducha i potrzeb narodu, geniusz polski ją stworzył. Poprzedzona rozpowszechnianiem oświaty i potężnym ruchem umysłowym, była wyrazem sił twórczych i zapowiedzią lepszej doli narodu. Dokonała się niezwykle i niezwykle dała rezultaty. Jednego dnia, bez krwi przelewu, bez ofiar, wydobyła Rzeczypospolitą z otętu anarchii i stawiała ją w pierwszym szeregu państw cywilizowanych. Odradzała Polskę duchowo. Była wieczystą pieczęcią na wielkim dziele moralnego uzdrowienia narodu. Niepełna i niedoskonała, posiadała przecież moc twórczą, co zatrząskawała wrota straszliwej przeszłości i budziła wiarę społeczeństwa w jego własne siły. Ustawa majowa była strumieniem zdrowia i życia, wskrzesiła w obliczu świata ambicje państwowo-twórcze Polaków, zerwała z największymi wadami przeszłości i w gąszczu wiekowych przesądów wyrąbała drogę do dalszych poczynąń w duchu postępu”.⁸

Konstytucja, jej treść, wreszcie ów nimb tajemniczości, w który spowite były prace przygotowawcze, sprawiły, że była ona w ówczesnej rzeczywistości politycznej aktem rewolucyjnym. Nic zatem dziwnego, że stała się ośrodkiem zainteresowań narodu, że wywołała namiętne dyskusje między zwolennikami i wrogami. Poruszyła również rządy państw rozbiorczych i odbiła się głośnym echem nawet nad Tamizą, Tybrem, a szczególnie nad Sekwaną. Będąc ukoronowaniem trzyletnich prawie wysiłków reformatorskich Sejmu Wielkiego i owocem polskiej rewolucji, konstytucja musiała poruszyć opinię publiczną rewolucyjnej Francji, która porównywała polską ustawę z konstytucją francuską i wyprowadzała z tego porównania wnioski o jej postępowość. Zaznaczyć jednak należy, że reformy Sejmu Czteroletniego były tylko naprawą tego, co uległo zdeprecjonowaniu w naszym narodzie. Konstytu-

⁷ Tamże, s. 23.

⁸ A. Śliwiński, *Konstytucja Trzeciego Maja*, Warszawa 1921, s. 97–98.

cja ograniczała się jedynie do Polski i miała w znacznej mierze tylko lokalne znaczenie, nie ogłaszała praw człowieka, nie była wydarzeniem tak głośnym, jak rewolucja francuska, jednak wiedział o niej świat. Miała ten przywilej, że wzbudzała podziw jednocześnie w stronnikach rewolucji francuskiej i w jednym z jej nieprzejednanych wrogów, jakim był polityk brytyjski Edward Burke ostro oceniający wydarzenia we Francji, a uznający rewolucję polską za symbol idealnej zmiany rządu. „Celem obu rewolucji – pisał Burke – polskiej i francuskiej, jest wolność, lecz aby ją osiągnąć, przechodzi polska rewolucja od anarchii do porządku, francuska wpada z porządku w anarchię”.⁹ Jako, że wypowiedzi Burke’a zawierają wiele ciekawych, zawsze aktualnych wskazań. Przytoczymy niektóre z nich:

„Duch patriotyczny zjednoczył rozbiegłe umysły w dniu 3 maja – rozbiegłe od dwóch czy trzech wieków”. „>Zbliżyć się powinniśmy sercem i umysłem<”, powiedzieli sobie przedstawiciele narodu i zbliżyli się w istocie, zbliżyli się przez sprawiedliwość, ludzkość i obowiązki chrześcijańskie. Jeden z posłów powiedział: >>rewolucji zbawiennej charakterem być powinno czynić godnie, czynić prosto i porzucić kręte przebiegłości<<, a inny oświadczył: >>nie jestem przebiegłym politykiem i nim być nie chcę, ale zawsze chciałem być dobrym obywatelem i pocziwym<<. „Po obywatelsku, zgodnie i prosto zbliżył się naród do króla, król do narodu, zbliżył się jeden stan do drugiego, rycerstwo i do miast, i do ludu, a miasta do rycerstwa”.

Interesującą myśl zawarł Burke swym przekazem o przyszłości Polski: „Szczęśliwy ten naród, jeżeli dalej postępować będzie umiał, jak zaczął. Na koniec to wielkie dzieło ten ma zaszczyt najcenniejszy, że zawiera w sobie nasiona coraz dalszego ulepszania”.¹⁰

Konstytucja miała także i swoich wrogów nie tylko w kraju, ale i za granicą. Jednym z nich okazał się Mehee de la Touche, który niewątpliwie z inspiracji Rosji i Prus napisał paszkwil przeciwko konstytucji i polskiemu przemianom ustrojowym. Jednakże zewsząd napływały głosy entuzjazmu. Wiadomo, że Holendrzy wybili medal na cześć konstytucji. „Gazeta Narodowa i Obca” z 10 sierpnia 1791 roku podaje, że w czasie obchodów 14 lipca mieszkańcy Irlandii w manifestacjach wolnościowych stawiali przykład Polski na równi z tym, co działo się w Stanach Zjednoczonych i Francji. Ta sama gazeta przekazuje również informacje o obchodach rocznicy 14 lipca w Birmingham i Londynie, gdzie także porównywano rewolucję polską z przemianami w Stanach Zjednoczonych, powołując się na reformy generała Washingtona.¹¹

9 B. Leśnypodorski, *Dzieło Sejmu Czteroletniego*, Wrocław 1961, s.446.

10 *Sto lat temu*, Kraków 1891, s. 65.

11 G. Widecki, *Wrażenia i sądy zagranicy w roku 1791 o „rewolucji polskiej”*, „Ilustrowany Kurier Codzienny” nr 111 z 28 IV 1930. Dodatek: „Kurier Literacko-Naukowy”; H. Eile, *Konstytucja 3 Maja w świetle współczesnej prasy*, „Ilustrowany Kurier Codzienny” nr 123 z 6 V 1929. Dodatek „Kurier Literacko-Naukowy”.

Wydaje się, że najgłębszą ocenę Konstytucji 3 maja przekazał nam, wspomniany już, Bronisław Dembiński, który po stu latach od jej uchwalenia napisał:

„Był to akt narodowego odrodzenia, wspaniały akt pojednania narodu samego z sobą, wynikający z przeświadczenia, że pora najwyższa radzić o dobru pospolicym, a nie zaniechać prywaty i rażącej krzywdy, była to manifestacja niepodległości wywołana grożącym krajowi niebezpieczeństwem, wywołana przekonaniem nabytym, że naród tylko sam na siebie liczyć może i z swej piersi czerpać musi siły. Duch Konstytucji 3 maja jest nieśmiertelny, duch narodowej samowiedzy, łączności społecznej, miłości chrześcijańskiej, braterskiego pojednania i zgodnego działania”.¹²

Również znany badacz Ludwik Finkel w przepięknych słowach podsumował znaczenie Konstytucji 3 maja:

„Po wielkiej Konstytucji została tylko pamiątka – skończyła ona życie po roku błęgiego istnienia dla narodu jako ustawa. Nie przeszła Konstytucja próby swojej dobroci w rzeczywistości, ale przeszła ją w myśli narodu, który czerpał w niej nadzieję i otuchę, który uważa ją dotąd za spuściznę drogą i za pierwsze słowo nowej, odrodzonej Polski. Szczera, gorąca miłość Ojczyzny, duch poświęcenia, który jest najważniejszym warunkiem, oto co pozostało z tej Konstytucji – i żaden wróg tego nam nie zabierze”.¹³

Mocarstwa europejskie wobec Konstytucji 3 maja

Konstytucja 3 maja jest bez wątpienia jednym z największych wydarzeń w dziejach narodu polskiego.

12 B. Dembiński, *Konstytucja Trzeciego Maja a rewolucja francuska (Odczyt Bronisława Dembińskiego, wygłoszony 13 maja w Towarzystwie Prawniczym w Krakowie)*, „Dziennik Poznański” 1891, nr 140.

13 L. Finkel, *O Konstytucji 3 Maja*, Lwów 1891, s.130. S. Kutrzeba, *Konstytucja 3 maja 1791 r.*, Kraków 1915, s. 29: „Konstytucja upadła, ale została jej pamięć jako dowód odrodzenia, dowód, że zwyciężyły siły wielkie i idealne nad duchami niezgody, swawoli i egoizmu”. Por. E. Roztworski, *Maj 1791 – maj 1792. Rok Monarchii Konstytucyjnej*. Warszawa 1982, s. 34-37; P. Popiel, *Powstanie i upadek Konstytucji 3 maja* [w:] Pisma, t. 1. Kraków 1893, s. 387-388: „Nie mają i nie warte przyszłości narody, które przeszłości swej nie znają, nie szanują, nie kochają. Ustawa 3 maja była skutkiem zespolenia wszystkich zdrowych i czystych żywiołów w narodzie. I to jest jedyna i największa nauka, którą z niej czerpać możemy. Nigdy w żadnym kraju, w żadnym cieple prawodawczym nie uszanowano jak w dniu 3 maja wolności zdania, wolności mowy, której dzięki wyrozumieniu Sejmu i króla tak bezwzględnie nadużywano. Żaden oponent nie ucierpiał ani czynnie, ani nawet słownie”. Por. S. Szczepanowski, *Myśli o odrodzeniu narodowym*. [w:] Pisma i przemówienia, t. 1: O Konstytucji 3 maja (odczyt w stuletnią rocznicę), Warszawa 1923, s. 97. „Pierwszą sprawą, żądającą rozwiązania, jest pytanie, jakie przyczyny sprawiły, że Konstytucja, która uratowała nas moralnie i na długie lata życia narodowemu dała podstawę i drogę wytknęła, nie zdołała jednak osiągnąć tego celu, do którego zmierzano – nie zdołano uratować niepodległości”.

Znany polityk ówczesnej Europy, minister spraw zagranicznych Prus, Ewald Fryderyk Hertzberg taką oto wyraził opinię:

„Rewolucja polska jest jednym z najważniejszych wypadków naszego stulecia, który według mego zapatrywania pociągnie za sobą donioślejsze następstwa niż rewolucja francuska, szczególnie dla państw ościennych”.¹⁴

Wybitni historycy tego okresu są zgodni w ocenie, że już od chwili rozpoczęcia obrad Sejmu Wielkiego europejska opinia publiczna i rządy sąsiednich państw z dużym zainteresowaniem śledziły przemiany społeczne i polityczne w Polsce. Prawo o miastach, uchwalone 18 kwietnia 1791 roku prasa europejska komentuje jako niezwykle postępowe i ważne wydarzenie.

Wiadomość o konstytucji, o „rewolucji polskiej” i „zamachu stanu” z dnia 3 maja przeniknęła szybko drogą dyplomatyczną do opinii publicznej państw sąsiednich i wywołała duże wrażenie i zainteresowanie a niejednokrotnie entuzjazm i podziw dla niezwyklego przejawu odradzania się upadającego narodu. Tą wiadomość powitał entuzjastycznie znany autoritet Amerykanin Tomasz Payne. Podziwu i uznania nie ukrywał angielski publicysta i komentator Edmund Burke, który w znamienitych, podniosłych słowach stwierdził:

„(...) nikt straty nie poniósł, nikt poniżonym nie został. Począwszy od króla aż do samego wyrobnika (...) żadna kropla krwi nie prysnęła: nie było ni zdrady, ni obelgi, ni przysposobionego łżenia religii, obyczajów ani łupiestwa, ani konfiskaty: żaden obywatel pojmanym, żaden więzionym nie został, żaden wygnanym. Lecz takowe podziwiania godne postępowanie, zachowane było jedynie dla chwalebnego związku, którego cel stanowiło utrzymanie prawdziwych, istotnych i nieodzownych praw człowieka. Na koniec to wielkie dzieło ten ma zaszczyt, najcelniejszy, że zawiera w sobie nasiona coraz dalszego ulepszenia w porządnym wynoszeniu się na tych samych zasadach, które naszą starą brytańską konstytucję czynią tak wyborną. Tu jest powód powinszowania i święcenia tej rocznicy przez wieki”.¹⁵

Czołowy organ polskiego odrodzenia „Gazeta Narodowa i Obca” podaje wiele pochlebnych sądów zagranicy o naszej konstytucji. Oto 10 sierpnia 1791 roku przytoczono na jej łamach interesującą relację z Dublina z 22 lipca 1791 r., w której jest mowa o manifestujących w Dublinie Irlandczykach. Dla nich Polska, Stany Zjednoczone i Francja były tymi państwami, które znajdowały się w czołówce walk o demokrację i swobody obywatel-

14 B. Dembiński, *Źródła do dziejów drugiego i trzeciego rozbioru Polski*, T. 1, Lwów 1902, s. 453.

15 G. Widecki, *Wrażenia i sądy zagranicy w roku 1791 o „Rewolucji Polskiej”*, dodatek do nr 111, „Ilustrowanego Kuriera Codziennego” z dnia 28 IV 1930, nr 18, s.1-2.

skie¹⁶. Gazeta przytacza również opis manifestacji, jakie miały miejsce w Birmingham i Londynie, na których porównywano dokonania polskie z tym co miało miejsce przed laty w Waszyngtonie. Zauważmy, że liczne komentarze prasowe w państwach Europy świadczą, jak szerokie kręgi zataczała sława wielkiego dzieła Sejmu Czteroletniego i jak głęboko przeniknęła do obcych społeczeństw świadomość nieprzemijającej wartości polskiego aktu rewolucyjnego.

Zrozumieć doniosłość i znaczenie konstytucji pomagają relacje obcych posłów przebywających w Warszawie podczas jego uchwalania. Jednym z nich był niezwykle życzliwie usposobiony wobec Rzeczypospolitej reprezentant Francji Aleksander Bonneau, który w przyszłości swą przyjaźń wobec Polski okupił długoletnim więzieniem w twierdzy petersburskiej. W swej depeszy z 4 maja 1791 roku, przesłanej do ministra spraw zagranicznych Francji, pisał o olbrzymim entuzjazmie, który ogarnął mieszkańców Warszawy, i przewidywał korzystne następstwa dla przyszłych wydarzeń w Polsce. Oto fragment tej depeszy:

„(...) nie sposób Panie opisać objawów radości i uniesienia, jakie wybuchły zewsząd, wypełniając hucznymi owacjami sale i trybunały, tak, że żądania opozycji były ledwo słyszalne (...). Posłowie tłumnie opuścili swe miejsca, mieszając się z senatorami, otoczyli króla i z rękoma uniesionymi w górę powtarzali wraz z nim tekst przysięgi. Okrzyki >>niech żyje król<< słyhać było wszędzie. Zgiełk, szaleństwo i uniesienie sięgały zenitu. Król powstał z tronu i długo dawał znak ręką, aby wysłuchano, co miał do powiedzenia. >>Tego, co uczyniłem, nigdy nie będę żałował, ponieważ tak nakazywało mi moje sumienie i gorące umiłowanie mego narodu<<”¹⁷.

Jest rzeczą znamioną, że nawet nieprzychylny Polsce agent francuski, Joseph Aubert, w swej depeszy z 7 maja 1791 r. do ministra spraw zagranicznych Francji, Montmorina, chwalił Polaków, że potrafili tak długo zachować sekret o planach przeprowadzenia konstytucji.¹⁸ We wspomnianej depeszy wskazywał on na olbrzymią doniosłość przeprowadzonych reform pisząc m.in.:

„(...) jednym z najważniejszych osiągnięć jest nadanie przywilejów zarówno miastom, jak i mieszczaństwu. Było to z pewnością zręczne posunięcie, ponieważ w ten sposób związane mieszczań z losem państwa i zapewniono sobie ich pomoc w realizacji całego przedsięwzięcia”.¹⁹

16 S. Wałęga, *Sądy zagranicy o Konstytucji 3 Maja*, „Kierunki” nr 19/1439, 6 V 1984, s. 8; por. J. A. Gierowski, *3 Maja a Europa*, „Dziennik Polski” nr 10 (14259), Kraków 2-5 V 1981, s. 3, 4, 5, i 6; oraz J. Łojek, *Europa wobec Konstytucji 3 Maja*, „Przekrój” nr 2393, 5 V 1991, s. 6-7.

17 „Archives du Ministere des Affaires Etrangeres”, Paris, Pologne nr 19, Bonneau a Montmorin, Varsovie, 4 V, 1791, s. 244, nr 20, Bonneau a Montmorin, Varsovie, 7 V 1791, s. 265.

18 Ibidem, nr 20, Aubert a Montmorin, Varsovie, 7 V 1791, s. 252.

19 Ibidem, s. 262.

Okoliczności towarzyszące uchwaleniu konstytucji bardzo szczegółowo skomentował poseł pruski August Ferdynand Goltz. W depeszy do Fryderyka II z 3 maja 1791 r. donosił m.in.:

„Gdy projekt powyższy przeszedł król i prawie wszyscy ci, którzy byli obecni na tej ważnej sesji, udali się do kościoła zamkowego, ażeby odśpiewać tam *Te Deum*, przy nieustannym huku armat. Przez wiele godzin słysząc było tylko okrzyki i wiwaty i wszyscy udali się do kościoła, ażeby zaprzysiąc nową konstytucję (...). Na razie wszyscy są w ekstazie i błogosławią dzisiejszy dzień”.²⁰

Podobnie w depeszy przesłanej z Warszawy 7 maja 1791 r. wysłannik pruski donosił:

„Obecnie każdy Polak jest jakby w stanie upojenia, każdy błogosławi uchwały tej tak doniosłej sesji, na początku której postanowiono zbudować na koszt narodu świątynię ofiarowaną Opatrzności Boskiej”.²¹

Król pruski Fryderyk Wilhelm II już 9 maja 1791 r. napisał do Goltza: „Polecam Panu wyrazić w sposób najbardziej oczywisty moje szczere gratulacje królowi, marszałkom sejmowi i tym wszystkim, którzy przyczynili się do tego wielkiego dzieła”.²²

Bardzo interesująco i wszechstronnie skomentował uchwalenie konstytucji, nieprzychylnie ustosunkowany do Polski, poseł saski Franciszek Essen. W swej depeszy do ministra spraw zagranicznych Saksonii, Johanna Adolfa Lossa z 7 maja 1791 r. relacjonował:

„(...) gdyby tak w największym skrócie dokonać oceny tego co zaszło, to trzeba stwierdzić, że to wielkie wydarzenie tak dla Polski jak i Europy zostało przeprowadzone w jak największym porządku, jedności i w sposób godny, przy tym ani kropla krwi nie została rozlana, mimo pewnego niepokoju i groźnych przygotowań, jakie zostały podjęte. Wprowadzeniu tego towarzyszył wielki entuzjazm i w ten sposób nowa forma rządu zapewnia królowi znacznie szerszy zakres władzy niż to było dotychczas”.²³

Wiele uwagi poświęcił uchwaleniu konstytucji w swych depeszach wysłannik austriacki, Benedykt de Cache. Twierdził, że polska rewolucja była wprowadzona przez zaskoczenie, podstęp i częściowo poprzez przemoc. Podkreślał, że losy konstytucji zależą od stanowiska mocarstw. W depeszy z 4 maja 1791 r. pisał:

„Nasuwa się pytanie, jak wiadomość o tak niespodziewanym, gwałtownym i całkowitym obaleniu dawnego ustroju zostanie przyjęta na pro-

20 GStA Merserburg, Rep.96, 158 A, Goltz a Frederic Guillaume II, Varsovie, 3 V 1791, s. 45-46, Postscript ad No. 280.

21 Ibidem, No.281, Goltz a Frederic Guillaume II, Varsovie, 7 V 1791, s. 47-48.

22 GStA Merseberg, Rep. 9, No. 27-251, Vol. II, Frederic Guillaume II a Goltz, Berlin, 9 V 1791, s. 20.

23 GStA Dresden, Loc. 3692, Polonica IV, No.22, Essen a Loss, Varsovie, 7 V 1791, s. 120.

wincji. Z uwagą należy również oczekiwać, jak ostatnie nieprzewidziane zmiany ustrojowe w Polsce zostaną przyjęte przez sąsiednie dwory, a zwłaszcza przez Prusy”.²⁴

Wiadomo, że Katarzyna II i cały rząd rosyjski był od pierwszej chwili wrogo ustosunkowany do polskich przemian ustrojowych. Naszym zdaniem, wyrok na polską konstytucję zapadł w Petersburgu już w chwili, kiedy dotarła tam wiadomość o jej uchwaleniu. Katarzyna II, twierdząc, że Polacy zakasowali wszelkie szaleństwa paryskiego Zgromadzenia Narodowego czekała tylko na dogodną chwilę, żeby bezwzględnie ukarać Polaków za ich zuchwałe sny o niepodległości. Wybitny znawca epoki, Bronisław Dembiński dokonał pogłębionej analizy polityki rosyjskiej stwierdzając: „Katarzyna II na dzieło narodowe i obywatelskie polskiego sejmku patrzyła jak na szaleństwo, mówiła z ironią i pogardą o konstytucji”.²⁵ Przebywający wówczas w Petersburgu poseł saski, Gustaw Georg Volckersahm, w depeszy do Lossa z 15 grudnia 1791 r. dokonał również znamiennej oceny polityki Katarzyny II wobec konstytucji relacjonując:

„Polityka rosyjska jest głęboko nieprzyjazna tak wobec nowej konstytucji, jak i w kwestii dziedziczości tronu. Z tego też faktu należy wyciągnąć wniosek, że Rosja będzie starała się obalić wszystkie polskie reformy. Duma cesarzowej została poważnie zraniona przez ciągle zniewagi, z jakimi spotykała się od początku sejmku. Ona faktycznie nie zaaprobowwała żadnych zmian, które zostały wprowadzone bez jej zgody. Jej zawziętość i upór, z jakim wstrzymuje się od jakiegokolwiek oświadczenia w tej sprawie, dowodzi wymownie, że niedawne wydarzenia zamierza wykorzystać zgodnie ze swoimi ukrytymi i głęboko prześlany planami”.²⁶

Według polityków rosyjskich, przywódcy Sejmu Wielkiego i twórcy konstytucji nie mieli prawa dokonywać żadnych istotnych zmian w Polsce. Gwarancje rosyjskie miały być stałe i niezmiennie. Czołowi dyplomaci rosyjscy uważali, że w Polsce „wąska klika” bezprawnie uzurpowała sobie władzę i dokonała przewrotu.²⁷ Ponieważ dla władz rosyjskich wątpliwe było, czy ta „klika” rzeknie się dobrowolnie władzy, dlatego musiało dojść do zbrojnej interwencji i do obalenia konstytucji.

Na uwagę zasługuje stanowisko Prus wobec konstytucji i polskich przemian ustrojowych, które przed laty przedstawili szczegółowo Szymon Askenazy i Józef Dutkiewicz. Wiadomo, że postawa rządu pruskiego, mimo

24 Haus Hof – und Staatsarchiv, Viena, Polen II, Berichte, Nr 772, de Cache an Kaunitz, Warschau, 4 V 1791.

25 B. Dembiński, *Rosja a Rewolucja Francuska*, Kraków 1896, s. 85.

26 Th. Flathe, *Die Verhandlungen über die dem Kurfürsten Friedrich August III von Sachsen angebotene Thronfolge in Polen und der sächsische geheime Legationsrath von Essen*, Meissen 1870, s. 33.

27 GStA Merseburg, Rep. 1, No. 169 n1, s. 446.

oficjalnych gratulacji Fryderyka Wilhelma II, była zdecydowanie wroga, a Prusom w istocie zależało na zbliżeniu z Rosją i przyszłym rozbiórce Polski. Istotę polityki tego państwa wobec Polski wnikliwie przedstawił wspomniany już agent francuski Joseph Aubert wskazując na to, że w Berlinie wzmacniają się ustawicznie wpływy stronnictwa prorosyjskiego, na czele, którego stał książę Joachim Heinrich Mollendorff i minister Friedrich Wilhelm Schulenburg.²⁸

W sposób najbardziej wszechstronny swój punkt widzenia wobec naszej konstytucji sprecyzował król pruski Fryderyk Wilhelm II w depeszy do Lucchesiniego z 20 lipca 1792 roku. Napisał on mianowicie:

„Muszę jednak zauważyć, że po obaleniu dzieła Konstytucji 3 maja państwo polskie nie będzie dla mnie niebezpieczne, takim zresztą było ono przed uchwaleniem konstytucji. Zupełnie inaczej problem by się przedstawiał, gdyby ustabilizowały się reformy proklamowane przez Konstytucję 3 maja i gdyby wprowadzono w życie zasadę sukcesji dziedzicznej. Już sam obecny opór Polaków dowodzi, jak bardzo ten naród mógłby się stać niebezpieczny dla swoich sąsiadów, a zwłaszcza dla mnie”.²⁹

O ile król pruski Fryderyk Wilhelm II i Katarzyna II zajęli wrogie stanowisko wobec Konstytucji 3 maja, uważając, że jest to dzieło jakobinów polskich i próbę przeszczepienia na wschód Europy idei rewolucji francuskiej, to cesarz Austrii Leopold II odniósł się przychylnie do polskich przemian. Z jego inicjatywy ówczesny minister spraw zagranicznych Austrii, Wacław Kaunitz zaczął rozwijać propolską działalność, zmierzającą do poparcia konstytucji w Petersburgu. Austria jednakże ze względu na zagrożenie ze strony Francji musiała być bardzo uległa wobec Petersburga. Faktycznie dla Wiednia ważniejsza stała się przyjaźń z Rosją niż poparcie dla konstytucji.

Na skutek wielu niekorzystnych wydarzeń europejskich (groźba konfliktu z Francją, śmierć Leopolda II, zakończenie konfliktu Rosji z Turcją i zawarcie pokoju w Jassach, brutalna przemoc Rosji i Prus, brak jedności wśród Polaków, zupełne nie liczenie się z groźbą interwencji rosyjskiej) wspaniały zryw narodu polskiego musiał zakończyć się tragicznie. Targowiczanie stali się tylko pretekstem, ale poparci siłą zbrojną obcego mocarstwa, wobec braku prawdziwej siły do obrony konstytucji, okazali się czynnikiem wielce istotnym. Konstytucja, obalona przez zdrajców targowicz, armię rosyjską, a także przez zdradę pruską, stała się dla Polaków zwiastunem i inspiracją w trwającej 123 lata walce o niepodległość i odzyskanie własnej państwowości. Była to jednak konstytucja uchwalona przez Polaków, a nie narzucona przez obcego władcę jak to miało miejsce w minionym okresie. Nie stanowiła ona, jak niektórzy twierdzili, testamentu upadającej Polski,

28 GStA Merseburg, Rep. 1, No. 169 nl, s.446.

29 „Archives du Ministère des Affaires Etrangères”, Paris, Pologne 318, Nr 22, Aubert a Montmorin, Varsovie, 14 V 1791, s. 279.

ale trwały program na przyszłość. Z tego programu wynika, że w obliczu głębokich przemian ustrojowych, brak jedności i spory o sprawy trzeciorzędne nie powinny przesłaniać narodowi najważniejszych celów.

Nieprzemijające wartości dziejowe

Przywiązani do wielce znaczących i nie tracących współcześnie na znaczeniu wartości porządku konstytucyjnego nie bez powodu dzisiaj, w 220 rocznicę uchwalenia konstytucji odwołujemy się do dziejowej wszakże próby pokojowej zmiany ustroju. Konstytucja 3 maja jest po wsze czasy przyjętym i tak uświadomionym wyrazem bezkrwawej rewolucji mającej wówczas i współcześnie wielkie i ponadczasowe znaczenie.

Epokę schyłku I Rzeczypospolitej i ciężkich losów Polaków, kolejnym pokoleniom przybliżają jakże głęboko tkwiące w świadomości słowa hymnu *Jeszcze Polska nie zginęła...* (autor Józef Wybicki – tekst powstał ok. 16 – 19 lipca 1797 roku). Postępowe siły narodu polskiego sercem i rozumem postrzegając zagrożoną państwowość rozstawiały się z ojczyzną wierząc w to, że zaborcy bardzo się pomylili wymazując na zawsze nazwę Polski z mapy świata. Ufając, że Polska wciąż trwa w wysiłkach niepodległościowych patrioci polscy byli zdeterminowani dając świadectwo zdolności narodu do odrodzenia umiłowanej Ojczyzny.

Konstytucja 3 maja niezmiennie w dziejach wywiera przemożny wpływ na losy narodu i państwa polskiego. Wbrew opinii zaborców Rzeczpospolita nie utraciła zdolności do rozwiązywania swych problemów. Ten wielki zryw budził podziw i szacunek nie tylko ze strony patriotycznej części społeczeństwa lecz także postępowych sił Europy i świata. Wielkie dzieło konstytucji pobudziło entuzjazm, wywołując nadzieję na odwrócenie tragicznego losu. Ożywiło wiarę we własne siły i możliwości samodzielnego odbudowania państwowości i wyeliminowania obcych wpływów.

Minione epoki, niezależnie od swej odmienności dziejowej, jakże wymownie korespondują ze współczesnością, jako że wówczas i dzisiaj także Polakom towarzyszy entuzjazm i determinacja wobec zachodzących przemian. Niezwykle silne przekonanie o tym, że reformy ustrojowe muszą się udać na drodze pokojowego wysiłku, wytrzymało próbę czasu i obecne jest do dzisiaj w życiu narodu.

Demokratyczna Polska jest państwem wiarygodnym i liczącym się w jednoczącej się Europie, do której wraz z dziejowym dorobkiem, z dziedzictwem pokoleń i narodową tożsamością przystępując, współtworzymy europejską i globalną przestrzeń bezpieczeństwa, współpracy i pokojowego współistnienia państw i narodów. Mając ułożone stosunki sąsiedzkie – głos Polski brzmi tym bardziej stanowczo i odpowiedzialnie co oznacza korzystne otwarcie na innych, a jednocześnie stwarza olbrzymie możliwości rozwojowe, na miarę XXI wieku.

Pomni przebytej drogi z bogactwem doświadczeń, także tych tragicznych, współcześni Polacy skutecznie pokonują przeciwności na drodze demokratycznych przemian ustrojowych. Jest to w sztafecie pokoleń trwające dzieło kolejnej naprawy Rzeczypospolitej – dzisiaj pod rządami nowej Konstytucji Trzeciej Rzeczypospolitej – na miarę trzeciego tysiąclecia, nowocześnie, odważnie i rozważnie urzeczywistniające marzenia. Roztaczając wizję życia w godności, niezależności i dostatku, podejmując z należytą sprawą tej odpowiedzialnością dzieło naprawy państwa i tym razem poprzez nie rewolucyjne, lecz pokojowe przemiany systemowe. Polska tworzy fakty podziwiane w kręgach postępowych sił demokratycznego świata. Tak, oto rysuje się nasz, polski model walki o sprawiedliwość i demokrację.

Polska, mimo wielu zagrożeń, katastrof, tragedii narodowej (10 kwietnia 2010 roku – Smoleńsk) nie traci wiary w przyszłość i kondycji rozwojowej. Dokonując głębokich wszakże przemian i przeobrażeń wychodzi naprzeciw oczekiwaniom społeczeństwa. Chociaż nie jest to łatwe, skutecznie naprawia to, co zostało zaniedbane, wypaczone bądź zaniechane. Jak twórcy konstytucji majowej, którzy nie mieli wątpliwości, że jedynie zreformowany ustroj może ocalić zagrożony byt państwa i narodu, że należy podjąć czyn reformatorski bez opieszałości, mając na względzie powagę chwili – twórcy ustawy zasadniczej Trzeciej Rzeczypospolitej zapewnili bezpieczny proces transformacji ustrojowej. Zatem kolejna naprawa państwa powinna znaleźć – jak słusznie zauważył wytrawny historyk, wówczas Wiceprzewodniczący Komisji Konstytucyjnej Zgromadzenia Narodowego prof. dr hab. Stefan Pastuszka – potwierdzenie w myśli przewodniej konstytucji co wymaga wielkiej wyobraźni i politycznej mądrości, lecz także znajomości realiów funkcjonowania państwa i społecznych determinacji przemian. Jest w tym zawarta istota i znaczenie tworzenia nowego, demokratycznego i sprawiedliwego ustroju, a przez to wyjście naprzeciw pragnieniom i oczekiwaniom Polaków na głębokie przemiany. Towarzyszyły im nadzieje, że będą to przemiany trwałe i zgodnie z oczekiwaniami przeprowadzone i powszechnie akceptowane.

Nasze rozważania niech będą wieńczącym nawiązaniem do głębokiej refleksji, jaką przybliżył nam znany historyk Henryk Mościcki:

„Trzeci Maj to w pieśni – Jeszcze Polska nie zginęła, to w czynie – Racławice, Legiony, Raszyn i Grochów, to znoje Kościuszki, honor ks. Józefa, męka Traugutta, to trud i martyrologia wszystkich porozbiorowych pokoleń. W dniu 3 maja 1791 roku duch Polski przeżył chwilę tak świetną, tak wzniosłą, która go dźwignęła do wysokości, z jakiej go już późniejsze klęski i upadki stracić nie mogły – i trwa dotąd”.³⁰

Zamiast zakończenia znana sentencja „Historia magistra Vita Est” pod rozwagę Czytelników, lecz w szczególności rządzącym i stanowiącym prawo, by przywołać i uzmysłowić niepodważalną prawdę, że korzystniej i mądrzej uczyć się na błędach swoich poprzedników niż bezkrytycznie je powielać.

30 H. Mościcki, *O Konstytucji*, s. 23.

DARIUSZ ROZMUS
Muzeum Miejskie Sztygarka w Dąbrowie Górniczej
SŁAWOMIR WITKOWSKI
Wyższa Szkoła Humanitas w Sosnowcu,
Warszawskie Seminarium Teologiczne

LITERATURA I ŹRÓDŁA DO DZIEJÓW ZAGŁĘBIA DĄBROWSKIEGO

Na temat Zagłębia Dąbrowskiego ukazał się cały szereg publikacji naukowych i popularnonaukowych. Nie sposób jest w niniejszym artykule uwzględnić wszystkich prac, które prezentują zróżnicowany poziom merytoryczny. Skupimy się więc na najważniejszych opracowaniach, których tematyka związana jest z dziejami regionu.

Zagłębie Dąbrowskie jest tworem pojęciowym dość młodym i utworzonym sztucznie. Wciąż trwają dyskusje nad granicami Zagłębia, bądź w ogóle nad zasadnością wyodrębniania tego obszaru.¹ Według wielu komentatorów (chodzi w tym wypadku nie tylko o historyków, ale polityków, publicystów i innych) wyodrębnienie Zagłębia Dąbrowskiego nie miało nigdy głębszego uzasadnienia geograficznego, czy językowo-kulturalnego. Pomimo tego po odzyskaniu niepodległości dalej utrwalano schemat podziału sięgający czasów rozbiorów. W 1922 r. część Górnego Śląska i Śląska Cieszyńskiego weszła w skład Województwa Śląskiego, natomiast Zagłębie Dąbrowskie włączono do województwa kieleckiego (wcześniej w XIX wieku większość tych terenów wchodziła w zaborze rosyjskim w obręb guberni kieleckiej).²

Z drugiej jednak strony pojawiła się tendencja do poszukiwania tożsamości regionalnej na poddanym określonym procesom historycznym obszarze. Aby jednak doprowadzić do narodzin tzw. tożsamości regionalnej trzeba to pojęcie w ogóle zdefiniować. Nie jest to zadanie proste. Jak zauważył W. Świątkiewicz „Jeśli tożsamość jest wartością i jeśli tożsamość skupiona jest wokół wartości, wyraża się poprzez wartości, to w trosce o tożsamość należy dać pierwszeństwo wartościom wobec ich kulturowych

1 A. Glimos-Nadgórska, *Literatura i źródła do dziejów Zagłębia Dąbrowskiego w edukacji historycznej*, „Wiadomości Historyczne” nr 2, marzec-kwiecień 2011, s. 19-20.

2 Por. K. Królikowski, *Położenie geograficzne*, [w:] Dąbrowa Górnicza – zarys rozwoju miasta. Red. W. Długoborski, Katowice 1976, s. 17.

i historycznych instytucjonalizacji”.³ Możemy zatem przyjąć, że nawet brak ujętych w ramy administracyjne granic regionu nie przeszkadza tworzeniu się pewnych powiązań o charakterze wspólnotowym. Konkretnym tego wymiarem są trwałe i bardzo ważne instytucje naukowo-kulturalne, takie np. jak Muzeum Zagłębia w Będzinie. Wszystko to dzieje się pomimo tego, że jak już wspomniano powyżej, nawet samo dokładne określenie zasięgu geograficznego Zagłębia Dąbrowskiego jest bardzo słabo określone.⁴

Pojęcie Zagłębia ugruntowało się na tyle, że odwoływały się do niego przed wojną nawet wydawnictwa mniejszości żydowskiej,⁵ a dzisiaj działające organizacje o charakterze ziomkostw.⁶ W wydawanej w Izraelu polskojęzycznej gazecie „Nowiny Kurier” ukazały się nawet artykuły o żydowskich pisarzach, pochodzących z tego regionu.⁷

Spośród syntetycznych artykułów, które próbują zebrać i podsumować literaturę i źródła do dziejów Zagłębia Dąbrowskiego, ukazał się ostatnio artykuł Anny Glimos-Nadgórskiej. Autorka niestety ominęła szereg istotnych prac poświęconych dziejom i kulturze regionu.⁸ Próbę syntezy i bilansu ruchu sportowego podjął Mirosław Ponczek.⁹ Stan badań na temat dziejów Żydów w Zagłębiu omówił Sławomir Witkowski.¹⁰

W ostatnim czasie organizuje się wiele cyklicznych konferencji, które mają przybliżyć dzieje i kulturę regionu. Przykładem mogą tutaj być coroczne Sesje Zagłębiowskie, w których uczestniczą nauczyciele zagłębiowskich szkół. Sesje organizowane są przez Miejską Bibliotekę Publiczną w Sosnowcu. Owocem tych konferencji są publikacje wydawane pod redak-

3 Cyt. za: W. Świątkiewicz, *Tożsamość kulturowa regionu jako wartość społeczna*, [w:] *Zagłębie Dąbrowskie w poszukiwaniu tożsamości regionalnej*. Red. M. Barański, Katowice 2001, s. 89.

4 Na ten temat por. M. Nita, *Zagłębie Dąbrowskie w historiografii. Pojęcie, źródła stan badań i postulaty badawcze*, [w:] *Zagłębie Dąbrowskie...*, s. 52–71.

5 Można tu wymienić: „Zaglembier Cajtung” (w języku jidysz) „Goniec Zagłębia” (gazeta polsko – żydowska), oraz „Zaglembier Blat” (w języku jidysz) por. M. Cyankiewicz, *Zaglembier Cajtung to gazeta Zagłębia*, „Wiadomości Zagłębia” nr 47 (2257)/ 2001 r.

6 Por. „Zagłębie (Zaglembie) Newsletter”, September 2010.

7 Por. A. Ćwiakowska, *Pamięci Żydów Zagłębia*, „NK” 1969, z dn. 8 VIII [za:] M. Cyankiewicz, Anna Ćwiakowska – pisarka, dziennikarka i tłumaczka. Izrael: na krawędziach polszczyzny, polskości i żydowskości, [w:] *Regionalizm w szkolnej edukacji - wielokulturowość Zagłębia Dąbrowskiego*. T. 3. Red. D. Rozmus, S. Witkowski, Sosnowiec 2009, s. 191–200.

8 A. Glimos-Nadgórska, *Literatura i źródła do dziejów...*, s. 19–26.

9 M. Ponczek, *Sport w Sosnowcu i w Zagłębiu Dąbrowskim – stan i perspektywy badań historycznych (1999–2009)*, [w:] *Z dziejów kultury fizycznej w Zagłębiu Dąbrowskim i regionach ościennych*. Red. M. Ponczek, S. Witkowski, A. Fryc, Sosnowiec [i in.] 2010, s. 26–32.

10 S. Witkowski, *Jak i czego nauczać o dziejach Żydów na lekcjach historii, języka polskiego i wiedzy o kulturze*, [w:] *Regionalizm w szkolnej edukacji*. Pogranicze śląsko-małopolskie (Górny Śląsk, Zagłębie Dąbrowskie, ziemia olkuska). Red. D. Rozmus, S. Witkowski, s. 47–55.

cją Mariana Kisiela i Pawła Majerskiego.¹¹ Odbyły się także konferencje poświęcone zagadnieniom regionalnym, w tym historii średniowiecza¹² tego regionu oraz zagadnień z historii nowożytnej (w tym tematyki etnograficznej, literaturoznawczej, prasoznawczej czy też społecznej). Badaniom nad tymi zagadnieniami służyły sesje naukowe w ramach cyklu *Regionalizm w Szkolnej Edukacji*, których efektem było wydanie jak do tej pory 4 tomów publikacji pokonferencyjnych.¹³ Poszczególnym konferencjom patronowało m.in. Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Sosnowcu. A jedno z nich odbyło się na terenie IV Liceum im. Stanisława Staszica w Sosnowcu, które było współwydawcą publikacji pierwszego tomu „Regionalizmu w szkolnej edukacji”. Autorami artykułów publikowanych w tej serii są naukowcy (w tym kilku z tytułami profesorów) i regionaliści z takich ośrodków jak: Uniwersytet Śląski, Uniwersytet Jagielloński, Akademia Wychowania Fizycznego w Katowicach, Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, Muzeum Miejskie „Szttygarka” w Dąbrowie Górniczej, Muzeum Zagłębia z Będzina, Muzeum Miejskie z Sosnowca i kilku innych placówek naukowych, a także nauczyciele wszystkich szczebli szkół z obszaru Zagłębia Dąbrowskiego.

Ukazał się również cały szereg publikacji popularnonaukowych, które choćby ze względu na swoją dostępną dla młodego czytelnika formę warte są polecenia dla nauczycieli.¹⁴ Z klasyków regionalizmu wymie-

11 *Literackie Zagłębie. Materiały I Sesji Zagłębiowskiej Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Gustawa Daniłowskiego w Sosnowcu oraz Instytutu Nauk o Literaturze Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, Sosnowiec, 22 listopada 2002*. Red. M. Kisiel, P. Majerski, Sosnowiec 2003; *Biografie z Zagłębia. Materiały II Sesji Zagłębiowskiej, Sosnowiec, 20 listopada 2003 roku*. Red. M. Kisiel, P. Majerski, Sosnowiec 2004; *Mozaika Kultur. Materiały IV Sesji Zagłębiowskiej. Sosnowiec, 1 grudnia 2005*. Red. M. Kisiel, P. Majerski, Sosnowiec 2006.; *Zagłębiowskie rody. Materiały VI Sesji Zagłębiowskiej, Sosnowiec 6 grudnia 2007 roku*. Red. M. Kisiel, P. Majerski, Sosnowiec 2008. *Pisarze z Zagłębia. Materiały VIII Sesji Zagłębiowskiej Sosnowiec, 22-23 października 2009 roku*. Red. M. Kisiel, P. Majerski, Sosnowiec 2010.

12 *Osadnictwo nad Przemszą i Brynicą w średniowieczu*. Red. J. Sperka, S. Witkowski, Sosnowiec-Cieszyn 2005.

13 W ramach tej serii wydano dotychczas kilka pozycji por. *Regionalizm w szkolnej edukacji. Pogranicze śląsko-małopolskie (Górny Śląsk, Zagłębie Dąbrowskie, Ziemia Olkusa)*. Red. D. Rozmus, S. Witkowski, Sosnowiec 2008; *Z dziejów Zagórza, „Regionalizm w szkolnej edukacji”*. T. 2. Red. D. Rozmus, S. Witkowski, Sosnowiec 2008; *Wielokulturowość Zagłębia Dąbrowskiego, „Regionalizm w szkolnej edukacji”*. T. 3. red. D. Rozmus, S. Witkowski, Sosnowiec [i in.], 2009. *Żydzi na Górnym Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim. Historia. Kultura. Zagadnienia konserwatorskie, „Regionalizm w szkolnej edukacji”*. T. 4. Red. D. Rozmus, S. Witkowski, Kraków [i in.], 2011.

14 J. Krajniewski, *Żydzi wiejscy kahału będzińskiego na przełomie XVIII i XIX wieku*, [w:] *Żydzi na wsi polskiej, Szreniawa 2006*; tenże, *Miasteczko Będzin, Będzin 2003*; tenże, *Będzin. Początki miasta, Będzin 2008*; W. Jaworski, *Żydzi będzińscy, Będzin 1993*.

nimy Mariana Kantora Mirskiego,¹⁵ Jana Przemszę-Zielińskiego oraz księdza Jana Wiśniewskiego. W wielotomowym cyklu książek regionalistycznych opisał on wiele miejscowości kojarzonych terytorialnie z obszarem Zagłębia¹⁶. Istnienie, choćby wirtualnie, pojęcia Zagłębia stymuluje powstawanie popularnych opracowań historii regionu,¹⁷ a także szczegółowych opracowań poszczególnych okresów historycznych.¹⁸ Przez lata wydano też liczne książki omawiające losy ludzi i tradycje regionu.¹⁹ Publikuje się też wiele artykułów z konferencji poświęconych historii i kulturze regionalnej. Poszczególne muzea w regionie często wydają materiały pokonferencyjne ze spotkań poświęconych historii, kulturze i lokalnemu przemysłowi.²⁰

Opublikowano również kilka przewodników odwołujących się swoją treścią do pojęcia Zagłębia Dąbrowskiego, niektóre pozycje powstały już

15 Twórczość naukowa tego autora wymyka się jednoznacznej ocenie. Z jednej strony zebrał on pracownice ogromny materiał dotyczący dziejów Zagłębia Śląsko-Dąbrowskiego oraz Ziemi Olkuskiej. Dotarł do dokumentów których w żaden sposób nie można dzisiaj odnaleźć. Z drugiej zaś strony w jego publikacjach roi się od wiadomości niesprawdzalnych czasami fantastycznych. Pomimo tego nikt kto podejmuje się pracy nad dziejami wspomnianego powyżej regionu nie może pominąć dzieła Kantora-Mirskiego. Był on ojcem znanego krakowskiego artysty, Tadeusza Kantora. Zginął w 1942 roku. zatłuczony przez esesmana w kamieniolomie w Oświęcimiu. Pod redakcją M. Kantora Mirskiego ukazały zeszyty *Z Przeszłości Zagłębia Dąbrowskiego i okolicy*. T.3. Zeszyty te w liczbie 17 publikacji wychodziły w latach 30-tych (od 1932 do 1936 r). W 1985r. ukazał się zeszyt monograficzny poświęcony twórczości kronikarskiej M. Kantora-Mirskiego. Ukazały się w nim liczne artykuły m.in. J. Jaros, *Marian Kantor-Mirski jako historyk górnictwa*, „Zeszyt Zagłębiowski” nr 1/1985, Muzeum Zagłębia w Będzinie 1985, s. 29–34, czy też artykuł podsumowujący działalność naukową M. Kantora-Mirskiego, por. J. Zięba, *Wartość naukowa prac M. Kantora-Mirskiego*, „Zeszyt Zagłębiowski” nr 1/1985, Muzeum Zagłębia w Będzinie 1985, s. 34–42

16 J. Wiśniewski, *Historyczny opis kościołów, miast i pamiątek w Olkuskiem, Marjówka Opczyńska 1933* oraz tenże *Diecezja Częstochowska Opis historyczny kościołów, miast, zabytków w dekanatach: będzińskim, dąbrowskim, sączowskim, zawierckim, i żareckim oraz parafii Olsztyn*, pierwsze w wydanie 1936, (reedycja) Kielce 2000.

17 J. Przemsza-Zieliński, *Historia Zagłębia Dąbrowskiego*, Sosnowiec 2006, E. Gondek, *Zagłębie Dąbrowskie do 1945 roku. Dydaktyczne materiały dokumentacyjne i bibliograficzne*, Katowice 1991; por. też *Dzieje ziemi zagłębiowskiej – informator wystawy*. Scenariusz A. Rogaczewska, J. Krajniewski, Muzeum Zagłębia w Będzinie 1997.

18 Por. *Zagłębie Dąbrowskie w czasach zaborów i walk o niepodległość (do roku 1918)*. Red. J. Walczak, Sosnowiec 2004; *Zagłębie Dąbrowskie w II Rzeczypospolitej (1918–1939)*. Red. J. Walczak, Sosnowiec 2005.

19 Por. m.in. J. Pierzchała, *Legenda Zagłębia*, Katowice 1962.

20 Muzeum „Sztęgarka” opublikowało materiały pokonferencyjne pt. *Wpływ przemysłu na rozwój Dąbrowy Górniczej*, Katowice 2008 a w tej publikacji m.in. K. Sobota, *Kultura materialna i duchowa grup zawodowych górnictwa i hutnictwa* [w:] *Wpływ przemysłu na rozwój Dąbrowy Górniczej*, Katowice 2008, s. 127–134, D. Rosińska *Wpływ industrializacji na strukturę wyznaniową ludności w Zagłębiu Dąbrowskim do 1914r.* [w:] *Wpływ przemysłu na rozwój Dąbrowy Górniczej*, Katowice 2008, s. 110–118 przy czym autorka określa się jako pasjonatka Dąbrowy Górniczej.

przed II wojną światową²¹ i są szczególnie cenione na rynku antykwarycznym, inne wydano już pod koniec XX wieku.²²

Duża grupa regionalistów działa w regionie olkuskim. Ze względu na sąsiedztwo niektóre z omawianych przez olkuskich regionalistów miejscowości siłą rzeczy określa się jako zagłębiowskie. Warto tu wymienić Olgierda Dziechciarza, autora wielotomowych wydawnictw poświęconych Olkuszowi i okolicom. Mają one formę przewodników, w których uwzględniono również życie kulturalne miasta i regionu.²³ Istotne zasługi dla udokumentowania Bolesławia i jego regionu ma regionalista inżynier Józef Liszka.²⁴

W chwili obecnej rolę wiodącego kronikarza regionu stara się odegrać inżynier górnik - Bolesław Ciepiela.²⁵ Jest on autorem wielu publikacji popularnonaukowych, których nie sposób ocenić w sposób jednoznaczny.²⁶ Obok publikacji poświęconych dziejom Żydów w Zagłębiu, w których znajdują się liczne błędy merytoryczne (które przecież w twórczości wspomnianego twórcy odbiegają zasadniczo od głównego nurtu jego zainteresowań)²⁷ B. Ciepiela pisze wartościowe publikacje. Warto zwrócić uwagę na opracowanie poświęcone dziejom przemysłu (zwłaszcza górnictwu węgla kamiennego) w omawianym regionie.²⁸

Od wielu lat działa Klub Kronikarzy Zagłębia skupiający głównie amatorów regionalistów.²⁹ Periodycznie ukazują się obfite zbiory tekstów o tema-

21 *Przewodnik po Zagłębiu Dąbrowskim*, Sosnowiec 1939.

22 Por. *Poznaj swoją „Małą Ojczyznę” Zagłębie Dąbrowskie i okolice – krótki leksykon dla młodzieży szkolnej wg. opracowania Anatola Zielińskiego*, Sosnowiec 1991.

23 Por. O. Dziechciarz, *Przewodnik po ziemi olkuskiej*. Cz. 1, Olkusz, Olkusz 2000, tenże, *Przewodnik po ziemi olkuskiej – gmina Olkusz*. T. 1, Olkusz 2002, tenże, *Przewodnik po ziemi olkuskiej – gminy Klucze i Pilica*. T. 3. Cz. 1, Olkusz 2000, tenże, *Przewodnik po ziemi olkuskiej – gminy Bolesław, Bukowno i Sławków*. T. 2. Cz. 2, Olkusz 2001.

24 Por. *Kartki z dziejów Gminy Bolesław*. Oprac. J. Liszka, Bolesław 1998. J. Liszka też jest redaktorem cyklu wydawniczego „Bolesławskie Zeszyty Historyczne”.

25 Część dorobku tego autora została poddana niestety mocno krytycznej analizie por. J. Krajniewski, *Szaleństwo pisania* [w:] *Regionalizm w szkolnej edukacji – wielokulturowość...*, s. 204–219; mojezagłębie.blogspot.com/2009/08/szalenstwo-pisania_19.html (dostęp: 03.07.2011r.); S. Witkowski, Recenzja książki: *Żydzi w Zagłębiu Dąbrowskim i okolicy*. Red. B. Ciepiela, wyd. Progress, Będzin 2004, [w:] *Regionalizm w szkolnej. Pogranicze...*, s.125-127.

26 Por. J. Krajniewski, *Szaleństwo pisania...*, [w:] *Regionalizm w szkolnej edukacji-wielokulturowość...*, s. 204–219 ; mojezagłębie.blogspot.com/2009/08/szalenstwo-pisania_19.html (dostęp:03.07.2011r.).

27 *Żydzi w Zagłębiu Dąbrowskim i okolicy*. Red. B. Ciepiela, Będzin 2004; *Śladami Żydów z Zagłębia Dąbrowskiego. Wspomnienia*. Red. B. Ciepiela, M. Sromek, Będzin 2009.

28 B. Ciepiela, *Zagłębiowskie Kopalnie Węgla w czasopismach naukowo-technicznych*, Będzin – Grodków 2008

29 Por. *Klub Kronikarzy Zagłębia im. Jana Przemszy-Zielińskiego*. R. 1, 2000, „Zeszyt Muzealny” nr 8, 2006.

tyce lokalnej.³⁰ Od lat funkcjonuje lokalna gazeta „Wiadomości Zagłębia”. Wydano już kilkanaście numerów „Echa Dawnych Strzemieszyc”, periodyku bardzo zasłużonego w opisie lokalnej historii. Ukazywał się również „Ekspres Zagłębiowski”.

Powstają fora dyskusyjne skupiające lokalnych działaczy.³¹ Działa inicjatywa polityczna Komitet Rozwoju Zagłębia, a także Związek Zagłębiowski wydający periodyk „Nowe Zagłębie”, na którego łamach udało się zamieścić w formie popularnonaukowej doniesienia o nowinkach archeologicznych z regionu zagłębiowskiego.³² Jakiegokolwiek próby likwidowania zagłębiowskiej tożsamości spotykają się z ostrymi protestami. Przykładem może tu być publikowane wystąpienie b. prezydenta Dąbrowy Górniczej Jerzego Talkowskiego na konferencji poświęconej wielokulturowości.³³

Bardzo ważne są także opracowania odnoszące się do dziejów sportu w Zagłębiu Dąbrowskim. W pierwszej kolejności wymienimy opracowanie zbiorowe pod redakcją Henryka Rechowicza.³⁴ Jedną z najważniejszych jest opracowanie zbiorowe pod redakcją naukową Mirosława Ponczka, Sławomira Witkowskiego i Adama Fryca.³⁵ Warto w tym miejscu zauważyć, że M. Ponczek jest autorem wielu publikacji poświęconych dziejom sportu

30 Por. *Materiały Klubu Kronikarzy Zagłębia Dąbrowskiego do nauki o regionie*. R. 3, 2007.

31 Por. P. Bielecki, *Działalność Forum dla Zagłębia Dąbrowskiego w regionie* [w:] Regionalizm w szkolnej edukacji – wielokulturowość..., s. 38–39.

32 Por. D. Rozmus, *Poszukiwacze zaginionego Zagłębia*, „Nowe Zagłębie”, 5 wrzesień-październik 2009, s. 52–53; D. Rozmus, *Twarze św. Wojciecha*, „Nowe Zagłębie”, 6 listopad-grudzień 2009, s. 9–11; D. Rozmus, *Magiczne pochówki krów w Dąbrowie Górniczej – Łośniu*, „Nowe Zagłębie”, 8 marzec – kwiecień 2010, s. 6–7.

33 J. Talkowski, *Dyskusja* [w:] Regionalizm w szkolnej edukacji – wielokulturowość..., s. 201–202.

34 J. Talkowski, *Dyskusja* [w:] Regionalizm w szkolnej edukacji – wielokulturowość..., s. 201–202.

35 *Z dziejów kultury fizycznej w Zagłębiu Dąbrowskim i rejonach ościennych*. Red. M. Ponczek, S. Witkowski, A. Fryc, Sosnowiec [i in.] 2010. Przy okazji warto zaznaczyć, że te osoby były głównymi organizatorami konferencji poświęconej dziejom sportu, która odbyła się w murach Wyższej Szkoły Humanitas w Sosnowcu, 20 maja 2010 roku.

36 Spośród licznych publikacji, wymienimy na przykład prace zwarte katowickiej szkoły historyków kultury fizycznej (uznanej szeroko w Polsce), które wiele wniosły do dziejów ogólnych branżowych Zagłębia Dąbrowskiego, m.in. klasyczne dzieło z lat 80-tych ubiegłego stulecia, np. M. Ponczek, *Rozwój kultury fizycznej w Zagłębiu Dąbrowskim w latach 1864-1939*, Katowice 1992, czy też M. Ponczek, M. Szczerbiński, *Z dziejów prasy sportowej na Górnym Śląsku i w Zagłębiu 1920-1986*, Katowice 1988, M. Ponczek, *Z przeszłości ruchu sportowego w Zagłębiu Dąbrowskim do 1939 roku*, Sosnowiec 1992, M. Ponczek, *Z dziejów piłki nożnej w Zagłębiu Dąbrowskim podczas II wojny światowej*, Sosnowiec 1992, M. Ponczek, *Szkice z dziejów kultury fizycznej na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim w pierwszych latach po II wojnie światowej*, Sosnowiec 1993, M. Ponczek, *Dzieje zagłębiowskiego i olkuskiego „Sokoła” do 1939 roku*, Sosnowiec 1994, M. Ponczek, *Z tradycji olimpijskich w Zagłębiu Dąbrowskim*, Sosnowiec 1994, M. Ponczek, *Męska piłka nożna w stuleciu miasta Sosnowca 1902-2002*, Katowice - Sosnowiec 2002, M. Ponczek, A. Fryc, *Dzieje piłki nożnej mężczyzn w Sosnowcu*, Sosnowiec 2006. Por.: *Z dziejów kultury fizycznej w Zagłębiu Dąbrowskim*, dz... cyt.

w regionie, które są naszym zdaniem ważnym przyczynkiem w badaniach historii Zagłębia Dąbrowskiego.³⁶

Istotne są również publikacje - monografie miast regionu, a także opracowania poruszające zagadnienia związane z pograniczem śląsko-małopolskim.³⁷

Osobnego omówienia wymaga stan badań nad zabytkami kultury żydowskiej. Jeżeli weźmiemy pod uwagę cmentarze żydowskie, Zagłębie Dąbrowskie i regiony przyległe to jeden z najlepiej pod tym względem opracowany obszar naszego kraju.³⁸

Badania archeologiczne w regionie prowadzone przez kilka ośrodków regionalnych zaowocowały rewelacyjnymi wynikami, które już mają oddźwięk międzynarodowy, o czym świadczy przedstawianie rezultatów badań na najpoważniejszych konferencjach międzynarodowych w Sofii (2005 r.), Krakowie (2006 r.), Sztokholmie (2011 r.)³⁹ i innych. Wspomina się o nich w książkach o charakterze podręczników akademickich.⁴⁰ Wyniki

37 *Dzieje Olkusza i regionu olkuskiego*. Red. F. Kiryk, R. Kołodziejczyk, Warszawa – Kraków 1978; *Siewierz, Czeladź, Koziegłowy: studia i materiały z dziejów Siewierza i księstwa siewierskiego*. Red. F. Kiryk, Katowice 1994; *Dzieje Sławkowa*. Red. F. Kiryk, Kraków 2001; J. Rajman, *Pogranicze śląsko-małopolskie w średniowieczu*, Kraków, 1998. Ze starszych monografii – już przestarzałych wymienimy: *Sosnowiec. Zarys rozwoju miasta*. Red. H. Rechowicz, Warszawa – Kraków 1977; *Dąbrowa Górnicza - zarys rozwoju miasta*. Red. W. Długoborski, Katowice 1976.

38 M. Derus, D. Walerjański, *Cmentarze żydowskie w województwie katowickim. Historia, stan zachowania, problemy ich ochrony*, [w:] *Cmentarze żydowskie. Studia z dziejów kultury żydowskiej w Polsce*. T.2, Red. J. Woronczak, Wrocław 1995; D. Rozmus, *Nowe dane dotyczące cmentarzy żydowskich w dawnym powiecie oluskim, w granicach administracyjnych do 1975 roku*, „Ochrona Zabytków” 1/1999; tenże, *Ślady polichromii na nagrobkach żydowskich z obszaru dawnego powiatu olkuskiego*, „Ochrona Zabytków” 2000, nr 1, s. 85–92; D. Rozmus, *Cmentarze żydowskie ziemi olkuskiej*, Kraków 1999; K. Urban, *Cmentarze żydowskie, synagogi i domy modlitwy w Polsce w latach 1944-1966 (wybór materiałów)*, Kraków 2006; L. Hońdo, D. Rozmus, A. Witek, *Cmentarz żydowski w Pilicy. Materiały inwentaryzacyjne*. Red. L. Hońdo, Kraków 1995; K. Kocjan [i in.] *Nowy cmentarz żydowski w Olkuszu*, Kraków 2003; L. Hońdo [i in.] *Cmentarze żydowskie w Dąbrowie Górniczej i Sławkowie*. Red. D. Rozmus, L. Hońdo, Kraków 2004; Anna Michałowska, Dariusz Rozmus, Marta Rozmus, *Stary cmentarz żydowski w Olkuszu. Materiały inwentaryzacyjne*, Olkusz 2007. W przygotowaniu do druku są opracowanie odnoszące się do cmentarza żydowskiego w Będzinie (J. Krajniewski, L. Hondo. D. Rozmus) oraz w Jaworznie (L. Hońdo, D. Rozmus, S. Witkowski); D. Rozmus, *De Judeorum arte sepulcrali: motywy artystyczne w żydowskiej sztuce sepulkralnej w ostatnich dwustu latach na przykładzie cmentarzy w Będzinie, Czeladzi, Olkuszu, Pilicy, Żarnowcu i Sławkowie*, Kraków 2005; *Z dziejów Żydów w Zagłębiu Dąbrowskim*. Red. D. Rozmus, S. Witkowski, Sosnowiec 2006; J.K. Cymbler, *Cmentarz gmin żydowskich Będzina i Czeladzi*, Tel Aviv 2007.

39 D. Rozmus, *Smelting lead and silver settlements functioning in archaeological sites nearby at the early medieval Poland, period 11th-12th Century in Poland*, Mining – Metallurgy – Metalwork, Non – Ferrous Metal – The Cultural History – An International Seminar in Stockholm May 5–7, 2011.

40 A. Buko, *Archeologia Polski wczesnośredniowiecznej*, Warszawa 2011, s. 357–340.

tych badań, zwłaszcza poświęconych początkom metalurgii srebra i ołowiu, w sposób bezwarunkowy zmieniają spojrzenie na początki gospodarki w naszym kraju w początkach państwa Piastów. Najważniejsze osiągnięcia omówiono również w sposób popularnonaukowy w ostatnich latach na łamach „Nowego Zagłębia”.

Mamy nadzieję, że nasz artykuł da osobom zainteresowanym historią regionalną przydatne narzędzie do dalszych, może nawet własnych, dociekań w tej potrzebnej i modnej gałęzi badań historycznych.

RECENZJE

*Marian Marek Drozdowski
Instytut Historii PAN*

Henryk Kocój: *Dyplomaci pruscy o powstaniu kościuszkowskim*. Kraków : Wydaw. Uniw. Jagiellońskiego, cop. 2011. - 708 s. - ISBN 978-83-233-3073-8

Praca źródłowa, pod powyższym tytułem, prof. Henryka Kocója, jest istotnym wzbogaceniem polskiej i europejskiej historiografii o powstaniu kościuszkowskim. Została ona wydana przez zasłużoną oficynę Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego. Profesor jest dzisiaj najwybitniejszym znawcą międzynarodowych aspektów powstania kościuszkowskiego. Świadczą o tym takie jego prace, jak wydane tylko w ostatnim dziesięcioleciu: „Targowica i sejm grodzieński 1793 w relacjach posła pruskiego Ludwika Buchholtza” (Kraków 2004), „Powstanie kościuszkowskie w świetle korespondencji posłów pruskich z Wiednia Lucchesiniego i Cesara” (Kraków 2004), „Francja wobec powstania kościuszkowskiego w świetle relacji dyplomatów pruskich” (Kraków 2005), „Powstanie kościuszkowskie w świetle korespondencji z Warszawy posła austriackiego Benedykta de Cachego do kanclerza Johanna Amadeusa Thuguta z 1794 roku” (Kraków 2009). Swoją pasję badawczą, dotyczącą międzynarodowych aspektów powstania kościuszkowskiego Profesor Kocój potrafił przekazać swoim uczniom, którzy wraz z Nim pokazali swoje wyniki badań na sesji naukowej w Muzeum Wojska Polskiego, organizowanej przez Stowarzyszenie Budowy Pomnika T. Kościuszki. Nasze Stowarzyszenie, któremu

mam zaszczyt przewodniczyć i które doprowadziło do odsłonięcia pomnika Naczelnika w Warszawie w dniu 16 listopada 2010 r. przez Prezydenta RP (budowanego w Warszawie od 1817 r.), w podzięce za wybitny wkład Profesora Kocója do badań kościuszkowskich mianowało Go honorowym członkiem Obywatelskiego Komitetu Pomnika. Wkład ten nie zawsze był doceniany przez warszawskich historyków, którzy mogli tylko zazdrościć Profesorowi kunsztu szperackiego w archiwach zagranicznych i znakomitej znajomości języka francuskiego i niemieckiego. Niestety brak normalnej życzliwości zawodowej spowodował nieobecność hasła „Henryk Kocój” w warszawskich encyklopediach i słownikach biograficznych.

W recenzowanej pracy Autor podkreśla: „Dzięki raportom Ludwiga Heinricha Buchholtza otrzymujemy wiele informacji o stosunku rządu pruskiego do powstania. Ważne są zwłaszcza fakty dotyczące przebiegu bitwy pod Szczekocinami i zajęcia Krakowa przez Prusaków. Sporo mówi Buchholtz o roli Stanisława Augusta w insurekcji. Relacje posła pruskiego pozwalają lepiej zrozumieć atmosferę panującą w Warszawie, zwłaszcza po otrzymaniu wiadomości o zwycięstwie raclawickim. Wysłannik pruski w znamienny sposób przedstawia nastroje stolicy po przyjeździe Hugona Kołłątaja i Ignacego Potockiego. Depesze te są również znakomitym źródłem informacji o polskich nadziejach na pomoc Francji i Turcji. Otrzymujemy wnikliwą charakterystykę działającego w Warszawie korpusu dyplomatycznego. Dokumenty zawierają także ocenę polityki władz miejskich Warszawy, a zwłaszcza wszelkich poczynań Rady Najwyższej Narodowej”.¹ Buchholtz był, jak wynika z jego korespondencji, zdecydowanym wrogiem Rzeczypospolitej i kontynuatorem zaborczej polityki Fryderyka II, gorącym zwolennikiem militarnej i dyplomatycznej współpracy prusko-rosyjskiej oraz ostatecznego rozbioru Rzeczypospolitej. Mimo swej inteligencji i znajomości historii nie mógł on zrozumieć faktycznych przyczyn wybuchu powstania kościuszkowskiego - reakcji Polaków na rządy Targowicy, oportunizm króla Stanisława Augusta Poniatowskiego, redukcję armii polskiej i reżim rosyjskiego okupanta. Słusznie zwraca on uwagę na łatwość przywódców powstania w sprawie ewentualnej pomocy Francji, Turcji i neutralności Austrii. Dostrzegał on niepokój o sytuację na ziemiach polskich przyłączonych do Prus, zagrożonych wybuchem powstania. Sugerował aktywniejszą obecność oddziałów pruskich na tych ziemiach. Nie mając dokładnego rozeznania w ilości wojsk rosyjskich w Warszawie, bardzo krytycznie oceniał działalność ich dowódcy i jednocześnie ambasadora Katarzyny II w Warszawie barona Osipa Andriejewicza Igelströma, szczególnie w czasie, sromotnie przegranej przez niego, bitwy warszawskiej 17-18 kwietnia 1794 r. Po tej porażce Buchholtz przewidywał okrutną zemstę Rosjan i koniec kariery politycznej rosyjskiego ambasadora. Wbrew

1 H. Kocój, *Powstanie kościuszkowskie w relacjach dyplomatów pruskich*, Kraków 2011, s. 8.

faktom historycznym, bezpodstawnie oskarżał on powstańców warszawskich, że korzystają oni z pomocy finansowej jakobińskiej Francji. Zgodnie z zaleceniem króla unikał on kontaktów z nowo powołanymi władzami powstańczymi, które oskarżał o jakobinizm, chociaż dostrzegał on krytykę polskich jakobinów w sprawie składu osobowego Rady Najwyższej Narodowej. Przeceniał on frustracje powstałe w Warszawie po klęsce Kościuszki pod Szczekocinami, zajęciu przez Prusaków Krakowa i porażkach powstańców na Litwie. Kryzys powstania widział w spontanicznej akcji pospółstwa w dniu 28 czerwca 1794 r. wieszania zdrajców, zwolenników Targowicy. Krytycznie oceniał całokształt działań militarnych armii rosyjskiej pisząc: „Ogólnie rzecz ujmując, Rosjanie nie mają żadnych większych osiągnięć w toczącej się wojnie, a ich działania nie są dla nas korzystne. Ich wojska są źle przygotowane do walki i słabo zdyscyplinowane. To trudne do opisanie, ale tam gdzie się dotychczas pojawiły, swój pochód zaznaczyły pożarami i grabieżami. Generał Fersen, który nimi dowodzi, mimo że zastosował wiele ostrych środków, nie jest w stanie utrzymać ich w ryzach. Olbrzymi bałagan panujący w armii rosyjskiej w gruncie rzeczy tylko utrudnia operacje wojenne wojsk pruskich. Ponieważ Rosjanom stale brakuje żywności, muszą otrzymywać zaopatrzenie z Rawy i Łowicza”.²

Na wieść o wybuchu powstania w Prusach Południowych, m.in. pod wpływem działalności polskiego duchowieństwa, Buchholtz sugerował królowi wycofanie części armii z rejonu Renu, dla likwidacji polskiego powstania i zastosowanie ostrych sankcji wobec polskiego duchowieństwa.

O szturmie i rzezi Pragi, dokonanej przez żołnierzy Suworowa, napisał tylko, podając dyskusyjne liczby, że zabito 5 tys. Polaków, 7 tys. dostało się do niewoli i zdobyto 72 działa.

W listach Fryderyka Wilhelma II, skierowanych do Ludwiga Buchholtza, widać niepokój króla Prus na temat głównych celów polityki Rosji wobec Rzeczypospolitej. Autor analizując te listy udowodnił istnienie nieufności Fryderyka Wilhelma II zarówno wobec Rosji jak i Austrii. Król Prus interesował się bilateralnymi stosunkami rosyjsko-tureckimi, austriacko-tureckimi i austriacko-francuskimi. W powstaniu kościuszkowskim i jego manifestach widział on niebezpieczne wpływy rewolucji francuskiej. Opowiadał się on za podjęciem zdecydowanych działań przeciw polskim powstańcom, wahając się początkowo w sprawie opanowania Krakowa, ze względu na stosunki z Austrią. W zachowaniu Stanisława Augusta Poniatowskiego widział jego dwuznaczną grę ze względu na strach przed nowym porządkiem w Warszawie. Oburzała go gra dyplomacji polskiej w postaci propozycji Antoniego Dzieduszyckiego, przedłożonej Buchholtzowi, o przyjęciu zasady neutralności wobec Prus. Cieszył się z każdego zwycięstwa wojsk własnych, rosyjskich i z wkroczenia armii austriackiej na ziemie polskie.

2 Tamże, s. 53-54.

„Dla króla pruskiego - pisze Autor - wiadomość o upadku Warszawy była szczególnie pomyślna, gdyż praktycznie wygasł ostatecznie główny punkt oporu, a powstańcy w Prusach południowych coraz bardziej tracili nadzieję i nie mogli już liczyć na jakąkolwiek pomoc ze stolicy”.³

Szczególnie ciekawe, w recenzowanej pracy, są relacje posła pruskiego w Petersburgu - Leopolda Heinricha Goltza. Dwór Katarzyny II posadzał Stanisława Augusta Poniatowskiego o pewne powiązania z powstańcami litewskimi. Po klęsce swych wojsk w Warszawie w dniach 17-18 kwietnia 1794 r., na jej dworze mówiono o okrutnej zemście, nie wykluczając całkowitego zburzenia Warszawy. Chciała ona w pierwszej kolejności spacyfikować Semigalię i część Litwy. Z zadowoleniem przyjęła ona wiadomość, że król pruski stanął na czele swej armii przeciw powstańcom, a Austria odmówiła im azylu. W depeszy z 11 lipca 1794 r. Goltz pisał: „cała Rosja domaga się rozbioru Polski i wymazania imienia polskiego”.⁴ Pisał także o podejrzeniach pod adresem księcia Adama Czartoryskiego i księcia Józefa Poniatowskiego dotyczących ich współdziałania z powstańcami. Stąd wynikała akcja represyjna wobec wspomnianych w postaci konfiskaty ich dóbr rodzinnych.

Rosja bała się wojny z Turcją i Szwecją, która mogłyby osłabić działanie jej wojsk w zbuntowanej Polsce. Goltz informował swego króla, że Rosjanie nie mieli zaufania do Polaków służących w armii Katarzyny II. Blisko 24 tys. żołnierzy polskich pozostających na żołdzie rosyjskim rozbrojono, a byłym żołnierzom pozwolono wrócić do swych domów rodzinnych. „Zdaniem Fryderyka Wilhelma II - pisze Prof. Kocój - misja pruska w Petersburgu miała spełniać w dużej mierze rolę wywiadowczą. Jego poseł miał między innymi zbierać dokładne dane na temat rosyjskich spraw wewnętrznych, a zwłaszcza przekazywać informacje odnośnie do stanu finansów tego państwa”.⁵ Referując korespondencję króla Prus z Goltzem Autor powtarza informacje o jego polityce wobec powstania kościuszkowskiego przedstawione w części traktującej o korespondencji z Buchholtzem. Jego zdaniem Fryderyk Wilhelm II trafnie przewidział, że Austria pod pretekstem zaangażowania swych sił militarnych w wojnie z Francją, nie weźmie aktywnego udziału w tłumieniu powstania kościuszkowskiego.

Przekonywująco brzmi teza Prof. Kocója: „Prezentowana korespondencja... ukazuje nam całą bezsilność polskich zabiegów dyplomatycznych i działań militarnych skazanych na niepowodzenie wobec olbrzymiej przewagi wojskowej państw rozbiorowych. Nad Polską, pozbawioną sojuszników, wywiadu, większych rezerw finansowych i militarnych, coraz bardziej zaciskała się żelazna obręcz zaborczych sąsiadów. Nierówna walka, mimo

3 Tamże, s. 78.

4 Tamże, s. 84.

5 Tamże, s. 96.

początkowych sukcesów i bohaterstwa, wobec braku jedności wśród Polaków i silnego przeciwdziałania mocarstw europejskich zajętych tłumieniem rewolucji francuskiej, musiała zakończyć się tragiczną klęską”.⁶

Profesor Kocój przedstawił w recenzowanej pracy relacje posłów pruskich z Wiednia: Girolama Lucchesiniego i Cesara. Lucchesini uważał, że władze austriackie prowadzą liberalną politykę wobec Polaków, w tym kolonii polskiej we Wiedniu, która poprzez dostawy broni pragnie wesprzeć powstańców utrzymujących kontakty z francuskimi jakobinami. Na ludność polską w Galicji, jego zdaniem, istotny wpływ miało zwycięstwo Kościuszki pod Racławicami. Wyrażał on pogląd, że rewolucja francuska może zostać pokonana tylko od wewnątrz, a nie siłą zewnętrzną, tymczasem powstanie polskie musi być zgniecione przy użyciu sił zewnętrznych. Prusy zaś zaangażowane w zgniecenie powstania kościuszkowskiego, nie będą w stanie wypełnić swych sojuszniczych obowiązków wobec Austrii w wojnie z Francją.

„Należy przyznać - podkreśla Profesor - że ocena polskich poczynań dyplomatycznych wobec Prus, jakiej dokonał Lucchesini, była wszechstronna i dogłębna. Z dużym znawstwem stwierdzał, że głównym celem zabiegów powstańczych jest doprowadzenie do poróżnienia Berlina z Petersburgiem, ponieważ gdy Prusy zostaną zneutralizowane, cały impet i siła powstania zostaną skierowane przeciwko Rosji”.⁷

Cesar, nowy poseł pruski w Wiedniu, zaznaczał, że przyjaźń Austrii z Rosją jest bardzo korzystna, dlatego, że po stłumieniu polskiego powstania, Rosja będzie starała się nakłonić Prusy, by wspólnie z Austrią zaangażowały się aktywnie w wojnie z Francją. Sama Austria, jego zdaniem, wojnę tę prowadziła bardzo nieudolnie. Dostrzegał on intrygi i rozgrywki w naczelnym dowództwie austriackim nie doceniającym polskiego niebezpieczeństwa.

Król pruski w korespondencji ze swymi posłami w Wiedniu polecił im działania zmierzające do usunięcia z Wiednia Polaków oraz przerwania kontaktów między mieszkańcami Galicji a powstańcami. Austria zaś nie chciała się narażać Rosji i Prusom, by w przyszłym rozbiórze Polski nie zostać wykluczoną ze spodziewanego podziału łupów. Był on spokojny o politykę Anglii, która będzie tolerować politykę sąsiadów Rzeczypospolitej, wobec powstania, w imię utrzymania spokoju w tym rejonie Europy. Niepokój króla Prus natomiast wywoływało zachowanie polskich powstańców wobec jeńców narodowości czeskiej i węgierskiej, których traktowano jako potencjalnych sojuszników w walce o wolność.

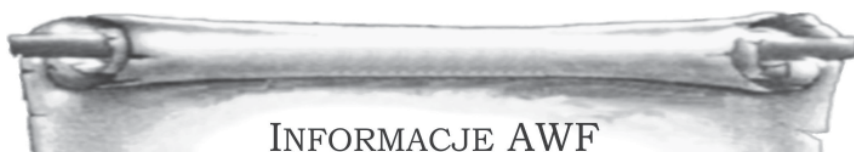
Recenzowany zbiór studiów i dokumentów, mimo przyjęcia dyskusyjnego układu wewnętrznego, który doprowadził do wielu powtórzeń

6 Tamże, s. 113.

7 Tamże, s. 122.

w charakterystyce polityki Prus i Rosji wobec powstania kościuszkowskiego, jest nieocenionym źródłem poznania międzynarodowych aspektów powstania kościuszkowskiego.

W komentarzu Profesora zabrakło mi syntezy odnośnie tego zasadniczego problemu oraz głębszej oceny polskiej dyplomacji. Po lekturze dzieła można postawić pytanie - jak na tle prezentowanych relacji posłów pruskich, należy ocenić efektywność działań służby dyplomatycznej insurekcji - w tym kierownika tej służby Ignacego Potockiego, kierującego Wydziałem Interesów Zagranicznych Rady Najwyższej Narodowej? Czy udało się Wydziałowi zwalczać skutecznie propagandę antypowstańczą i antypolską uprawianą przez Prusy, Rosję i Austrię?

INFORMACJE AWF

AKTUALNY WYKAZ CZASOPISM DOSTĘPNYCH W BIBLIOTECIE GŁÓWNEJ AWF IM. JERZEGO KUKUCZKI W KATOWICACH

Czasopisma zagraniczne

1. Acta Physiologica
2. Acta Universitatis Carolinae. Kinesiology
3. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Gymnica
4. Archives of Physical Medicine and Rehabilitation
5. Exercise and Sport Sciences Reviews
6. Fiziceskaja Kultura v Skole
7. Fussballtraining
8. Gait & Posture
9. International Journal of Sports Medicine
10. JOPERD - Journal of Physical Education, Recreation and Dance
11. Journal of Science and Medicine in Sport
12. Lab Times
13. Leichtathletik
14. Leichtathletiktraining
15. Manuelle Medizin + on-line
16. Marketing Science + on-line
17. Medicine & Science in Sports and Exercise
18. Olympisches Feuer
19. Physio Active
20. Physio Science

21. Pt Zeitschrift fur Physiotherapeuten (poprzedni tytuł: Krankengymnastik) + on-line
22. Research Quarterly for Exercise and Sport
23. Science
24. Swimming World Magazine
25. Telesna Kultura
26. Teorija i Praktika Fiziceskoj Kultury
27. University Sports Magazine

Czasopisma polskie

- I. BIBLIOTEKOWNICTWO. INFORMACJA NAUKOWA. BIBLIOGRAFIA
 1. Bibliografia Bibliografii Polskich
 2. Bibliotekarz
 3. Bibliotheca Nostra
 4. Polska Bibliografia Bibliologiczna
 5. Przegląd Biblioteczny
 6. Rocznik Biblioteki Narodowej
 7. Zagadnienia Informacji Naukowej
- II. PRAWO
 1. Dziennik Urzędowy MEN
 2. Dziennik Urzędowy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego
 3. Dziennik Urzędowy Ministra Nauki

- i Szkolnictwa Wyższego
4. Zbiór Praw. T. 14: Prawo Nauki i Szkolnictwa Wyższego (pozycja wymiennokartkowa)
- III. NAUKI EKONOMICZNE. ZARZĄDZANIE. SOCJOLOGIA. PRACA. STATYSTYKA
1. Auxilium Sociale Novum
 2. Brief
 3. Controlling i Rachunkowość Zarządcza
 4. Ekonomista
 5. Logistyka
 6. Marketing i Rynek
 7. Marketing w Praktyce
 8. Nowe Zarządzanie Kryzysowe w Praktyce (pozycja wymiennokartkowa)
 9. Organizacja i Kierowanie
 10. Personel i Zarządzanie
 11. Praca i Nauka za Granicą
 12. Problemy Jakości
 13. Przegląd Organizacji
 14. Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej
 15. Rocznik Statystyczny Województwa Śląskiego
 16. Rozprawy Społeczne / PSW w Białej Podlaskiej
 17. Scientific Journal. Service Management
 18. Sportplus
 19. Studia Periegetica : zeszyty naukowe WWSTiZ w Poznaniu
 20. Studia Socjologiczne
 21. Szkolnictwo Wyższe : informator statystyczny
 22. Turystyka (seria Informacje i Opracowania Statystyczne)
 23. Zeszyty Naukowe / ŚWSZ im. gen. Jęrzego Ziętki w Katowicach
 24. Zeszyty Naukowe. Ekonomiczne Problemy Turystyki / US
 25. Zeszyty Naukowe. Ekonomiczne Problemy Usług / US
 26. Zeszyty Naukowe MWSE w Tarnowie
- IV. NAUKA. EDUKACJA. PEDAGOGIKA. SZKOLNICTWO
1. Academia : magazyn PAN
 2. Akademicki Przegląd Sportowy
 3. Auxilium Sociale Novum
 4. Biuletyn Akademii Obrony Narodowej
 5. Chowanna
 6. Edukacja Ustawiczna Dorosłych
 7. Eunomia : miesięcznik raciborskiej PWSZ
 8. Forum Akademickie
 9. Kwartalnik Pedagogiczny
 10. Nauka
 11. Nauka i Szkolnictwo Wyższe
 12. Nowa Szkoła
 13. Politechnika Częstochowska : pismo środowiska akademickiego
 14. Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze
 15. Przyjaciół : dwumiesięcznik dla rodziców dzieci z wyzwaniami rozwojowymi
 16. Rekord : pismo AWF w Katowicach
 17. Rocznik Pedagogiczny
 18. Rozprawy Społeczne / PSW w Białej Podlaskiej
 19. Studia Humanistyczne / AWF Kraków
 20. Szkolnictwo Wyższe : informator statystyczny
 21. Szkoła Specjalna
 22. Świat Nauki
 23. Wiedza i Życie
 24. Zbiór Praw. T. 14: Prawo Nauki i Szkolnictwa Wyższego (pozycja wymiennokartkowa)
 25. Zdrowie, Kultura Zdrowotna, Edukacja
 26. Zeszyty Naukowe WSPiA w Poznaniu. Homines Hominibus
- V. WOJSKO. OBRONNOŚĆ
1. Biuletyn Akademii Obrony Narodowej
 2. Przegląd Obrony Cywilnej
 3. Wiedza Obronna
- VI. NAUKI BIOLOGICZNE. EKOLOGIA. ANTROPOLOGIA. BIOCHEMIA
1. Anthropological Review
 2. Antropomotoryka
 3. Biology of Sport
 4. Human Movement
- VII. MEDYCYNĄ. HIGIENA. REHABILITACJA
1. Acta Balneologica
 2. Baltic Journal of Health and Physical Activity

-
3. Ból
 4. Chirurgia Kolana, Artroskopia, Traumatologia Sportowa
 5. European Journal of Physical & Health Education
 6. Fizjoterapia
 7. Fizjoterapia Polska
 8. International Journal of Occupational Medicine and Environmental Health
 9. KardioProfil : pismo lekarzy praktyków
 10. Medicina Sportiva
 11. Medicina Sportiva Practica
 12. Medycyna Manualna
 13. Medycyna Sportowa
 14. Ortopedia, Traumatologia i Rehabilitacja
 15. Pediatria Polska
 16. Polski Merkurusz Lekarski
 17. Postępy Rehabilitacji
 18. Praktyczna Fizjoterapia & Rehabilitacja
 19. Przegląd Medyczny UR
 20. Przyjaciół : dwumiesięcznik dla rodziców dzieci z wyzwaniami rozwojowymi
 21. Rehabilitacja Medyczna
 22. Rehabilitacja w Praktyce
 23. Roczniki PZH
 24. Sport Niepełnosprawnych
 25. Terapia : uzależnienia i współuzależnienia
 26. Zdrowie, Kultura Zdrowotna, Edukacja
 27. Żyjmy Dłużej
 - VIII. WYCHOWANIE FIZYCZNE. SPORT. KULTURA FIZYCZNA. KULTURYSTYKA
 1. Akademicki Przegląd Sportowy
 2. Antropomotoryka
 3. Baltic Journal of Health and Physical Activity
 4. Biblioteczka Piłki Nożnej
 5. Biology of Sport
 6. Biuletyn Sekcji Historii PTNKF
 7. Body Life
 8. Chirurgia Kolana, Artroskopia, Traumatologia Sportowa
 9. Cross
 10. European Journal of Physical & Health Education
 11. Góry : górski magazyn sportowy
 12. Handball Polska
 13. Human Movement
 14. Jezyk : biuletyn informacyjny Stowarzyszenia Olimpiady Specjalne Polska
 15. Jogging
 16. Journal of Human Kinetics
 17. Kronika / AWF Poznań
 18. Kultura Fizyczna
 19. Kulturystyka i Fitness
 20. Lekkoatleta
 21. Lider
 22. Magazyn Futbol
 23. Magazyn Górski
 24. Magazyn Rowerowy
 25. Magazyn Trenera
 26. Medicina Sportiva
 27. Medicina Sportiva Practica
 28. Medycyna Sportowa
 29. Physical Culture and Sport Studies and Research
 30. Piłka Nożna : tygodnik
 31. Piłka Nożna Plus : magazyn sportowy
 32. Plywanie
 33. Podlaska Kultura Fizyczna
 34. Polish Journal of Sport & Tourism / AWF Warszawa. ZWWF Biała Podlaska
 35. Polska Siatkówka
 36. Prace naukowe AJD w Częstochowie. Kultura Fizyczna
 37. Prawo Sportowe (pozycjawniennokartkowa)
 38. Przegląd Sokoli
 39. Przegląd Sportowy
 40. Rocznik Naukowy / AWF i S Gdańsk
 41. Rocznik Naukowy IDO – Ruch Dla Kultury
 42. Roczniki Naukowe WSWFiT w Białymstoku
 43. Rozprawy Naukowe AWF we Wrocławiu
 44. Siatkówka
 45. SKI: magazyn dla narciarzy
 46. Sport
 47. Sport dla Wszystkich
 48. Sport Niepełnosprawnych
 49. Sport Wyczynowy
 50. Sportplus
 51. Studia Humanistyczne / AWF Kraków
 52. Studies in Physical Culture & Tourism
 53. Tenis : magazyn

-
54. Trener
 55. Wioślarz
 56. Wuefiak
 57. Wychowanie Fizyczne i Sport
 58. Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne
 59. Zdrowie, Kultura Zdrowotna, Edukacja
 60. Zeszyty Metodyczno-Naukowe / AWF Katowice
 61. Zeszyty Naukowe. Prace Instytutu Kultury Fizycznej / US
 62. Zeszyty Naukowe WSKFiT
 63. Żagle
 64. Żyjmy Dłużej
- IX. KRAJOZNAWSTWO. TURYSTYKA. REKREACJA
1. Cross
 2. Folia Turistica
 3. Góry : górski magazyn sportowy
 4. Hotelarz
 5. Magazyn Górski
 6. National Geographic Polska
 7. Pamiętnik Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego
 8. Physical Culture and Sport : studies and research
 9. Płaj
 10. Problemy Turystyki
 11. Problemy Turystyki i Hotelarstwa
 12. Roczniki Naukowe WSWFiT w Białymstoku
 13. Rynek Podróży
 14. Rynek Turystyczny
 15. Studia Periegetica : zeszyty naukowe WWSTiZ w Poznaniu
 16. Studies in Physical Culture & Tourism
 17. Sudety
 18. Tatarnik
 19. Turystyka (seria: Informacje i Opracowania Statystyczne)
 20. Turystyka i Hotelarstwo
 21. Turystyka i Rekreacja / AWF Warszawa
 22. Turyzm
 23. Wiadomości Turystyczne
 24. Wierchy
 25. Zeszyty Naukowe. Ekonomiczne Problemy Turystyki / US
 26. Zeszyty Naukowe. Ekonomiczne Problemy Usług / US
 27. Zeszyty Naukowe. Turystyka i Rekreacja / PO
 28. Zeszyty Naukowe WSHiT w Częstochowie
 29. Zeszyty Naukowe WSKFiT / Pruszków
 30. Zeszyty Naukowe WSTiJO w Warszawie. Turystyka i Rekreacja
- X. DZIENNIKI, TYGODNIKI, MIESIĘCZNIKI - OGÓLNE
1. Dziennik Gazeta Prawna
 2. Polska Dziennik Zachodni
 3. Focus
 4. Forum
 5. Gazeta Wyborcza
 6. Newsweek Polska
 7. Polityka
 8. Przekrój
 9. Rzeczpospolita
 10. Wprost

**BAZY DANYCH DOSTĘPNE
W BIBLIOTECIE GŁÓWNEJ AWF
IM. JERZEGO KUKUCZKI W KATOWICACH**

Bazy własne biblioteki:**PROLIB**

Obejmuje całość zbiorów zgromadzonych w Bibliotece Głównej Akademii Wychowania Fizycznego.

PROMAX

Rejestruje dorobek naukowy pracowników AWF (prace zwarte, artykuły, udział w konferencjach naukowych) oraz prace magisterskie i doktorskie.

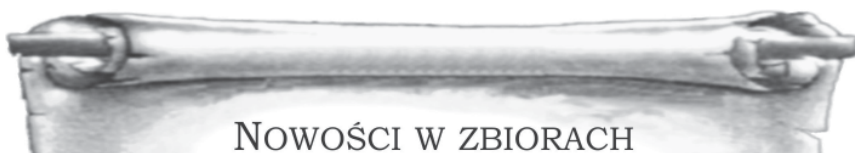
PROWEB

Bibliografia Zawartości Czasopism.
Zawiera informacje bibliograficzne o zawartości wybranych tytułów czasopism polskich z zakresu kultury fizycznej, sportu, edukacji obronnej, nauk biologiczno-medycznych, rehabilitacji oraz turystyki i rekreacji.

Bazy elektroniczne dostępne w Czytelni:**SPORTS MEDICINE**

Elektroniczna wersja czasopisma „Sports Medicine” on-line na platformie OVID.

W ramach Wirtualnej Biblioteki Nauki:**WEB OF KNOWLEDGE****WYDAWNICTWO SPRINGER****WYDAWNICTWOP ELSEVIER****W ramach serwisu EBSCO:****ACADEMIC SEARCH COMPLETE****MEDLINE****SPORTDISCUSS with Full Text****HOSPITALITY AND TOURISM COMPLETE**

NOWOŚCI W ZBIORACH

**WYKAZ KSIĄŻEK ZAREJESTROWANYCH
W BIBLIOTECIE GŁÓWNEJ AWF W KATOWICACH
W II KWARTALE 2011 ROKU**

Filozofia, psychologia, religia

Sygn.: CZYT. 57

BAKIERA L., STELTER Ź.: *Leksykon psychologii rozwoju człowieka*. T. 1, [A-M]. Warszawa : „Difin”, cop. 2011. (Engram). Sygn.: CZYT. 159.9

BAKIERA L., STELTER Ź.: *Leksykon psychologii rozwoju człowieka*. T. 2, [N-Ź]. Warszawa : „Difin”, cop. 2011. (Engram). Sygn.: CZYT. 159.9

BĄCZEK J.: *Psychologia eventów : pierwszy w Polsce praktyczny podręcznik psychologii dla branży eventowej*. Warszawa : „Stageman Polska”, 2011. Sygn.: CZYT. 159.9

BOYD D., BEE H.: *Psychologia rozwoju człowieka*. Wyd. popr. i uzup. na podst. 4 wyd. oryg. Poznań : Zysk i S-ka, cop. 2008. Sygn.: W 44128; CZYT. 159.9

Ewolucja, filozofia, religia / red. D. Leszczyński. Wrocław : Polskie Forum Filozoficzne : Of. Wydaw. „Atut” - Wrocławskie Wydaw. Oświatowe, 2010. (Lectioes & Acroases Philosophicae, ISSN 2082-92-21 ; 3/2010).

ŁUSZCZYŃSKA A.: *Psychologia sportu i aktywności fizycznej : zagadnienia kliniczne*. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, 2011. Sygn.: W 44252-44253, 44527; CZYT. 796:159.9

MIKLER-CHWASTEK A.: *Sprawdzian rozwoju psychoruchowego niemowląt*. Gdańsk : „Harmonia Universalis”, 2011. Sygn.: W 44131; CZYT. 616-053.2

MORREALE S.P., SPITZBERG B.H., BARGE J.K.: *Komunikacja między ludźmi : motywacja, wiedza i umiejętności*. Wyd. 1, dodr. / red. nauk. U. Jakubowska. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, 2008. Sygn.: W 44227; CZYT. 316

NIECKARZ Z.: *Psychologia motywacji w organizacji*. Warszawa : „Difin”, cop. 2011. (Engram). Sygn.: CZYT. 005

ODOWSKA-SZLACHCIC B.: *Terapia integracji sensorycznej*. Z. 2, *Strategie terapeutyczne i ćwiczenia stymulujące układy: słuchowy, wzrokowy, węchu i smaku*

oraz terapia światłem i kolorami. Gdańsk : „Harmonia”, 2011. Sygn.: CZYT. 159.9

OLEŚ P.K.: *Psychologia człowieka dorosłego : ciągłość, zmiana, integracja*. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, 2011. Sygn.: CZYT. 159.9

Psychologia rozwoju człowieka : podręcznik akademicki / red. nauk. J. Trempała. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, 2011. Sygn.: W 44236; CZYT. 159.9

Słownik wiedzy o religiach / pod red. K. Banka ; [aut.] A. Szyjewski [i in.]. Warszawa ; Bielsko-Biała : Wydaw. Szkolne PWN, cop. 2010. (ParkEdukacja). Sygn.: W 44242; CZYT. 2

STEUDEN S.: *Psychologia starzenia się i starości*. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, 2011. Sygn.: CZYT. 159.9

Socjologia, statystyka, demografia

ACZEL A.D.: *Statystyka w zarządzaniu : pełny wykład*. Wyd. 1, dodr. 5. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, dr. 2011. Sygn.: W 44244; CZYT. 005

ANGROSINO M.: *Badania etnograficzne i obserwacyjne*. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, 2010. (Niezbędnik Badacza) (Metodologia). Sygn.: CZYT. 3

FLICK U.: *Jakość w badaniach jakościowych*. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, 2011. (Niezbędnik Badacza) (Metodologia). Sygn.: CZYT. 3

KOT S.M., JAKUBOWSKI J., SOKOŁOWSKI A.: *Statystyka*. Wyd. 2 popr. Warszawa : „Difin”, 2011. Sygn.: W 44255-44256; CZYT. 3

MORREALE S.P., SPITZBERG B.H., BARGE J.K.: *Komunikacja między ludźmi : motywacja, wiedza i umiejętności*. Wyd. 1, dodr. / red. nauk. U. Jakubowska. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, 2008. Sygn.:

W 44227; CZYT. 316

POSPISZYL I.: *Patologie społeczne*. Wyd. 1, dodr. 3. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, 2010. (Resocjalizacja). Sygn.: W 44231; CZYT. 316.6

RZEŹNICKA-KRUPA J.: *Niepełnosprawność i świat społeczny : szkice metodologiczne*. Wyd. 2. Kraków : Of. Wydaw. „Impuls”, 2011. Sygn.: CZYT. 376

Spółeczeństwo w procesie zmian : zarys socjologii ogólnej / R. Dyoniziak [i in.]. Wyd. 2. Kraków : Tow. Autorów i Wydawców Prac Naukowych „Universitas”, cop. 1994. Sygn.: W 44374

Polityka, nauki ekonomiczne, gospodarka, prawo, wojskowość

ALEKSANDROWICZ T.R.: *Bezpieczeństwo w Unii Europejskiej*. Warszawa : „Difin”, cop. 2011. (Zarządzanie Bezpieczeństwem). Sygn.: CZYT. 32

BICZYSKO W.: *Zarządzanie finansami w przedsiębiorstwie turystycznym*. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, 2011. (Turystyka). Sygn.: W 44138; CZYT. 338.486

CAJSEL W.: *Ustawa o sporcie : komentarz*. Stan prawny kwiecień 2011 r. Warszawa : C.H. Beck, 2011. (Krótkie Komentarze Becka). Sygn.: CZYT. 796.06

DUSSEL M.: *Marketing w praktyce : praktyka (i teoria) biznesu*. Warszawa : BC.edu, 2009. (BC.edu Biznes). Sygn.: W 44443; CZYT. 339.138

DZIEDZIC T.: *Rynek lotniczy 2010 : [dynamika, wskaźniki, prognozy]* / Instytut Turystyki. Warszawa : Eurosystem - Jarosław Śleszyński, 2010. (Raport / Wiadomości Turystyczne, ISSN 1641-2451). Sygn.: CZYT. 62/63

Edukacja dla bezpieczeństwa : interdyscyplinarne konteksty i dylematy /

red. nauk. Z. Dziemianko, A. Kusztelek. Poznań : Wydaw. Nauk. Wyższej Szkoły Handlu i Usług, 2010. Sygn.: W 43461; CZYT. 35

FIKUS S.: *Niepokorni z Krzyżowej*. Opole : Of. Wydaw. PO, 2010. (Studia i Monografie / Politechnika Opolska, ISSN 1429-6063 ; z. 270). Sygn.: CZYT. 93/94

Finanse : instytucje, instrumenty, podmioty, rynki, regulacje / red. nauk. M. Podstawka ; aut. M. Adamowicz [i in.]. Wyd. 1, dodr. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, 2010. (FFF). Sygn.: CZYT. 336

JAROCKA E.: *Finanse przedsiębiorstw, systemu bankowego, budżetowego, ubezpieczeń : podręcznik*. Wyd. 2 zaktual., dodr. Warszawa : Centrum Doradztwa i Informacji „Difin”, 2010. (E Edukacja). Sygn.: W 44096; CZYT. 658/659

KARWACKI A., KUBICKI P., RUZIK-SIERDZIŃSKA A.: *Szanse i bariery aktywizacji zawodowej osób chronicznie bezrobotnych*. Warszawa : Szkoła Główna Handlowa. Of. Wydaw., cop. 2010. Sygn.: CZYT. 331

Polska w Europie : zarys geograficzno-ekonomiczny / red. nauk. I. Fierla. Warszawa : Polskie Wydaw. Ekonomiczne, 2011. Sygn.: CZYT. 33

Prawo zobowiązań : materiały dydaktyczne / red. nauk. J. Szwaja. Kraków : Krakowskie Tow. Edukacyjne – Of. Wydaw. AFM na zlec. Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, 2010. Sygn.: CZYT. 34

SZONERT-RZEPECKA D.: *Przewodnik po business english : [materiały uzupełniające]*. Łódź : SWSPiZ, 2005. (Podręczniki i Skrypty / Społeczna Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Zarządzania). Sygn.: W 44341; CZYT. 33

Szkolnictwo, oświata, pedagogika, wychowanie

CELNIK H., ZIELONKA M.: *Poczet rektorów i dziekanów*. Warszawa : WUM, cop. 2009. (Seria Jubileuszowa / Warszawski Uniwersytet Medyczny). Sygn.: CZYT. 378

ĆWIAKAŁA-MĄLYS A.: *Pomiar efektywności procesu kształcenia w publicznym szkolnictwie akademickim*. Wrocław : Wydaw. Uniw. Wrocławskiego, 2010. (Acta Universitatis Wratislaviensis, ISSN 0239-6661 ; no 3303). Sygn.: CZYT. 378

DENEK K.: *Uniwersytet w perspektywie społeczeństwa wiedzy*. [Cz.] 1, *Nauka i edukacja w uniwersytecie XXI wieku / Wyższa Szkoła Pedagogiki i Administracji im. Mieszka I w Poznaniu*. Poznań : Wydaw. Nauk. WSPiA, 2011. Sygn.: CZYT. 378

Dokąd zmierzasz poznańska Akademio Wychowania Fizycznego? / pod red. S. Kowalika ; Akademia Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu. Poznań : AWF, 2010. Sygn.: CZYT. 378

Kompetencje diagnostyczne i terapeutyczne nauczyciela / pod red. nauk. D. Wosik-Kawali, T. Zubrzyckiej-Maciąg. Kraków : Of. Wydaw. „Impuls”, 2011. Sygn.: CZYT. 37.091

Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego 2000-2010 / [prace red. H. Baszak-Jaroń i in.]. Kraków : Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, [2010]. Sygn.: CZYT. 378

KUSIAK M.: *Teaching practice tasks* / [Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego]. Kraków : Krakowskie Tow. Edukacyjne – Of. Wydaw. AFM, 2011. Sygn.: W 44283

ŁOBOCKI M.: *Metody i techniki badań pedagogicznych*. Wyd. 11. Kraków : Of. Wydaw. „Impuls”, 2011. Sygn.: CZYT. 37

Nowe - bliższe zdrowiu wychowanie fizyczne : (poszukiwania) / red. nauk. W. Pańczyk, K. Warchoń. Rzeszów : Wydaw. Uniw. Rzeszowskiego, 2011. Sygn.: CZYT. 796.01

PERSA J., MAREK A., WICHROWSKI M.: *Warszawska uczelnia medyczna w ikonografii i fotografii*. Warszawa : WUM, cop. 2009. (Seria Jubileuszowa / Warszawski Uniwersytet Medyczny). Sygn.: CZYT. 378

PETTY G.: *Nowoczesne nauczanie : praktyczne wskazówki i techniki dla nauczycieli, wykładowców i szkoleniowców*. Sopot : Gdańskie Wydaw. Psychologiczne, 2010. Sygn.: CZYT. 37.091.3/.8

POSPISZYL I.: *Patologie społeczne*. Wyd. 1, dodr. 3. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, 2010. (Resocjalizacja). Sygn.: W 44231; CZYT. 316.6

RZEŹNICKA-KRUPA J.: *Niepełnosprawność i świat społeczny : szkice metodologiczne*. Wyd. 2. Kraków : Of. Wydaw. „Impuls”, 2011. Sygn.: CZYT. 376

SKRZYPEK-FAKHOURY E.: *Poczet doktorów honoris causa*. Warszawa : WUM, cop. 2009. (Seria Jubileuszowa / Warszawski Uniwersytet Medyczny). Sygn.: CZYT. 378

SZUMOWSKI G.: *Luminarze warszawskiej medycyny w karykaturze*. Warszawa : WUM, cop. 2009. (Seria Jubileuszowa / Warszawski Uniwersytet Medyczny). Sygn.: CZYT. 378

TOMKIEWICZ-BĘTKOWSKA A., KRZTOŃ A.: *ABC pedagoga specjalnego : poradnik dla nauczycieli ze specjalnym przygotowaniem pedagogicznym pracujących z dziećmi niepełnosprawnymi, dla studentów kierunków pedagogicznych oraz dla osób zainteresowanych kształceniem integracyjnym*. Wyd. 4. Kraków : Of. Wydaw. „Impuls”, 2011. Sygn.: CZYT. 376

WRONA-WOLNY W., MAKOWSKA B.: *Wychowanie zdrowotne : przewodnik do ćwiczeń z wybranych zagadnień*. Kraków : AWF, 2010. (Podręczniki / Akademia Wychowania Fizycznego im. Bronisława Czecha w Krakowie, ISSN 2082-7229 ; nr 2). Sygn.: CZYT. 613

Złota księga medycyny warszawskiej / pod red. M. Krawczyka. Warszawa : WUM, cop. 2009. (Seria Jubileuszowa / Warszawski Uniwersytet Medyczny). Sygn.: CZYT. 378

ŻOŁYŃSKI S.: *Program nauczania wychowania fizycznego „Ruch - zdrowie dla każdego” dla II i III etapu edukacyjnego wraz z planami pracy : szkoła podstawowa i gimnazjum*. Rzeszów : Wydaw. Oświatowe „Fosze”, cop. 2011. Sygn.: W 44249-44250; CZYT. 796.01

Turystyka, rekreacja, czas wolny, hotelarstwo, etnologia

ANGROSINO M.: *Badania etnograficzne i obserwacyjne*. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, 2010. (Niezbędnik Badacza) (Metodologia). Sygn.: CZYT. 3

BICZYSKO W.: *Zarządzanie finansami w przedsiębiorstwie turystycznym*. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, 2011. (Turystyka). Sygn.: W 44138; CZYT. 338.486

BIERNAT E.: *Aktywność fizyczna mieszkańców Warszawy na przykładzie wybranych grup zawodowych*. Warszawa : Szkoła Główna Handlowa. Of. Wydaw., 2011. Sygn.: CZYT. 613

BORZYSZKOWSKI J.: *Organizacja i zarządzanie turystyką w Polsce*. Warszawa : „CeDeWu” ; Gdańsk : Wyższa Szkoła Bankowa, 2011. Sygn.: W 44445-44446; CZYT. 338.486

Conditions of the foreign tourism development in Central and Eastern Europe. Vol. 11, *Conditions, state and development per-*

spectives of business tourism / [ed. J. Wyrzykowski, K. Widawski] ; University of Wrocław. Institute of Geography and Regional Development. Department of Regional and Tourism Geography. Wrocław : Institute of Geography and Regional Development University of Wrocław, 2010. Sygn.: W 44500/vol.11

DLUŻEWSKA A.: *Nowe wyzwania gospodarki turystycznej : turystyka w obszarach odmiennych kulturowo*. Warszawa : Wydział Turystyki i Rekreacji. Szkoła Wyższa Przymierza Rodzin, 2010. Sygn.: W 43545; CZYT. 338.48-6

DZIEDZIC T.: *Rynek lotniczy 2010 : [dynamika, wskaźniki, prognozy]* / Instytut Turystyki. Warszawa : Eurosystem - Jarosław Śleszyński, 2010. (Raport / Wiadomości Turystyczne, ISSN 1641-2451). Sygn.: CZYT. 62/63

Europa : atrakcje turystyczne / M. Karolczuk [i in.]. Kraków : Wydaw. Kluszczyński, [2011?]. Sygn.: CZYT. 91

GRAJA-ZWOLIŃSKA S.: *Przestrzeń turystyczna Parku Narodowego „Ujście Warty”*. Poznań : Bogucki Wydaw. Nauk. : Polskie Zrzeszenie Inżynierów i Techników Sanitarnych. Oddz. Wielkopolski, 2010. Sygn.: CZYT. 338.48-6

HADZIK A.: *Turystyka i rekreacja uzdrowiskowa* / Akademia Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki w Katowicach. Katowice : Wydaw. AWF, 2011. Sygn.: W 44157-44165; CZYT. 338.48-6

Krajobrazy rekreacyjne - kształtowanie, wykorzystanie, transformacja / red. t. A. Richling. Biała Podlaska : Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II ; Warszawa : PAEK, 2010. (Problemy Ekologii Krajobrazu / Polska Asocjacja Ekologii Krajobrazu, ISSN 1899-3850 ; t. 27). Sygn.: CZYT. 338.48-6

MOGIŁA-LISOWSKA J.: *Rekreacyjna*

aktywność ruchowa dorosłych Polaków : uwarunkowania i styl uczestnictwa. Warszawa : Wydaw. AWF, 2010. (Studia i Monografie / Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie ; nr 136). Sygn.: CZYT. 613

Regionalne badania konsumentów usług turystycznych / [red. nauk. E. Dziedzic]. Warszawa : POT, 2010. (Biblioteczka Polskiej Organizacji Turystycznej). Sygn.: W 44336; CZYT. 338.486

Rekreacja i czas wolny : studia humanistyczne / red. nauk. R. Winiarski. Warszawa : Of. Wydaw. „Łośgraf”, 2011. (Psychologia Wobec Współczesności). Sygn.: W 44238-44239; CZYT. 379.8

RONIKIER A.: *Sport i rekreacja w Unii Europejskiej* / Wyższa Szkoła Turystyki i Rekreacji im. Mieczysława Orłowicza w Warszawie. Warszawa : Wydaw. WSTiR, 2007. Sygn.: CZYT. 796

RYCHLEWSKI K.: *Organizacja wypoczynku dzieci i młodzieży szkolnej : poradnik dla organizatorów, kierowników i wychowawców (z suplementem elektronicznym)*. Gdańsk : Ośrodek Doradztwa i Doskonalenia Kadr, 2011. Sygn.: W 44448/+CD; CZYT. 37.091

SPYCHAŁA A.: *Funkcja turystyczna Parku Krajobrazowego „Dolina Baryczy”*. Poznań : Bogucki Wydaw. Nauk. : Polskie Zrzeszenie Inżynierów i Techników Sanitarnych. Oddz. Wielkopolski, 2010. Sygn.: CZYT. 338.48-6

Turystyczny atlas Polski / [red. prow. T. Kaliński, K. Kucharczuk ; oprac. i red. map A. Armusiewicz i in. ; treść turystyczna P. Zalewski]. Wyd. 5. Warszawa : „Carta Blanca” Grupa Wydaw. PWN, 2011. Sygn.: CZYT. 91

Turystyka wiejska na drodze do komercjalizacji / pod red. C. Jastrzębskiego. Kielce : Kieleckie Towarzystwo Eduka-

cji Ekonomicznej na zlec. Wyższej Szkoły Ekonomii i Prawa im. prof. Edwarda Lipińskiego, 2011. Sygn.: CZYT. 338.48-53:63

Wieloaspektowe zarządzanie organizacjami turystycznymi i sportowymi / B. Grzegarek-Więcek [i in.] ; Akademia Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki w Katowicach. Katowice : Wydaw. AWF, 2011. Sygn.: W 44476-44484; CZYT. 338.486

ZAWISTOWSKA H.: *Podjęmowanie i prowadzenie działalności gospodarczej w turystyce*. Cz. 1, *Aspekty prawne*. Warszawa : Szkoła Główna Handlowa. Of. Wydaw., 2010. Sygn.: W 44202/Cz.1; CZYT. 338.482/.483

Matematyka, nauki przyrodnicze i biologiczne

Dziecko nowosądeckie - normy rozwoju somatycznego i sprawności fizycznej dzieci oraz młodzieży Nowego Sącza / pod red. M. Chrzanowskiej ; K. Sztafa [i in.] ; Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Nowym Sączu. Nowy Sącz : Wydaw. Nauk. PWSZ, 2010. Sygn.: CZYT. 796.012

Ewolucja, filozofia, religia / red. D. Leszczyński. Wrocław : Polskie Forum Filozoficzne : Of. Wydaw. „Atut”- Wrocławskie Wydaw. Oświatowe, 2010. (Lectioes & Acroases Philosophicae, ISSN 2082-92-21 ; 3/2010). Sygn.: CZYT. 57

GRAJA-ZWOLIŃSKA S.: *Przestrzeń turystyczna Parku Narodowego „Ujście Warty”*. Poznań : Bogucki Wydaw. Nauk. : Polskie Zrzeszenie Inżynierów i Techników Sanitarnych. Oddz. Wielkopolski, 2010. Sygn.: CZYT. 338.48-6

Krajobrazy rekreacyjne - kształtowanie, wykorzystanie, transformacja / red. t. A. Richling. Biała Podlaska : Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II ; Warszawa : PAEK, 2010. (Problemy Ekologii Krajobrazu / Polska Asocjacja Ekologii Krajobrazu, ISSN 1899-3850 ; t. 27).

Sygn.: CZYT. 338.48-6

ŁASKA-MIERZEJEWSKA T.: *Zeszyt do ćwiczeń z antropologii* / Wyższa Szkoła Kultury Fizycznej i Turystyki im. Haliny Konopackiej. Pruszków ; Warszawa : Wydaw. Nauk. WSKFiT, 2010. (Materiały Dydaktyczne WSKFiT). Sygn.: CZYT. 572

ROGOWSKA E.: *Wpływ aktywności fizycznej na poziom rozwoju biologicznego i sprawności fizycznej dzieci i młodzieży w wieku 10-19 lat* / [Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego w Gdańsku]. Gdańsk : Wydaw. Uczelniane AWFIS, 2010. Sygn.: W 44273; CZYT. 796.012

Studia krajobrazowe a ginące krajobrazy : praca zbiorowa / red. D. Chylińska, J. Łach ; zesp. aut. M. Antolak [i in.] ; Zakład Geografii Regionalnej i Turystyki. uniwersytet Wrocławski]. Wrocław : UW. Instytut Geografii i Rozwoju Regionalnego, 2010. (Studia Krajobrazowe : prace zbiorowe ; 2). Sygn.: CZYT. 7/792

Medycyna

Anatomia człowieka : narząd ruchu / J. Jerzemowski [i in.] ; Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego w Gdańsku]. Gdańsk : Wydaw. Uczelniane AWFIS, 2010. Sygn.: W 44265; CZYT. 611

BENDIKOVA E.: *Oporný a pohybový systém, jeho funkcia, diagnostika a prevencia poruch* / Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici. Fakulta Humanitných Vied. Banská Bystrica : UMB.FHV, 2011. Sygn.: W 44346

BIERNAT E.: *Aktywność fizyczna mieszkańców Warszawy : na przykładzie wybranych grup zawodowych*. Warszawa : Szkoła Główna Handlowa. Of. Wydaw., 2011. Sygn.: CZYT. 613

BRANDON L.: *Anatomia w treningu szybkości* / Warszawa : „Muza”, 2011.

Sygn.: W 44086-44089; CZYT. 796.012

BUDILOVSKY J., ADAMSON E., FLYNN C.: *Joga*. Wyd. 1, dodr. Poznań : Dom Wydaw. REBIS, 2011. (Dla Żółtodziobów : czyli wszystko, co powinienesz wiedzieć o...). Sygn.: CZYT. 613

CELNIK H., ZIELONKA M.: *Poczet rektorów i dziekanów*. Warszawa : WUM, cop. 2009. (Seria Jubileuszowa / Warszawski Uniwersytet Medyczny). Sygn.: CZYT. 378

Dziecko z przepukliną oponowo-rdzeniową : diagnostyka i leczenie zespołów neurodysfakcyjnych / red. A. Szulc ; aut. M. Czekalska [i in.]. Poznań : Ośrodek Wydaw. Nauk. PAN, 2002. Sygn.: W 44507; CZYT. 615.8

ELLSWORTH A., ALTMAN P.: *Masaż : krok po kroku*. Głucholazy : Of. „Aka”, cop. 2011. Sygn.: W 44112-44113; CZYT. 615.8

Encyklopedia zdrowia. T. 1 / pod red. W.S. Gumułka i W. Rewerskiego ; [aut. M. Bednarska-Makaruk i in. ; red. nauk. działów W. Graban i in.]. Wyd. 9, dodr. 8. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, dr. 2010. Sygn.: CZYT. 61

Encyklopedia zdrowia. T. 2 / pod red. W.S. Gumułka i W. Rewerskiego ; [aut. M. Bednarska-Makaruk i in. ; red. nauk. działów W. Graban i in.]. Wyd. 9, dodr. 8. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, dr. 2010. Sygn.: CZYT. 61

FOX S.I.: *Human physiology*. 12th ed. New York : McGraw-Hill, cop. 2011. Sygn.: W 44333

FRIEL J.: *Trening z pulsometrem : jak sterować treningiem i maksymalizować jego efekty przy użyciu pulsometru : przewodnik dla biegaczy, kolarzy, narciarzy biegowych, pływaków, wioślarzy, rolkarzy i osób uprawiających fitness*. Zielonka : „Inne Spacery – Sembrador”, 2010. Sygn.: W 44331-44332; CZYT. 796.012

GRABARA M., SZOPA J.: *Asany jogi dla współczesnego człowieka* / Akademia Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki w Katowicach. Katowice : Wydaw. AWF, 2011. Sygn.: W 44466-44474; CZYT. 613

HESHENG L.: *Autoterapia w najczęściej występujących schorzeniach*. Łódź : „Galaktyka”, cop. 2010. Sygn.: W 44431; CZYT. 615.8

JEUKENDRUP A., GLEESON M.: *Sport nutrition : an introduction to energy production and performance*. 2nd ed. Champaign, IL : Human Kinetics, cop. 2010. Sygn.: W 44334, 44539

KALISZEWSKA M.: *Edukacja zdrowotna : wybrane kwestie*. Kraków ; Gliwice : [UKiP J&D Gębka], 2009. Sygn.: CZYT. 613

KATZENSTEIN L.: *Choroby serca : schorzenia, leczenie, profilaktyka, rehabilitacja*. Warszawa : Weltbild Media - Klub dla Ciebie, cop. 2011. Sygn.: W 44221; CZYT. 616.1

LORKOWSKI J.: *Anatomia dla studentów fizjoterapii : repetytorium*. Kraków : Krakowskie Tow. Edukacyjne – Of. Wydaw. AFM na zlec. Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Modrzewskiego, 2011. Sygn.: CZYT. 611

MALINOWSKI A.: *Repetytorium z anatomii człowieka*. Cz. 2, *Narządy wewnętrzne* / Wyższa Szkoła Pedagogiki i Administracji im. Mieszka I w Poznaniu. Poznań : Wydaw. Nauk. WSPiA, 2010. Sygn.: CZYT. 611

MIKLER-CHWASTEK A.: *Sprawdzian rozwoju psychoruchowego niemowląt*. Gdańsk : „Harmonia Universalis”, 2011. Sygn.: W 44131; CZYT. 616-053.2

MOLIK B.: *Wydolność beztlenowa i skuteczność w grach zespołowych a klasyfikacja zawodników niepełnosprawnych*. Warszawa : Wydaw. AWF, 2010. (Studia

i Monografie / Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie ; nr 135). Sygn.: CZYT. 796.3

Niedożywienie a zdrowie publiczne / pod red. P. Januszewicza, A. Mazura, J. Sochy. Rzeszów : Wydaw. Uniw. Rzeszowskiego, 2011. (Zdrowie Publiczne ; 2). Sygn.: CZYT. 613

ODOWSKA-SZLACHCIC B.: *Terapia integracji sensorycznej. Z. 2, Strategie terapeutyczne i ćwiczenia stymulujące układy: słuchowy, wzrokowy, węchu i smaku oraz terapia światłem i kolorami*. Gdańsk : „Harmonia”, 2011. Sygn.: CZYT. 159.9

PERSA J., MAREK A., WICHROWSKI M.: *Warszawska uczelnia medyczna w ikonografii i fotografii*. Warszawa : WUM, cop. 2009. (Seria Jubileuszowa / Warszawski Uniwersytet Medyczny). Sygn.: CZYT. 378

Reumatologia / pod red. M. Puszczewicza ; [aut. G. Białkowska-Puszczewicz i in.]. Warszawa : „Medical Tribune Polska”, [2010]. (Wielka Interna / pod red. A. Antczaka, M. Myśliwca, P. Pruszczyka ; t. 9). Sygn.: CZYT. 616.7

SCHUTT K.: *Masaż relaksacyjny : wszystkie techniki*. Warszawa : „RM”, 2011. (Żyć Zdrowo). Sygn.: W 44115; CZYT. 615.8

SKRZYPEK-FAKHOURY E.: *Poczet doktorów honoris causa*. Warszawa : WUM, cop. 2009. (Seria Jubileuszowa / Warszawski Uniwersytet Medyczny). Sygn.: CZYT. 378

Spoleczno-edukacyjne oblicza współczesnego sportu i olimpizmu : aktywność fizyczna dzieci, młodzieży i dorosłych na przełomie XX i XXI wieku / red. nauk. J. Nowocień, J. Chelmecki ; Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie, Polska Akademia Olimpijska, Fundacja „Centrum Edukacji Olimpijskiej”. Warszawa : AWF, 2010. Sygn.: W 44345; CZYT. 613

Styl życia w promocji zdrowia / [pod red. J. Drabika i M. Resiak] ; Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego w Gdańsku. Gdańsk : Wydaw. Uczelniane AWFis, 2010. Sygn.: W 44269; CZYT. 613

SZUMOWSKI G.: *Luminarze warszawskiej medycyny w karykaturze*. Warszawa : WUM, cop. 2009. (Seria Jubileuszowa / Warszawski Uniwersytet Medyczny). Sygn.: CZYT. 378

SZYGUŁA R., GLAZYRIN I.: *Morphofunctional and psychophysiological development of children during puberty*. Opole : Of. Wydaw. PO, 2010. (Studia i Monografie / Politechnika Opolska, ISSN 1429-6063 ; z. 269). Sygn.: MCZYT 25824/z.269

TRZECIAK B.: *Podstawy metodologii badań medycznych : skrypt dla studentów wydziałów fizjoterapii, pielęgniarstwa i kosmetykologii*. Łódź ; Kołobrzeg : Wydaw. Społecznej Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości i Zarządzania, 2010. Sygn.: W 44339; CZYT. 61

TUZINEK S., BINIASZEWSKI T., RATYŃSKA A.: *Podstawy teorii i metodyki gimnastyki kompensacyjno-korekcyjnej* / red. nauk. S. Tuzinek. Radom : Polit. Radomska. Wydaw., cop. 2010. Sygn.: W 44208-44211; CZYT. 615.8

VELLA M.: *Anatomia w treningu siłowym i fitness dla kobiet*. Warszawa : „Muza”, 2010. Sygn.: W 44216; CZYT. 796.41

Wielka encyklopedia zdrowia / [oprac. B. Hanuszczyk i in. ; red. prow. J. Maruszcak, S. Sądowska]. Wyd. 2. Toruń : „Literat”, cop. 2010. Sygn.: CZYT. 61

WRONA-WOLNY W., MAKOWSKA B.: *Wychowanie zdrowotne : przewodnik do ćwiczeń z wybranych zagadnień*. Kraków : AWF, 2010. (Podręczniki / Akademia Wychowania Fizycznego im. Bronisława Czecha w Krakowie, ISSN 2082-7229 ; nr 2).

Sygn.: CZYT. 613

Złota księga medycyny warszawskiej / pod red. M. Krawczyka. Warszawa : WUM, cop. 2009. (Seria Jubileuszowa / Warszawski Uniwersytet Medyczny). Sygn.: CZYT. 378

Organizacja i zarządzanie

ACZEL A.D.: *Statystyka w zarządzaniu : pełny wykład*. Wyd. 1, dodr. 5. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, dr. 2011. Sygn.: W 44244; CZYT. 005

NOWAK W., NOWAK E.: *Podstawy logistyki w sytuacjach kryzysowych z elementami zarządzania logistycznego / Społeczna Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Zarządzania*. Łódź ; Warszawa : SWSPiZ, 2009. Sygn.: CZYT. 005

PIERŚCIONEK Z.: *Zarządzanie strategiczne w przedsiębiorstwie*. Wyd. 2 zm. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, 2011. Sygn.: W 44142; CZYT. 658/659

Skoring w zarządzaniu ryzykiem. Kraków : „StatSoft Polska”, 2010. Sygn.: CZYT. 005

Wieloaspektowe zarządzanie organizacjami turystycznymi i sportowymi / B. Grzeganeek-Więcek [i in.] ; Akademia Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki w Katowicach. Katowice : Wydaw. AWF, 2011. Sygn.: W 44476-44484; CZYT. 338.486

Zarządzanie strategiczne : koncepcje, metody, strategie / K. Janasz [i in.]. Wyd. 2 zm. i uzup. Warszawa : „Difin”, cop. 2011. Sygn.: W 44140; CZYT. 658/659

Sport

AMBROZIAK Z.: *Swoje wiem i piszę : felietony /* wybór A. Olejniczak, R. Stec ; wstęp K.T. Toeplitz. Warszawa-Wesoła : „Efor” Ewa Ambroziak, 2005. Sygn.:

W 44301; CZYT. 796

ARMSTRONG L., JENKINS S.: *Mój powrót do życia : nie tylko o kolarstwie*. Warszawa : „Studio Emka”, cop. 2011. Sygn.: CZYT. 796.6/.7

BARTOSZEWICZ R.: *Aktywność ruchowa młodzieży gimnazjalnej z południowo-zachodniej Polski na tle wybranych ośrodków europejskich*. Wyd. 2 zm. Wrocław : Wydaw. AWF, 2011. (Studia i Monografie Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu, ISSN 0239-6009 ; nr 101). Sygn.: CZYT. 613

BRANDON L.: *Anatomia w treningu szybkości*. Warszawa : „Muza”, 2011. Sygn.: W 44086-44089; CZYT. 796.012

BREDEL T.: *Wielki atlas ćwiczeń na siłę i masę : podstawy i rozwinięcie praktyczne, techniczne i anatomiczne /* [współpr. D. Reiss, P. Prevost, S. Moura]. Łódź : „Aha!” [właśc. „JK”], 2011. (Fit & Active). Sygn.: W 44453-44454; CZYT. 796.8

BROWN R.L., HENDERSON J.: *Bieganie dla początkujących*. Zielonka : „Inne Spacery – Sembrador”, 2011. Sygn.: W 44435-44436; CZYT. 796.42/.43

CAJSEL W.: *Ustawa o sporcie : komentarz. Stan prawny kwiecień 2011 r*. Warszawa : C.H. Beck, 2011. (Krótkie Komentarze Becka). Sygn.: CZYT. 796.06

CZADO P.: *Edward Szymkowiak*. [Bytom : Klub Sportowy „Polonia”, 2010?]. (Biblioteka 90-Lecia Polonii Bytom ; t. 2). Sygn.: W 44303; CZYT. 796.332

CZERWIŃSKA A.: *GórFanka : moje ABC w skale i lodzie : [Tatry, Alpy, Gasherbrumy ‘75] /* w rozmowie z R. Gołędowskim. Wyd. 2 popr. i uzup. Warszawa : „Annapurna”, 2009. (GórFanka). Sygn.: CZYT. 796.5

CZERWIŃSKA A.: *GórFanka : na szczytach Himalajów : [Mt Everest, Lhotse, Ma-*

kalu] / w rozmowie z R. Gołędowskim. Wyd. 2. Warszawa : „Annapurna”, 2009. (GórFanka). Sygn.: CZYT. 796.5

CZERWIŃSKI J., JASTRZĘBSKI Z.: *Kierunki optymalizacji szkolenia w zespołowych grach sportowych na przykładzie piłki ręcznej i piłki nożnej* / [Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego w Gdańsku]. Gdańsk : Wydaw. Uczelniane AWF i S, 2010. Sygn.: W 44271; CZYT. 796.3

DIEM C.: *Olympische Flamme : das Buch vom Sport. Bd. 3, Organisation und Praxis*. Berlin : Deutscher Archiv-Verlag, 1942. Sygn.: CZYT. KKD

Dziecko nowosądeckie - normy rozwoju somatycznego i sprawności fizycznej dzieci oraz młodzieży Nowego Sącza / pod red. M. Chrzanowskiej ; K. Sztafa [i in.] ; Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Nowym Sączu. Nowy Sącz : Wydaw. Nauk. PWSZ, 2010. Sygn.: CZYT. 796.012

90 lat polskiej lekkoatletyki 1919-2009 / oprac. D. Grinberg [i in.]. Warszawa : PZLA, 2009. Sygn.: W 44309; CZYT. 796.42/.43

Efekty kształcenia i wychowania w kulturze fizycznej : jubileusze prof.dr hab. Jana Ślężyńskiego - 80-lecie urodzin, 60-lecie pracy naukowo-pedagogicznej, 40-lecie zatrudnienia w katowickiej AWF / pod red. J. Ślężyńskiego ; Akademia Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki w Katowicach, Polskie Towarzystwo Naukowe Kultury Fizycznej Oddział Śląski w Katowicach. Katowice : Wydaw. AWF, 2011. Sygn.: W 44362-44364; CZYT. 796.01

ELIMAT T.: *RPA 2010 : egzotyczny mundial*. Kraków : „Scriptum” Tomasz Sekunda, 2010. Sygn.: W 44306; CZYT. 796.332

ELLSWORTH A.: *Pilates : krok po kroku*. Głucholazy : Of. „Aka”, cop. 2011. Sygn.: W 44120-44121; CZYT. 796.41

FRIEL J.: *Trening z pulsometrem : jak sterować treningiem i maksymalizować jego efekty przy użyciu pulsometru : przewodnik dla biegaczy, kolarzy, narciarzy biegowych, pływaków, wioślarzy, rolkarzy i osób uprawiających fitness*. Zielonka : „Inne Spacery – Sembrador”, 2010. Sygn.: W 44331-44332; CZYT. 796.012

FRYC S.: *Sto lat Czarnych Jasło : [1910-2010]*. Jasło : Zakł. Tworzyw Sztucznych „Gamrat”, 2010. Sygn.: CZYT. 796.332

GASILEWSKI J., ISKRA J., SZEPEŁAWY M.: *Lekkoatletyka dla instruktorów* / pod red. J. Iskry ; Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Raciborzu. Racibórz : Wydaw. PWSZ, 2011. Sygn.: CZYT. 796.42/.43

HERNANDEZ X., MIGUEL J.: *Xavi: Barca moim życiem*. Kraków : „Sine Qua Non”, 2011. Sygn.: W 44432; CZYT. 796.332

JAŁOSZYŃSKI J.: *Vademecum żeglarza jachtowego*. Wyd. 5. Kołobrzeg : Jan Jałoszyński, 2002. Sygn.: CZYT. 797.1/.2

JANKOWSKI J.: *Łyżwiarstwo : z 211 rycinami*. Warszawa : [b.w.], 1935 (Zakł. Druk. F. Wyszynski i S-ka). Sygn.: CZYT. KKD

JEUKENDRUP A., GLEESON M.: *Sport nutrition : an introduction to energy production and performance*. 2nd ed. Champaign, Il. : Human Kinetics, cop. 2010. Sygn.: W 44334, 44539

KEEGAN N.: *Pływanie*. Warszawa : Wydaw. W.A.B., 2011. (Seria z Miotłą). Sygn.: W 44123; CZYT. 797.1/.2

KOWALSKA J., KAŻMIERCZAK A.: *Zasada fair play jako wartość wychowawcza w edukacji szkolnej i w przeciwdziałaniu chuligaństwu na stadionach : raport z badań w ramach projektu pilotażowego „Jestem Fair” realizowanego w łódzkich szkołach* / Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, Uniwersytet Łódzki.

Warszawa ; Legionowo : Wydaw. Centrum Szkolenia Policji, 2010. Sygn.: W 44426-44428; CZYT. 796.01

Kronika sportu polskiego 2010 / [red. nacz. B. Chruścicki ; aut. tekstów A. Dutlinger i in.]. Warszawa : Fundacja Dobrej Książki, 2011. Sygn.: CZYT. 796(091)

KRZYŻANIAK J.: *Na ostatniej prostej... wspomnienie kariery*. Toruń : nakł. autora, 2010. Sygn.: W 44199; CZYT. 796.6/.7

KUCZKOWSKI W.: *Szlak Wielkich Jezior Mazurskich : przewodnik dla turystów wodnych* / Fundacja Ochrony Wielkich Jezior Mazurskich, Polska Agencja Promocji Turystyki. Wyd. 2 popr. i uzup. Warszawa ; Giżycko : Drukarnia Artystyczna Jacka Wasilewskiego - Wydaw. Żeglarskie, 1996. (Polskie Szlaki Żeglarskie ; t. 1). Sygn.: W 44495

KUCZYŃSKI A.: *Święta gra azjatyckich magów*. Poznań : Krajowa Agencja Wydaw. RSW „Prasa-Książka-Ruch”, 1986. Sygn.: CZYT. 796.3

KUNYSZ P., SABAT U.: *Snowboard : gry, zabawy i ćwiczenia* / Akademia Wychowania Fizycznego we Wrocławiu. Wrocław : Wydaw. AWF, 2011. Sygn.: CZYT. 796.9

LEMASTER R.: *Ultimate skiing : [master the techniques of great skiing]*. Champaign, Il. : Human Kinetics, cop. 2010. Sygn.: W 44291

LUSZCZYŃSKA A.: *Psychologia sportu i aktywności fizycznej : zagadnienia kliniczne*. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, 2011. Sygn.: W 44252-44253, 44527; CZYT. 796:159.9

MALINKIEWICZ M., OSTROWSKI A.: *Windsurfing : poradnik dla początkujących i zaawansowanych*. Kraków : AWF, 2010. (Podręczniki / Akademia Wychowania Fizycznego im. Bronisława Czecha w Krakowie, ISSN 2082-7229 ; nr 1). Sygn.:

CZYT. 797.1/.2

MEYNERS E.: *Ćwiczenia w siodle : poprawa rozluźnienia, gibkości i koordynacji*. Łódź : „Galaktyka”, cop. 2011. Sygn.: CZYT. 798

MOJAK F., KONARSKI K., TURCZYN M.: *Na nartach z karabinem : praca zbiorowa* / pod red. F. Mojaka ; Polski Związek Biathlonu. Krosno : Of. Wydaw. „Apla”, 2010. Sygn.: W 44195; CZYT. 796.9

MOLIK B.: *Wydolność beztlenowa i skuteczność w grach zespołowych a klasyfikacja zawodników niepełnosprawnych*. Warszawa : Wydaw. AWF, 2010. (Studia i Monografie / Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie ; nr 135). Sygn.: CZYT. 796.3

MONTGOMERY J., CHAMBERS M.: *Pływanie : droga do mistrzostwa*. Warszawa : „Buk Rower”, 2011. Sygn.: W 44233; CZYT. 797.1/.2

NAGLAK Z.: *Kształcenie gracza na podstawowym etapie* / Akademia Wychowania Fizycznego we Wrocławiu. Wrocław : Wydaw. AWF, 2010. Sygn.: W 43196-43197, 44369; CZYT. 796.01

NELSON A.G., KOKKONEN J.: *Anatomia stretchingu : ilustrowany przewodnik jak poprawić elastyczność i siłę mięśni*. Wyd. 2. Białystok : Studio Astropsychologii, 2011. Sygn.: W 44214; CZYT. 796.41

NIEMIEC R.: *Na barykadach wojen futbolowych* / zamiast wstępu J. Lipiec ; rys. A. Mleczko. Kraków : Of. Wydaw. „Kwadrat”, 2011. Sygn.: W 44197; CZYT. 796.332

NOWAK M.A., KURIAŃSKA-WOŁOSZYN J., PIEKARSKI R.: *Gimnastyka : ćwiczenia wolne, na równoważni i elementy kompozycji ruchu : podręcznik dla studentów i nauczycieli wychowania fizycznego* / Zamiejscowy Wydział Kultury Fizycznej

w Gorzowie Wlkp. Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu. Gorzów Wlkp. : ZWKF poznańskiej AWF : [PTNKF], 2010. (Gimnastyka). Sygn.: CZYT. 796.41

Nowe - bliższe zdrowiu wychowanie fizyczne : (poszukiwania) / red. nauk. W. Pańczyk, K. Warchoń. Rzeszów : Wydaw. Uniw. Rzeszowskiego, 2011. Sygn.: CZYT. 796.01

Physical education - vocabulary : skrypt do języka angielskiego / pod red. K. Jankowskiej-Lorek ; K. Jankowska-Lorek [i in.]. [Pruszków] : Wydaw. Nauk. WSKFiT, [2010]. Sygn.: CZYT. 796

PIKUL T.: *Monografia sekcji piłkarskiej GKS Katowice. T. 1, 1964-1984*. Katowice : „Pikul Pictures” Tomasz Pikul, 2010. Sygn.: CZYT. 796.332

POCHODAJ A.: *Światła i znaki nawigacyjne na morzu*. Warszawa : Of. Wydaw. „Alma”Press, cop. 2011. (Niezbędnik Żeglarza). Sygn.: W 44329; CZYT. 797.1/.2

POLKOWSKI M.: *Alfabet pana Kazimierza*. Warszawa : Of. Wydawniczo-Poligraficzna „Adam”, 2011. Sygn.: W 44084; CZYT. 796.332

PONCZEK M.: *Ze studiów nad powstaniem, rozwojem i upadkiem górnośląskiego „Sokoła” 1895-1947* / Akademia Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki w Katowicach. Katowice : Wydaw. AWF, 2011. Sygn.: W 44293-44296; CZYT. 796.41

ROGOWSKA E.: *Wpływy aktywności fizycznej na poziom rozwoju biologicznego i sprawności fizycznej dzieci i młodzieży w wieku 10-19 lat* / [Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego w Gdańsku]. Gdańsk : Wydaw. Uczelniane AWF i S, 2010. Sygn.: W 44273; CZYT. 796.012

RONIKIER A.: *Sport i rekreacja w Unii Europejskiej* / Wyższa Szkoła Turystyki i Rekre-

acji im. Mieczysława Orłowicza w Warszawie. Warszawa : Wydaw. WSTiR, 2007. Sygn.: CZYT. 796

RUTKOWSKA I., KOSMOL A.: *Sprawność i aktywność fizyczna osób niewidomych : wyniki badań i zastosowania praktyczne*. Warszawa : Wydaw. AWF, 2010. (Studia i Monografie / Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie ; nr 134). Sygn.: CZYT. 796.012

SCHWARZENEGGER A., HALL D.K.: *Arnold : edukacja kulturysty*. Wyd. 2. Warszawa : „Buk Rower”, cop. 2010. Sygn.: CZYT. 796.8

Selected areas of intercultural dialogue in martial arts / ed. W.J. Cynarski. Rzeszów : Wydaw. Uniw. Rzeszowskiego, 2011. (The Lykeion Library Edition ; vol. 14). Sygn.: W 44456

SHIODA G.: *Dynamiczne aikido*. Bydgoszcz : „Diamond Books”, 2010. Sygn.: W 44321; CZYT. 796.8

SIWEK G.: *Legendarny Robert Fischer*. [Warszawa] : Wydaw. Szachowe „Penelopa”, [2009?]. (Biblioteka „Penelopy”). Sygn.: CZYT. 793/794

SPIESZNY M.: *Analiza rozwoju cech somatycznych, motoryczności i umiejętności techniczno-taktycznych młodych sportowców uprawiających grę w piłkę ręczną*. Kraków : AWF, 2011. (Monografie / Akademia Wychowania Fizycznego im. Bronisława Czecha w Krakowie, ISSN 2082-7202 ; nr 3). Sygn.: CZYT. 796.332

SPIESZNY M.: *Test zdolności szybkościowo-siłowych dla gier zespołowych oraz normy i punktacje dla trenujących dziewcząt i chłopców w wieku 11-16 lat*. Kraków : AWF, 2011. (Monografie / Akademia Wychowania Fizycznego im. Bronisława Czecha w Krakowie, ISSN 2082-7202 ; nr 2). Sygn.: CZYT. 796.3

Społeczne i kulturowe aspekty sportu /

red. nauk. J. Kosiewicz, M. Piątkowska. Warszawa : Muzeum Sportu i Turystyki, 2011. Sygn.: CZYT. 796:316

Społeczno-edukacyjne oblicza współczesnego sportu i olimpizmu : aktywność fizyczna dzieci, młodzieży i dorosłych na przełomie XX i XXI wieku / red. nauk. J. Nowocien, J. Chelmecki ; Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie, Polska Akademia Olimpijska, Fundacja „Centrum Edukacji Olimpijskiej”. Warszawa : AWF, 2010. Sygn.: W 44345; CZYT. 613

Sport in the context of social and cultural changes / eds. J. Kosiewicz, M. Piątkowska. Warsaw : Museum of Sports and Tourism, 2011. Sygn.: W 44498

Sport w m.st. Warszawie w latach 2006-2009 / [oprac. A. Cacko, J. Podolska ; pod kier. A. Ajdyn] ; Urząd Statystyczny w Warszawie, [Biuro Sportu i Rekreacji Urzędu m.st. Warszawy]. Warszawa : US. Mazowiecki Ośrodek Badań Regionalnych, 2010. Sygn.: CZYT. 796

Sport w Poznaniu i Wielkopolsce / pod red. B. Sojkina ; [Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu. Katedra Marketingu Produktu]. Poznań : UE, cop. 2010. Sygn.: CZYT. 796

Sport w województwie wielkopolskim w latach 2004-2008 / [oprac. Wydział Analiz, Opracowań Zbiorczych i Udostępniania Informacji Urzędu Statystycznego w Poznaniu ; zesp. w składzie: A. Bieniek i in.]. Poznań : US, 2010. Sygn.: CZYT. 796(091)

STĘPIŃSKI M., PALUSZEK K.: *Trening pozycyjny w piłce nożnej*. Wrocław ; Długoleka : MWW Mirosław Matoga, 2011. Sygn.: W 44170-44173, 44429, 44503; CZYT. 796.332

SZAFKOWSKI Z.: *Szczeciński sport w latach 2008-2010 : fakty i wydarzenia* / [Lubuska Rada Olimpijska, Polskie Towarzy-

stwo Naukowe Kultury Fizycznej. Oddział w Gorzowie Wielkopolskim]. Gorzów Wlkp. ; Szczecin : [LRO], 2011. Sygn.: W 44313; CZYT. 796(091)

SZAJNA G.: *Sporty walki na Podkarpaciu w latach 1945-1989*. Rzeszów : Wydaw. Uniw. Rzeszowskiego, 2011. Sygn.: CZYT. 796.8

SZCZYGIELSKI J.: *Olimpijczycy województwa śląskiego (1924-2010)* / [współpr. A. Adamczyk i in.]. [Racibórz] : Jan i Kazimierz Kwaśniewicz, 2010. Sygn.: W 44187; CZYT. 796.032

SZYMANOWSKI P.: *Mistrzowie sportu*. Poznań : „Ibis”, cop. 2011. Sygn.: CZYT. 796(091)

Teoria i praktyka piłki nożnej kobiet / red. nauk. J. Bergier, A. Soroka ; Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej. Biała Podlaska : Wydaw. PSW, 2011. Sygn.: CZYT. 796.332

TORRES X., PADRÓ S.: *FC Barcelona: głos z szatni*. Kraków : „Sine Qua Non”, 2011. Sygn.: W 44094; CZYT. 796.332

UESHIBA K.: *Aikido* / pod kier. M. Ueshiby. Bydgoszcz : „Diamond Bo-oks”, 2010. Sygn.: W 44317; CZYT. 796.8

Vademecum piłki nożnej / pod red. A. Szwarca ; [Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego w Gdańsku]. Gdańsk : Wydaw. Uczelniane AWFIS, 2010. Sygn.: W 44275; CZYT. 796.332

VAVERKA F., CERNOSEK M., UNIERZYSKI P.: *Budowa ciała a sukcesy w tenisie*. Opole : Of. Wydaw. PO, 2009. (Studia i Monografie / Politechnika Opolska, ISSN 1429-6063 ; z. 243). Sygn.: W 44257; CZYT. 796.3

VELLA M.: *Anatomia w treningu siłowym i fitness dla kobiet*. Warszawa :

„Muza”, 2010. Sygn.: W 44216; CZYT. 796.41

WASILCZUK J.E., ZAWADZKI K.: *Euro 2012 : czy ten mecz można wygrać?* Warszawa : „CeDeWu”, 2011. Sygn.: CZYT. 796.332

WILCZEWSKI A., CHALIBURDA I., SANCZUK J.: *Antropomotoryka : przewodnik do ćwiczeń*. Warszawa : Wydaw. Lekarskie PZWL, cop. 2011. Sygn.: CZYT. 796.012

WITEK J.: *100 lat Mieleckiego Klubu Sportowego Gryf na tle historii mieleckiego sportu 1909-2009*. Mielec : „Mawi Studio”, 2010. Sygn.: CZYT. 796(091)

World race walking research : [monograph] / Martin Pupis [i in. ; Matej Bel University in Banská Bystrica. Faculty of Humanities Department of Physical Education and Sports]. Banská Bystrica : UMB.FHV, 2011. Sygn.: W 44422

ZAMOR C.: *Hula-hoop : rewolucyjny program ćwiczeń /* we współpr. z A. Conrad. Warszawa : „Świat Książki”, 2011. Sygn.: W 44224/+DVD; CZYT. 796.41

ZIEMANN E., GARSZTKA T.: *Wydolność i sprawność fizyczna tenisistów w wieku rozwojowym /* [Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego w Gdańsku]. Gdańsk : Wydaw. Uczelniane AWFis, 2010. Sygn.: W 44267; CZYT. 796.3

ŻOŁYŃSKI S.: *Program nauczania wychowania fizycznego „Ruch - zdrowie dla każdego” dla II i III etapu edukacyjnego wraz z planami pracy : szkoła podstawowa i gimnazjum*. Rzeszów : Wydaw. Oświatowe „Fosze”, cop. 2011. Sygn.: W 44249-44250; CZYT. 796.01

„*Życie sportowe żołnierzy polskich w niewoli niemieckiej w latach 1939-1945*” : [katalog wystawy] / [komisarz wyst. E. Sobczyk ; oprac. folderu E. Sobczyk, J. Bogusiak] ; Muzeum Sportu i Turystyki. Oddział Mu-

zeum Miasta Łodzi. Łódź : MSiT. Oddz., [2010]. Sygn.: W 44192; CZYT. 796(091)

Językoznawstwo, nauka o literaturze

KUSIAK M.: *Teaching practice tasks /* [Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego]. Kraków : Krakowskie Tow. Edukacyjne – Of. Wydaw. AFM, 2011. Sygn.: W 44283

Physical education - vocabulary : skrypt do języka angielskiego / pod red. K. Jankowskiej-Lorek ; K. Jankowska-Lorek [i in.]. [Pruszków] : Wydaw. Nauk. WSKFiT, [2010]. Sygn.: CZYT. 796

SZONERT-RZEPECKA D.: *Podstawy języka angielskiego*. Łódź : SWSPiZ, 2005. (Podręczniki i Skrypty / Społeczna Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Zarządzania). Sygn.: W 44343; CZYT. 81

Sztuka, architektura, urbanistyka

Studia krajobrazowe a ginące krajobrazy : praca zbiorowa / red. D. Chylińska, J. Łach ; zesp. aut. M. Antolak [i in. ; Zakład Geografii Regionalnej i Turystyki. uniwersytet Wrocławski]. Wrocław : UW. Instytut Geografii i Rozwoju Regionalnego, 2010. (Studia Krajobrazowe : prace zbiorowe ; 2). Sygn.: CZYT. 7/792

Geografia, opisy krajów, podróże

Europa : atlas samochodowy 1:800 000. Warszawa : „ExpressMap Polska”, [2011]. Sygn.: CZYT. 91

Polska 2011 : atlas samochodowy 1:200 000 dla profesjonalistów / [red. prow. M. Kubica ; oprac. i red. mapy J. Baniak i in.]. Wyd. 3. Warszawa : „Carta Blanca” Grupa Wydaw. PWN : „Kompas”, 2011. (Auto Nawigator). Sygn.: CZYT. 91

Polska w Europie : zarys geograficzno-ekonomiczny / red. nauk. I. Fierla. War-

szawa : Polskie Wydaw. Ekonomiczne, 2011. Sygn.: CZYT. 33

Turystyczny atlas Polski / [red. prow. T. Kaliński, K. Kucharczuk ; oprac. i red. map A. Armusiewicz i in. ; treść turystyczna P. Zalewski]. Wyd. 5. Warszawa : „Carta Blanca” Grupa Wydaw. PWN, 2011. Sygn.: CZYT. 91

Historia, biografie

CELNİK H., ZIELONKA M.: *Poczet rektorów i dziekanów*. Warszawa : WUM, cop. 2009. (Seria Jubileuszowa / Warszawski Uniwersytet Medyczny). Sygn.: CZYT. 378

CZADO P.: *Edward Szymkowiak*. [Bytom : Klub Sportowy „Polonia”, 2010?]. (Biblioteka 90-Lecia Polonii Bytom ; t. 2). Sygn.: W 44303; CZYT. 796.332

CZERWIŃSKA A.: *GórFanka : moje ABC w skale i lodzie : [Tatry, Alpy, Gasherbrumy ‘75] / w rozmowie z R. Gołędowskim*. Wyd. 2 popr. i uzupełn. Warszawa : „Annapurna”, 2009. (GórFanka). Sygn.: CZYT. 796.5

CZERWIŃSKA A.: *GórFanka : na szczytach Himalajów : [Mt Everest, Lhotse, Makalu] / w rozmowie z R. Gołędowskim*. Wyd. 2. Warszawa : „Annapurna”, 2009. (GórFanka). Sygn.: CZYT. 796.5

FIKUS S.: *Niepokorni z Krzyżowej*. Opole : Of. Wydaw. PO, 2010. (Studia i Monografie / Politechnika Opolska, ISSN 1429-6063 ; z. 270). Sygn.: CZYT. 93/94

HERNANDEZ X., MIGUEL J.: *Xavi: Barca moim życiem*. Kraków : „Sine Qua Non”, 2011. Sygn.: W 44432; CZYT. 796.332

KEEGAN N.: *Pływanie*. Warszawa : Wydaw. W.A.B., 2011. (Seria z Miotłą). Sygn.: W 44123; CZYT. 797.1/.2

Kto jest kim w Polsce : informator biograficzny / [red. zesp. L. Becela i in.]. Wyd. 2. Warszawa : „Interpress”, 1989. Sygn.:

CZYT. 0/9(03)

POLKOWSKI M.: *Alfabet pana Kazimierza*. Warszawa : Of. Wydawniczo-Poligraficzna „Adam”, 2011. Sygn.: W 44084; CZYT. 796.332

SIWEK G.: *Legendarny Robert Fischer*. [Warszawa] : Wydaw. Szachowe „Penelopa”, [2009?]. (Biblioteka Penelopy). Sygn.: CZYT. 793/794

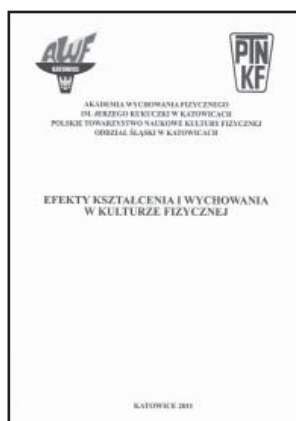
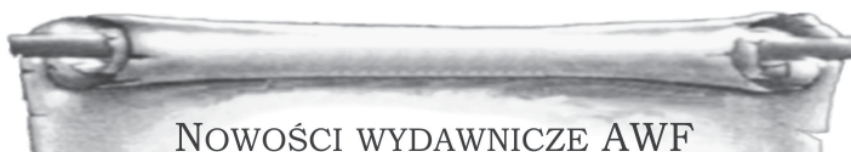
SKRZYPEK-FAKHOURY E.: *Poczet doktorów honoris causa*. Warszawa : WUM, cop. 2009. (Seria Jubileuszowa / Warszawski Uniwersytet Medyczny). Sygn.: CZYT. 378

SZUMOWSKI G.: *Luminarze warszawskiej medycyny w karykaturze*. Warszawa : WUM, cop. 2009. (Seria Jubileuszowa / Warszawski Uniwersytet Medyczny). Sygn.: CZYT. 378

SZYMANOWSKI P.: *Mistrzowie sportu*. Poznań : „Ibis”, cop. 2011. Sygn.: CZYT. 796(091)

Złota księga medycyny warszawskiej / pod red. M. Krawczyka. Warszawa : WUM, cop. 2009. (Seria Jubileuszowa / Warszawski Uniwersytet Medyczny). Sygn.: CZYT. 378

Życie PRL : praca, rozrywka, ludzie / [tekst E. Majdak i in. ; sł. wstępne i wprowadz. do rozdz. J. Fedorowicz]. Warszawa : „Demart”, cop. 2011. (Ilustrowana Encyklopedia PRL). Sygn.: CZYT. 93/94

Efekty kształcenia i wychowania w kulturze fizycznej

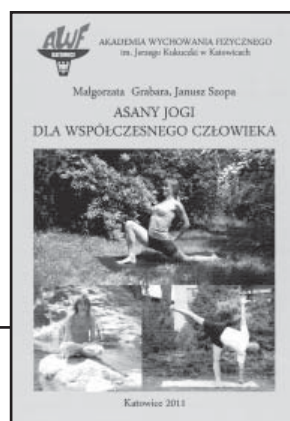
Red. J. Ślężyński

2011

M. Grabara, J. Szopa

Asany jogi dla współczesnego człowieka

2011

**B. Grzeganeck-Więcek, A. Hadzik,
J. Kantyka, J. Maciąg**

Wieloaspektowe zarządzanie organizacjami turystycznymi i sportowymi

2011

A. Hadzik

Turystyka rekreacyjna i uzdrowiskowa
2011

M. Ponczek

*Ze studiów nad powstaniem, rozwojem
i upadkiem górnśląskiego „Sokoła”
1895-1947*
2011

Journal of Human Kinetics
Vol. 27, 2011